

ISSN 1857-0976

ANALE ȘTIINȚIFICE

**ale Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
al Republicii Moldova**

Științe socioumane

Ediția a XII-a, nr. 2

Chișinău, 2012

Aprobate și recomandate spre editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Colegiul de redacție:

Redactor-șef: **Simion CARP**, dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Membri:

dr. hab. **Gheorghe Costachi**, profesor universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM
dr. hab. **Gheorghe Gladchi**, profesor universitar, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare

dr. **Mihail David**, vicepreședinte IPA România, prodecan al Facultății de Drept și Administrație Publică a Universității „Spiru Haret” din Constanța, România

dr. **Iurie Odagiu**, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Iurie Larii**, conferențiar universitar, prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Tudor Osoianu**, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. **Radion Cojocaru**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Ursu**, conferențiar universitar

dr. **Ștefan Belecciu**, conferențiar universitar

dr. **Igor Bantuș**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Grati**, conferențiar universitar

dr. **Marian Gherman**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pinzari**, conferențiar universitar

dr. **Oleg Casiadi**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pareniuc**, conferențiar universitar

dr. **Igor Trofimov**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Zosim**, conferențiar universitar

dr. **Vasile Florea**, conferențiar universitar

dr. **Valeriu Nour**, conferențiar universitar

dr. **Serghei Maftea**

Ruslan Condrat, master în drept

Articolele au fost recenzate

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor

© Academia „Ștefan cel Mare”
a MAI al Republicii Moldova

CUPRINS:

Științe juridice

В.Н. БАБАКИН, <i>кандидат юридических наук, доцент, профессор Кафедры оперативно-розыскной деятельности Харьковского национального университета внутренних дел Украины</i>	
С.А. ОСЯТИНСКИЙ, <i>начальник отдела международных связей Харьковского национального университета внутренних дел Украины</i>	
Отдельные аспекты предотвращения правонарушений среди молодежи.....	8
Андрей БОРКО, <i>кандидат юридических наук, судья Ленинского районного суда г. Севастополя, Украина, соискатель Харьковского национального университета внутренних дел</i>	
Особенности административно-юрисдикционных производств в судах Украины.....	11
Dr. Simion CARP, <i>rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al RM, conferențiar universitar,</i>	
Viorel CHETRARU, <i>director al Centrului Național Anticorupție, doctorand</i>	
Aspecte ale politicii penale de incriminare a infracțiunii de evadare din locurile de deținere în legislațiile penale ale altor state.....	18
Dr. Valentin CHIRIȚA, <i>lector superior al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Subiecții de prevenire și combatere a terorismului și luării de ostatici în Republica Moldova.....	27
Dr. Liliana CREANGĂ, <i>Șef al Centrului de Cercetări Științifice al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Elemente probatorii în justiția medievală.....	32
Др. Василий ФЛОРЯ, <i>профессор кафедры Уголовного права Академии «Штефан чел Маре» МВД РМ</i>	
Следственно-судебная практика по делам о врачебных преступлениях.....	37
Юрий Николаевич ФРОЛОВ, <i>кандидат юридических наук, доцент, декан юридического факультета Бердянского университета менеджмента и бизнеса, Украина</i>	
Высшие учебные заведения как коллективные субъекты административного права.....	42

Dr. Gheorghe GOLUBENCO, <i>profesor universitar, Universitatea Liberă internațională din Moldova</i> Iurie BULAI, <i>lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand</i>	
Particularitățile identificării și prezentării spre recunoaștere a cadavrelor.....	49
С.И. ЯКОВЕНКО, <i>профессор Кафедры юридической психологии и педагогики Одесского государственного университета внутренних дел Украины, доктор психологических наук, профессор</i>	
Юридико-психологические вопросы оценки и компенсации морального вреда, причиненного потерпевшему в результате правонарушения.....	59
Светлана ЛЮБИМОВА, <i>директор ООО «Наutilus», г. Киев, Украина, кандидат юридических наук</i>	
Обеспечение законности и эффективности административных процедур в сфере хозяйственной деятельности.....	63
Александр ПОДОБНЫЙ, <i>начальник кафедры оперативно-розыскной деятельности Одесского государственного университета внутренних дел Украины, подполковник милиции, кандидат юридических наук, доцент</i>	
Обеспечение безопасности участников уголовного судопроизводства по делам о корыстно-насильственной организованной преступности.....	69
Prof. Dr. Costica VOICU, <i>Academia de Poliție „A.I. Cuza”, București, România,</i> Viorel CROITORIU, <i>Oficiul Național pentru Protecția Martorilor, România</i>	
Instituția martorului protejat în legislația României.....	73
А. Н. ВОЛОЩУК, <i>ректор Одесского государственного университета внутренних дел, заслуженный юрист Украины, кандидат юридических наук, доцент, генерал-майор милиции</i>	
Борьба с торговлей людьми: проблемы, решения, перспективы	81
Dr. Alexandru ZOSIM, <i>conferențiar universitar al Catedrei „Drept penal” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Considerațiuni vizând obiectul și obiectul material al infracțiunii de răpire a persoanei.....	84
Eugeniu BARGAN, <i>lector-asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Importanța principiului prezumției de nevinovăție.....	90

Corneliu BURBULEA, <i>lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Încălțările legii procesual penale ca premisă a obținerii probelor inadmisibile.....	94
Viorel CHETRARU, <i>director al Centrului Național Anticorupție, doctorand</i>	
Aspecte juridico penale privind delimitarea evadării din locurile de deținere de alte infracțiuni conexe.....	98
Sofia CHIRIȚA, <i>lector asistent al Catedrei „Drept civil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Rolul UNHCR în domeniul protecției drepturilor refugiaților.....	104
Ion CHIRTOACĂ, <i>lector al Catedrei „Drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Vitalie HOMENCU, <i>Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand</i>	
Evoluția drepturilor omului pînă la crearea ONU.....	108
Aliona GUMENCO, <i>lector asistent al Catedrei „Drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Crima organizată în Republica Moldova.....	111
Lilian LUCHIN, <i>lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Unele erori comise în cadrul cercetării locului faptei pe cazurile accidentelor rutiere....	116
Sergiu NESTOR, <i>șef al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand</i>	
Eficientizarea organizării și planificarea cercetării infracțiunilor comise de minori.....	119
Raluca ROTARU, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand</i>	
Analiza principiilor generale ale cetățeniei Românie și Republicii Moldova.....	123
Constantin RUSNAC, <i>lector asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, magistrul în drept</i>	
Particularitățile cercetării la fața locului în cazul investigării faptelor săvârșite în legitimă apărare.....	131
Diana SIMINEANU, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă</i>	
Efectele amnistiei și limitele acestora.....	135

Ion SLISARENCO,
*lector asistent al Catedrei „Drept penal” a
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand*
Vladimir VASILIȚA
*lector asistent al Catedrei „Drept civil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand*
Cauzalitatea delincvenței juvenile.....142

Ion SLISARENCO,
*lector asistent al Catedrei „Drept penal” a
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand*
Esența premeditării ca circumstanță specială care agravează răspunderea penală.....147

Vitalie TELIPAN,
*lector asistent al Catedrei „Drept polițienesc”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept*
Noțiunea și trasăturile criminalității organizate în legislația europeană.....151

Tatiana TRIBOI,
*Academia „Ștefan cel Mare”, Centrul studii și management al calității
Serviciul planificare, monitorizare, documentare*
Principiile de organizare și funcționare a procuraturii în Republica Moldova.....157

Roman VOZIAN,
*lector asistent al Catedrei „Drept polițienesc”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
Importanța declarațiilor martorilor în procesul de stabilire a adevărului.....162

Management, instruire aplicativă și tehnologii informaționale

Terentie CARP,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept
**Considerațiuni privind managementul
infrastructurilor critice în Republica Moldova.....167**

**ȘTIINȚE
JURIDICE**

В.Н. БАБАКИН,

кандидат юридических наук, доцент, профессор Кафедры оперативно-розыскной деятельности Харьковского национального университета внутренних дел Украины

С.А. ОСЯТИНСКИЙ,

начальник отдела международных связей Харьковского национального университета внутренних дел Украины

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

Резюме

Современное общество поражено многими социальными болезнями, которые широко проникли в детскую и молодежную среду. Увеличиваются масштабы распространения в среде несовершеннолетних наркомании, суицида, вандализма, шовинизма, проституции, преступности и других видов ненормативного поведения. Данные явления происходят на фоне общего упадка нравственности и разочарования общества в жизни.

Авторы в данной статье анализируют особенности организационно-правового воздействия на предотвращение правонарушений среди несовершеннолетних в Украине, а также предлагают предложений по совершенствованию правового воздействия на эту деятельность.

Summary

Modern society is affected by many social ills that are widely infiltrated in the children and youth environment. Among minors is increasing a prevalence of drug use, suicide, vandalism, chauvinism, prostitution, crime and other deviant behavior. These phenomena occur in the context of a general decline of morals and public disappointment in life.

In this article the authors analyzes the characteristics of the organizational and legal influence on prevention of juvenile delinquency in Ukraine and offer suggestions for improving the legal effects of this activity.

Преступления, совершенные молодежью, является самостоятельным объектом превентивного действия, которое требует специфических форм и методов ведения правоохранительной деятельности. Бесспорно, что последние должны учитывать отличия возрастных групп молодежи, ориентироваться на их социальные и психологические особенности. На индивидуальном уровне это необходимо разрешать, учитывая специфику конкретного лица. В то же время требуется целостный подход к профилактике криминальных правонарушений среди молодежи. Это способствует оптимальному объединению усилий органов внутренних дел, других заинтересованных государственных и общественных организаций в четкую систему

воспитательно-профилактических мероприятий. Несоблюдение этого требования может привести к просчетам, как в теории, так и в практической деятельности [1, с. 67].

В настоящее время с определенной степенью условности необходимо отметить о наличии целостного подхода к предотвращению преступности среди несовершеннолетних, где сегодня намечаются лишь некоторые направления профилактической работы (включение вопросов превенции правонарушений молодежи в вопросах социального развития предприятий, совместная деятельность органов внутренних дел, общественности и др.). Между тем предотвращение преступности среди всех возрастных групп молодежи является одним из главных задач воспитания

современного человека.

Разработка специальных профилактических мер относительно предотвращения противоправных деяний среди молодежи необходима, чтобы эти меры отвечали потребностям практики противодействия преступности среди молодежи. Это подтвердил и проведенный нами опрос по этой проблеме руководителей и работников подразделений уголовного розыска и криминальной милиции по делам детей органов внутренних дел Украины. Исследования показывают, что при своевременном начале и надлежащем качестве индивидуальной профилактики приблизительно четыре из пяти подростков склонных к правонарушениям могут отказаться от их совершения. Большая роль в этой работе в настоящее время отводится подразделениям криминальной милиции по делам детей органов внутренних дел.

В предотвращении правонарушений среди несовершеннолетних и молодежи обязаны участвовать все подразделения и службы органов внутренних дел в ходе профилактической, оперативно-розыскной, процессуальной и административной деятельности. Активное участие всех служб в этой деятельности должны обеспечивать руководители органов внутренних дел, которые несут за это персональную ответственность. На них возложен контроль за работой с несовершеннолетними и молодежью, в том числе с теми, кто состоит на профилактическом учете. Начальники райлинорганов, криминальной милиции по делам детей и их заместители не реже одного раза в квартал должны проверять эффективность работы по своевременному выявлению и постановке на профилактический учет несовершеннолетних правонарушителей, родителей, а также других взрослых, которые негативно влияют на детей. В свою очередь работники уголовного розыска относительно молодых лиц, склонных к совершению уголовных правонарушений должны принимать предупре-

дительные меры. По организации профилактической деятельности и выявленным в ходе контроля недостаткам они обязаны принять незамедлительные меры по их недопущению в дальнейшем.

В индивидуально-профилактической работе с молодежью большую роль играют общественные формирования: комиссии, общественные организации, органы местного самоуправления, советы профилактики трудовых коллективов, комиссии содействия семье и школе и др. Особенно важными является профилактическая работа общественных формирований по месту жительства подростков и молодежи, где они проявляют повышенную криминальную активность.

Активное участие в воспитательной работе с несовершеннолетними работниками милиции, представителей местного самоуправления по делам несовершеннолетних, педагогов-организаторов по месту жительства подростков, общественных воспитателей, шефов, наставников во многом зависит эффективность профилактических мер, которые планируются и проводятся. В целях контроля за деятельностью шефов и наставников, закрепленных за «трудными» подростками, работники криминальной милиции по делам детей не реже одного раза в квартал должны информировать о результатах их деятельности органы прокуратуры, органы местного самоуправления, другие государственные и общественные организации инициаторами.

Многоплановость проведения профилактической деятельности правонарушений среди молодежи, динамика и многовариантность конкретных условий, в которых действуют те или другие службы и подразделения ОВС, определяют разные формы такого взаимодействия [2, с. 34] Взаимодействие милиции и общественности осуществляется в определенных формах. Чаще всего это общее патрулирование, рейды, обходы, обзоры; общее планирование мероприятий относительно охраны

общественного порядка и профилактики правонарушений; согласование конкретных самостоятельных мер, таких как: лекции, беседы, рейды, обзоры; инструктаж работников милиции, членов общественной правоохранительной организации; общий анализ оперативной обстановки; информирование милиции о выявленных причинах и условиях, которые способствовали совершению правонарушений; общие совещания, семинары и собрания и др. [3, с. 30-31]. По нашему мнению, следует отметить, что реализация общих мероприятий способствует значительной активизации противодействия криминальным правонарушениям среди молодежи.

Изучение общих особенностей и закономерностей, определения причин преступного поведения лиц молодежного возраста очень важно для совершенствования и конкретизации деятельности по противодействию этим негативным явлениям.

Сегодня, когда наше общество достигло определенного уровня развития за годы независимости, а граждане нашей страны стали более сознательными и более нетерпимыми к любым антиобщественным про-

явлениям, что, в свою очередь, приближает наше общество к правовому государству, следует, на наш взгляд, отметить значение целеустремленных усилий в направлении усовершенствования деятельности государственных органов, общественных формирований, органов внутренних дел в решении вопросов по противодействию преступности среди молодежи.

Впрочем, затронутые вопросы не являются окончательными и подлежат отдельному исследованию или научному изучению.

Список литературы

1. Н.И. Ветров, *Профилактика правонарушений среди молодежи*, М., Юрлит., 1980, 184 с.
2. *Административная деятельность органов внутренних дел. Общая часть: Учебник.* - Киев: Украинская академия внутренних дел, 1995. - 177 с.
3. С.С. Маилян, *Подготовка и принятие управленческих решений в органах внутренних дел: Опыт системного исследования групповых форм*, М., ЮрИнфоР, 2000, 159 с.

Андрей БОРКО,

кандидат юридических наук,

судья Ленинского районного суда г. Севастополя, Украина,

соискатель Харьковского национального университета внутренних дел

ОСОБЕННОСТИ АДМИНИСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦИОННЫХ ПРОИЗВОДСТВ В СУДАХ УКРАИНЫ

Резюме

Выполнен анализ нормативно-правовых основ административно-юрисдикционных производств в судах Украины, определены их основные черты, сущность и значение, а также обоснованы приоритетные направления совершенствования правового обеспечения организации и административно-юрисдикционной деятельности судебной системы Украины.

Ключевые слова: административно-юрисдикционные производства, суды, административные правонарушения, дисциплинарная ответственность, жалобы граждан.

Summary

Analysis of the normative and legal bases of administrative and jurisdictional proceedings in Ukrainian courts is made; its main features, the essence and significance are determined. Priority directions of improving legal guaranteeing of Ukrainian judicial system's organization and administrative and jurisdictional activity are grounded.

Key words: administrative and jurisdictional proceedings, courts, administrative offences, disciplinary liability, citizens' complaints.

Наравне с отправлением правосудия и судебного контроля в Украине суды как и другие органы государственной власти наделены полномочиями по рассмотрению и разрешению дел об административных правонарушениях, жалоб граждан и т. п. Указанная деятельность суда по своей сути является административной, носит организационно-распорядительный характер и реализуется в рамках административно-юрисдикционных производств. Вследствие этого суды выступают исключительным субъектом правосудия, а с другой стороны, одним из основных субъектов административной юрисдикции. Следовательно, в контексте оптимизации функционирования судебной системы Украины и усматриваются актуальными вопросы административно-юрисдикционных производств в судах.

Отметим, что проблематика административно-юрисдикционных производств, в том числе и в судах, ранее уже рассматривалась в работах таких ученых как Л.С. Анохина, С.М. Гусаров, А.Н. Мар-

тынова, К.А. Сергиенко, В.Н. Скавроник, В.Ю. Шильник и др. В то же время, существующие исследования касаются преимущественно лишь общих вопросов административной юстиции или ее отдельных производств, непосредственно не рассматривая специфику административно-юрисдикционных производств в судах как одного из основных аспектов функционирования судебной системы Украины. Именно поэтому целью нашей работы является анализ нормативно-правовых основ административно-юрисдикционных производств в судах Украины, определение их основных черт, сущности и значения, а также обоснование приоритетных направлений совершенствования правового обеспечения организации и административно-юрисдикционной деятельности судебной системы Украины.

Суды, будучи особым органом административной юрисдикции, выступают субъектом административно-юрисдикционных производств по делам об административных правонарушениях,

дисциплинарных производств и производств по жалобам граждан.

Согласно п.4 ч.1 ст.213 КУоАП от 07.12.1984 г. № 8073-X [1] одним из субъектов, уполномоченных рассматривать дела об административных правонарушениях, определены суды общей юрисдикции. Поэтому, исходя из указанных положений административного законодательства, констатируем осуществление в судах административно-юрисдикционных производств по делам об административных правонарушениях.

Отметим, что суд, осуществляя рассмотрение и разрешение дел об административных правонарушениях, реализует тем самым и правозащитную функцию. Задачи, которые реализует суд в данном административно-юрисдикционном производстве напрямую связаны с объемом его полномочий. Так, обычно суд осуществляет только рассмотрение и принятие решения по делам в соответствии с положениями ст.221 КУоАП от 07.12.1984 г. № 8073-X [1], но в отдельных случаях - суд уполномочивается не только рассматривать и принимать решения, но и в лице секретаря судебного заседания, секретаря суда и судебного распорядителя еще составлять протоколы об административных правонарушениях (п.7, 7-1 ч.1 ст.255 КУоАП от 07.12.1984 г.), то есть проводить административное расследование. Итак, суд в рамках производства по делам об административных правонарушениях в первую очередь должен своевременно и всесторонне выяснить обстоятельства дела с соблюдением материального и процессуального законодательства, а также при наличии оснований принять меры административного взыскания, необходимые и достаточные для исправления правонарушителя, предупреждения совершения новых правонарушений.

Судебное рассмотрение и принятие решения по делам об административных правонарушениях можно рассматривать как составляющую более широкой категории производства по делам об админи-

стративных правонарушениях, что также включает в себя деятельность по административному расследованию, возбуждение дела, выполнение или обжалование принятого решения. Особое значение здесь приобретает эффективное взаимодействие и слаженная деятельность всех субъектов, задействованных на тех или иных стадиях производства по делам об административных правонарушениях, ведь именно от этого зависит своевременность, обоснованность и законность применения соответствующих административных взысканий. В свою очередь, и само судебное производство по делам об административных правонарушениях также состоит из ряда последовательных процессуальных этапов, таких как подготовка дела к рассмотрению, его непосредственное рассмотрение, принятие по делу решения и направление решения к исполнению.

По поводу рассмотрения административных деликтов отметим как позитивное закрепление ст.277 КУоАП от 07.12.1984 г. № 8073-X [1] необходимости его проведения в пятнадцатидневный срок со дня получения судом материалов дела. Такой срок судебного производства, по нашему мнению, является наиболее оптимальным и вполне достаточным для рассмотрения и решения большинства дел об административных правонарушениях, которые обычно не требуют совершения сложных и дорогостоящих процессуальных действий. Наравне с этим актуализируется также и установление возможности приостановления течения срока рассмотрения административных деликтов, поскольку согласно ч.4 ст.277 КоАП от 07.12.1984 г. предусматривается возможность приостановления судом срока рассмотрения дел только об административных коррупционных правонарушениях. Указанное нами связывается с необходимостью в отдельных случаях более детального изучения судом материалов дела или выявления и оценки дополнительных доказательств, что по определенным категориям дел может быть единственно возможной мерой правиль-

ного разрешения дела, как этого требует ст.280 КУоАП от 07.12.1984 г. [1].

Отметим, что судебное производство по делу об административном правонарушении должно отличаться объективностью и беспристрастностью. С этих же позиций конструктивной является норма ч.3 ст.257 КУоАП от 07.12.1984 г. [1], согласно которой в случае совершения коррупционного правонарушения должностным лицом, работающим в аппарате суда, протокол вместе с другими материалами должен направляться в суд высшей инстанции для определения подсудности. При этом, приведенные положения уместно экстраполировать и ко всем другим случаям совершения работником аппарата суда административного правонарушения, которые в интересах объективности и беспристрастности судебного производства не должны рассматриваться тем судом, в аппарате которого работает такое лицо. Оправданной и обоснованной мерой повышения беспристрастности суда, как нам кажется, выступает установление правил отвода судей, рассматривающих административные деликты по существу. Введение этих и других административно-процессуальных гарантий является актуальным требованием современных стандартов судебной деятельности и обусловлены, прежде всего, потребностями практики защиты прав граждан в Украине, которые не в полной мере удовлетворяются несколько устаревшими положениями КоАП от 07.12.1984 г.

Важное место в производстве по делам об административных правонарушениях занимает обжалование принятых судом решений по делу, которое согласно ст.294 КоАП от 07.12.1984 г. № 8073-X [1] происходит в апелляционном порядке. Считаем, что возможность обжалования принятого решения выступает важной гарантией защиты прав граждан, обоснованного и законного наложения административных взысканий. При этом, весьма положительным является установление Законом от 24.05.2012 г. № 4847-VI [2] возможности пересмотра постановления по делу об ад-

министративном правонарушении в случае установления международным судебным учреждением нарушения Украиной международных обязательств при решении дела судом. Однако наравне с этим в целях обеспечения полноты защиты прав граждан в административном порядке также должным возникает установление возможности и урегулирование процедуры пересмотра судебных решений по делам об административных правонарушениях по вновь открывшимся обстоятельствам (как это предлагают А.Н. Курило и С.А. Быля [3, с.48]), а также исправление судьей опечаток и ошибок в судебном решении, что как и в рамках гражданского, уголовного, административного и хозяйственного процесса, должно быть необходимым компонентом судебного рассмотрения и разрешения дела.

В целом же совершенствование производства по делам об административных правонарушениях в судах требует комплексного обновления всего механизма рассмотрения административных делитов в направлении детализации процессуального регулирования его порядка и стадий, гарантирования прав и интересов потерпевшего и лица, которому инкриминируется совершение административного правонарушения, предоставления суду достаточных полномочий для своевременного, законного и обоснованного применения административных взысканий.

Отметим, что осуществление в судах дисциплинарных производств имеет свои особенности. При этом, в отношении судов следует сразу различать два вида дисциплинарных производств - касающиеся судей и касающиеся работников (государственных служащих) аппарата суда. Рассмотрение и решение вопросов о дисциплинарной ответственности судей осуществляется Высшим советом юстиции и Высшей квалификационной комиссией судей и выходит за пределы административно-юрисдикционных производств в судах.

Роль суда в дисциплинарных раз-

бирательствах в отношении работников аппарата суда сегодня в результате судебной реформы претерпела существенных изменений. Так, согласно предыдущего Закона Украины от 07.02.2002 г. № 3018-III председатели судов уполномочивались применять для работников аппарата соответствующих судов поощрения и налагать дисциплинарные взыскания. Согласно же п.5 ч.4 ст.147, ч.3 ст.148 ныне действующего Закона Украины от 07.07.2010 г. № 2453-VI [4] субъектом дисциплинарного производства в отношении руководителя аппарата местного суда и его заместителя выступает начальник территориального управления Государственной судебной администрации, а руководителей аппаратов всех других судов и их заместителей - Председатель Государственной судебной администрации Украины, а Указанное изъятие из компетенции судов в лице их председателей полномочий по наложению дисциплинарных взысканий на руководителей аппаратов судов и их заместителей в первую очередь следует рассматривать в ракурсе общих процессов оптимизации модели судебного управления, которая предусматривает перераспределение внутри управленческих полномочий в судах общей юрисдикции.

Отметим, что наложение дисциплинарных взысканий на других работников аппарата суда согласно ч.4 ст.149 Закона от 07.07.2010 г. № 2453-VI [4] возлагается именно на руководителя аппарата соответствующего суда. При этом, особенно организацией дисциплинарных производств в судах в отношении работников аппарата суда усматривается отсутствие единых административно-правовых основ, которые бы устанавливали для всех судов общей юрисдикции согласованный порядок их привлечения к дисциплинарной ответственности.

В отличие от предыдущего Закона Украины от 16.12.1993 г. № 3723-XII, который лишь очерчивал основания и определял меры дисциплинарного воздействия, ст.ст.52-59 Закона Украины «О государственной службе» от 17.11.2011 г.

№ 4050-VI [5] достаточно подробно регламентированы основания, виды, порядок и субъекты применения дисциплинарных взысканий к государственным служащим, а следовательно и к работникам аппаратов судов общей юрисдикции. Исходя из его положений, дисциплинарное производство в судах, как и другие дисциплинарные производства, последовательно состоит из таких стадий как нарушение производства и проведение служебного расследования; рассмотрение и решение вопроса о применении дисциплинарных взысканий, выполнение принятого решения; обжалование как факультативная стадия. При этом, процедура проведения служебного расследования относительно сотрудников аппарата суда должна учитывать специфику судебного управления, исключая возможность неправомерного влияния на профессиональную деятельность государственных служащих судов общей юрисдикции со стороны исполнительной власти и в частности Национального агентства по вопросам государственной службы, представители которого участвуют в проведении таких служебных расследований в соответствии с постановлением Кабинета Министров от 13.06.2000 г. № 950. Кроме этого, отдельного урегулирования требует и механизм обжалования работниками аппаратов судов общей юрисдикции дисциплинарных взысканий в судебном порядке. Считаем, что в таком случае в интересах объективности и беспристрастности правосудия рассмотрение и разрешение дел об обжаловании дисциплинарных взысканий во всяком случае должен осуществляться судом, в аппарате которого соответствующий работник проходит государственную службу.

Сегодня на локальном уровне каждым судом самостоятельно регулируется специфика дисциплинарных производств в отношении работников их аппаратов, что обуславливает не только разную степень ее правовой определенности, но и различия в порядке привлечения к дисциплинарной ответственности работников аппаратов судов. Так, если согласно п. 7.7 Правил

внутреннего трудового распорядка в аппарате Высшего специализированного суда по рассмотрению гражданских и уголовных дел от 06.12.2010 г. дисциплинарное взыскание оформляется приказом руководителя аппарата суда [6], то согласно п.6.4 Правил внутреннего трудового распорядка Высшего хозяйственного суда Украины от 18.02.2004 г. [7] дисциплинарные взыскания к работникам аппарата суда применяются председателем суда. По нашему мнению, в данном случае необходимо исходить из ч.4 ст.149 Закона от 07.07.2010 г. [4] и ч.1 ст.147-1 КЗоТ Украины от 10.12.1971 г. [8], в контексте чего субъектом дисциплинарного производства в отношении работников аппаратов судов общей юрисдикции должен выступать именно руководитель аппарата суда, который их назначает и освобождает от должности.

Таким образом, в целях обеспечения согласованности механизма применения дисциплинарных взысканий к работникам аппаратов судов предстает необходимым выработка и утверждение Государственной судебной администрацией на основе общего порядка дисциплинарной ответственности государственных служащих единых правил дисциплинарных производств в судах общей юрисдикции. Усматривается, что дисциплинарные производства в судах должны обеспечивать нормальный режим функционирования судебной системы, быть направлены на повышение профессионализма и законности деятельности аппарата суда и содействие своевременному и объективному отправлению правосудия.

Отдельной разновидностью административно-юрисдикционных производств в судах выступают производства по жалобам граждан, составляющие важный правовой инструмент доступного, бесплатного, оперативного и непосредственного решения индивидуально-правовых споров в административном порядке.

Одной из особенностей административно-юрисдикционных производств в судах по жалобам граждан является отсутствие четких законодательных

основ, которые бы учитывали специфику рассмотрения и разрешения жалоб граждан именно в судах. Так, Закон Украины от 02.10.1996 г. № 393/96-ВР [9] устанавливает единый алгоритм производств по жалобам граждан во всех органах публичной власти. С одной стороны, в этом усматривается своеобразная гарантия конституционного права граждан на обращение, механизм реализации которого должен в равной степени обеспечиваться в различных органах государственной власти. С другой стороны, суды являются специфическими по своей организации и деятельности органами государственной власти, осуществляя параллельно с рассмотрением жалоб граждан еще и процессуальное рассмотрение и разрешение соответствующих публичных и частно-правовых споров. В целом же положения профильного Закона от 02.10.1996 г. № 393/96-ВР [9] носят материально-правовой характер, непосредственно не регламентируя процессуальные аспекты рассмотрения жалоб граждан не только в судах, но и в других органах публичной власти. А потому и актуализируется урегулирование особенностей производства по жалобам граждан в судах с учетом его статуса, назначения и организации деятельности.

Следует отметить, что согласно ч.1 ст.16 Закона от 02.10.1996 г. № 393/96-ВР [9] жалоба на действия или решение органа государственной власти должно подаваться «в порядке подчиненности вышестоящему органу или должностному лицу». Таким образом, ввиду отсутствия организационной вертикали внутри судебной системы Украины, де-юре в административном порядке в суды жалобы не могут подаваться. Хотя сейчас практика идет несколько иным путем, ведь согласно Положению от 28.12.2012 г. по приказу Высшего административного суда Украины № 29 [10] и Положению от 04.05.2011 г. по приказу Хмельницкого окружного административного суда № 22/од [11] рассмотрение и разрешение жалоб и других обращений граждан все же включается в

предмет ведения судов.

При этом, отметим, что рассмотрение и разрешение жалобы тем же субъектом, действия или решения которого обжалуются, в любом случае ставит вопрос о его объективности и беспристрастности. Одним из возможных путей обеспечения объективности рассмотрения жалоб в рамках судебной системы Украины является предусмотренный ч.1 ст.102 проекта Административно-процедурного кодекса Украины от 03.12.2012 г. реестр. № 11472 [12] порядок рассмотрения административных жалоб, согласно которому такие жалобы рассматриваются специально созданным административным органом на общественных началах комиссией по рассмотрению жалоб, а окончательное решение по делу принимает уже сам руководитель государственного органа. Рассмотрение жалоб граждан в судах самостоятельным коллегиальным органом в целом является положительным, однако, его осуществление на общественных началах не может гарантировать тщательности изучения затронутых в жалобе вопросов, а рекомендательный характер решения не лишает руководителя суда принятия по жалобе другого окончательного решения. Следовательно, механизм рассмотрения жалоб граждан в судах в первую очередь требует установления дополнительных гарантий его объективности и беспристрастности, но с учетом специфики организации и статуса суда как органа судебной власти.

Так или иначе, реальная оптимизация производств по жалобам граждан должна состоять из действенных мер, в частности по внедрению электронной формы подачи жалоб граждан, что на опыте электронных запросов о доступе к публичной информации, свидетельствует о ее прогрессивности, простоте, удобстве и оперативности, что в значительной степени упростило и ускорило бы процесс подачи жалоб граждан в суды. Это же может касаться и других стадий административно-юрисдикционного производства по жалобам граждан в судах.

Главное место в административно-

правовом регулировании производства по жалобам граждан в судах должны занимать права граждан и обязанности суда по рассмотрению и решению таких жалоб, которые в общем виде закреплены ст.ст.18, 19 Закона Украины от 02.10.1996 г. № 393/96-ВР [9]. Отметим, что граждане в целом обеспечиваются необходимым комплексом прав в рамках производства по их жалобам. Административно-юрисдикционные производства по жалобам граждан в судах последовательно включают в себя такие стадии как открытие производства, проверка затронутых в жалобе вопросов, рассмотрение жалобы, принятие решения, исполнение принятого решения, обжалование данного решения как факультативная стадия. При этом, наименее законодательно определенной является стадия исполнения принятого по жалобе решения, которая с целью обеспечения действенности механизма административного обжалования должна дополнительно обеспечиваться соответствующими правами граждан в части полного и своевременного исполнения принятого по жалобе решения.

В интересах единообразия механизма производств по жалобам граждан в судах и обеспечения законности в их деятельности подчеркиваем необходимость детального административно-процессуального определения предмета обжалования, стадий производства по жалобам граждан, сторон производства и субъекта рассмотрения и разрешения жалоб граждан, их прав и обязанностей, сроков подачи и разрешения жалобы, порядка выполнения и обжалования решения и т.д. Указанное должно обеспечиваться именно на законодательном уровне или как минимум на уровне специального типового положения по решению Государственной судебной администрации Украины.

Таким образом, производство по делам об административных правонарушениях, дисциплинарное производство и производство по жалобам граждан являются разновидностями административно-юрисдикционной деятельности суда, ко-

торая складывается на стыке судебной власти и управленческой деятельности и основывается как на общих чертах административной юрисдикции, так и на основных принципах организации и функционирования суда. Реализация же всех административно-юрисдикционных производств в судах Украины требует формирования комплексного и согласованного материального и процессуального законодательства, которое не только бы подробно регламентировало процедуру административно-юрисдикционной деятельности суда, но и учитывало отличия организации и деятельности судебной системы Украины от системы органов исполнительной власти.

Список литературы

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 р., № 8073-X // ВВР Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення права особи на перегляд судових рішень : Закон України від 24.05.2012 р., № 4847-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 46. – Ст. 1806.
3. Курило О. М. Недоліки правового регулювання судового розгляду справ про адміністративні правопорушення / О. М. Курило, С. О. Биля // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 8 (120). – С. 43-48.
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України : від 07.07.2010 р., № 2453-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1/. – Ст. 1900.
5. Про державну службу : Закон України : від 17.11.2011 р., № 4050-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 4. – Ст. 115.
6. Правила внутрішнього трудового розпорядку в апараті Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : Рішення загальних зборів трудового колективу апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ : від 06.12.2010 р., протокол № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/pravila_vnutrishnogo_trudovogo_rozporjadku_v_aparati_vssu.html.
7. Правила внутрішнього трудового розпорядку Вищого господарського суду України : Рішення загальних зборів колективу Вищого господарського суду України : від 18.02.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/files/pages/pravula.pdf>.
8. Кодекс законів про працю : від 10.12.1971 р., № 322-VIII // ВВР Української РСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.
9. Про звернення громадян : Закон України : від 02.10.1996 р., № 393/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
10. Положення про розгляд звернень громадян, запитів та звернень народних депутатів України, листів фізичних та юридичних осіб, запитів на публічну інформацію та особистий прийом у Вищому адміністративному суді України: Наказ Вищого адміністративного суду України : від 28.12.2012 р., № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/ua/public_reception.html?_m=publications&t=rec&id=1140.
11. Про затвердження Положення про порядок розгляду звернень громадян і юридичних осіб : Наказ Хмельницького окружного адміністративного суду: від 04.05.2011 р., № 22/од [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmoas.gov.ua/poryadok-rozglyadu-zvernen-gromadyan-i-yuridichnih-osib>.
12. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України : від 03.12.2012 р., реєстр. № 11472 (поданий Кабінетом Міністрів України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=44893&pf35401=238641.

Dr. Simion CARP,

rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a M.A.I. al RM, conferențiar universitar,

Viorel CHETRARU,

director al Centrului Național Anticorupție, doctorand

ASPECTE ALE POLITICII PENALE DE INCRIMINARE A INFRAȚIUNII DE EVADARE DIN LOCURILE DE DEȚINERE ÎN LEGISLAȚIILE PENALE ALE ALTOR STATE

Rezumat

În acest articol este realizat studiul comparat al infracțiunii de evadare din locurile de deținere din perspectiva legislațiilor penale ale altor state (România, Olanda, Belgia, Federația Rusă, Ucraina, Polonia etc.). Metoda de cercetare comparativă a permis elaborarea unor propuneri de perfecționare a art.317 C.pen. al Republicii Moldova, astfel încât politica penală de incriminare a evadării să se afle în concordanță cu transformările juridice pe care le parcurge Republica Moldova. În rezultatul realizării acestui studiu autorul a promovat ideea decriminalizării parțiale a evadării din locurile de deținere, opinie ce se înscrie pe deplin în conținutul politicii de umanizare a Codului penal al Republicii Moldova.

Summary

This article is a compared study of the crime of escape from places of detention from the perspective of the criminal legislation of other countries (Romania, Netherlands, Belgium, Russian Federation, Ukraine, Poland etc.). Comparative research method allowed the elaboration of proposals for improving the 317 article of the Criminal Code of the Republic of Moldova, so that criminal policy of escape criminalization to be consistent with the legal changes through which the Republic of Moldova pass. As a result of this study, the author has promoted the idea of partial decriminalization of the escape from places of detention, which is fully recorded in the contents of the humanization policy of the Criminal Code of the Republic of Moldova.

Pentru europeni, cultura este componenta cea mai importantă a identității lor. Dincolo de caracterul ei tehnic, cultura juridică europeană este expresia unei viziuni specifice asupra lumii, în primul rând asupra corpului social. Normele juridice nu sunt doar modelul unui comportament social ideal, ci și opțiunea între multiplele posibilități ale acțiunii umane.

Perioada actuală de dezvoltare a dreptului se confruntă cu fenomene de europenizare și mondializare, fapt pentru care orice demers științific dedicat studierii instituțiilor juridice, inclusiv a celor cu caracter penal, se pretinde a fi realizat din perspectiva unor analize comparative a normelor juridice care le reglementează.

După cum menționează, pe drept cuvânt profesorul Pierre Legrand: „Studiile juridice comparative nu vor putea avea pretenția de credibilitate intelectuală decât în ziua în care vor reflecta o conștientizare, din partea

comparatistului, a ceea ce face atunci când compară. Or, această conștientizare trebuie să treacă printr-o articulație teoretică cu efecte profunde asupra proiectului comparatist, care să se traducă prin luarea de poziții în cadrul unor dezbateri cu opțiuni recognoscibile și recunoscute. Comparatistul preocupat de calitatea întreprinderii comparative va urmări, deci, mai degrabă decât o multiplicare a unor studii care se pretind comparative, emergența unor analize aprofundate consacrate teoriei practicii comparației în drept...”¹.

Studiul comparat al infracțiunii de evadare este susceptibil, pe de o parte, să evidențieze experiențele pozitive ale politicii represive destinate prevenirii acestei fapte ilicite, iar, pe de altă parte, să elaboreze propuneri de lege ferenda de perfecționare a cadrului normativ autohton existent în materie.

Analiza comparativă a infracțiunii de

¹ Pierre Legrand. *Drept comparat*. București: Ed. Lumina Lex, 2001, p.14 (129 p.).

evadare din locurile de detenție, care reflectă politica penală represivă de prevenire a acestui fenomen infracțional, permite clasificarea legislațiilor penale ale statelor de referință în trei categorii:

Legislații penale în care evadarea cunoaște o incriminare nelimitată. În esență, fapta constă în părăsirea de către condamnat a locurilor de detenție în care este deținută. Pentru existența componenței de infracțiune nu are relevanță metoda evadării și mijloacele săvârșite, acestea din urmă pot însă figura ca semne calificative ale infracțiunii.

Legislații penale în care de evadarea cunoaște o incriminare limitată. De această dată evadarea este sancționată penal atunci când făptuitorul, părăsește instituția penitenciară sau locurile de detenție provizorie prin anumite metode sau mijloace care conferă faptei un caracter prejudiciabil sporit. Evadarea este incriminată după acest model și atunci când la răspunderea penală pentru o asemenea faptă pot fi diferiți doar anumite categorii de deținuți, de exemplu, persoanele reținute sau arestate.

Legislații penale care nu incriminează evadarea condamnatului sau deținutului din locurile de detenție. De această dată, din punct de vedere al pericolozității sociale fapta nu este apreciată la nivelul unei infracțiuni. În atare legislații penale, deși nu este prevăzută răspunderea penală pentru evadarea săvârșită de către condamnat sau alți deținuți, sunt sancționate penal faptele prin care este înlesnită evadarea din locurile de detenție provizorie sau din închisori.

1. Legislații penale în care infracțiunea de evadare este incriminată în mod nelimitat.

În legislația penală a Federației Ruse infracțiunea de evadare este prevăzută la art.313 C.pen., cu denumirea marginală de Evadare din locurile privative libertate, arest sau de sub arest preventiv. Norma incriminatoare este descrisă în cadrul a trei alineate. Varianta tip a infracțiunii, prevăzută la art.313 alin.(1) C.pen constă în: „Evadarea din locurile privative de libertate, din arest sau din arest preventiv, săvârșită de către o persoană care-și exe-

cută pedeapsa sau se află sub arest preventiv”². Se pedepsește o asemenea faptă cu muncă corecțională de până la patru ani sau cu privațiune de libertate ce poate fi aplicată pe același termen.

În accepțiunea legiuitorului rus, evadarea presupune părăsirea de către condamnat a locurilor de detenție destinate executării pedepselor privative de libertate, a caselor de arest în cazul executării pedepsei arestului și a izolatoarelor de detenție, dacă se evadează de sub arestul preventiv. Potrivit art.56 alin. (1) C.pen. al Federației Ruse privațiunea de libertate se execută în colonii-așezări, colonii de educare, instituții medicale de corecție, colonii de corectare cu regim general, sever și special, precum și închisori³.

În împrejurările stipulate la art.313 alin. (2) C.pen. al Federației Ruse este dozată răspunderea penală pentru săvârșirea faptei în urma înțelegerii prealabile de către un grup de persoane sau de către un grup criminal organizat. Pedeapsa aplicată în acest caz este muncă corecțională de până la cinci ani sau privațiune de libertate pe același termen. O pedeapsă mai aspră, privațiune de libertate de până la opt ani, este consacrată la alin.(3) al aceluiași articol, dacă fapta este comisă cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu aplicarea armei sau a altor obiecte ce pot fi folosite în calitate de armă⁴.

În C.pen. al Ucrainei incriminarea și-a găsit loc la art.393 cu denumirea marginală de Evadarea din locurile privative de libertate sau de sub strajă. Varianta-tip (art.393 alin.(1) C.pen.) presupune evadarea din locurile privative de libertate sau de sub strajă, săvârșită de către persoana care-și execută pedeapsa privativă de libertate sau a arestului ori care se află în detenție preventivă. Se pedepsește o asemenea faptă cu privațiune de libertate de la

² Уголовный кодекс Российской Федерации. По состоянию на 1 марта 2011. Москва: Проспект, 2011, p.147 (176 p.).

³ *Ibidem*.

⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации. По состоянию на 1 марта 2011. Москва: Проспект, 2011, p.147 (176 p.).

trei până la cinci ani⁵.

Variantele agravante (art.393 alin.(2) C.pen. al Ucrainei) constau în săvârșirea faptei în mod repetat; de către un grup de persoane în baza unei înțelegeri prealabile; cu mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane; cu dobândirea sau folosirea armei; cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării violenței; prin corupere sau prin distrugerea mijloacelor tehnice de asigurare a pazei. Pedepșa aplicabilă în acest caz este privațiune de libertate de la cinci până la opt ani⁶.

În C.pen. al Georgiei la art.379 este prevăzută fapta de evadare din locurile de deținere, deținere sau de sub escortă. Textul incriminator are următoarea formulare generică: „Evadarea din locurile de reținere, locurile privative de libertate sau de sub arest, precum și evadarea săvârșită în timpul escortării”⁷.

În varianta de bază se prevede pedeapsa privativă de libertate de până la trei ani. O pedeapsă mai aspră, privațiune ilegală de libertate de până la cinci ani este aplicată atunci când evadarea este săvârșită de către un grup de persoane sau cu aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate, precum și cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe⁸.

În C.pen. al Cazahstanului la art.355 este incriminată fapta de evadare din locurile de detenție, de sus arest sau din locurile de detenție preventivă, săvârșită de către persoana care-și execută pedeapsa sau care se află în detenție preventivă. Infrațiunea este pedepsită cu privațiune de libertate de până la trei ani.

În baza alin.(2) al aceluiași articol, se agravează răspunderea penală pentru aceiași faptă săvârșită:

a) cu înțelegere prealabilă de către un grup de persoane;

b) cu aplicarea violenței periculoase pentru viață sau cu amenințarea aplicării acesteia;

c) cu aplicarea armei sau a altor obiecte ce pot fi folosite în calitate de armă.

În cazul comiterii faptei în prezența agravantelor menționate poate fi aplicată privațiunea de libertate de până la șapte ani⁹.

O modalitate specială de răspundere penală ce poate fi aplicată în cazul faptei de evadare este reglementată în nota art.358 C.pen. al Cazahstanului. Potrivit textului de lege, persoana care în mod benevol se întoarce în locul de detenție în termen de șapte zile de la data comiterii faptei, este liberată de răspunderea penală pentru evadare, dacă înăuntrul acestui termen nu a comis alte infracțiuni sau dacă evadarea nu a fost săvârșită în prezența agravantelor prevăzute de lit.b) și c) a art.358 C.pen.”¹⁰.

În mod similar infrațiunea de evadare este incriminată în C.pen. al Chirghiziei (art.336)¹¹, Tadjichistanului (art.365)¹² și al Armeniei (art.335) 13.

O modalitate specifică de liberare de răspunderea penală pentru infrațiunea de evadare este descrisă la art.335 alin.(3) C.pen. al Armeniei. Potrivit dispoziției legale persoana care a evadat, este liberată de răspunderea penală, dacă urmărirea penală a fost încetată sau dacă a fost pronunțată o sentință de achitare de către instanța de judecată pe cauza penală în care persoana a fost condamnată¹⁴.

Evadarea cunoaște o incriminare nelimitată și în legislația penală a României. În C.pen. în vigoare, incriminarea este statuată la art.269 C.pen.: “Evadarea din starea legală de reținere sau de deținere se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 2 ani”. Potrivit alin. (2) al aceluiași articol, dacă fapta este săvârșită

⁵ Уголовный кодекс Украины. Харьков: Одиссей, 2008 (312), p.236.

⁶ Ibidem.

⁷ Уголовный кодекс Грузии. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002, p.372. (409 p.).

⁸ Ibidem.

⁹ Уголовный кодекс Республики Казахстан. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001, p.388. (466 p.).

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Уголовный кодекс Республики Таджикистан. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001, p.363. (410 p.).

¹³ Уголовный кодекс Республики Армении. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004, p.398. (450 p.).

¹⁴ Ibidem.

prin folosirea de violențe, de arme sau de alte instrumente ori de către două sau mai multe persoane împreună, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 8 ani¹⁵.

O regulă specială de individualizare a pedepsei penale pentru evadare se prevede la art.269 alin.(3) C.pen. român, potrivit căruia pedeapsa aplicată pentru infracțiunea de evadare se adaugă la pedeapsa ce se execută, fără a se putea depăși maximul general al închisorii¹⁶.

În corespundere cu art.434-27 C.pen al Franței evadarea presupune părăsirea de către deținut a locului de detenție săvârșită prin aplicarea violenței, efracție sau prin corupere, chiar dacă aceste ultime acțiuni au fost săvârșite de o terță persoană, cu acordul condamnatului¹⁷.

Pentru a nu lăsa loc de interpretări, legiuitorul francez chiar în textul de lege la art.434-28 C.pen. stabilește categoriile de persoane care au calitatea de deținut, și anume:

- persoana reținută;
- persoana care participă într-un proces judiciar și care a fost adusă în fața instanței de judecată în legătură cu expirarea termenului de reținere sau în legătură cu executarea mandatului de aducere silită sau de arestare;
- persoana care este înștiințată despre existența în privința ei a mandatului arest;
- persoana care-și execută pedeapsa privativă de libertate sau care a fost arestată pentru executarea acestei pedepse;
- persoana reținută în scopul extrădării¹⁸.

În același registru de idei, în conformitate cu art.434-29 C.pen. al Franței constituie evadare și fapta săvârșită de către:

- deținutul care este internat într-o instituție medicală, manifestată prin eschivarea de la măsurile de supraveghere la care a fost expus;

- orice condamnat care se eschivează de la controlul aplicat printr-o hotărâre judecătorească căruia i s-a acordat dreptul de a se afla în afara instituției penitenciare sau în privința căruia s-a aplicat supravegherea electronică sau în cazurile în care condamnatul beneficiază fie de un regim semideschis, fie de dreptul de a părăsi temporar instituția penitenciară;

- orice condamnat, care nu s-a întors în instituția penitenciară la încetarea termenului de suspendare sau a celui de executare parțială a pedepsei închisorii, la încetarea termenului de aflare în afara instituției penitenciare, la încetarea regimului de semiliberate sau la expirarea termenului la care încetează dreptul de a pleca temporar din instituția penitenciară;

- orice condamnat, în privința căruia a fost aplicată supravegherea electronică și care a scos din funcțiune utilajul ce permite determinarea de la distanță a prezenței sau a absenței lui în locul prestabilit de către instanța de judecată¹⁹.

Potrivit art.434 C.pen. al Franței, o pedeapsă mai aspră este prevăzută pentru fapta de evadare dacă acțiunile violente constau în amenințarea aplicării armei sau a dispozitivelor explozive, substanțelor toxice sau ușor inflamabile sau dacă aceste acțiuni au fost săvârșite de către un grup de persoane în baza unei înțelegeri prealabile. Constituie circumstanță agravantă, potrivit alin.(2) al aceluiași articol, când evadarea este săvârșită prin aplicarea efectivă a armei, substanțelor explozive, substanțelor toxice sau ușor inflamabile²⁰.

Mai este de menționat că legiuitorul francez, luând în calcul perseverența criminală a deținutului care se face vinovat de comiterea infracțiunii de evadare, la art.434-31 C.pen. a statuat că la stabilirea pedepsei pentru un cumul de sentințe nu poate fi aplicată metoda absorbției.

Înlesnirea evadării în C.pen. francez este descrisă în două norme incriminatorii distincte. Potrivit art.434-32 este pedepsită acțiunea

¹⁵ *Codul penal și legi conexe*. Actualizat 20.04.2012. București: Ed. C.H. Beck, 2012, p.112 (215 p.).

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Уголовный кодекс Франции*. Санкт-Петербург: Издво «Юридический центр Пресс», 2003, p.424. (650 p.).

¹⁸ *Уголовный кодекс Франции*. Санкт-Петербург: Издво «Юридический центр Пресс», 2002, p.424-425 (650 p.).

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

de înlesnire a evadării săvârșită prin oferirea condamnatului a oricărui mijloc destinat părăsirii locurilor de detenție. Regimul sancționator este mai aspru dacă ajutorul oferit este însoțit de violență, efracție sau corupere.

Prin cea de a doua normă (art.434-33 C.pen. francez) este incriminată înlesnirea evadării săvârșită de către persoana care are obligația de supraveghere a condamnaților, manifestată prin acordarea de ajutor sau pregătirea evadării, chiar și atunci când fapta este realizată pe calea inacțiunii. În temeiul alin. (2) al aceluiași articol, există infracțiune și atunci când fapta se comite de către alte persoane, care în temeiul atribuțiilor de serviciu pe care le exercită au dreptul de a se deplasa pe teritoriul instituțiilor penitenciare sau au dreptul de a se apropia de condamnați²¹.

În C.pen. al Lituaniei sunt incriminate două fapte infracționale legate de evadarea persoanei din locurile de detenție. Prima, sub denumirea de eliberare a condamnatului, este descrisă la art.240 și constă în fapta persoanei care cu aplicarea violenței în privința pazei sau prin abuz de încredere, înșelăciune eliberează o altă persoană reținută, arestată sau care-și exercită pedeapsa arestului, privațiunii de liberate sau detențiunii pe viață. Infracțiunea se pedepsește cu arest sau cu privarea de libertate de până la 6 ani²².

În conformitate cu art.241 C.pen., cea de a doua faptă presupune evadarea condamnatului, care în timpul reținerii, arestării sau executării pedepsei arestului, privațiunii de liberate sau detențiunii pe viață prășește locul de detenție. Actul de evadare săvârșit în asemenea împrejurări se sancționează cu arest sau cu privațiunea de liberate de până la trei ani. Fapta este pedepsită mai aspru (privațiune de libertate de până la 5 ani) atunci când este săvârșită prin aplicarea violenței în privința persoanelor care asigură paza sau a altor

persoane; când instituției penitenciare în rezultatul comiterii faptei i s-a cauzat s-a soldat cu daune materiale în proporții mari²³.

Potrivit art.242 §1. C.pen. al Poloniei este pedepsit cu amendă, cu limitarea libertății sau cu privațiune de libertate până la 2 ani cel, care în mod samavolnic se repune în liberate, fiind privat de libertate potrivit unei hotărâri judecătorești sau a unei dispoziției emise de către un alt organ al autorităților.

La §4 al aceluiași articol este dozată răspunderea penală pentru săvârșirea faptei în prezența următoarelor forme agravante:

- făptuitorul acționează în baza unei înțelegeri cu mai multe persoane;
- fapta este săvârșită cu aplicarea sau amenințarea aplicării violenței;
- dacă făptuitorul cauzează o paguba materială la locul în care este privat de libertate²⁴.

2. Legislații penale în care infracțiunea de evadarea este incriminată în mod limitat.

În legislația penală a Argentinei, potrivit art.280 C.pen. evadarea nu este pedepsită penal în toate cazurile, ci doar atunci când este săvârșită cu aplicarea violenței sau cu distrugerea bunurilor, fiind sancționată cu pedeapsa închisorii de la o lună până la trei ani.

O pedeapsă mai aspră (de la o lună până la patru ani), este prevăzută pentru fapta de favorizare a evadării (art.281 alin.(1) C.pen. al Argentinei). Potrivit, alin.(2) al aceluiași articol funcționarului care înlesnește evadarea i se poate aplica suplimentar privarea dreptului de a deține o anumită funcție pe un termen întreg. Mai este de menționat că în legislația penală a Argentinei (art.281 alin.(2) C.pen.) este sancționată penal și neglijența funcționarului în rezultatul căreia a devenit posibilă evadarea²⁵.

²¹ Уголовный кодекс Франции. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2002, p.428 (650 p.).

²² Уголовный кодекс Литовской республики. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2003, p.322. (470 p.).

²³ Ibidem.

²⁴ Уголовный кодекс Республики Польша. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2001, p.234. (234 p.).

²⁵ Уголовный кодекс Аргентины. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003, p. 223-224. (240 p.).

O incriminare diferențiată, care permite individualizare legală a răspunderii penale pentru evadarea din locurile de detenție în corespundere cu anumite circumstanțe incriminatorii, este prevăzută în Codul penal al Japoniei. Într-un paragraf aparte, intitulat Infracțiuni ce constau în evadare, la art.97 C.pen. este descrisă varianta tip a evadării cu denumirea de evadare proprie sau simplă, iar al la art.98 C.pen. – evadarea proprie săvârșită în circumstanțe agravante. Prima faptă constă în evadarea săvârșită de către persoana deținută, însă care nu a fost condamnată de către instanța de judecată. Cea de a doua presupune evadarea săvârșită de către condamnat sau de către o persoană ce nu a fost condamnată, însă care a evadat prin distrugerea edificiilor locurilor privative de libertate sau a mijloacelor de pază, prin aplicarea violenței sau amenințării sau în baza unei înțelegeri prealabile de către două sau mai multe persoane²⁶.

Răspunderea penală pentru complicitatea la evadare este prevăzută la art.100 C.pen. al Japoniei. Activitatea infracțională constă în fapta persoanei, care în scopul creării posibilității de evadare a deținutului privat de libertate în condiții de legalitate, îi oferă mijloace sau săvârșește alte acțiuni ce ușurează evadarea. O pedeapsă mai aspră se aplică în conformitate cu alin.(2) al aceluiași articol, atunci când fapta este săvârșită cu aplicarea sau amenințarea aplicării violenței²⁷.

În legislația penală a Japoniei, la art.101 C.pen. mai este pedepsită activitatea de complicitate la evadarea unei persoane deținute, săvârșită de către persoanele care asigură paza. Potrivit textului incriminator constituie infracțiune, fapta săvârșită de persoana care asigură paza sau care-l exortează pe deținut prin oferirea posibilității de evadare²⁸.

La art.257 C.pen. al Israelului este incriminată fapta de evadare săvârșită de către persoana aflată sub arest. Potrivit dispoziției normei persoana care evadează din locurile de

arestare preventivă, în care se află în baza temeiurilor legale pentru comiterea unei infracțiuni, se pedepsește după cum urmează:

- dacă este învinuit sau declarat vinovat pentru comiterea unei infracțiuni grave – închisoare de 7 ani;

- în celelalte cazuri – închisoare de 3 ani²⁹.

- Înlesnirea evadării, în conformitate cu art.258 C.pen. al Israelului devine sancționabilă atunci este săvârșită una din următoarele fapte:

- acordarea de ajutor deținutului sau a persoanei aflate sub arest de a evada din locurile de detenție;

- transmiterea unor obiecte în închisori destinate facilitării săvârșirii evadării a persoanelor deținute sau a persoanelor aflate sub arest³⁰.

În legislația penală a Turciei este prevăzut un cadrul ordonat și sistematizat de incriminări dedicat pedepsirii evadării. Sediul legal este amplasat în Capitolul VII din Partea specială a Codului penal, fiind intitulat Evadarea și înlesnirea evadării din închisoare sau din casele de arest³¹.

În corespundere cu art.298 C.pen. al Turciei este prevăzută răspunderea penală pentru evadarea săvârșită de către o persoană reținută. Conform textului de lege, persoana care a evadat după ce a fost reținută pentru săvârșirea unei fapte ilegale este pedepsită cu închisoare de la două până la șase luni. Potrivit alin.(2) al aceluiași articol dacă fapta a fost săvârșită cu aplicarea sau amenințarea aplicării violenței, distrugerea ușilor, ferestrelor, pereților sau a mijloacelor de prevenire a evadărilor, persoana vinovată este pedepsită cu închisoare pe un termen de la un an până la trei ani. Pedeapsă este mai aspră, închisoare de la patru la opt ani, dacă evadarea săvârșită în condițiile stipulate la alin.(2) este săvârșită de două sau mai multe persoane sau cu aplicarea ori amenințarea aplicării violenței cu uti-

²⁶ Уголовный кодекс Японии. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2002, p.73 (226 p.).

²⁷ Уголовный кодекс Японии. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2002, p.74 (226 p.).

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Уголовный кодекс Израиля. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2005, p.245 (414 p.).

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Уголовный кодекс Турции. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2004, p.204. (374 p.).

lizarea armei³².

Deopotrivă, la art.299 C.pen. al Turciei este incriminată evadarea săvârșită de către persoana aflată sub arest. Astfel, persoana care evadează după ce a fost arestată în baza temeiurilor prevăzute de lege, pentru săvârșirea unei fapte ilegale, este pedepsită după cum urmează:

În cazul condamnării la pedeapsa detențiunii pe viață, făptuitorul urmează să fie deținut pe parcursul unui an într-o celulă (odinocinaia camera).

În cazul condamnării la o pedeapsă, ce constă în privarea temporară de liberate, termenul stabilit poate fi mărit de la o șesime la o treime, însă nu mai puțin patru luni și nu mai mult doi ani.

Agravanta prevăzută la alin.(2) este prezentă atunci când fapta menționată a fost săvârșită cu aplicarea sau amenințarea aplicării violenței, distrugerea ușilor, ferestrelor, pereților sau a mijloacelor de prevenire a evadărilor, termenul de deținere încăpere de tip celulă, prevăzut de pct.1, constituie un an și șase luni, iar termenul prevăzut de pct.2 se poate mări de la o treime până la o doime, însă nu mai puțin de un an și nu mai mult de patru ani³³.

În conformitate cu alin.(3) al art.299, dacă evadarea prevăzută de alin.(2) este săvârșită de două sau mai multe persoane sau cu aplicarea ori amenințarea aplicării violenței cu utilizarea armei, termenul de deținere în încăpere de tip celulă, prevăzut de pct.1 este de doi ani, iar termenul prevăzut de pct.2 se majorează de la jumătate la două treimi, însă nu mai mic de cinci ani și nu mai mare de opt ani.

Alin.(4) al art.299 C.pen. al Turciei, extinde sfera de aplicare a incriminării și la cazurile de evadare săvârșite de către condamnații repartizați la munci în afara instituțiilor penitenciare.

O formă circumstanță agravantă specială pentru evadare este consacrată la art.300 C.pen. al Turciei. Potrivit textului de lege dacă

persoana reținută sau condamnată, revine în instituția penitenciară și se predă în decurs de 15 zile fără a fi constrânsă sau presată, pedepsele prevăzute de art.298 și 299 se reduc până la o șesime³⁴.

Înlesnirea evadării este prevăzută de art.301 C.pen. al Turciei: fapta persoanei care a pregătit sau a ușurat evadarea deținutului sau a condamnatului, se sancționează cu pedeapsa închisorii de la un an până la cinci ani în dependență de gravitatea faptei săvârșite deținut sau a condamnat, tipul și termenul de pedeapsă ce urmează să fie executat de către acesta. Caracterul original al acestei norme derivă din faptul că legiuitorul turc a înțeles să prevadă chiar în conținutul textului incriminator, criteriile în baza cărora are loc individualizarea pedepsei penale pentru fapta de înlesnire a evadării.

Potrivit art.301 alin.(2) C.pen. al Turciei dacă condamnatul își execută pedeapsa detențiunii pe viață, celui care pregătește sau înlesnește evadarea i se poate aplica o pedeapsă de la cinci până la opt ani. În același sens, conform art.301 alin.(3) C.pen. al Turciei dacă deținutul a fost condamnat cu pedeapsa cu moartea, celui care pregătește sau înlesnește evadarea i se poate aplica o pedeapsă de la opt până la zece ani³⁵.

În cazul în care evadarea pregătită nu a avut loc, pedeapsa se micșorează până la o treime (art. art.301 alin.(6) C.pen. al Turciei). De asemenea, constituie circumstanță agravantă personală atunci când fapta de înlesnire este comisă de către un părintele, copilul, soțul (soția), fratele sau sora deținutului sau condamnatului. În temeiul art.309 alin.(7) C.pen., în acest caz pedeapsă poate fi diminuată până la o treime³⁶.

O formă specială a infracțiunii de înlesnire a evadării este descrisă la art.302 C.pen. al Turciei, atunci când fapta este săvârșită de către funcționarii instituției penitenciare. În conformitate cu norma legală, dacă persoana

³² Уголовный кодекс Турции. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2004, р.204. (374 р.).

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Уголовный кодекс Турции. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2004, р.206. (374 р.).

³⁶ *Ibidem*.

ce a fost împuternicită să-l păzească sau să-l transporte pe deținut sau pe condamnat, pregătește sau înlesnește evadarea acestuia este pedepsită cu închisoare de la 2 la cinci ani în dependență de gravitatea faptei săvârșite de deținut sau a condamnat, tipul și termenul de pedeapsă ce urmează să fie executat de către acesta

Dacă condamnatul își execută pedeapsa detențiunii pe viață, persoana ce a fost împuternicită să-l păzească sau să-l transporte pe deținut sau pe condamnat este pedepsită cu închisoare aspră de la șase la opt ani și interdicția pe viață de a ocupa funcții publice (art.302 alin.(2) C.pen. al Turciei). Dacă deținutul a fost condamnat la pedeapsa cu moartea, faptuitorului i se aplică închisoare aspre de la nouă la cincisprezece ani și interdicția pe viață de a ocupa funcții publice (art.302 alin. (3) C.pen. al Turciei).

În sfârșit, C.pen. al Turciei prevede răspunderea penală pentru evadarea săvârșită în rezultatul neglijenței funcționarului. Potrivit art.303 C.pen., dacă evadarea este săvârșită în rezultatul neatenției sau neglijenței funcționarului, acesta este pedepsit cu închisoare de la un an până la trei ani, iar dacă cel care a evadat a fost condamnat la pedeapsa cu moartea sau cu detențiune pe viață, pedeapsa aplicată funcționarului se mărește de la trei până la cinci ani. În ambele cazuri instanța poate aplica pedeapsa complementară de privare a dreptului de a ocupa o funcție publică pe o perioadă egală cu pedeapsa închisorii³⁷.

3. Legislații penale care nu incriminează evadarea condamnatului sau deținutului din locurile de detenție.

În Codul penal al Elveției nu este stabilită răspunderea penală pentru evadarea propriu-zisă, fiind consfințită răspunderea pentru eliberarea condamnaților. Astfel, în conformitate cu art.310 C.pen. „Cel ce utilizează violența, amenințarea sau înșelăciunea, îl eliberează pe condamnat sau pe o altă persoană, care în temeiul unei prescrieri administrative a fost îndreptată în instituția respectivă sau acordă ajutor în săvârșirea evadării se pedepsește cu

închisoare”³⁸.

Nici în Codul penal al Olandei nu este prevăzută răspunderea penală pentru evadarea propriu-zisă săvârșită de către persoana deținută, ci doar pentru înlesnirea evadării comisă de către o altă persoană de cît cea condamnată. În conformitate cu art.191 C.pen. infracțiunea constă în fapta persoanei care în mod intenționat eliberează o persoană privată de liberate în baza unei decizii luate autoritățile publice sau hotărârii instanței de judecată, precum și în fapta persoanei care îl ajută pe condamnat să evadeze³⁹.

În legislația penală a Belgiei răspunderea penală pentru actele legate de evadarea deținuților este consacrată la art.332-337 C.pen.

În corespundere cu art.332 al Belgiei, în cazul evadării deținuților, persoanele care sunt obligate să asigure paza și supravegherea acestora vor fi sancționate după cum urmează:

Art.333. Dacă persoana, care a săvârșit evadarea, se afla în arest preventiv sau își execută pedeapsa pentru săvârșirea unei contravenții fapta se pedepsește cu închisoare de la 8 zile până la 3 luni dacă se datorează imprudenții funcționarilor menționați, iar în cazul existenței unei înțelegeri între făptuitor și condamnat – închisoare de la 6 luni până la 2 ani;

Art.334. Dacă persoana, care a săvârșit evadarea se afla în arest preventiv sau își execută pedeapsa pentru săvârșirea unei infracțiuni sau a fost arestată în temeiul legii privitoare la extrădare, fapta se pedepsește cu închisoare de la 15 zile până la 1 an dacă se datorează imprudenții funcționarilor menționați, iar în cazul existenței unei înțelegeri între făptuitor și condamnat – închisoare de la 1 an până la 5 ani.

Art.335. Persoanele care nu au atribuții în sfera supravegherii și pazei condamnaților, dacă au înlesnit sau au ușurat evadarea, săvârșită în condițiile prevăzute de art.333 sun

³⁸ Уголовный кодекс Швейцарии. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2002, p.271 (350 p.).

³⁹ Уголовный кодекс Голандии. Санкт-Петербург: Издв-о «Юридический центр Пресс», 2001, p.322 (510 p.).

³⁷ *Ibidem*.

pedepsite cu detențiunea de la 15 zile până la 1 an, iar în condițiile prevăzute de art.334, închisoare de la 3 luni la 2 ani.

Art.336. Dacă evadarea este consumată sau dacă are loc tentativa de evadare cu aplicarea violenței, amenințării sau deteriorării închisorii, cei care au înlesnit săvârșirea faptei prin oferirea mijloacelor tehnice vor fi pedepsiți:

– în împrejurările prevăzute de art.333 cu închisoare de la 2 până la 5 ani pentru funcționarii instituției penitenciare și cu închisoare de la trei luni până la 2 ani pentru celelalte persoane;

– în împrejurările prevăzute la art.334 cu închisoare de la 3 până la 5 ani pentru funcționarii instituției penitenciare și închisoare de la 6 luni până la 3 ani pentru celelalte persoane;

Art.337 Dacă evadarea este consumată sau dacă are loc tentativa de evadare cu aplicarea violenței, amenințării sau deteriorării închisorii, cei care au înlesnit săvârșirea faptei prin oferirea armelor vor fi pedepsiți:

în împrejurările prevăzute de art.333 cu închisoare de la 5 până la 10 ani pentru funcționarii instituției penitenciare și cu închisoare de la 2 ani până la 5 ani pentru celelalte persoane;

în împrejurările prevăzute la art.334 cu închisoare de la 10 până la 15 ani pentru funcționarii instituției penitenciare și închisoare de la 5 ani până la 10 ani pentru celelalte persoane⁴⁰.

Se poate observa că legislația penală belgiană nu sancționează penal fapta de evadare propriu-zisă a condamnaților, ci incriminează acele fapte prejudiciabile care implică crearea condițiilor de evadare săvârșite de către funcționarii din cadrul instituțiilor penitenciare.

Bibliografie

1. Pierre Legrand, *Drept comparat*, București, Ed. Lumina Lex, 2001.
2. *Уголовный кодекс Российской Федерации*, по состоянию на 1 марта 2011. Москва: Проспект, 2011.

3. *Уголовный кодекс Украины*, Харьков, Изд-во Одиссей, 2008.
4. *Уголовный кодекс Грузии*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002.
5. *Уголовный кодекс Республики Казахстан*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001.
6. *Уголовный кодекс Республики Таджикистан*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001.
7. *Уголовный кодекс Республики Армении*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004.
8. *Codul penal și legi conexe*, actualizat 20.04.2012, București, Ed. C.H. Beck, 2012.
9. *Уголовный кодекс Франции*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002.
10. *Уголовный кодекс Литовской республики*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003.
11. *Уголовный кодекс Республики Польша*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001.
12. *Уголовный кодекс Японии*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002.
13. *Уголовный кодекс Израиля*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2005.
14. *Уголовный кодекс Турции*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004.
15. *Уголовный кодекс Швейцарии*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002.
16. *Уголовный кодекс Голландии*, Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001.
17. *Уголовный кодекс Бельгии*, Санкт-Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004.

⁴⁰ *Уголовный кодекс Бельгии*. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004, р.322.323. (561р.).

Dr. Valentin CHIRIȚA,
 lector superior al Catedrei „Drept penal”
 a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

SUBIECȚII DE PREVENIRE ȘI COMBATERE A TERORISMULUI ȘI LUĂRII DE OSTATICI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat

Prevenirea criminalității înseamnă protejarea oamenilor, a societății și a statului împotriva crimelor. Rădăcinile istorice ale acestui tip de practică socială se trag din adâncurile secolelor: odată cu apariția primelor interdicții cu caracter juridico-penal au început să funcționeze și anumite mecanisme, atât de combatere, cât și de prevenire.

Activitatea preventivă este mai vastă după conținut, volumul măsurilor și subiecții care participă la ea decât practica aplicării pedepsei penale, deoarece sancțiunea penală are înrâurire asupra criminalității pe calea influenței asupra personalității infractorului, în timp ce măsurile preventive sînt îndreptate spre înlăturarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor care generează sau favorizează fenomenul criminal [4, p. 123].

Summary

The prevention of the criminality represents the protection of people, society and state from the crimes. This social practice is rooted historically in the deepness of the centuries: at the same time with the appearance of the first criminal law interdictions, the measures of fighting and preventing them were put in action.

Preventive activity is more extensive in content, volume measures and subjects taking part in it than practice of criminal punishment, because the criminal sanction has influence on the way crime influence on the personality offender, while preventive measures are aimed at removing or neutralizing the causes and conditions that generate or facilitate criminal phenomenon.

Prevenirea și combaterea luării de ostatici, a actului de terorism, precum și a altor infracțiuni similare în Republica Moldova, în special desfășurarea operațiunilor speciale de intervenție, sînt realizate de un șir de subdiviziuni speciale din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, Ministerului Justiției, Ministerului Apărării etc. Este vorba de Brigada de Poliție cu Destinație Specială „FULGER”, Centrul Antiterorist, Detașamentul cu Destinație Specială „ALFA” și Detașamentul cu Destinație Specială „Pantera”.

Fiind o subdiviziune mobilă și independentă de elită din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Brigada de Poliție cu Destinație Specială „FULGER” reprezintă unitatea de intervenții speciale cu statut de organ operativ, care acționează prin metode și procedee specifice pe întreg teritoriul țării, pentru restabilirea ordinii publice, în cazul în care a fost grav destabilizată, pentru neutralizarea și capturarea unor infractori deosebit de peri-

culoși și pentru asigurarea protecției persoanelor a căror viață este în pericol. Una dintre atribuțiile principale ale acestei subdiviziuni este intervenția prin metode și mijloace speciale în cazul săvârșirii unor infracțiuni grave, precum și pentru capturarea sau neutralizarea infractorilor deosebit de periculoși, înarmați, pentru eliberarea ostaticilor și a persoanelor răpite [7].

O altă subdiviziune specială este cea din cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției, și anume Detașamentul cu Destinație Specială „Pantera”. Printre sarcinile de bază ale detașamentului se numără: prevenirea, reprimarea infracțiunilor (între care și luarea de ostatici) și a altor fapte ilicite, inclusiv în scopul intervenției profesionale la schimbarea situației operative în cadrul sistemului penitenciar, asigurarea ordinii de drept și a securității deținuților, a colaboratorilor și membrilor familiilor lor, precum și desfășurarea acțiunilor de salvare în procesul lichidării consecințelor unor situații excepționale.

onale [9].

Detășamentul cu Destinație Specială „ALFA” este o subunitate specială a Serviciului de Informații și Securitate, care are drept scop lupta împotriva actelor teroriste, extreme și de altă natură ce prezintă un pericol iminent pentru securitatea publică, precum și organizarea, desfășurarea de operațiuni speciale legate de realizarea angajamentelor asumate de Republica Moldova în domeniul combaterii criminalității. În vederea perfecționării continue a pregătirii profesionale, militarii DDS „ALFA” participă permanent la exerciții și aplicații tactice antiteroriste în cadrul poligoanelor speciale atât pe teritoriul statului nostru, cât și peste hotarele lui (spre exemplu, cele organizate de Centrul Antiterorist al statelor membre ale CSI), inclusiv la cele desfășurate în comun cu angajații BPDS „FULGER” a MAI, DDS „PANTERA” al DIP al MJ și BDS „FULGER” al MA [10].

Astfel, în 2007 și 2008, în cadrul unor poligoane de instruire speciale au fost desfășurate exerciții tactice antiteroriste „Forțele speciale”, în scopul consolidării interacțiunii dintre subdiviziunile cu destinație specială ale SIS, MAI și DIP al MJ. În cadrul exercițiului au fost efectuate măsuri de urmărire, blocare și neutralizare a teroriștilor [8].

Un exercițiu antiterorist similar cu genericul: „Acțiunile forțelor speciale în neutralizarea grupelor teroriste și eliberarea ostaticilor în condiții diverse de teren” (Forțele speciale – 2010) s-a realizat în perioada 25-26 octombrie 2010, cu participarea militarilor DDS „ALFA” al SIS și BDS „FULGER” al MA. Exercițiul respectiv se încadrează în planul de colaborare, instruire și schimb de experiență dintre subunitățile speciale ale SIS și MA pentru anul 2010 și a avut ca scop testarea gradului de interoperabilitate a structurilor date în cazul apariției situațiilor excepționale. Exercițiul s-a realizat la un nivel înalt, încheindu-se cu eliberarea ostaticilor și neutralizarea infractorilor [8].

Exercițiul antiterorist „Forțele Speciale – 2010” se înscrie în Planul Individual de

Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO (IPAP) la capitolul reformarea sectorului militar de securitate și modernizarea mecanismului de cooperare dintre instituțiile de forță, ca parte componentă a realizării politicii de integrare europeană. Asistența la pregătirea și desfășurarea unor asemenea exerciții antiteroriste este acordată de Centrul Antiterorist al SIS al RM [8].

Centrul Antiterorist al Serviciului de Informații și Securitate este o subunitate specializată, creată în 2006, reieșind din sarcinile trasate de către țara noastră potrivit Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, capitolul 1.4. „Combaterea Terorismului și Crimei Organizate”, în calitate de organ responsabil de coordonarea tehnică a măsurilor de prevenire și combatere a terorismului desfășurate de către autoritățile publice competente [10].

În conformitate cu pct.6 din Hotărârea Guvernului RM nr. 1295 din 13.11.2006, Executivului îi revin următoarele sarcini de bază: coordonarea tehnică a autorităților publice ce desfășoară activități de prevenire și combatere a terorismului; aprecierea riscurilor teroriste majore la securitatea națională a Republicii Moldova; monitorizarea stării de protecție antiteroristă la obiectele de importanță strategică; acordarea de asistență autorităților publice abilitate cu prevenirea și combaterea terorismului în organizarea procesului de pregătire și instruire a specialiștilor din subunitățile specializate; interacțiunea cu alte structuri similare de peste hotarele țării; evaluarea indicativelor de alertă teroristă; crearea și gestionarea bazei specializate de date privind starea, dinamica și tendințele extinderii terorismului internațional, despre teroriști, organizații teroriste, inclusiv internaționale, liderii lor, persoanele implicate în activitatea acestor organizații, persoanele fizice și juridice care acordă sprijin teroriștilor, inclusiv financiar etc. [2].

Având în vedere că, potrivit art. 13411 CP, infracțiunea de luare de ostatici este atribuită la categoria infracțiunilor cu caracter terorist și că deseori actul terorist este însoțit de

luarea de ostatici, fapt confirmat și prin prevederile art.2 al Legii RM cu privire la combaterea terorismului nr. 539-XV din 12.10.2001, unde prin capturare de ostatici se înțelege inclusiv reținerea forțată de către un terorist sau un grup terorist a unor persoane în scopul constrângerii persoanelor fizice, juridice, autorităților publice să le îndeplinească cerințele [1], propunem în continuare o analiză a unor aspecte privind constituirea și sarcinile grupului operativ pentru dirijarea operației antiteroriste, cu atribuții în domeniu.

Astfel, în conformitate cu pct. 2, 4 din Hotărârea Guvernului RM nr. 778 din 14.06.2002, grupul operativ pentru dirijarea operației antiteroriste reprezintă un organ care conduce nemijlocit forțele și mijloacele antrenate în operația antiteroristă. În funcție de caracterul actului terorist și de competențele autorităților abilitate să combată terorismul, grupul operativ se creează prin decizia directorului Serviciului de Informații și Securitate, ministrului Afacerilor Interne, procurorului general sau a șefului Serviciului de Protecție și Pază de Stat [3].

Grupul operativ, potrivit pct.10 al aceleiași Hotărâri, are următoarele sarcini de bază: a) curmarea actului terorist; b) culegerea și analiza informațiilor privind situația operativă și evoluțiile ei, organizatorii și executorii actului terorist, în scopul stabilirii caracterului, proporțiilor și consecințelor lui; c) antrenarea și dirijarea nemijlocită a forțelor și mijloacelor necesare pentru desfășurarea operației antiteroriste; d) negocierea cu teroriștii; e) asigurarea regimului juridic în zona de desfășurare a operației antiteroriste; f) efectuarea măsurilor îndreptate spre minimizarea consecințelor actului terorist; g) informarea Consiliului Suprem de Securitate al Republicii Moldova, a opiniei publice și a mijloacelor de informare în masă despre mersul și rezultatele operației antiteroriste, proporțiile și consecințele actului terorist [3].

În afară de activitatea propriu-zisă de prevenire și combatere a infracțiunilor cu caracter terorist realizată de subdiviziunile

speciale, în multe state din lume există și organizații non-guvernamentale specializate în prevenirea cazurilor de luare de ostatici, actului terorist, răpirii de persoane și în acordarea de ajutor victimelor acestor infracțiuni.

Spre exemplu, o latură a activității angajaților organizației internaționale „Risk-kontrol” este de a acorda sfaturi persoanelor care au devenit victime ale luării de ostatici sau ale răpirii de persoane, cele mai esențiale fiind: a nu cădea pradă panicii și disperării; a-și păstra sângele rece; a nu intra în polemică cu infractorii, a nu-i provoca; iar cel mai important este a încerca de a le focaliza atenția asupra a ceva secundar, a liniști spiritele lor agresive și a le cuceri încrederea. Filiale ale organizației date există în multe state din lume, inclusiv în Mexic, care, alături de Columbia și Peru, se consideră zone de pericol sporit. În Mexic există circa 1,5 mii de clienți ai organizației „Risk-kontrol”, aceștia fiind oameni bogați și firme solide. Organizația nu doar acordă sfaturi și asigură securitatea personală a clienților, ci și efectuează asigurarea bunurilor acestora [5, p. 113].

În încheierea acestui articol, prezentăm succint și câteva idei vizând asigurarea psihologică a operațiunilor speciale de intervenție și ducerea negocierilor cu infractorii care au comis luarea de ostatici.

Ținând cont de ordinea realizării operațiunilor speciale de eliberare a ostaticilor, autorul L.N. Ceverdiuk susține că asigurarea psihologică a respectivelor operațiuni include patru etape de bază, și anume:

Etapa pregătitoare. În cadrul acestei etape se realizează un șir de măsuri generale, având drept scop organizarea asigurării și pregătirii psihologice a efectivului serviciilor speciale pentru desfășurarea unei operațiuni de eliberare a ostaticilor.

Etapa de negociere începe din momentul stabilirii faptei de luare de ostatici și durează până la eliberarea tuturor ostaticilor sau până la începutul acțiunilor de forță. Negocierea reprezintă o formă de interacțiune între persoane cu scopul de a ajunge la o înțelegere,

un compromis, în cazul existenței unor dispute, divergențe. Reieșind din faptul că locul comiterii luării de ostatici este, de regulă, public (avion, tren, navă maritimă, autobuz cu pasageri, teatru, instituție bancară etc.), negocierile cu făptuitorii se poartă în condiții extrem de dificile. La această etapă, asigurarea psihologică are următoarele sarcini:

- stabilizarea climatului moral-psihologic;
- influențarea psihologică a făptuitorilor;
- pregătirea psihologică a participanților la procesul de negociere pentru exercitarea funcțiilor necesare;
- susținerea moral-psihologică a ostaticilor și a participanților la negociere;
- însoțirea psihologică a procesului de negociere;
- acordarea ajutorului psihologic celor care au nevoie.

Etapa măsurilor de forță începe din momentul pregătirii nemijlocite pentru acțiunile de luptă și durează până la eliberarea tuturor ostaticilor. În cadrul acestei etape, sarcina de bază este formarea stării psihologice a participanților la măsurile de forță pentru îndeplinirea funcțiilor stabilite, însoțirea psihologică a acțiunilor de luptă și acordarea ajutorului psihologic celor care au nevoie de acesta.

Etapa de restabilire începe din momentul eliberării ostaticilor și durează până la lichidarea urmărilor stresului psihologic și normalizarea stării psihologice a acestora [6, p. 10].

Rămânând la problema reabilitării psihologice a victimei luării de ostatici, subliniem și importanța recompensării materiale. În acest context, considerăm absolut necesară aderarea Republicii Moldova la Convenția Consiliului European privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente, adoptată la Strasbourg la 24 noiembrie 1983, care prevede necesitatea introducerii și dezvoltării unor scheme de despăgubire a victimelor infracțiunilor intenționate, săvârșite cu violență, care au suferit vătămări corporale sau deteriorarea

sănătății, și a persoanelor care se aflau în întreținerea celor care au decedat ca urmare a unor astfel de infracțiuni, de către statul pe teritoriul căruia au fost comise astfel de infracțiuni.

În continuare, ne propunem să trecem în revistă câteva recomandări pentru purtarea negocierilor formulate de autorului L.N. Ce-verdiuk:

- aflați dacă există persoane bolnave sau rănite;
- stabiliți un canal de comunicare;
- învățați să mânuiți orice utilaj tehnic;
- manifestați sinceritate și flexibilitate la discutarea cerințelor înaintate;
- nu vă grăbiți, oferiți făptuitorilor posibilitatea să-și anunțe condițiile;
- repetați cu voce tare condițiile înaintate, reformulându-le;
- asigurați-vă că făptuitorii primesc tot ce le-ați promis în procesul de negociere;
- duceți o evidență scrisă a tuturor cerințelor pe care le-ați satisfăcut și, în caz de necesitate, reamintiți făptuitorilor despre ele:
- nu executați necondiționat toate cerințele făptuitorilor – negociați;
- nu provocați făptuitorii la cerințe noi;
- pregătiți propuneri, planuri de rezervă și fiți gata să le discutați cu făptuitorii etc. [6, p. 46].

Tematica negocierii, după caz, poate fi legată de: completarea rezervelor de hrană și de apă, punerea la dispoziție a mijloacelor de transport, a sumelor bănești, publicarea informațiilor în presă etc.

În procesul negocierii este necesar să fie respectate următoarele reguli:

- neacceptarea propunerii de schimb al unui angajat al organelor de drept cu un ostatic;
- neadmiterea ducerii negocierilor cu infractorii aflați la distanțe mici;
- excluderea transmiterii către infractori a substanțelor narcotice sau armamentului;
- neadmiterea unei evoluții a situației

în direcția nefavorabilă pentru angajații organelor de drept. Totodată, menționăm că aceste reguli nu pot fi urmate cu strictețe și în fiecare caz concret se va acționa după împrejurări [6, p. 11].

Prin urmare, putem constata că purtarea unor negocieri eficiente de către persoane specializate are o semnificație considerabilă în activitatea organelor de resort investite cu competențe speciale în domeniul realizării intervențiilor de eliberare a ostajilor. Astfel, ar fi deosebit de importantă introducerea în statele de personal ale organelor de drept (comisariatele de poliție, instituțiile penitenciare etc.) a funcțiilor de „specialist pentru purtarea tratativelor” (negociator) și, respectiv, asigurarea pregătirii speciale a persoanelor care le vor ocupa.

Bibliografie

1. Legea Republicii Moldova cu privire la combaterea terorismului nr.539-XV din 12.10.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 06.12.2001, nr.147-149/1163.
2. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Privind Centrul Antiteror al Serviciului de Informații și Securitate” nr.1295 din 13.11.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.11.2006, nr.178-180/1385.
3. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Privind aprobarea Regulamentului-tip al grupului operativ pentru dirijarea operației antiteroriste” nr.778 din 14.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.06.2002, nr.91-94/880.
4. S. Carp, *Criminalitatea penitenciară*, Chișinău, 2008.
5. Г.В. Овчинникова, М.Ю. Павлик, О.Н. Коршунова, *Захват заложника: уголовно-правовые, криминологические и криминалистические проблемы*, Санкт-Петербург, Юр. центр Пресс, 2001.
6. Л.Н. Чевердюк, *Психологическое обеспечение переговорного процесса в условиях захвата заложников. Учебно-методическое пособие*, ВИПК МВД России, Домодедово, 2004.
7. <http://mai.md/fulger>.
8. <http://www.antiteror.sis.md/md/newsst/1211/1/2527/>.
9. <http://www.penitenciar.gov.md/ro/dd-spantera.html>.
10. <http://www.sis.md/md/publicati/2559/1/4016/>.

Liliana CREANGĂ,

Șef al Centrului de Cercetări Științifice
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ELEMENTE PROBATORII ÎN JUSTIȚIA MEDIEVALĂ

Rezumat

Una din formele fundamentale de activitate a fiecărui stat este activitatea de înfăptuire a justiției, de rezolvare a conflictelor de drept apărute. Această activitate s-a realizat și în feudalism. Un principiu fundamental al procesului, pe atunci, era acela ca părțile să își dovedească susținerile, respectiv acțiunile civile sau penale cu care a fost sesizată instanța. Simpla afirmație a părților nesprijinită de alte probe nu putea conduce la câștigarea procesului. Mijloacele de probațiune cunoscute în dreptul feudal au fost: mărturisirea, jurământul părții, declarațiile (mărturiile) martorilor, cojurătorii, blestemul și cartea de „blestem”, înscrisurile, prezumțiile și cercetarea la fața locului. Dreptul nostru cutumiar nu a făcut nici o ierarhizare a mijloacelor de probă. Nu era mai concludent un înscris, decât o declarație de martor. O a doua precizare care se impune este aceea ca recunoașterea pârâtului sau a făptuitorului făcea dovada dreptului, nemaifiind cazul administrării și a altor probe.

Summary

One of the fundamental forms of activity of each state is to carry out justice, to resolve the law conflicts which occurred. This work was done and in the feudalism period. In that period a fundamental principle of the process was that the parties must prove their claims, the civil or criminal actions brought before the court. The simple statement unsupported by other evidence brought by the parties could not lead to winning the process. Probation means known in feudal law were: confession, the party oath, witnesses statements (testimonies), curse and „curse” book, records, presumptions and crime scene investigation.

Our customary law made no evidence hierarchy. A document was no more cogent than a witness statement. A second specification that is required is that the defendant or perpetrator recognition proves right, without administering and other evidence.

În Țara Românească și în Moldova se recurgea în materie civilă la procedură pentru apărarea unui drept încălcat sau doar amenințat de o vătămare. Ea era în general „contencioasă” în cadrul unui litigiu, dar mai putea fi și „grațioasă”, dreptul fiind valorificat necontencios. În vechiul drept nu se făcea teoretic această distincție, dar în practică existau cele două feluri de proceduri [1, p. 295].

Desfășurarea unui proces de judecată nu era posibil dacă nu avea ca temei:

a) Pricina și împlicinații. Pentru începerea, desfășurarea și încheierea unei proceduri de judecată era necesar să existe un litigiu, adică un conflict de interese sub formă de conflict susceptibil să fie adus în fața judecății și să fie rezolvat de aceasta. Judecata apărea în documente sub denumirile de pricină, gâlceavă, treabă. Reclamantul se chema pârâș, jăluitar, prigonitor, iar pârâtul se mai chema prigonit și, în penal, învinuit, ca și astăzi, sau învinovățit.

În dreptul feudal, toți oamenii liberi și persoanele juridice (bisericele, mănăstirile, breslele și chiar satele) aveau capacitatea să stea în justiție. Oamenii dependenți (rumâni sau vecini) puteau sta în justiție numai în procesele în care se puneă în discuție însăși starea lor de dependență. Procesele legate de îndeplinirea obligațiilor derivând din această stare erau rezolvate însă pe domenii de stăpânul țaranului îndatorat, căruia acesta din urmă îi datora ascultare și supunere. Robul țigan fără stăpân avea o personalitate juridică redusă, putând sta în justiție în procesele care priveau persoana sa. Cel cu stăpân era reprezentat de acesta.

În materie penală, stăpânul vecinului sau al țiganului infractor avea alege între a-i răscumpăra capul, plătind gloaba și despăgubirea și a-l abandona statului și părții vătămate.

Femeia necăsătorită sau văduvă putea sta în justiție: la începutul secolului al XVI-lea, o fiică își cheamă tatăl în judecată pentru

a-i proceda zestrea promisă și apare personal în instanță [2, p. 143]. Femeia căsătorită stătea însă în instanță asistată de soțul ei sau chiar nu apărea deloc, fiind reprezentată de acesta. Ea era capabilă să stea singură în instanță numai în acțiunea de divorț sau în altă acțiune în legătură cu persoana ei. Îndreptarea legii (gl.109,zac.7-8) și Cartea românească de învățătură (gl.48, zac.7-8) îndrituiau pe bărbați, tați, socri, gineri, logodnici „să pârască la judecătorii” pe cel ce le „va fi suduit” soția, fiica, nora, soacra, logodnica, întrucât „sudalma ei... trece și până la dânșii...”.

b) Reprezentarea în justiție. Împricinații se prezentau de obicei în instanță în persoană. Dar încă din secolul al XVI-lea documentele încep să ateste prezentarea prin reprezentant, folosindu-se pentru aceasta termeni ca: omul unui împricinat, cel care a fost în locul acestuia, vătaf, ispravnic, sau nici o denumire. Până în secolul al XIX-lea se admitea în mod curent reprezentarea unei cete prin șeful acesteia sau prin „cetașii lui”, respectiv „egumenul” sau „călugării mănăstirii” etc.

c) Chemarea în judecată. Valorificarea în justiție a unui drept de natură civilă sau cererea de reparare a unei pagube pricinuite printr-un fapt penal și de condamnare a făptașului se adresau în general domnului țării, printr-o plângere orală sau scrisă (pâră, jalobă, jalbă), înmănată uneori domnului chiar într-un proșap când trecea cu alaiul. În Moldova, după spusele lui Dimitrie Cantemir, plângerea era luată de al treilea spătar, care în momentul când ajungea la curte o pune pe masa domnului. Din secolul al XVIII-lea forma scrisă devine obișnuită la plângerile adresate domnului. În fața celorlalte instanțe și în special în materie penală, atât plângerea cât și procedura continuă să fie, în general, orale ceea ce face ca astăzi urmele lor să fie găsite cu greutate.

d) Fixarea termenului de judecată și aducerea părților. Divanul fiind sesizat printr-o plângere, fixa și el termen de judecată pentru soluționarea litigiului. La termenul fixat sau la cele următoare asculta susținerile părților, administra probele și apoi proceda la judecată.

Se mai putea „lua zi” la divan, ca urmare a unei proceduri grațioase urgente și provizorii, declanșate de domn la cererea unui recla-

mant de a interveni pentru menținerea unui drept al său amenințat sau chiar pentru restabilirea unui drept vătămat. Domnul încredința chiar părții vătămate „cartea de volnicie”, spre a-și putea exercita dreptul pe baza ei sau trimitea porunca unui dregător spre executare cu indicația de a chema părțile în fața lui în acest scop. Câteodată porunca era înaintată direct tulburătorului dreptului, cu arătarea și a pericolului la care se expunea dacă nu i se supunea de îndată. Această procedură tradițională, înrudită cu interdicțiile romane, se asemena, în același timp, cu aceea a ordonanțelor prezidențiale moderne, prin grabnica intervenție a organului judiciar și caracterul provizoriu al măsurii.

Cărțile de volnicie erau de aplicație generală. Ele au fost, însă, foarte mult folosite în materie agrară, fiind un element deosebit de eficace al constrângerii extraeconomice prin care se realiza exploatarea țăranilor dependenți. Tot prin carte de volnicie domnul investea adesea pe un dregător să cerceteze și să judece o pricină, după indicațiile date în porunca domnească.

Dacă un împricinat nu se prezenta la termenul fixat, el putea fi adus prin intermediul forței publice (cu mandat de aducere, în limbaj modern) la noul termen ce se fixa, domnul da „carte” unui aprod sau altui slujbaş domnesc „să fie tare și puternic” a aduce la domnie pe împricinatul care lipsea, cu toate înscrisurile ce are, spre a le înfățișa instanței [3, p.82].

e) Treapădul și ciubotele. Cei aduși la judecată prin intermediul unui slujbaş domnesc ce se deplasa în acest scop suportau cheltuielile lui, numite treapăd, în Țara Românească, și ciubote în Moldova, cheltuieli care uneori erau destul de ridicate.

f) Procesul civil și cel penal. Nu întâlnim în vechea noastră procedură judiciară deosebirea de astăzi între procesul penal și cel civil. Aceleași norme se aplicau în ambele, în afară de ceea ce este specific penalului, ca folosirea torturii în timpul cercetărilor, ca mijloc de aflare a adevărului și sancțiunile cu caracter represiv. Însăși răscumpărarea morții, instituție de origine germanică proprie dreptului feudal, este un semn al confuziei ce se făcea între civil și penal, concepția epocii asupra pe-

depsei permițând ca moartea unui om să fie plătită în bani, în afară de cazuri excepționale, cum ar fi hiclencia. Pe de altă parte, faptele civile erau sancționate uneori penalicește.

Atât în Țara Românească cât și în Moldova dacă chemarea în judecată se dovedea prin probe preconstituite sau prin mărturia pârâtului și împričinații se prezentau la ziua fixată, pricina se putea soluționa la primul termen. În cazul, însă, când era necesar să se administreze probe ordonate de instanță (jurământ, proba cu martori, cercetare la fața locului, expertiză), pricina se amâna în acest scop.

După administrarea probelor și a contraprobelor cerute de părți, se dezbătea procesul în fond, părțile putându-se prezenta (în civil) personal sau prin vechili. După dezbateri se pronunța hotărârea care, în cazul unei soluții afirmative, ori de câte ori era vorba de pretenții valorificabile în bani urma să se execute asupra averii pârâtului, dacă acesta nu-l îndestula pe reclamant de bunăvoie.

Partea ce invocă un drept trebuie să-l dovedească, dând judecătorului suficiente elemente de convingere în sprijinul afirmațiilor sale. Prin probe se stabilește temeinicia unei afirmații sau realitatea unui fapt. Dar nu se urmărește atât stabilirea adevărului, cât crearea convingerii judecătorului asupra acestuia, proba este un „mijloc de creare a unei convingeri” [4, p.115].

Exista un principiu în dreptul roman, este și astăzi, că cel ce formulează o pretenție sau o acuzație în justiție este ținut să o dovedească. Acest principiu, care nu a fost cunoscut în epoca feudală altor țări străine de influența dreptului roman, s-a aplicat în țările române în acea epocă, cu excepția unor instituții cu origine feudală timpurie și chiar prestatală, cum este cojurătoria.

Mijloacele de probațiune în perioada pe care o studiem erau: mărturisirea împricinatului, mărturiile martorilor, (co)jurătorii, jurământul împricinatului, blestemul și cartea de blestem pentru împricinat sau martori, înscrisurile, prezumțiile, expertiza, cercetarea la fața locului, cunoștința personală a judecătorului. Aceste probe au evoluat ca structură și importanță, (co)jurătorii dispar spre sfârșitul perioadei, blestemul este

utilizat tot mai rar, înscrisurile se întocmesc din ce în ce mai des la încheierea contractelor, martorii se apropie tot mai mult de tipul modern instrumental [5, p.294].

a) Mărturisirea și jurământul. Mărturisirea este recunoașterea de către un împricinat a afirmațiilor celuilalt împricinat. Dacă emană de la o persoană capabilă, ea constituie o dovadă completă împotriva celui ce a făcut-o și este irevocabilă. Hotărâri din trecut își sprijină soluția pe mărturisirea pârâtului.

În lipsa unei recunoașteri spontane a împricinatului se recurgea adesea la jurământul lui, creându-se astfel o dublă responsabilitate în caz de sperjur: față de divinitate, în „viața de apoi”, și față de autoritatea constituită care sancționa penalicește faptul. Pretenția uneia dintre părți era definitiv dovedită prin recunoașterea la jurământ a celeilalte părți sau era iremediabil compromisă prin negarea la jurământ a acesteia. În procesul civil jurământul putea fi prestat de un împricinat ca urmare a declarației celuilalt împricinat că înțelege să lege soluția litigiului de acest jurământ(decizoriu), sau din cauză că judecătorul a recurs la el pentru a completa probele existente pe care le găsește insuficiente. Jurământul decizoriu, propriu țărilor latine, este o supraviețuire a probelor legale. Se întâmplă însă, în vechiul nostru drept, ca judecata să supună la jurământ din oficiu pe partea împotriva căreia se afirmase o pretenție sau să îl defere ambelor părți. Împricinatul căruia se deferea jurământul avea alegerea uneia din următoarele trei atitudini: să îl accepte, să îl refere celeilalte părți, sau să refuze să-l depună. De cele mai multe ori jurământul era ordonat de domn în divan și se lua în biserică, pe evanghelie, de unul sau mai mulți preoți ori înalți ierarhi români sau chiar străini. Uneori era întărit prin blestem. Prin jurământ se putea dovedi orice fel de pretenție.

b) Martorii. În obștea străveche apare o structură probatorie „de tip colectiv arhaic”: mărturia dată de grupul împricinatului. Definită mai bine, această probă este întâlnită mai târziu în obștile teritoriale. Faptele unei pricini nu erau stabilite în obștea țărănească sau orășenească ori în ceata boierească prin martori izolați, ci prin grupe de megieși, de mahalagii

sau de boieri egali sau superiori împričinatului. Această procedură este primită și lărgită de statul feudal, megieșii care mărturisesc ajung uneori la cifre impresionante ca: 150 de persoane, 100 de oameni din șase sate, oamenii din 12 sate. Acești megieși nu erau (co) jurătoți, ci martori, pentru că ei atestau faptele, iar prin numărul lor aduceau un gir moral și social. Printr-un lung proces de transformare, ei devin martori de tip roman și modern, adică martori individuali, care nu mai formează un grup organic și mărturisesc ca indivizi. Din documente nu rezultă că grupul organic mărturisea totdeauna sub jurământ. Asemenea martori puteau apărea în orice fel de pricini. Dar îi întâlnim mai ales în hotărnicii [6].

În afară de martorii din proces, mai erau și cei care participau la confecționarea actelor juridice particulare. De cele mai multe ori vânzările, zalogirile, înzestrările și în special testamentele erau făcute în prezența unor martori, aceștia în caz de proces, erau chemați să dea mărturie cu privire la cele știute, uneori sub prestare de jurământ în biserică, pe evanghelie, cheia bisericii sau lacătul ei. Puteau fi martori domnul însuși și boierii ce judecau procesul în divan pentru ceea ce știu cu privire la acesta. Femeile, de asemenea, puteau fi martori. Locul important deținut de oralitate în viața juridică, pe măsură ce urcăm în trecut, explică rolul deosebit jucat în procedură de mărturisire, jurământ și martori, și apariția blestemului.

c) Blestemul și cartea de blestem. Jurămintele luate împričinaților, martorilor, (co) jurătorilor păreau de multe ori că nu sunt destul de convingătoare pentru a-i determina pe aceștia să spună adevărul. Se încerca atunci, în climatul specific epocii, un mijloc de presiune suprem: blestemul, prezentat în procese, adesea, sub forma cărții de blestem care, în general, era colectivă. Înalții ierarhi români (mitropolitul și episcopii în eparhiile lor) aveau căderea să dea cărți de blestem sau de afurisenie din oficiu, la cererea uneia dintre părțile litigante sau la porunca domnului. Unii împričinați, dornici să impresioneze mai puternic pe cel căruia se deferea jurământul, aduceau cărți de blestem chiar de la patriarhii din lumea creștină ortodoxă. Această procedură era

folosită în orice fel de pricini, dar mai ales în hotărnicii, cartea fiind dată direct în fața divanului sau trimisă pentru aflarea adevărului dregătorilor ce făceau cercetări sau audiau martori la fața locului. Cartea de blestem era trimisă, de obicei, prin ispravnic protopopului respectiv, care o încredința preotului local. Acesta chema în biserică pe cei ce trebuiau să jure și le-o citea, punându-le în vedere consecințele sperjurului, apoi le lua jurământul și întocmea un act semnat de martori, pe care îl înainta judecății, care îl lua în considerare cu ocazia dezbaterii pricinii.

La întărirea unor acte juridice particulare, în special în beneficiul mănăstirilor, domnul obișnuia să pună blesteme groaznice care să cadă asupra celor ce le-ar ataca. Testatorii, de asemenea, amenințau cu blestem pe cei ce nu respectau dispozițiile lor de ultimă voință. Mitropolitul însuși pronunța blestemul când testamentul era făcut în viața lui. Întâlnim blesteme chiar în cărțile de judecată penală, date împotriva judecătorilor care ar reveni asupra condamnării.

d) Înscrierile. În numeroase documente din trecut se vorbește de înscrierile emane de la autorități sau de la particulari (cărți, ispisoaace, hrisoave, urice, zapise, dresuri, sineturi), prezentate de împričinați ca mijloace de probațiune și examinate de judecată pentru soluționarea pricinii. Asemenea probe preconstituite erau invocate în special pentru dovedirea stăpânirii imobiliare. În dorința ca actul să fie cât mai eficace, părțile participante cereau adesea întărirea domnească, iar dacă aceasta era prea veche, reînnoirea ei, mai ales dacă actul se și deteriorase.

În caz de dispariție a înscrierilor prin ardere, putrezire, pierdere, distrugere etc., ceea ce se întâmpla destul de des din cauza „relelor” care se abăteau asupra țării, partea interesată cerea divanului reconstituirea lor.

e) Cercetarea la fața locului. Era ancheta care se făcea la fața locului, ca și astăzi, de către instanța de judecată sau un delegat al ei. În ultimul caz, dregătorul delegat, deplasându-se la locul indicat făcea cercetarea ordonată și trimitea instanței lucrările de constatare întocmite. Uneori, conformându-se poruncii primite, după cercetare judeca el însuși, spre

deosebire de ceea ce se petrece în dreptul procesual actual, și își executa tot el hotărârea, referind domnului. Orice constatare materială privitoare la starea unui imobil, și în special la hotărnicii, putea fi făcută prin cercetare la fața locului. Tot o formă de îndeplinire a acestei proceduri era și cea pe care o iniția domnul dând poruncă unui dregător sau fost dregător să se deplaseze la fața locului și acolo „să strângă oamenii bătrâni și megiașii dimprejur”, pe care să-i întrebe asupra faptelor. Pe baza referatului constatat al boierului delegat, domnul dădea hotărârea. Delegatul domnesc era ținut, în general, ca, luând în seamă constatările făcute, să procedeze la executare, sub rezerva, pentru partea nemulțumită, de a se plânde domnului și a-i cere să fie judecat în divan.

f) Expertiza. Se recurgea la expertiză când, pentru lămurirea chestiunilor de ordin tehnic aduse în dezbatere, erau necesare cunoștințe de specialitate. În perioada pe care o cercetăm, experții aveau de constatat mai mult niște stări de fapt sau valoarea obiectelor în litigiu. Domnul trimitea, de exemplu, în acest scop, un dregător care să strângă „boieri și oameni buni”, și chiar oameni de specialitate („meșteri”), care să adeverească „cu sufletele lor” dacă morile unei mănăstiri sunt „necate” de „morile megieșilor” [7, p.270], sau delega mai mulți „boieri de la curte” să meargă la fața locului să constate și să aprecieze valoarea cheltuielilor făcute pentru construirea unei case și a unui zăgaz pe un teren ce trebuia restituit în urma exercitării dreptului de protimis de către rudele vânzătorului [8, p. 13].

g) Prezumțiile. Deși mai rar, prezumțiile, nenumite ca atare, erau și ele folosite în vechiul nostru drept, ca mijloc de probațiune. În virtutea unei prezumții un sat răspundea pentru o moarte de om sau un furt săvârșite pe teritoriul său. Prezumția putea fi combătută însă prin proba contrară și satul era exonerat de răspundere dacă se descopereau răufăcătorii sau chiar și dacă „doi oameni” jurau „că nu știi ei să fie oameni tâlhari în satu lor” [9, p. 22].

h) Cunoștința personală a judecătorului. În vechiul nostru drept, contrar sistemului obiectiv de probațiune din dreptul modern, se admitea că judecătorul își poate întemeia soluția pe cunoștința lui proprie, adică pe ceea ce

el știa cu privire la faptele pricinii dinainte de desfășurarea ei, socotindu-se că nu poate fi o mărturie mai demnă de crezare decât aceasta.

În concluzie, menționăm că unele elemente probatorii în justiția medievală aveau un caracter oficial, dovada fiind acțiunile de constatare realizate de agentul constatat și aprobate de domnitor. Altele însă puteau fi prezentate doar în cadrul unei proceduri specifice, atestată numai în Transilvania încă din feudalismul timpuriu numită „a ordaliilor” sau „judecata lui Dumnezeu”, care avea mai multe forme. O primă formă era aceea a fierului roșu ce consta în ducerea cu mâna pe o anumită distanță a unui fier înroșit de către una din părți sau reprezentantul ei. Ea este atestată pentru secolul al XIII-lea într-un important document, intitulat Registrul de la Oradea, ce cuprinde, în afară de o parte introductivă privind formele religioase uzitate în decursul acestei proceduri, relatări despre 389 de cazuri judecate cu utilizarea acestei probe în fața capitlului din Oradea, între anii 1208 și 1235 [10, p.158].

Bibliografie

1. Doc. din 1693-1705 (Hurmuzachi, XIV, p. 295).
2. Doc. 24 apr. 1510, DRH, B. II, p. 143, nr. 68.
3. Hurmuzachi, supl. II/1, p. 234; ibid., III, p. 82.
4. H. Levy-Bruhl, *Aspects sociologiques du droit*, Paris, 1955, p. 115.
5. A. Sacerdoțeanu, „Cea dintâi pedeapsă de hiclentie în Țara Românească”, în *Revista de Istorie*, 1936, p. 294.
6. CSR, p.187; D. Cantemir, *Descriptio*, II, c. XII.
7. Doc. 11 ian.1624, DIR, B, XVII/4, p.270, nr. 379.
8. Doc. 20 iun. 1606, DIR, A, XVII/2, p.13, nr.16.
9. D.Fotino, *Istoria Daciei*, t. II, p.22.
10. I.C. Cătuneanu, *Curs elementar de drept roman*, Cartea Românească, București-Cluj, ed. III, 1927, p.158.

Василе ФЛОРЕА,

доктор права, профессор Кафедры уголовного права и криминологии
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

СЛЕДСТВЕННО-СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА ПО ДЕЛАМ О ВРАЧЕБНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЯХ

Резюме

В статье анализируются причины безнаказанности медицинских работников за совершенные ими преступления: беспримерная корпоративная солидарность, подчинение судебно-медицинской экспертизы органам здравоохранения, недостаточная научная разработка криминалистической тактики и методики раскрытия и расследования врачебных преступлений, утрата правоохранительными органами опыта борьбы с этой категорией преступлений, накопленного в 50-ых годах XX века и др.

Summary

In this article are analyzed the causes of medical staff impunity for committed crimes, unprecedented corporate solidarity, submission of forensic medical expertise to health authorities, lack of scientific development on criminalist tactics and methods of medical crimes detection and investigation, the loss of law enforcement authorities experience in combating this crimes category accumulated in the 50th years of the twentieth century, etc.

Приводим полный текст статьи Людмилы Трибушной, опубликованный в украинской газете «Факты» за 20 июля 2012 г. под заголовком: «Кажется, будто вместе с Юлей я и сама умерла. Не могу без нее жить, не умею.... не хочу...»

«Утром 4 июля в Вознесенскую центральную больницу Николаевской области Украины была доставлена врач-терапевт этой же больницы 39-летняя Оксана Левченко. Как обычно, она в тот день торопилась на работу - к восьми надо было успеть на обход. По дороге женщину кто-то окликнул. Оксана Анатольевна оглянулась, и в этот миг в лицо ей плеснули какой-то жидкостью: «На тебе, получай!» Врач вспоминала, что даже рукой не успела прикрыться. Ее глаза моментально слиплись, а лицо превратилось в сплошное месиво. Доктор бросилась бежать...

В тот же день милиция официально огласила причину инцидента. Мотивом преступления стала профессиональная деятельность Левченко. За что поплатилась доктор из небольшого городка?

«Вместо лица у доктора была какая-то скользкая масса»

По признанию оперативников, случай в их практике уникальный.

Буквально через полчаса после ЧП в райотдел милиции пришла 53-летняя местная жительница: «Я совершила преступление, арестовывайте!» — рассказывает начальник Вознесенского райотдела внутренних дел Александр Довганюк. Женщина в подробностях описала подготовку к преступлению. Дома капнула себе на руку соляную кислоту, чтобы проверить, как действует. Получился ожог - значит, кислота качественная. Отлила граммов двести в баночку и отправилась с утра пораньше к дому доктора. Заметив, что Левченко вышла из ворот частного дома, какое-то время шла следом, потом поравнялась с ней и окликнула. Плеснула из банки прямо в лицо. Правый глаз у терапевта мгновенно вытек...

«Докторша то ли от испуга, то ли от боли принялась бежать, — вспоминает Наталья, свидетельница происшедшего. — Медик понимала, конечно, что жидкость следует смыть с лица как можно скорее. Вон, видите, забор из сетки-рабицы? За ним молодая женщина поливала из шлан-

га огород. Несчастливая подбежала к ней, крикнула: «Полейте меня!» Но соседка будто остолбенела. Потом я по телевизору видела, как она объясняла журналистам: растерялась, дескать, ведь вода очень холодная, докториша еще простудится. Тут врач как закричит: «Скорей!» Потом ее повезли в больницу.

Мать пострадавшей, услышав голос дочери, выбежала на улицу.

—Ой, як вона кричала! — прижав руки к груди, плачет Лариса Николаевна, мама Оксаны Левченко. — «Печет», «я ничего не вижу», «больно», — це все её слова. Господи, за що так з моєю дитиною? Що вона кому поганого зробила? Нелюди! Нелюди!

Пострадавшую доставили в Вознесенскую районную больницу.

—Мы ее не узнали, — свидетельствуют коллеги Левченко. — Полностью выжженное кислотой лицо. Вместо кожи — какая-то скользкая масса. Ужас! Кто напал на доктора, кто оставил ее без лица? Оксану Анатольевну так быстро провезли мимо нас в реанимацию, что врачи и медсестры где стояли, там и остались. Долго еще не могли прийти в себя.

—Что тут сказать? — пожимает плечами Татьяна Коломиец, заместитель главного врача Вознесенской райбольницы. — Просто нет слов. Это не потеря здоровья и красоты, а крушение всей жизни коллеги! Оксана Анатольевна больше десяти лет трудится здесь, один из лучших специалистов терапевтического отделения нашего стационара. Больные стараются попасть именно к этому доктору, доверяя ее профессионализму. Уж кто-кто, а она не заслужила самосуда. Напала на коллегу женщина, которую мы все знаем, поскольку жалуется на нас во все инстанции уже много лет. Это мама 19-летней Юли, весной 2005 года умершей от скоротечной пневмонии. Девушка лежала здесь, в терапевтическом отделении... Сколько комиссий приезжало разбираться! Вины врачей не нашли, помочь Юле было невозможно. Но мама, видите, иначе считает.

Татьяна Андреевна, впрочем, к долгому разговору была не расположена.

— Я не знаю, хочет ли Оксана Анатольевна, чтобы об этом писали, — торопится выпроводить меня за дверь доктор. — Свяжитесь с Институтом глазных болезней и тканевой терапии имени Филатова в Одессе, она сейчас там. Первую помощь пострадавшей мы оказали у себя, но остальное — не наш уровень, нужны узкие специалисты. Правый глаз доктор уже потеряла, он вытек сразу, сейчас ей пытаются сохранить хоть немного зрения на втором. Очень переживаем, чтобы совсем не ослепла. Собираем деньги, их понадобится много, ведь впереди еще операций и операций, длительное лечение. Кроме нас помочь некому — живет Оксана Анатольевна со старенькой мамой, одна воспитывает дочь-школьницу.

Мнение руководства больницы разделяют, кажется, все и врачи, и младший медперсонал.

— Почему именно Оксану Левченко выбрали для мести? Здесь какая-то ошибка, — говорит врач Галина Гедзенко. — Ту девочку, Юлю, к нам привезли уже в агонии, не было шансов на спасение. Я хорошо помню, хоть и прошли годы.

Письмо от Антонины Корецкой из Вознесенска в редакцию «ФАКТОВ» пришло в 2005 году, автор жаловалась, что потеряла дочь из-за невнимательности и халатного отношения к своим обязанностям врачей местной больницы. Таким горем и болью пропитался мелко исписанный аккуратным женским почерком листок, что не откликнуться было невозможно. Мы встретились, Антонина Николаевна показала мне некоторые документы. В частности, официальный ответ управления здравоохранения Николаевской облгосадминистрации. В нем говорилось: «К ухудшению состояния Юли привели многочисленные существенные нарушения врачей: недооценка на амбулаторно-поликлиническом этапе и во время стационарного лечения степени тяжести заболевания, несвоевременная госпитализация и запоздалое направление в областную больницу». С родителями погибшей девушки мы тогда договорились, что не стоит торопиться

с публикацией,ждемся выводов Главного бюро судебно-медицинской экспертизы Минздрава Украины. Ожидание заняло два года, и корреспондент «ФАКТОВ» снова приехала в Вознесенск к Корецким.

— Уже возбуждено уголовное дело против медиков, — сообщили супруги. — Выводы из Минздрава пришли, в них тоже говорится о недооценке местными врачами негативной динамики заболевания дочери, неправильной тактике лечения. Принято постановление о признании нас потерпевшими. Вот-вот закончится следствие, впереди суд.

- Дело против врачей расследует районная милиция, — подтвердил тогдашний межрайонный прокурор Сергей Могила, с которым мы встретились в феврале 2008 года. — Для себя я давно определил круг лиц, которым следует предъявить обвинение, хотя медики кивают друг на друга: мол, виноват не я. В рамках судебного разбирательства трудно будет определить, чья именно ошибка повлекла роковой результат. Виноваты все: и семейный доктор, и тот, кто приехал по вызову на «скорой», и лечащий врач (Оксана Левченко. — Авт.), и дежурный, и специалист, дававший советы по телефону. Другое дело - степень их вины. Необходимо не искать крайнего, а разграничить ответственность всех этих специалистов. Как ошибка каждого повлияла на ухудшение здоровья девочки? Чтобы это понять, нужно привлечь экспертов-медиков. Следствие идет продолжительное время, но лучше не торопиться, а еще поработать, чтобы получить конкретный результат.

— Сергей Николаевич, — поинтересовалась я тогда, — что вас поразило в этом деле? Не как прокурора, а как человека.

— То, как врачи относятся к простым людям. Понятно, что у каждого из медиков есть дом, семья, в выходные надо идти на базар. Мне и вам не звонят в воскресенье с мольбами выйти на работу, спасти человека. А им звонят. Неудобство? Да. Но ведь они сами выбрали такую профессию. С годами души иных докторов чер-

ствуют, но не до такой же степени! Речь ведь о самом страшном — равнодушии. Я уверен, что все виновные понесут наказание. Статья, по которой их будут судить, предполагает лишение свободы до трех лет. Так что пусть Юлины родители наберутся терпения - мы обязательно доведем дело до логического завершения.

Мы еще несколько раз связывались по телефону с Юлиными родителями, они жаловались, что из-за корпоративной солидарности в медицинской среде уголовное дело рассыпается. «Даже обладая неоспоримыми доказательствами и подтверждениями самих докторов, не удастся ничего доказать», — сетовал Сергей Корецкий.

— Я несколько раз пыталась встретиться с Оксаной Левченко, — призналась Антонина. — Но она выставила меня за порог: «Нам говорить не о чем». Мне же почему-то казалось: если доктор извинится, нам с мужем станет легче. Она же сама мать, почему не понимает меня?

Наша последняя встреча с Антониной оставила тягостное впечатление.

— Не знаю, что со мной, — нервно купталась в шаль женщина. — Кажется, будто вместе с Юлей я и сама тогда умерла. У нашего сына недавно родилась доченька, внучка, а радости нет. Принесут малышку, я с ней играю, купаю ее, но внутри все каменное. Хочется одного — поскорее остаться одной, закрыть шторами окна и лечь на диван, чтобы никто не беспокоил. Лечь и вспоминать Юлечку. Так получается, что не могу без нее жить. Не умею... Не хочу...

Третьего июля этого года Юле исполнилось бы 26 лет. Девушка мечтала стать следователем. На кладбищенском черном мраморном камне высечены слова: «Ты наша короткая радость и вечная скорбь». Антонина весь день провела у этого камня, а 4 июля, взяв кислоту, пошла к дому доктора. Не в порыве гнева, не в состоянии аффекта, а после долгих — длиною в целых семь лет — переживаний.

— Тяжба затянулась на годы, и я все-таки надеялась, что можно добиться справедливости законным способом, — скажет

женщина милиционерам после инцидента. — Но уголовное дело против врачей было неоправданно закрыто. Правосудия в Украине нет.

И тогда убитая горем мать решилась на свой суд.

На информационных сайтах жители Николаевской области активно обсуждают нападение на терапевта из Вознесенска. Мнения высказываются противоположные: от «Молодец баба!» — до «Таких психов, как эта террористка, надо изолировать, иначе молодежь будет бояться в мединституты поступать», «Кто вам завтра аппендицит вырежет, если так с докторами обращаетесь?», «Ничто — даже мечь за потерю любимого ребенка — не может служить моральным оправданием такого страшного поступка».

Алина Панчеко из Южно-украинска считает: «А знаете, в чем причина? Наша милиция десятилетиями может «распутывать» подобные дела. У любого терпение закончится. Окончательно разуверившись, что можно наказать доктора правовым способом, мать наливает в баночку кислоту и идет выслеживать эскулапа. Увы, история показательная для нашего времени».

Вот мнение Василия Чемериса: «Думаю, случившееся — это урок для всех, кто носит белый халат. Лечиться там, где никто ни за что не отвечает? Где смотрят только в карман больного, и люди умирают под присмотром медиков? Зачем нам такая медицина? Если доктор будет знать, что завтра утром его у ворот встретят с баночкой кислоты родственники больного, которого он загубил, то мера ответственности медика, возможно, будет немного другой».

Читаешь эту полемику с чувством некоторого замешательства. Ведь пока идет обсуждение, подвергаясь нападению женщина страдает. Негуманное наказание, придуманное Антониной Корецкой, можно сравнить разве что со средневековыми пытками. С другой стороны, женщина готова понести наказание — ей грозит до десяти лет тюрьмы, «Я все взвесила,

там мне будет легче», — уверена Антонина. Кто же в этой ситуации палач, а кто жертва?»

Мать погибшей 19-летней девушки плеснула кислотой в лицо доктору, чтобы отомстить за дочь, которую медики не сумели спасти.

Недостатки в расследовании этого врачебного преступления характерны и для других стран СНГ, в том числе и для Республики Молдова.

Студентка второго курса Академии МВД Украины Юля Корецкая погибла от скоротечной пневмонии в мае 2005 г. в Вознесенской центральной больнице Николаевской области. По данному факту было возбуждено уголовное дело, расследование которого длилось 7 лет. Два года следователи ждали заключение Главного бюро судмедэкспертизы Минздрава Украины.

В статье Л. Трибушной не указывается, каково заключение судмедэкспертизы, но из анализа других подобных уголовных дел известно, что раз судмедэкспертиза подчиняется Минздраву, то и ее выводы направлены на то, чтобы взять под защиту врачей, виновных в гибели Юли Корецкой.

Тогдашний межрайонный прокурор Сергей Могила в 2008 году заявил: «Для себя давно определил круг лиц, которым следует предъявлять обвинение, хотя медики кивают друг на друга: мол, виноват не я...» Виноваты все: и семейный доктор, и тот, кто приехал по вызову на скорой, и лечащий врач (Оксана Левченко – Автор), и дежурный, и специалист, дававший советы по телефону.

Заявление прокурора обнадеживало, что виновные в гибели Юли Корецкой будут наказаны. Однако последующие события показали, что расследование уголовного дела завершилось ничем. Мать Юли Антонина Корецкая сокрушалась, что «Тяжба затянулась на годы (7 лет!), и я все-таки надеялась, что можно добиться справедливости законным способом... Но уголовное дело против врачей было необо-

снованно закрыто (то есть прекращено)».¹

Полагаем, что дело прекращено за отсутствием в действиях (бездействии) врачей состава преступления. И основным доказательством послужило заключение судебно-медицинской экспертизы. В связи с этим имеется настоятельная необходимость в выведении судебно-медицинской экспертизы из подчинения Минздрава, как это решили в Белоруссии еще в 2001 году. Там эта служба подчиняется Генеральному прокурору, а главный судмедэксперт одновременно является заместителем Генерального прокурора.

В настоящее время в странах СНГ виновность (невиновность) медицинских работников в совершенных ими врачебных преступлениях определяют не следователи прокуратуры, судьи, а судебно-медицинские эксперты, подчиненные органам здравоохранения.

В связи с этим виновным в большинстве случаев удается уйти от ответственности или отделаться мягкими мерами наказания, не связанными с лишением свободы и без применения к ним дополнительных наказаний, например, штрафа. Как и произошло в случае гибели Юли Корецкой.

А из тупика, в котором оказалась семья Корецких, был другой, законный выход: обжаловать постановление о прекращении дела во все судебные инстанции Украины и в Европейский суд по правам человека. Хотя на это уйдет еще много сил и времени, но справедливости можно добиться и таким путем. Мы против нападения на врачей из мести за совершенные ими правонарушения.

В книге «Медицинское право: учебный комплекс: в 3 томах» профессор Ю.Д. Сергеев² приходит к выводу о необходимости аргументированного рассмотрения вопроса о возможности выведения судебно-

медицинских экспертных учреждений из ведомственного подчинения (ведения Минздравсоцразвития РФ) и презюмирования в действующем законодательстве причинной связи между вредом причиненным здоровью или жизни пациента, и конкретными деяниями медицинского корпуса.

Это выбьет из рук недобросовестных экспертов их излюбленный аргумент: да, врач нарушил правила и методы оказания медицинской помощи, но между этими нарушениями и гибелью пациента нет причинной связи. Тем самым эксперты выходят за пределы своих служебных полномочий, так как объективную сторону преступления, причинную связь и в целом состав преступления определяют юристы, а не медики.

Список литературы

1. Л. Трибушная, «Кажется, будто вместе с Юлей я и сама тогда умерла. Не могу без нее жить. Не умею... Не хочу...», в газете *Факты* от 20 июля 2012 г, Николаев, 2012 г.
2. Ю.Д. Сергеев, «Судебно-медицинская экспертиза по делам о профессиональных и должностных правонарушениях медицинских работников», в *Медицинское право: учебный комплекс*, 3 тома, М., ГЭОТАР-Медиа, 2008 г., 784 с.
3. Я.Л. Рапопорт, На рубеже двух эпох. Дело врачей 1953 г., М., Книга, 1988 г.
4. В.Флоря, Д.Оставчук, «Как не надо расследовать врачебные преступления», в *Восточно-европейский журнал общественного здоровья*, № 1 (17) 2012 г. Киев.
5. Н. Островская, «Вендетта по-колымски», в газете *Комсомольская правда* от 28 февраля 2012 г.
6. Е. Копанева, «Пластический хирург, который взялся исправлять нам с подругой «лопоухость», заверил, что это безопасно. А через два часа после операции у нас обеих ... отпали уши», в газете *Факты* от 10 августа 2012 г., (Черкассы – Киев), 2012 г.

¹ Л. Трибушная, «Кажется, будто вместе с Юлей я и сама тогда умерла. Не могу без нее жить. Не умею... Не хочу...», в газете *Факты* от 20 июля 2012 г, Николаев, 2012 г.

² Ю.Д. Сергеев, «Судебно-медицинская экспертиза по делам о профессиональных и должностных правонарушениях медицинских работников», в *Медицинское право: учебный комплекс*, 3 тома, М., ГЭОТАР-Медиа, 2008 г., с. 458-477.

Юрий ФРОЛОВ,

кандидат юридических наук, доцент,
декан юридического факультета Бердянского университета
менеджмента и бизнеса, Украина

ВЫСШИЕ УЧЕБНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ КАК КОЛЛЕКТИВНЫЕ СУБЪЕКТЫ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА

Резюме

Проанализированы сущность и содержание понятия «высшее учебное заведение». Определены организационно-правовые формы деятельности высших учебных заведений.

Ключевые слова: административное право, административные правоотношения, коллективный субъект административного права, организационно-правовая форма, высшее учебное заведение.

Summary:

The essence and content of the notion «Higher Educational Establishment» are analyzed. The organizational and legal forms of higher educational establishments' activity are determined.

Key words: administrative law, administrative and legal relations, collective subjects of administrative law, organizational and legal form, higher educational establishment.

В современных условиях реформирования системы высшего образования, её интеграции в общеевропейское образовательное пространство, одной из главных задач, определяющих общее направление развития высшего образования, является необходимость переосмысления существующего опыта управления образовательными правоотношениями, усовершенствование их правовой регламентации. Реализация данной задачи предусматривает, прежде всего, чёткое определение и характеристику высших учебных заведений как коллективных субъектов административного права. Необходимо отметить, что на данный момент в законодательстве Украины не существует чёткой правовой концепции определения высших учебных заведений как субъектов административного права, отсутствует и надлежащее научное внимание к анализу их главных характеристик. Некоторые аспекты деятельности, организации и правового обеспечения функционирования высших учебных заведений были предметом научных исследований В. Астахова, Н. Барабашевой, Е. Богданова, Р. Валева, Т. Владыкиной, М. Каплюка, А. Кирилловых, Т. Королёвой, М. Курко, С.

Мандрыка, А. Негодченко, П. Нестеренко, Е. Огаренко, В. Пальчикова, С. Петкова, Е. Суханова, М. Тимошенко, О. Червяковой и др. При этом существующие в научных исследованиях определения вузов ограничиваются лишь нормативной формулировкой и не отражают сущностных свойств высших учебных заведений как коллективных субъектов административного права. В то же время законодательство об образовании, занимающее значительный объём административно-правового массива, не только не раскрывает содержание самого понятия высшего учебного заведения как субъекта административного права, но и не даёт ни общего нормативного понимания правового положения вуза, ни однозначного определения возможных организационно-правовых форм его функционирования. Таким образом, представляется необходимым сформировать комплексное современное видение высшего начального учреждения как субъекта административного права, дать общее определение данному понятию и выявить его главные особенности, что предполагает, прежде всего, рассмотрение его характеристик как коллективного субъекта

права, действующего с целью реализации соответствующих задач в предусмотренной законом организационно-правовой форме с учётом его места в общей системе административных правоотношений.

Целью статьи является исследование особенностей высших учебных заведений как коллективных субъектов административного права, что предполагает постановку и решение следующих основных задач: определение сущности и содержания понятия «высшее учебное заведение», анализ и уточнение существующего в действующем законодательстве определения вуза, характеристика специфических признаков высшего учебного заведения как коллективного субъекта административного права, а также определение возможных организационно-правовых форм его существования.

Отсутствие чёткого и полного определения высшего учебного заведения, которое было бы возможно эффективно применять в административном праве, отмечается многими современными исследователями [1; 2; 3]. Законодательно понятие «высшее учебное заведение» закрепляется в Законе Украины «О высшем образовании», где вуз определяется как образовательное, образовательно-научное учреждение, которое основано и действует в соответствии с законодательством об образовании, реализует согласно предоставленной лицензии образовательно-профессиональные программы высшего образования по определённым образовательным и образовательно-квалификационным уровням, обеспечивает обучение, воспитание и профессиональную подготовку лиц в соответствии с их призванием, интересами, способностями и нормативными требованиями в сфере высшего образования, а также осуществляет научную и научно-техническую деятельность [4, ст.1]. Та же статья Закона в зависимости от формы собственности выделяет высшее учебное заведение государственной формы собственности, высшее учебное заведение, находящееся в собственности Автономной Республики Крым, высшее учебное заведе-

ние коммунальной формы собственности, а также высшее учебное заведение частной формы собственности [4 ст.1]. Таким образом, действующее законодательство определяет высшее учебное заведение независимо от формы собственности через условия осуществления им образовательной деятельности, закрепляя при этом положение, согласно которому вуз является юридическим лицом [4, ст.23].

Из приведённого выше легального определения высшего учебного заведения выделим следующие его основные признаки: вуз является юридическим лицом; он основывается и действует на основании законодательства об образовании, реализует образовательно-профессиональные программы высшего образования, осуществляет образовательную деятельность на основании лицензии.

Закрепленное в законодательстве определение и производные от него признаки вызывают определенные замечания. Во-первых, существующее определение вуза не в полной мере отражает его сущность как коллективного субъекта административного права. Так, вуз определяется, прежде всего, как юридическое лицо. Соответственно, в процессе создания и осуществления своей деятельности он, в первую очередь, подпадает под влияние норм гражданского законодательства. Во-вторых, в понятии высшего учебного заведения нельзя не учитывать всё его целевое назначение, поскольку высшие учебные заведения не ограничиваются реализацией образовательных программ, а включают в себя и такие направления функционирования, как исследовательская деятельность, кадровая подготовка по программам послевузовского профессионального образования, переподготовка и др. В-третьих, в указанном определении необоснованно сужена законодательная база, так как реально вуз действует не только на основании законодательства об образовании, но и на основании целого ряда других нормативных актов.

Большинство исследователей также отмечают не вполне корректное определе-

ние частного вуза в силу его подчинённости собственнику, в отличие от подчинённости государственных высших учебных заведений соответствующим органам власти [4, ст.1]. Так, В. Астахов подчёркивает, что частный вуз также подчинён исполнительной власти в вопросах предоставления образовательных услуг, согласно государственным образовательным стандартам, поэтому очевидно, что частные вузы являются «негосударственными» лишь в учредительском аспекте. Что же касается осуществления национальной образовательной политики, целей, задач подготовки студентов, то здесь все вузы имеют одну – государственную, публичную – основу [1, с. 89-90]. Таким образом, существующее законодательное определение высшего учебного заведения не полностью отражает его сущность как коллективного субъекта административного права, не позволяя чётко очертить содержание, выявить специфику и особенности, отличающие его от других учебных заведений. Более полное определение вуза возможно на основании выделения особых видовых признаков, а также рассмотрения его организационно-правовых форм путём анализа понятия «учебное заведение» в соотношении с понятиями «организация» и «учреждение».

Обращаясь к вопросу терминологии в законодательстве об образовании, следует отметить, что в Законах «Об образовании», «О высшем образовании», в Положении о государственном высшем учебном заведении и других нормативно-правовых актах используются термины «учебное заведение» и «образовательное учреждение» («учреждение образования»), содержание которых в данных документах не раскрывается. Отметим, что понятие «учебное заведение» используется в тексте Конвенции «О признании квалификаций, относящихся к высшему образованию в европейском регионе», где вуз определяется именно как высшее учебное заведение, предоставляющее высшее образование и признаваемое полномочным органом государства как учреждение, составляющее её систему высшего образования [5, ст.1.1].

Справочная литература определяет понятие «учреждение» как одну из распространенных институционных форм управления в сфере образования, науки, культуры, здравоохранения, медицины, спорта и т.д. Это некоммерческая организация, создаваемая собственником для осуществления управленческих, социально-культурных и иных некоммерческих функций, финансируемая данным собственником [6, с.651]. Отмечается, что учреждения могут создаваться центральными органами исполнительной власти и органами местного самоуправления, предприятиями, организациями независимо от форм собственности, а также гражданами (физическими лицами) [7, с.629]. Учреждения действуют на основании положений и уставов, утверждаемых соответствующим министерством или ведомством (основателем), в системе которого находятся и которому в своей деятельности они подчиняются. Учреждение имеет собственное название (наименование), в котором отображается его тип и организационно-правовая форма. Как организационная система, учреждение имеет свою внутреннюю структуру, как форма организации труда – штат работников и систему управления во главе с администрацией. Как субъект права, учреждение является юридическим лицом, имеет самостоятельный баланс, банковский счёт, может вступать в договорные отношения, реализовывать имущественные права и обязанности.

Законодательное определение учреждения содержится в Государственном классификаторе «Классификация организационно-правовых форм хозяйствования», который толкует содержание понятия «учреждение» через более широкое понятие «организация»: «организация (учреждение, заведение) – это организационная структура, созданная лицами (учредителями), не принимающими участия в управлении, путём объединения (выделения) их имущества для достижения цели, определённой основателями, за счёт этого имущества» [8, п.п.3.4.1]. Различные нормативно-правовые акты регламенти-

руют деятельность разных видов учреждений (учебные заведения, учреждения здравоохранения, учреждения социальной защиты и т.п.).

Учебное заведение в справочной литературе определяется как учреждение, которое непосредственно реализует государственную политику в области образования, профессиональной, научной, общекультурной подготовки и воспитания граждан, создаёт условия для удовлетворения потребностей личности в получении образования [9]. Словарь согласованных терминов и определений в области образования государств-участников СНГ определяет образовательное учреждение (учреждение образования) как административно обособленную организацию, наделённую государством в установленном порядке правом осуществления образовательной деятельности; выполняющую воспитательные и обучающие функции; реализующую образовательные программы определённого уровня и направленности в соответствии с государственной лицензией на образовательную деятельность [10, с.61].

Безусловно, учебные заведения создаются именно для осуществления такой социальной функции в образовании, как предоставление образовательных услуг, имеющей государственно-значимый характер. Таким образом, высшие учебные заведения предоставляют образовательные услуги разным категориям потребителей, в чём, собственно, и реализуется публичный интерес в образовательной сфере. Тем не менее, следует также согласиться с П. Нестеренко, который отмечает, что вуз не только предоставляет образовательные услуги по «обучению», но и организует проведение производственной практики, обеспечивает организацию научной, исследовательской работы (осуществление научной и научно-технической деятельности выступает одной из главных задач вузов III-IV уровней аккредитации) и др. Высшее учебное заведение является субъектом, осуществляющим профессиональную подготовку, которая реализуется в соответствии с государственными и от-

раслевыми стандартами, утверждёнными соответствующими государственными органами [3, с.6]. П. Нестеренко предлагает выстраивать определение вуза с использованием термина «юридическое лицо» как непосредственной основы для его конструирования с соответствующим определением особых (видовых) признаков вуза. Высшее учебное заведение, таким образом, определяется как юридическое лицо, которое создано и действует в установленной законодательством организационно-правовой форме, и которое осуществляет на основании лицензии профессиональную подготовку студентов и других лиц [3, с.10].

Тем не менее, каждое юридическое лицо должно иметь определённую законом соответствующую правовую форму. А. Кирилловых подчёркивает, что именно организационно-правовая форма выступает одним из основных «параметров», определяющих сущность административно-правовых отношений, в которых принимает участие тот или другой субъект [11, с.36]. Законодательно организационно-правовая форма определяется как форма осуществления хозяйственной (в частности, предпринимательской) деятельности на соответствующей правовой основе, определяющей характер отношений между учредителями (участниками), режим имущественной ответственности по обязательствам предприятия (организации), порядок создания, реорганизации, ликвидации, управления, распределения полученных прибылей, возможные источники финансирования деятельности и т.п. [8, п.п.2.1]. И. Кучеренко отмечает, что организационно-правовая форма – это определённая правовыми нормами совокупность связанных между собой элементов, позволяющих во внешнем проявлении отличать один вид юридического лица от другого [12, с.19]. Другими словами, это – совокупность признаков, определённых в правовой норме: порядок создания; учредительные документы; права и обязанности участников; ответственность участников; порядок управления

юридическим лицом; порядок его реорганизации, ликвидации и др.

Юридические лица могут быть созданы в организационно-правовой форме общества, учреждения или в других формах, установленных законом [13, ст.83]. Классификацией организационно-правовых форм хозяйствования Государственного классификатора Украины относительно государственных учебных заведений установлена организационно-правовая форма «государственная организация (учреждение, заведение)» и организационно-правовая форма «коммунальная организация» [8, п.п.3.4.4,3.4.5]. Частное учебное заведение имеет организационно-правовую форму, определённую Классификацией как «частная организация (учреждение, заведение)» [8, п.п.3.4.6]. Таким образом, вуз рассматривается как государственное, коммунальное или частное учреждение, которое выполняет присущие ему задачи, связанные с образовательной деятельностью. П. Нестеренко, обосновывая необходимость создания высших учебных заведений исключительно в форме учреждений, подчеркивает, что именно данная организационно-правовая форма является наиболее эффективной для удовлетворения общественно-полезных нужд и потребностей (в частности, услуг по профессиональной подготовке), поскольку предпринимательские общества как коммерческие юридические лица менее пригодны для удовлетворения указанных потребностей общества в силу того, что их деятельность в большей степени ориентирована на платежеспособного потребителя образовательных услуг [3, с.10]. Все вузы, независимо от формы собственности, являются по своей сути непредпринимательскими юридическими лицами, которые осуществляют общественно значимую деятельность и должны (согласно Закону Украины «О высшем образовании») ставить перед собой социальные цели (а не получение прибыли) [4, ст.22].

К главным признакам непредпринимательской (некоммерческой) деятельности юридического лица можно отнести удовлетворение нематериальных нужд

(как цели деятельности), а также предоставление нематериальных услуг (как предмета деятельности). Данным признакам в полной мере соответствует учреждение, в организационно-правовой форме которого создается и действует высшее учебное заведение. Исследователь отмечает, что организационно-правовые формы, в которых могут осуществляться различные виды предпринимательской деятельности, не могут быть применены и к вузам негосударственной формы собственности, поскольку в основе деятельности последних заложена не только воля владельца, но и воля государства, берущего на себя обязательство гарантировать постоянное достижение вузом поставленной перед ним основной цели [3, с.11].

Согласно Гражданскому кодексу Украины учреждением является организация, созданная одним или несколькими лицами (учредителями), не принимающими участие в управлении, путем объединения (выделения) их имущества для достижения цели, определённой основателями, за счёт данного имущества [13, ст.83]. Для учреждения как организационно-правовой формы юридического лица характерны: наличие специальной правосубъектности; создание одним учредителем; наличие устава как учредительного документа; финансирование собственником; невозможность признания банкротом и др. Целью его создания является осуществление управленческих, социально-культурных или других функций некоммерческого характера. Таким образом, значительный объём правового регулирования деятельности учреждений определяется особенностями содержания гражданско-правовых отношений. Вместе с тем, следует отметить, что за гражданско-правовой формой учреждения «скрываются» и параметры субъекта публичного права [11, с.36]. Учреждения в административном праве рассматриваются как коллективные образования, имеющие права юридического лица и выполняющие социально-культурные и административно-политические функции. Их главная цель – создание социальных

ценностей, главным образом, непроизводственного характера [14, с.114; 15, с.23].

Итак, исходя из сферы деятельности, обусловленной целями образования, учреждения как субъекты административного права можно подразделить на административно-политические и социально-культурные. Высшие учебные заведения, действующие как субъекты, которые осуществляют образовательные функции, имеют социальную направленность и представляют собой учреждения социально-культурной сферы. Реализуя в целом социально-культурные функции, высшие учебные заведения действуют в определенной сфере, удовлетворяя общественные потребности в образовании соответствующего уровня, и могут быть определены как образовательные учреждения [11, с.38-39]. В отличие от других образовательных учреждений, высшие учебные заведения реализуют программы высшего профессионального образования. Деятельность учреждения может представлять интерес как для определенного круга лиц, так и для общества в целом. Образовательные учреждения относятся к учреждениям, деятельность которых представляет особую социальную значимость, поскольку они создаются для осуществления социальной функции в образовании – предоставления образовательных услуг [11, с.40].

С. Кивалов и Л. Биля отмечают, что именно через деятельность учреждений государство осуществляет свои функции и задачи, поэтому их правосубъектность проявляется, в первую очередь, во взаимоотношениях с государственными органами [15, с.23]. Высшие учебные заведения как учреждения также проявляют свои административно-правовые характеристики непредпринимательского (некоммерческого) юридического лица через взаимодействие с разными государственными органами и структурами, так или иначе связанными с функционированием учреждений. В целом, для отношений органов исполнительной власти с учреждениями, в том числе и высшего профессионального образования всех форм собственности,

характерно то, что на законодательном уровне устанавливаются основы таких взаимоотношений: порядок осуществления государственной регистрации, лицензирование деятельности, осуществление оперативного и бухгалтерского учета; ведение статистической отчетности и др.

Особенности вуза как субъекта административного права во многом определяются природой его учредителя. Его статус определяет объем и характер административно-правовых отношений, в которых принимает участие конкретное высшее учебное заведение [11, с.41]. Основателями высших учебных заведений в Украине имеют право выступать как государственные (коммунальные) органы, так и частные субъекты [4, ст.27].

Итак, рассмотренные особенности высшего учебного заведения как коллективного субъекта административного права дают основания уточнить существующее определение, выделив следующие специфические признаки:

Высшее учебное заведение выступает важнейшей составной частью системы образования. Вуз может рассматриваться в системе управления высшим профессиональным образованием как субъект, так и как объект управленческого влияния.

Высшее учебное заведение определяется как юридическое лицо. При этом, создание и деятельность вуза осуществляется не только на основании гражданского законодательства, но и с учетом особенностей, определенных административным законодательством.

Вуз имеет организационно-правовую форму учреждения, которая является наиболее приемлемой для деятельности непредпринимательского юридического лица, действующего в социально-культурной сфере и имеющего соответствующую социальную цель – предоставление образовательных услуг населению. Данная форма является единой как для государственных (коммунальных) учреждений, так и для частных высших учебных заведений.

Вуз имеет специфическую компетенцию, которая определяется установлен-

ными государством целями и задачами. Деятельность высшего учебного заведения направлена на предоставление образовательных услуг, связанных с реализацией согласно предоставленной лицензии образовательно-профессиональных программ высшего образования по определенным образовательным и образовательно-квалификационным уровням, а также с осуществлением научно-технической и научно-исследовательской работы, выполнением программ подготовки и переподготовки кадров и др.

Список литературы

1. Освітне право : конспект лекцій / [авт. кол.: В.В. Астахов, К.В. Астахова (мол.), О. Л. Войно-Данчишина та ін.]; за заг. ред. В.В. Астахова. – Харків : Вид-во НУА, 2011. – 144 с.
2. Курко М. Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні : монографія / М. Н. Курко. – Харків : Вид-во ХНУВС, 2010. – 376 с.
3. Нестеренко П. В. Вищі навчальні заклади як суб'єкти майнових правовідносин: автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / П. В. Нестеренко; ХНУВС. – Харків, 2008. – 20 с.
4. Про вищу освіту : Закон України : від 17.01.2002 р., № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
5. Конвенция о признании квалификаций, относящихся к высшему образованию в европейском регионе : Конвенция Совета Европы от 11.04.1997 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://conventions.coe.int/Treaty/rus/Treaties/Html/165.htm>.
6. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 704 с.
7. Большая юридическая энциклопедия / [В. В. Аванесян, С. В. Андреева, Е. В. Беякова и др.] ; оформл. А. Мусина. – М. : Изд-во Эксмо, 2007. – 688 с.
8. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики «Державний класифікатор організаційно-правових форм господарювання» : від 28.05.2004 р. № 97 // Юридичний вісник України. – 2004. – № 11. – Ст. 47.
9. Бакаев О. В. Навчальний заклад / О.В. Бакаев / Юридична енциклопедія : В 6 т. / Гол. ред. Ю. С. Шемшученко. – Київ. – Т.4 : Н-П. – 2002. – 720 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://leksika.com.ua/15941024/legal/navchalniy_zaklad.
10. Словарь согласованных терминов и определений в области образования государств-участников СНГ : около 100 терминов / Под научной ред. д. техн. наук, проф. Н. А. Селезнёвой. – М. : Изд. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 167 с.
11. Кирилловых А.А. Вуз как субъект административных правоотношений / А.А. Кирилловых // Право и образование. – 2008. – № 11. – С. 34-44.
12. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : монографія / І. М. Кучеренко. – К. : Інст держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – 328 с.
13. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р., № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
14. Административное право Украины : Учебн. для студ. вузов юрид. спец. / Ю. Битяк, В. Богуцкий, В. Гаращук и др.; Под ред. проф. Ю.П. Битяка. – Харьков : Право, 2003. – 576 с.
15. Ківалов С. В. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. – Вид. друге, перер. і доп. / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – Одеса : Юридична література, 2002. – 312 с.

Dr. Gheorghe GOLUBENCO,
conferențiar univesitar, ULIM, profesor univesitar,
Iurie BULAI,
lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

PARTICULARITĂȚILE IDENTIFICĂRII ȘI PREZENTĂRII SPRE RECUNOAȘTERE A CADAVRELOR

Rezumat:

În prezenta lucrare se abordează probema particularităților cunoștințelor criminalistice și dificultățile întâlnite în prezent în procesul prezentării spre recunoaștere a cadavrelor. Autorul analizează opiniile diferitor savanți și practicieni, diferite aspecte și controverse ce apar în cadrul acestei particularități a prezentării spre recunoaștere. În lucrare se înaintează propriile propuneri cu privire la modul de organizare a acestui gen de prezentare spre recunoaștere, modul de implicare și cooperarea specialiștilor și ofițerului de urmărire penală .

Cuvinte-cheie: prezentare spre recunoaștere, cadavre, specialist, identificare

Summary:

In this work the problem of forensic knowledge peculiarities are tackled and presented the difficulties in the process of presentation for bodies' recognition. The author analyzes the opinions of different scholars and practitioners, various issues and controversies that arise in this peculiarity of presentation for recognition. Personal proposals are offered concerning the organization way of this type of presentation for recognition, the involvement and cooperation mode of specialists and criminal investigation officer.

Keywords: presentation for recognition; bodies, specialist, identification.

Prezentarea spre recunoaștere este unul dintre genurile acțiunii de urmărire penală menite a stabili identitatea persoanelor, cadavrelor, obiectelor, animalelor. Prezentarea spre recunoaștere a cadavrelor este menită a identifica personalitatea unui defunct, simplitatea acesteia la prima vedere este combătută prin complexitatea acesteia stabilită la analiza tuturor aspectelor multiple și dificile care apar și solicită a fi soluționate la momentul desfășurării acesteia. Toată problematica existentă, soluțiile, modul de organizare și desfășurare, implicarea și cooperarea subiecților implicați în această măsură reprezintă esența acestei lucrări.

Prezentarea spre recunoaștere este o activitate cu caracter practic destinată identificării unor persoane, cadavrelor sau obiectelor, de către anumite persoane, cum sunt, de exemplu, martorii care le-au perceput în împrejurări determinate de săvârșirea unei infracțiuni sau a unui fapt juridic cu implicații penale.

Pe lângă numeroase metode și mijloace științifice, pe care tehnica criminalistică le pune la îndemîna organelor judiciare pentru identificarea persoanelor, obiectelor și fenomenelor, în acest sens putem vorbi și de existența unei metode de identificare proprii tacticii criminalistice. [1, p. 488]

Prezentarea spre recunoaștere are o importanță egală cu importanța activității de ascultare propriu-zisă a oricărui subiect procesual care are cunoștință despre vreo faptă sau împrejurare de natură să servească la soluționarea cauzei, inclusiv la identificarea autorului sau a victimei unei infracțiuni. [2, p. 323]

Prezentarea spre recunoaștere este o formă de realizare concretă a identificării.

Există diferite metode de stabilire a personalității omului (a cadavrului neidentificat). În practică problema se rezolvă în trei modalități: 1. în cadrul măsurilor investigativ-operative cu folosirea sistemului de căutare și a diverselor evidențe 2. în cadrul acțiunilor de urmărire penală dacă este pornită urmărirea

penală, 3. în cadrul efectuării expertizei judiciare sau investigațiilor speciale, una dintre ele fiind expertiza medicală utilizată în scopul identificării persoanei, aspect divizat într-un compartiment separat al acestui tip de expertiză. Totodată, am fi vrut să menționăm că experții judiciari din domeniul medicinei sunt atrași adeseori la identificarea cadavrului în cadrul acțiunilor de urmărire penală. Acțiuni de urmărire penală în care sunt implicați experții judiciari în domeniul medicinei sunt cercetarea la fața locului și a cadavrului necunoscut, percheziția în locurile unde a locuit persoana dispărută fără veste, ridicarea documentelor pe cauze medicale, ridicarea mostrelor pentru comparație, exhumarea și desigur în cadrul prezentării spre recunoaștere. Am fi vrut să menționăm că legislația în vigoare stabilește egalitatea între diferite forme de identificare a personalității. După cum am menționat, una dintre modalitățile de identificare a persoanei este prezentarea spre recunoaștere. Legislația procesual- penală nu reglementează pe deplin posibilitatea folosirii cunoștințelor speciale în cadrul prezentării spre recunoaștere.

Conform articolului 88 al 3 CPP al RM, expertul are dreptul să participe cu aprobarea organului de urmărire penală sau a instanței, la audieri și la alte acțiuni procesuale. În același timp în articolele 116, 117 CPP al RM care reglementează temeiurile procesuale și ordinea procesuală de desfășurare a prezentării spre recunoaștere nu se vorbește nimic despre participarea specialistului sau expertului în această acțiune de urmărire penală. În literatura criminalistică întrebările cu privire la participarea specialistului în cadrul prezentării spre recunoaștere au fost abordate în lucrările autorilor N.G. Britvici (1972), L.D. Udalova (1986), în multiplele îndrumări la compartimentul tactică criminalistică (autori A.V. Melnicov 1964, A.V. Dulov, P.D. Nesterenco 1971, ; criminalistica 1976; L.I. Drapchin, V. Dolinin, N.A. Selivanov, L.A. Soia-Serko 1994, I.N. Cojevnicov 1995, C. Aioanițoaie, I. Sandu 1992,).

Importanța participării expertului judiciar în domeniul medicinei la prezentarea spre recunoaștere a cadavrului au atras atenție C.

Aioanițoaie, I. Sandu 1992, V.P. Petrov 1963, M.I. Avdeev 1976, și alți savanți. Dar în literatura specială și în actele normative de resort acest gen de activitate a unui medic judiciar, pricipiile și conținutul acțiunilor specialistului implicat în prezentarea spre recunoaștere, modalitățile de interacționare efectivă a specialistului cu ofițerul de urmărire penală, colaboratorii serviciilor operative sunt reflectate insuficient (spre deosebire de baza juridico-metodologică a expertizei de identificare, examinării cadavrului ca forme individuale de utilizare a cunoștințelor medicale în scopul stabilirii personalității). Ca rezultat însuși ofițerii de urmărire penală nu – și pot explica destul de clar cu ce medicul judiciar poate contribui în cadrul acțiunilor de urmărire penală menite a stabili personalitatea, în ce cazuri prezența specialistului este obligatorie sau este de dorit, când prezentarea spre recunoaștere poate fi efectuată fără participarea lui.

Doar în ultimii ani au apărut lucrări în care sunt reflectate unele aspecte ale organizării muncii specialiștilor în domeniul medicinei judiciare în cazul recunoașterii decedaților, în special pe cazurile catastrofelor soldate cu multiple victime umane (E.S. Tucik 1993, G.A.Pășinean, E.S. Tucik 1994, V.V. Șcerbakov, 1996-2000, I. IU. Sosedko, V.D. Isakov, I.A.Tolmacioc, S.G.Dzagnidze 1997). [3, p. 323]

Lipsa reglementării procesuale și de resort nu înseamnă că medicul judiciar nu participă și nu poate fi implicat în această activitate. Suntem de opinia că în cazurile unde se va realiza cooperarea eficientă a organelor de ocrotire a dreptului și subdiviziunilor medicale se vor obține rezultate net superioare, fapt despre care practica judiciară în care se atestă utilizarea multiplelor forme de aplicare a cunoștințelor din domeniul medicinei în vederea identificării persoanei decedate.

Prezentarea spre recunoaștere ca acțiune de urmărire penală este reglementată de art. 116, 117 CPP al RM. Ea reprezintă o acțiune de urmărire penală distinctă care posedă aspecte tactice, metodologice specifice, care cuprinde o terminologie specifică și care este reglementată juridic cu privire la regulile și

modalitatea de desfășurare.

Aceasta denotă recunoașterea importanței acestei acțiuni de urmărire penală de către legiuitor și care a transpus regulile tacticii criminalistice cu privire la această acțiune de urmărire penală în actele normative ce atestă temeiul și consecutivitatea regulilor de desfășurare a acesteia. Regulile ce țin de desfășurarea prezentării spre recunoaștere stipulate de CPP al RM trebuie să fie cunoscute și de către medicul judiciar-expert. În practica judiciară specialistul-expertul participă cel mai des la prezentarea spre recunoaștere a cadavrului, sau a unei părți din el. Cu privire la acest aspect al prezentării spre recunoaștere, legislația procesual-penală în vigoare nu se aplică regula prezentării în grup, adică împreună cu mai multe cadavre (deși în practică unii OUP fac erori de genul respectiv prezentând cadavrele în grup d.p. nr....., d.p. nr.....), aici legiuitorul luând în considerare aspectele psihologice, organizatorice. În rest, cerințele legii cu privire la organizarea prezentării spre recunoaștere a obiectelor și cadavrelor coincid.

Reeșind din cele menționate, ne vom axa îndeosebi la problemele organizării participării medicului judiciar și posibilitățile folosirii formelor neprocesuale de folosire a cunoștințelor din domeniul medicinei în scopul stabilirii personalității. Se pot evidenția un șir de principii de care ar fi bine să se conducă specialistul-expertul în domeniul medicinei implicat în prezentarea spre recunoaștere a cadavrului: ofițerul de urmărire penală este persoana care conduce organizarea și desfășurarea acțiunii de urmărire penală; necesitatea planificării prealabile a acțiunii, imperativitatea maximă a stabilirii semnalmentelor cadavrului și persoanei dispărute fără veste, mod de abordare diferențiat la analiza semnalmentelor și a importanței lor pentru identificarea (luarea în calcul a stabilității, posibilității de intervenire a schimbărilor, gradului de răspândire), analiza și luarea în calcul a stării psiho-emoționale a persoanei ce efectuează recunoașterea. Din punct de vedere procesual, la prezentarea spre recunoaștere atât expertul în domeniul medicinei dacă este pornită urmărirea penală și este dispusă expertiza cât și spe-

cialistul în domeniul medicinei. Am fi vrut să menționăm că specialistul care a participat la prezentarea spre recunoaștere poate participa ulterior și în calitate de expert (art. 89 alin. 5 CPP al RM) din punct de vedere organizatoric, activitatea specialistului-expertului în domeniul medicinei implicat în prezentarea spre recunoaștere poate fi divizată în trei etape: de pregătire, participarea nemijlocit la procedura de recunoaștere, participarea la perfectarea și analiza rezultatelor acțiunii de urmărire penală desfășurate. Pregătirea cuprinde următoarele elemente: acordarea suportului intelectual ofițerului de urmărire penală în scopul stabilirii posibilității și raționalității prezentării spre recunoaștere a cadavrului, acordarea de ajutor ofițerului de urmărire penală în identificarea semnalmentelor persoanei decedate sau a persoanei dispărute fără veste, pregătirea cadavrului pentru prezentarea spre recunoaștere, acordarea de ajutor ofițerului de urmărire penală în planificarea și stabilirea locului, timpului, precum și creării condițiilor necesare de desfășurare a acțiunii de urmărire penală.

Prezentarea spre recunoaștere este posibilă în cazul existenței a două condiții obligatorii: existența persoanelor care știau sau au văzut defunctul când era în viață, a doua condiție păstrarea suficientă a aspectului exterior al cadavrului. Anume aceste elemente determină posibilitatea principială de recunoaștere a cadavrului, la soluționarea acestei întrebări ofițerul de urmărire penală ar fi bine să se consulte cu medicul judiciar. E necesar de menționat faptul că chiar dacă au survenit schimbări radicale ale exteriorului cadavrului în urma leziunilor sau modificărilor survenite postmortem nu constituie temei absolut a renunța la tentativa de prezentare spre recunoaștere. Totul este determinat de particularitățile semnalmentelor concrete, după care se poate efectua recunoașterea, genul lor, stabilitatea, gradul de modificare, precum și cât de bine cunoștea persoana ce recunoaște semnalmentele persoanei, al cărei cadavru va fi prezentat spre recunoaștere.

Este bine cunoscut faptul că sunt multe semnalmente care permit identificarea chiar în cazul survenirii unor modificări esențiale

le (petele din născare, pete de pigment, negi etc.), defectele anatomice, consecințele traumelor, bolilor, operațiilor (cicatrice, defecte ale oaselor, bătăături etc.), tatuajele, particularitățile aparatului dentar. [4, p.190]

În cazul prezenței unor astfel de tipuri de semnalmente, survenirii unor procese ca putrefacția sau mumificarea, precum și alte metamorfoze survenite post-mortem nu exclud rezultatul pozitiv al prezentării spre recunoaștere. Medicul judiciar poate fi atras la audierile prealabile ale persoanelor care au declarat dispariția fără veste, sau rudele sau cunoștințele persoanei, al cărei cadavru a fost depistat. Participând la audiere, medicul judiciar poate contribui la elucidarea și fixarea corectă în procesul-verbal a semnalmentelor specifice, caracterului acestora, localizării lor pe corp, bolilor suferite, traumelor, stărilor fiziologice specifice, deprinderilor specifice, precum și particularităților comportamentului în baza cărora se poate stabili prezența la persoană a unor boli sau traume (particularitățile mersului, folosirea bastonului, purtarea ochelarilor). Ulterior, în cazul cadavrelor persoanelor neidentificate medicul legist, pe lângă problemele obișnuite (cauza și data morții, caracterul și mecanismul de producere a leziunilor coprorale ș.a.), mai are și sarcini suplimentare precum stabilirea unor semnalmente (vârsta, talia, sexul victimei, semnele ei individuale), a căror soluționare poate simplifica identificarea persoanei decedate. [5, p. 337]

Este important de stabilit când, unde și să acorde defunctului ajutor medical. Prin intermediul comparării depozițiilor oferite de martori, precum și rezultatelor de creștere a cadavruului ofițerul de urmărire penală soluționează problema cu privire care schimbări a exteriorului, comportament evidente pentru cei din jur puteau fi sesizate în timpul vieții (necesitatea deținerii în instituții medicale, investigațiilor medicale, tratamentului special, care metode sau utilizat, ce aparataj etc.).

Persoanei ce recunoaște trebuie să i se acorde posibilitatea individual maximală să descrie toate semnalmentele care au importanță identificatoare pentru stabilirea personalității persoanei. [6, p. 520]

Totodată, este necesar de ținut minte că persoana ce recunoaște, iar uneori și ofițerul de urmărire penală, cel mai adesea nu posedă terminologia medicală și noțiunile criminalistice de descriere științifică a anumitor semnalmente fizico-anatomice.

Sub acest aspect, medicul legist judiciar asistând la audiere și participând activ cu întrebări adresate în limita cunoștințelor profesionale, contribuie la aflarea unor informații prețioase care explică unele momente și aduce noi dovezi referitoare la dosarul cercetat. [7, p. 12]

Este necesar de ținut minte că nu este de dorit a prezenta spre recunoaștere cadavruul persoanei care a fost prezentă la desfășurarea acțiunilor investigativ-operative sau acțiuni de urmărire penală în care a văzut sau a recunoscut personalitatea cadavruului. Implicarea specialistului în domeniul medicinei judiciare va facilita căutarea documentelor cu conținut medical care dețin informații cu privire la semnalmentele individuale ale persoanei dispărute sau cadavruului depistat, spre exemplu, de informat ofițerul de urmărire penală ce documente și unde de căutat, ridicat: - istoricul bolii, fișa medicală, cartela ambulatorie a pacientului, fișa de fluorografie, fișa de radiografie, certificate medicale, blanchete de rețete și analizelor, inscripțiile în registrele instituțiilor medicale, precum și unde aceste documente pot fi solicitate, care este probabilitatea lor de depistare în raport cu termenele fixate de păstrare, posibilitatea folosirii copiilor sau obligativitatea folosirii originalelor. Medicul judiciar poate fi implicat de ofițerul de urmărire penală în cercetrea prealabilă a documentelor medicale depistate în scopul analizei posibilității de utilizare în scopul de identificare. După semnalmentele de vârstă, gen, specialistul poate să aprecieze apartenența, fișa de fluorografie, fișa de radiografie, documentele foto sau de alt gen ale persoanei date în căutare, corespunderea imaginii descrierii în documentele medicale (ce stipulează localizarea leziunii, procesului patologic, caracterului acestuia, vechimii, caracterului ajutorului medical acordat etc.). Este important de analizat în prealabil gradul de informatizare a documentelor (calitatea

imaginii, deplinătatea descrierii), în cazul în care se depistează unele defecte, prezența inscripțiilor neclare sau controversate, de determinat direcțiile de îndreptare a căutărilor în vederea depistării materialelor suplimentare sau necesității audierii persoanelor ce le-au întocmit. Medicul judiciar își poate expune opinia și concluziile doar pe faptele sau aspectele ce nu solicită investigații speciale, adică efectuarea expertizei, ci doar expunerea verbală a acestora.

Până la prezentarea cadavrului se realizează pregătirea cadavrului, care începe cu marcarea lui obligatorie, precum și cu respectarea regulilor stabilite și existente cu privire la ordinea și condițiile de păstrare existente în cadrul expertizei medico-legale a cadavrului.

În cazul prezenței leziunilor, murdărilor, schimbărilor survenite post-mortem care face dificilă recunoașterea, unii autori menționează că se efectuează toaleta și restaurarea cadavrului. [8, p. 307; p. 318; p. 123-124; p. 445; p. 144]

Înainte de efectuarea toaletei cadavrului, acesta se fotografiază după regulile fotografiei signalitice, fotografiindu-se îmbrăcat și dezbrăcat, se efectuează videofilmarea cadavrului, a leziunilor depistate și a semnalmentelor deosebite. Medicul legist cercetează și descrie mai minuțios hainele defunctului, menționându-se, fasonul, măsura, calitatea stofei, marca fabricii, gradul de uzare, urmele de reparație, caracterul impurităților, se consemnează detaliat conținutul buzunarelor, se ridică mostre pentru studiul comparat care pot fi pierdute în procesul toaletei. Ulterior de pe suprafața corpului se elimină murdăriile folosind, în funcție de natura lor apă, detegenți. Capul se fotografiază din față și în profil (dacă e desfigurat, se fotografiază după restaurarea feței), apoi se descrie după metoda portretului vorbit. [9, p. 12]

Ulterior, pe cadavru în ordinea obișnuită se îmbracă îmbrăcămintea în care a fost depistat, sau cadavrul se prezintă fără haine.

Dacă hainele sunt scoase, ele trebuie să fie prezentate spre recunoaștere separat. De asemenea, se prezintă separat spre recunoaștere obiectele depistate la examinarea cada-

vrului și a hainelor (ceasuri, genți, umbrele, conținutul buzunarelor etc.). [10, p. 317-318]

Obiectele depistate la defunct se prezintă spre recunoaștere cu respectarea regulilor de prezentare spre recunoaștere a obiectelor. Realizarea acestei măsuri va permite evitarea perturbării posibile în cadrul prezentării spre recunoaștere a diferitor caracteristici individuale specifice persoanei și caracteristicilor de grup specifice hainelor. Coinciderea caracteristicilor hainelor (semnalmentelor auxiliare) în așa caz nu va influența persoana ce recunoaște cadavrul. Totodată, este necesar de luat în calcul posibilitatea schimbării hainelor de către infractor. Nu se poate de exclus faptul că victima înainte de faptă și-a schimbat hainele. Dacă cadavrul a fost depistat dezbrăcat în nici un caz nu se admite prezentarea spre recunoaștere în haine străine.

Totuși unii savanți, ca spre exemplu Emilian Stancu, accentuează faptul că cadavrul în nici un caz nu trebuie prezentat dezbrăcat, aspect care deseori este neglijat în practică. [11, p. 495]

S. Doraș este de opinia contrară opusă menționând că din perspectivă tactică este indicat ca persoanelor apropiate cadavrul să le fie prezentat dezbrăcat, pentru ca să poată specifica semnele particulare intime despre care au cunoștință, amănunțit le-au descris la ascultarea preliminară. [12, p. 446]

Savantul E. Stancu motivează acest aspect cu faptul survenirii metamorfozelor post-mortem și impactului psihologic al acestora asupra rudelor și apropiaților. Nu suntem de acord cu savantul E. Stancu în privința acestui aspect, dat fiind faptul că în cazul survenirii decesului în urma aplicării violenței și denaturării feței cadavrului acesta poate fi recunoscut după alte semnalmente de pe corpul cadavrului, corpul dezbrăcat poate fi învelit cu un cearșaf pe parcurs poate fi dezvelit pentru a se demonstra semnalmente specifice.

Prezentarea separată a hainelor și obiectelor va permite să se respecte mai exact buchia legii cu privire la ordinea prezentării fiecărui din obiecte (cadavru și obiecte).

În acest context, considerăm că prezentarea spre recunoaștere poate fi efectuată și în

regim de experiment – inițial pînă la efectuarea toaletei cadavrului și după, pînă la îmbrăcarea cadavrului și după îmbrăcarea cadavrului acest element stabilindu-se în funcție de categoria persoanelor ce recunosc cât de bine au știut anterior personalitatea defunctului.

Cu privire la acest aspect A.G. Filipov menționează că rudelor cadavrul se prezintă fără haine, iar la restul care recunosc în acele haine în care a fost depistat. [13, p. 224]

Decizia finală cu privire la modul de realizare a acțiunii îi va aparține ofițerului de urmărire penală, luând în considerare aspectele menționate mai sus.

Restaurarea cadavrului se efectuează după investigațiile tanatologice. Toate măsurile de pregătire a cadavrului ofițerul de urmărire penală trebuie să fixeze în procesul verbal al prezentării spre recunoaștere.

Un alt element important al etapei de pregătire pentru prezentarea spre recunoaștere a cadavrului este planificarea timpului, locului și condițiilor de efectuare a acțiunii de urmărire penală. Toate aceste aspecte le soluționează ofițerul de urmărire penală. Sarcina medicului legist este de a pune la curent ofițerul de urmărire penală cu privire la realizarea cât mai urgentă a acțiunii respective de urmărire penală, dat fiind faptul survenirii pericolului dezvoltării fenomenelor post-mortem, precum și particularitățile memoriei persoanei ce recunoaște.

De obicei, locul de recunoaștere este morga, acest aspect poate fi extrem de dificil pentru rudele defunctului, de aceea personalul acestei instituții trebuie să asigure o ambianță calmă, atenție, compătimire pentru a neutraliza fondul emoțional negativ al acestei acțiuni de urmărire penală.

Un cadavru nu poate fi prezentat spre recunoaștere mai multor persoane odată, întrucât este pericolul sugestiei colective. [14, p. 495]

În încăpere nu trebuie să fie persoane străine, obiecte ce sustrag atenția (mai ales alte cadavre).

Importanța organizării unei cooperări eficiente între medicii legiști judiciari și funcționarii organelor de drept a fost menționată

de mulți savanți S. Ungureanu 1993; Gh. Baciuc 1995; Gh. Scripcaru 1995; V. Petrov 1963; O.I. Ismailov în coaut; V.P.Petrov, V.V. Petrov 1991; E.S. Tucik 1993; etc. [15, p. 34]

Am considera oportună analiza, elaborarea și înaintarea unui algoritm al acțiunilor specialistului(experului) în cadrul prezentării spre recunoaștere.

La începutul acțiunii de urmărire penală, medicul legist judiciar la propunerea ofițerului de urmărire penală să ajute participanții la acțiunea de urmărire penală să se convingă de sine stătător cu privire la prezența sau lipsa unor sau altor semnalmente ale persoanei pe cadavrul prezentat spre recunoaștere. Cu participarea specialistului, ofițerul de urmărire penală efectuează confruntă și compară datele cu privire la semnalmente persoanei dispărute fără veste, comunicate în cadrul audierii, sau reflectate în actele cu conținut medical, sau alte acte aparținând persoanei dispărute cu datele, semnalmente generale și individuale stabilite în cadrul cercetării la fața locului, expertizei medico-legale a cadavrului. Se compară genul, caracteristicile constituției, aspectele cantitative ale corpului și hainelor, lungimea labei piciorului și dimensiunile încălțămintei, raza capului și dimensiunile obiectului purtat pe cap, lungimea corpului cadavrului și a staturii persoanei, semnalmente faciale, formula dentară etc. Cadavrul se prezintă de obicei culcat. Inițial, se oferă spre recunoaștere fața, ca cea mai informativă parte a corpului, ulterior și celelalte părți ale corpului, modificând poziția cadavrului în funcție de doleanța persoanei. Este necesar de luat în calcul că rudele, de regulă s-au deprins să-și vadă ruda în poziție verticală (în picioare sau așezat). În poziția culcat se modifică unghiul de observare, respectiv și perceperea subiectivă a proprietăților, semnalmentelor specifice și a exteriorului persoanei. Reieșind din cele menționate, în cazuri cu dubii se admite redarea poziției verticale a cadavrului. La rugămintea persoanei ce recunoaște sau la propunerea ofițerului de urmărire penală, cadavrul poate fi prezentat spre recunoaștere în haine în care s-a aflat persoana la momentul în care a fost percepută de persoana ce recunoaște.

După indicarea ofițerului de urmărire penală, expertul (specialistul) în regimul unei cercetări suplimentare efectuează căutarea semnalmentelor indicate de persoana ce recunoaște în procesul desfășurării acțiunii de urmărire penală. La desfășurarea acestor acțiuni pot fi folosite mijloace și procedee ce facilitează perceperea și identificarea semnalmentelor, utilizarea diferitor forme de iluminare, diferite procedee și metode de cercetare și înregistrare (machiajul, modificarea poziției corpului, măsurarea și restabilirea țesuturilor deteriorate, fotografierea, videofilmarea). Ofițerul de urmărire penală este în drept în conformitate cu art. 87 CPP al RM alin. 7 pct. 2 să solicite explicații cu privire la acțiunile realizate; cu acordul ofițerului de urmărire penală medicul legist judiciar poate pune întrebări ce se referă la obiectul acțiunii de urmărire penală, să concretizeze depozițiile cu privire la localizarea și caracteristica semnalmentelor individuale, traumelor suportate etc. Nu sunt admisibile întrebări sugestive. Dacă persoana ce recunoaște a indicat că recunoaște în cadavrul prezentat spre recunoaștere o persoană anume, i se propune să explice suplimentar după ce semnalmente sau particularități a recunoscut cadavrul. Marea majoritate a semnalmentelor biologice importante din punctul de vedere al identificării sunt relativ stabile și pot suferi modificări substanțiale odată cu trecerea timpului sau cu vârsta, sub influența proceselor care au loc post-mortem în țesuturi, sau ca consecință al leziunilor, precum și de condițiile în care s-a aflat cadavrul (sub influența temperaturii înalte sau joase, aflarea cadavrului în apă etc.). reieșind din cele menționate, una dintre sarcinile specialistului în domeniul medicinei judiciare constă în consultarea ofițerului de urmărire penală cu privire la importanța identificatoare a coincidenței sau deosebirii semnalmentelor persoanei dispărute fără veste și cadavrului, luând în considerare caracteristicile, gradul de răspândire, nivelul de modificare, stabilitatea, individualitatea, prezența unui quantum de elemente anume (dacă nu este necesară stabilirea acestor sarcini în cadrul expertizei).

Dacă prezentarea se efectuează până la

dispunerea expertizei medico-legale, este necesar, luând în considerare rezultatele acesteia, de corectat planul expertizei, esența și consecutivitatea cercetărilor de laborator, de stabilit lista părților și țesuturilor, de ridicat și păstrat, de determinat care materiale și acte trebuie să fie prezentate pentru soluționarea sarcinilor de identificare.

Savanții I.F. Gherasimov și L.I. Drapchin menționează că dacă persoana este o rudă apropiată a defunctului, este necesară o pregătire psihologică anumită. [16, p. 317]

În același context, E. Stancu precizează când se constată în timpul ascultării prealabile că martorul sau persoana chemată să facă recunoașterea este o fire emotivă, mai ales în cazul copiilor, bătrânilor sau femeilor, pentru verificarea stării lor psihice reale și pentru pregătirea lor psihică considerăm că ar fi indicat să se prezinte mai întâi fotografia cadavrului și numai după aceasta să se treacă la recunoașterea efectivă. În acest fel se pot preveni și situații de genul celor în care o persoană, îngrozită de vederea cadavrului, declară, aproape fără ca să știe, că recunoaște. [17, p. 496]

În același context, savanții ruși Iu. I. Sosedco, V.D. Isacov, S.G. Dzagnidze menționează că 7,6 % a rezultatelor pozitive obținute la identificarea cadavrelor valabile pentru identificare s-a obținut în baza vizualizării videogramelor, în situația în care prezentarea reală a cadavrelor nu a dat rezultate. [18, p. 138]

În acest context, suntem de părerea că persoanelor care au venit să participe la prezentarea spre recunoaștere să li se prezinte inițial fotoalbume (fotostanduri, videograme) corespunzător categoriei celor decedați (bărbați, femei, adolescenți). În cazul în care persoana a fost recunoscută după fotografie (videogramă) cu privire la aceasta, se face o notă în procesul-verbal, ulterior se trece la etapa a doua prezentarea spre recunoaștere pe viu.

În această ordine de idei, suntem de părerea că fotografiile și videogramele pot fi folosite mai pe larg cu rezultat pozitiv al identificării. Videofilmarea se efectuează la scară și cu marcaj, care nu trebuie să acopere detaliile fixate, trebuie să fie asigurată o iluminare

uniformă și difuză, care ar exclude crearea de umbre și reflecții, realizată pe un fundal omogen. Axa optică a aparatului se amplasează perpendicular planului suprafeței obiectului. Consecutiv se fixează imaginea generală a cadavrului (în haine și fără ele, până și după efectuarea toaletei), starea exterioară a capului după regulile fotografiei signalitice, precum și semnalmente desosebite (individuale).

Am fi vrut să accentuăm că în practică unii funcționari din cadrul organelor de ocrotire a dreptului admit cazuri de înlocuire a prezentării spre recunoaștere a cadavrului cu prezentarea spre recunoaștere a hainelor, sau a obiectelor și actelor depistate asupra sa. După cum am menționat anterior, prezentarea spre recunoaștere a acestor obiecte este rațională (îndeosebi în cazul catastrofelor tehnogene sau naturale cu un număr mare de victime), dar acest fapt permite a judeca cu aproximație despre personalitatea defunctului.

Recunoașterea obiectelor și actelor, depistate asupra cadavrului, pot fi considerate ca un fapt ce probează apartenența acestor obiecte unei anumite persoane, dar care nu identifică persoana, în practica judiciară există multiple exemple când persoane interesate au depus eforturi ca să îndrepte ancheta pe o pistă falsă, folosind în acest scop diverse metode îmbracă cadavrele în alte haine, schimbă actele etc.

Sperăm să ne ferească Dumnezeu de așa ceva dar am fi vrut să menționăm că în condiții specifice de prezentare spre recunoaștere a cadavrelor apar în cazul conflictelor militare, sau a catastrofelor naturale sau tehnogene. Aceste condiții dictează necesitatea organizării interacțiunii serviciului medico-legal cu organele de ocrotire a dreptului, aplicarea unor noi procedee și metode de activitate. Printre aceste metode- se poate menționa sortarea obligatorie a cadavrelor după gradul de acceptabilitate de recunoaștere vizuală, organizarea grupelor mixte cu reprezentanți ai organului de urmărire penală și serviciului medico-legal, confecționarea standurilor cu fotografiile persoanelor decedate și vitrinelor cu obiecte ,

haine, obiecte marcate, organizarea accesului rudelor și a altor persoane care le pot recunoaște. [19, p. 33-35; p.135; p. 115]

Rezultatele prezentării spre recunoaștere trebuie să fie fixate procesual. Procesul-verbal se întocmește conform prevederilor art. 260 și 261 CPP al RM. În ele se indică datele cu privire la personalitatea celui ce recunoaște, cu privire la obiectele prezentate spre recunoaștere, condițiile prezentării și rezultatele acțiunii de urmărire penală.

Depozițiile persoanei ce recunoaște este de dorit a fi menționate cuvânt cu cuvânt, îndeosebi trebuie să fie fixate semnalmente după care a fost efectuată recunoașterea. Specialistul în domeniul medicinei judiciare împreună cu specialistul criminalist la etapa de definitivare a procesului ajută ofițerul de urmărire penală să fixeze mersul acțiunii de urmărire penală, acțiunile desfășurate, caracteristicile tehnice ale utilajului folosit, conținutul procedeelelor utilizate și rezultatele aplicării lor.

Rezultatele prezentării spre recunoaștere depind de faptul cât de bine îl cunoaște persoana pe cel prezentat spre recunoaștere, este bine știut că chiar și rudele apropiate nu totdeauna cunosc, și nu pot reproduce întotdeauna particularitățile semnalmentelor persoanei apropiate lor. Luând în considerație specificul prezentării spre recunoaștere a cadavrului, trebuie să se ea în calcul starea psiho-emoțională a persoanei, stresul, care solicită implicarea în acțiunea de urmărire penală a psihologului sau psihiatrului.

În fine, am fi vrut să accentuăm că prezentarea spre recunoaștere a cadavrelor este o acțiune de urmărire penală complexă care solicită implicarea unui șir de subiecți, utilizarea unui șir de cunoștințe speciale în domeniu, utilizarea eficientă și corectă a mijloacelor tehnice.

Toate acestea impun o bună pregătire profesională a ofițerului de urmărire penală, analiza temeinică a acțiunilor preconizate, a persoanelor implicate, a modului de derulare a măsurilor preconizate, a rolului și modului de implicare a persoanelor, specialiștilor

și mijloacelor tehnice existente, toate acestea fiind posibile la respectarea principiilor și aspectelor tratate de noi în lucrarea prezentă.

Note

1. E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ed-a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2004, p. 488.
2. A. Cipraga, I. Iacobuță, *Criminalistica*, Editura Chemarea, Iași, 1992, p. 323.
3. Л.Д. Удалова, «Влияние объективных факторов на результаты опознания», în *Криминалистика и судебная экспертиза*, № 32, Киев, 1986; Н.Г. Бритвич, «Тактические особенности предъявления трупа для опознания», în *Криминалистика и судебная экспертиза*, № 9, Киев, 1972; Е.С. Тучик, *Организационные принципы деятельности судебно-медицинской службы в условиях катастрофы*: дис. канд. мед. наук, Москва, 1993; Г.А. Пашипян, *Судебная медицина. Учебник*, 2001; В.Д. Исаков, *Судебно-медицинская экспертиза взрывной травмы*, Санкт-Петербург, 1997.
4. С. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Editura Carpați, Oradea, 1992, p. 190.
5. S. Ungurean, *Medicina legală*, Editura Știința, Chișinău, 1993 p. 337.
6. С. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Editura Carpați, Oradea 1992, p.160; Ion Mircea, *Criminalistica*, ed-a II-a, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 262-272; В. А. Образцов, *Криминалистика*, Издат. Юрист, Москва, 2001, с. 520.
7. Gh. Baciu, *Medicina legală*, Editura Știința, Chișinău, 1995, p. 12.
8. I. Mircea, *Criminalistica*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 307; И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Криминалистика*, Высшая школа, Москва, 2000, с. 318, С. Dumitrescu, E. Gasea, *Elemente de antropologie judiciară*, București, 1993 p. 123-124 citat de S. Doraș, *Criminalistica*, Editura Cartea Juridică, Chișinău 2011, p. 445; Л.Г. Богуславский, *Судебно-медицинская экспертиза трупа неизвестного лица*, «Здоров'я», Киев, 1964, 144 с.; В.П. Петров, 1968; Д.А. Валетов, Б.М. Макутрак, 2000 etc.
9. S. Ungurean, *Medicina legală*, Editura Știința, Chișinău, 1993, p. 337.
10. И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Криминалистика*, Высшая школа, Москва, 2000, с. 317-318.
11. Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ediția III-a, Editura Univesrul Juridic, București, 2004, p. 495.
12. S. Doraș, *Criminalistica*, Editura Cartea Juridică, Chișinău, 2011, p.446.
13. А.Г. Филипов, *Криминалистика*, Изд. Высшее образование, Москва, 2008, с. 224.
14. Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ediția III-a, Editura Univesrul Juridic, București, 2004, p. 495.
15. S. Ungurean, *Medicina legală*, Editura Știința, Chișinău, 1993; Gh. Baciu, *Medicina legală*, Editura Știința, Chișinău, 1995; Gh. Scripcaru, *Curs de medicină legală*, Editura Semarea, Iași, 1995; В.П. Петров, *Судебно-медицинская экспертиза трупа при установлении личности трупа неизвестного человека: (Пособие для оперативного состава милиции)*/ Под общей ред. В.Г. Пекова, Ленинград, 1963, 52 с.; В.П. Петров, В.В. Петров, *Участие судебного медика в установлении личности погибшего человека: (Методическое пособие)*/ Под общей ред. А.П. Костина, Ленинград, 1991, 48 с.; Е.С. Тучик, *Научно-организационные принципы совершенствования эффективности взаимодействия органов здравоохранения и правопорядка при осмотре трупа на месте его обнаружения*: Автореф. дис. докт. мед. наук, Москва, 1997, 30 с.
16. И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Криминалистика*, Высшая школа, Москва, 2000, с. 317.
17. Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*,

- Ediția III-a, Editura Univesrul Juridic, București, 2004, p.496.
18. Ю.И. Соседко, В.Д. Исаков, И.А. Толмачев, С.Г. Дзагнидзе, *Организация и проблемы судебно-медицинского установления личности в условиях катастрофы*, Санкт Петербург, 1997, с. 138.
 19. Е.С. Тучик, «Некоторые вопросы организации судебно-медицинской экспертизы при чрезвычайных ситуациях», în *Судебно-медицинская экспертиза*, № 3, 1993, с. 33-35; В.В. Колкутин, С.М. Зосимов, Л.В. Пустовалов, С.Г. Харламов и др., *Судебные экспертизы*, Москва, «Юрлитинформ», 2001, с. 135; Ю.И. Соседко, В.Д. Исаков, И.А. Толмачев, С.Г. Дзагнидзе, *Организация и проблемы судебно-медицинского установления личности в условиях катастрофы*, Санкт Петербург, 1997, с. 115.
- Bibliografie**
1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
 2. E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, ed-a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2004.
 3. A. Cipraga, I. Iacobuță, *Criminalistica*, Editura Chemarea, Iași, 1992.
 4. C. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Editura Carpați, Oradea, 1992.
 5. Л.Д. Удалова, «Влияние объективных факторов на результаты опознания», în *Криминалистика и судебная экспертиза*, № 32, Киев, 1986.
 7. Г.А. Пашинян, *Судебная медицина. Учебник*, 2001, Санкт-Петербург, 1997.
 8. S. Ungurean, *Medicina legală*, Editura Știința, Chișinău, 1993.
 9. C. Aioanițoaie, I. Sandu, *Tratat de criminalistică*, Editura Carpați, Oradea, 1992.
 10. Ion Mircea, *Criminalistica*, ed-a II-a, Editura Lumina Lex, București, 2001.
 11. В.А. Образцов, *Криминалитика*, Москва, Издат. Юрист 2001.
 12. Gh. Băciu, *Medicina legală*, Editura Știința, Chișinău, 1995.
 13. И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, *Криминалитика*, Высшая школа, Москва, 2000.
 14. E. Gacea, *Elemente de antropologie judiciară*, București, 1993.
 15. S. Doraș, *Criminalistica*, Editura Cartea Juridică, Chișinău, 2011.
 16. Л.Г. Богуславский, *Судебно-медицинская экспертиза трупа неизвестного лица*, «Здоров'я», Киев, 1964.
 17. Gh. Scripcaru, *Curs de medicină legală*, Editura Semarea, Iași, 1995.
 18. В.П. Петров, *Судебно-медицинская экспертиза трупа при установлении личности трупа неизвестного человека: (Пособие для оперативного состава милиции)*/ Под общей ред. В. Г. Пекова, Л., 1963.
 19. В. . Петров, В.В. Петров, *Участие судебного медика в установлении личности погибшего человека: (Методическое пособие)*/ Под общей ред. А. П. Костина, Л., 1991.
 20. Е.С. Тучик, *Научно-организационные принципы совершенствования эффективности взаимодействия органов здравоохранения и правопорядка при осмотре трупа на месте его обнаружения*: Автореф. дис. докт. мед. наук, Москва, 1997.
 21. Ю.И. Соседко, В.Д. Исаков, И.А. Толмачев, С.Г. Дзагнидзе, *Организация и проблемы судебно-медицинского установления личности в условиях катастрофы*, Санкт Петербург, 1997.
 22. Е.С. Тучик, «Некоторые вопросы организации судебно-медицинской экспертизы при чрезвычайных ситуациях», în *Судебно-медицинский эксперт*, № 3, 1993.
 23. В.В. Колкутин, С.М. Зосимов, Л.В. Пустовалов, С.Г. Харламов и др., *Судебные экспертизы*, Москва, Юрлитинформ, 2001.

С.И. ЯКОВЕНКО,

профессор Кафедры юридической психологии и педагогики
Одесского государственного университета внутренних дел Украины,
доктор психологических наук, профессор

ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ОЦЕНКИ И КОМПЕНСАЦИИ МОРАЛЬНОГО ВРЕДА, ПРИЧИНЕННОГО ПОТЕРПЕВШЕМУ В РЕЗУЛЬТАТЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ

Резюме

В Украине, как и во многих странах мира, одним из основных способов защиты неимущественных благ является институт компенсации морального вреда.

Преобразование карательных органов страны в правоохранительные предусматривает большее внимание к восстановлению нарушенных прав потерпевшего, компенсации имущественного и неимущественного вреда. Разные аспекты процесса компенсации морального вреда потерпевшему в уголовном судопроизводстве были предметом исследования многих украинских и зарубежных ученых.

Научная новизна исследования заключается в том, что оно представляет собой одну из попыток комплексного юридико-психологического анализа и оценки компенсации морального вреда, причиненного потерпевшему в результате правонарушения

Таким образом, автор в статье предлагает рассматривать размер причиненного морального вреда законодателем с учетом несколько критериев.

Summary

In Ukraine, as in many countries around the world, one of the main ways to protect the intangible benefits is the institution of compensation for moral damage.

The transformation of the country punitive organs into law enforcement authorities provides for greater attention to the restoration of the violated rights of the victim, compensation for material and non-material damage.

Different aspects of the process of compensation for moral damage to the victim in the criminal proceedings have been subject of many Ukrainian and foreign scientists.

The scientific novelty of the research lies in the fact that it is one of the attempts of the complex legal and psychological analysis and evaluation of compensation for moral damage caused to the victim as a result of the offense.

Thus, in this article the author proposes to regard size of the moral damage caused by the legislator, taking into account several criteria.

Трансформация карательных органов в правоохранительные предусматривает большее внимание к восстановлению нарушенных прав потерпевшего, компенсации имущественного и неимущественного вреда. И хотя значимость этой задачи признана еще на рубеже XIX - XX ст., реально её судебное решений мы можем констатировать в 60-х годах прошлого столетия [1, 2, 4].

Разные аспекты процесса компенсации морального вреда потерпевшему в уголовном судопроизводстве были предметом исследования И.В. Афанасьева, Д.А. Белова, С.А. Беяцкина, А.А. Власова, С.М. Воробьева, Г.Г. Горшенкова, З.З.Зинатуллин,

С.В. Кравцова, Ф.М. Кудина, Ю.Д. Лившиц, А.Г. Мазалова, С.В. Марченко, В.В. Нагаева, С.В. Наружного, В.Т. Нора, Е.М. Попкова, Ф.С. Сафуанова, Т.В. Тарабриной, О.А. Тарнавского, А.В. Тимошенко, Л.К. Трунова, А.М. Эрделевский, П.С. Яни и др.

В законодательстве статус потерпевшего трактуется так: согласно ч. 1 ст. 42 УПК РФ и аналогичного п. 1 ст. 55 КПК Украины¹ потерпевшим признается

¹ П. 1 ст. 55 КПК Украины «Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди».

физическое лицо, которому преступлением причинен физический, имущественный, моральный вред, а также юридическое лицо в случае причинения вреда его имуществу и деловой репутации.

Согласно ч. 3 ст. 23 Гражданского Кодекса Украины размер денежного возмещения морального вреда определяется судом в зависимости от характера правонарушения, глубины физических и душевных страданий², ухудшения способностей пострадавшего или лишения его возможности их реализации, степени вины лица, которое нанесло моральный ущерб, если вина является основанием для возмещения, а также с учетом других обстоятельств, которые имеют существенное значение.

Таким образом, оценка размера причиненного морального вреда законодателем поставлена в зависимость от следующих критериев:

1. Характер правонарушения. Следует предположить, что сумма компенсации зависит от характера ущерба. Считается, что моральный вред от причинения телесных повреждений будет выше, чем вред, причиненный в результате нанесения обиды, что может быть предметом дискуссии.

2. Степень физических и нравственных страданий зависит от индивидуальных психических свойств потерпевшего. Данный пункт также напрямую связан с характером правонарушения. Это, пожалуй, один из самых субъективных факторов. Продолжительность страданий во времени и их интенсивность (глубина) в основном зависят от личных свойств потерпевшего. Логично, что потерпевший с тонкой душевной организацией, испытывает «сильных» и длительных страданий от унижения его чести и достоинства, в отличие от лица не развитой эмоционально-нравственной сферой, которую интересуют сугубо материальные блага.

² Курсивом в тексте выделены юридические термины, которые с точки зрения психологической науки устарели и не являются корректными.

Психическое состояние потерпевшего может быть рассмотрено в контексте устоявшихся в психологии понятий стресса, фрустрации, конфликта, кризиса, посттравматического расстройства психики, стойкого изменения психики, психической травмы, для чего может потребоваться психологическая экспертиза

3. Ухудшение функциональных возможностей пострадавшего в случае, например, изнасилования (формирование комплекса жертвы изнасилования), совершение развратных действий в отношении малолетнего, что может существенно затруднить интимную жизнь потерпевших на долгое время, а может быть и на всю жизнь.

4. Степень вины лица, нанесшего моральный ущерб или ущерб психическому состоянию здоровью потерпевшего, наличие умысла унижить, причинить именно душевные страдания.

5. Учет вины потерпевшего. В соответствии со ст. 1193 ГК Украины размер возмещения может быть уменьшен, если грубая неосторожность потерпевшего содействовала возникновению или увеличению ущерба. Имеют место попытки переложить вину на потерпевшего как лица, провоцирующее правонарушение [3].

6. Принцип разумности и справедливости. Значение этих понятий настолько многозначно, а невозможность «измерения» страданий столь очевидна, что использовать данные принципы в контексте возмещения морального вреда вряд ли возможно. Справедливость в данном случае может заключаться, прежде всего, в том, что суд принял во внимание все указанные в ст. 23 ГК Украины факторы.

Размер компенсации при аналогичных обстоятельствах (прецедентах) не должен существенно отличаться, и, наоборот, большим страданием должен соответствовать больший размер компенсации. Если по большинству рассмотренных дел суды присуждают одинаково низкие суммы

компенсации, то утверждение о несправедливости размера возмещения будут логически несостоятельны. Абсолютные размеры любых денежных выплат в большей степени зависят от состояния экономики, уровня благосостояния истца и ответчика.

7. Другие обстоятельства, заслуживающие внимания. К ним, в частности, можно отнести имущественное положение и возраст сторон. Например, в некоторых странах, в частности, в Австралии, размер компенсации за моральные страдания, присуждаемой малолетним детям, может быть значительно ниже, чем взрослым, потому что «дети менее восприимчивы к морального вреда». С точки зрения автора, тут проблема в способности ребенка описать свои страдания при не развитой речи и ограниченном словарном запасе [7].

На данный момент в украинском законодательстве отсутствует четкая позиция относительно того, каким образом должен рассчитываться размер возмещения морального вреда. Минимальный размер компенсации за моральный ущерб, предусматривается Законом Украины «О порядке возмещения ущерба, причиненного гражданину незаконными действиями органов дознания, досудебного следствия, прокуратуры и суда», в соответствии со ст. 13 которого возмещение морального вреда за время пребывания под следствием и судом производится исходя из размера, равного не менее одной минимальной заработной платы за каждый месяц пребывания под следствием или судом. Законом Украины «Об общеобязательном государственном страховании от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания, повлекших утрату трудоспособности» предусмотрен максимальный размер страховой выплаты за моральный ущерб в 200 размеров минимальных зарплат.

Стремление к законодательному закреплению минимальных и максимальных размеров денежного возмещения морального ущерба присутствует в тех сферах, где

подобные суммы выплачиваются за счет государственных средств. В других (частных) случаях суммы компенсации определяются на «усмотрение суда» исходя из требований «разумности и справедливости».

Российский ученый О.Эрделевский [6] разработал формулу расчета размеров возмещения морального вреда:

$$D = d \times f_v \times i \times c \times x (1 - fs),$$

где D – размер компенсации действительного морального вреда;

d – размер компенсации «презюмированного» вреда (термин введенный автором для обозначения страдания, которые может испытывать «средний» человек при совершении в отношении него неправых действий).

Размер компенсации такого морального ущерба устанавливается равный 720-кратному размеру минимальной заработной платы (МЗП), установленной законодательством на момент вынесения решения по делу. Размер возмещения может увеличиваться в соответствии с отягчающих обстоятельств. Так, похищение человека с причинением физических страданий оценивается в 1 относительную единицу (720 МПЗ), причинение легкого вреда здоровью - 0,03 относительной единицы (24 МПЗ = 720 x 0,03).

f_v – степень вины лица, причинившего вред (определяется в размерах от 0 до 1): $f_v = 0,25$ - при простой неосторожности, $f_v = 0,5$ - при наличии грубой неосторожности, $f_v = 0,75$ - при наличии косвенного умысла, $f_v = 1$ - при наличии прямого умысла. В других случаях судья самостоятельно определяет размер коэффициента.

Если ответственность лица, причинившего вред наступает независимо от его вины, то формула приобретает такой вид: $D = dx$ и $x \times c \times x (1 - fs)$.

i - коэффициент индивидуальных особенностей потерпевшего (определяется в размерах от 0,5 до 1). Коэффициент, равный единице, используют, если речь идет о «среднестатистическом» лице. При болез-

ненной реакции коэффициент должен быть больше единицы, если же правонарушения существенно не повлияло на *внутреннее состояние* пострадавшего, то коэффициент должен быть меньше единицы.

c - коэффициент учета фактических обстоятельств причинения вреда, заслуживающие внимания (определяется в пределах от 0 до 2). Этот показатель касается обстоятельств объективного характера: ухудшение способностей пострадавшего или лишения его возможности их реализации, иной вред, нанесенный здоровью человека.

f_s - степень вины потерпевшего (в пределах от 0 до 1). В случае, если будет доказана вина потерпевшего в виде прямого умысла, значение f_s буде приближаться к 1. В случае уменьшения коэффициента от 1 до 0 сумма возмещения будет увеличиваться. Вина потерпевшего учитывается при наличии грубой неосторожности.

Вопрос возмещения морального вреда и особенно определения ее размера восстает очень остро. Отсутствует единая методика и единые механизмы определения компенсации. Поэтому на законодательном уровне следует конкретизировать порядок оценки *нравственных страданий* потерпевшего и присуждения ему компенсации, а также нормативно установить механизм определения ее размера на основании экспертизы [5].

В ст. 242 КПК Украины к компетентности экспертов следует отнести вопросы определение психического состояния **потерпевшего**. В ст. 505. (Обстоятельства, подлежащие установлению в ходе досудеб-

ного расследования в уголовном производстве по применению принудительных мер медицинского характера) – вид и размер **неимущественного** ущерба, причиненного общественно опасным деянием или уголовным правонарушением.

Список литературы

1. Беляцкий С.А. Возмещение морального (неимущественного) вреда. – СПб., 1913. – 48 с.
2. Горшенков Г.Г. Моральный вред и его компенсация по российскому законодательству: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Новгород, 1990. – 18 с.
3. Гончарова Н.І. Віктимна поведінка і віктимна провокація // Професійне становлення особистості – Одеса: ОДУВС, 2013. – С. 114-116.
4. Зейц А. Возмещение морального вреда по советскому праву // Еженедельник советской юстиции. 1927. N 47. С. 14-65.
5. Холопова Е.Н. Правовые основы судебно-психологической экспертизы по факту морального вреда в уголовном судопроизводстве. – Калининград, 2003. – 94 с.
6. Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда: анализ и комментарий законодательства и судебной практики. 2-е изд., испр. и доп. – М., 2000. – 175 с.
7. Яковенко С.І. Здатність потерпілих дітей розповісти про завдану їм правопорушником немайнову шкоду // Професійне становлення особистості. – Одеса: ОДУВС, 2013. – С. 158-160.

Светлана ЛЮБИМОВА,

директор общества с ограниченной ответственностью «Наутилус», г. Киев, Украина,
кандидат юридических наук

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАКОННОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТИ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРОЦЕДУР В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме:

В статье исследована проблема обеспечения законности и эффективности административных процедур в сфере хозяйственной деятельности, предложены пути ее решения.

Ключевые слова: административная процедура, законность, эффективность.

Summary:

The problem of guaranteeing the legality and effectiveness of administrative procedures in the field of economic activity is researched in the article. The ways of its solving are offered.

Key words: administrative procedure, legality, effectiveness.

Одной из важнейших предпосылок реализации прав и законных интересов лиц в правоотношениях с государством в сфере хозяйственной деятельности является качество регламентации административных процедур на законодательном уровне, которое, в свою очередь, требует законности и эффективности последних. Поэтому верховенство права, законность и эффективность выступают основополагающими принципами административной процедуры согласно проекту Административно-процедурного кодекса Украины. В тоже время, непринятие выше указанного проекта на протяжении длительного периода времени, предпочтение регламентации процедурного аспекта правоотношений подзаконными актами свидетельствуют о необходимости дальнейшего исследования путей повышения законности и эффективности административных процедур в Украине.

Исследование вопросов административных процедур, сущности и предпосылок их законности и эффективности находят отображение в работах таких ученых, как: В.Б. Аверьянов, А.Ю. Васина, К.Г.

Волынка, В.В. Галушко, Л.Ю. Гордиенко, В.В. Коваленко, И.Б. Колиушко, В.К. Колпаков, А.Н. Музычук, О.Ю. Оболенский, В.И. Олефир, М.П. Пыхтин, О.Ф. Скакун, В.П. Тимошук и др. Несмотря на это, пути повышения эффективности и законности административных процедур являются малоисследованными.

Цель данной статьи – проанализировать состояние обеспечения законности и эффективности административных процедур в сфере хозяйственной деятельности Украины. Достижение поставленной цели требует выполнения ряда взаимодополняющих задач: 1) исследовать понятийный аппарат; 2) охарактеризовать современное состояние обеспечения законности и эффективности административных процедур в сфере хозяйственной деятельности Украины; 3) выявить недостатки национального законодательства и предложить пути их решения для повышения уровня эффективности административных процедур.

Следует отметить, что среди ученых нет единой точки зрения относительно определения понятия «законность». Как справедливо отмечает К.Г. Волынка, «есть

много разных определений этого явления, но практически в каждом из них выделяется лишь определенная сторона законности. При комплексном анализе этого явления и существующих в науке взглядов можно выделить то главное, что и представляет суть, основу законности – строгое, неуклонное соблюдение, выполнение норм права всеми участниками общественных отношений» [1, с. 56]. В целом мы разделяем вышеприведенные взгляды, однако считаем подобный подход к трактовке сущности данной правовой категории достаточно общим, требующим конкретизации. В данном контексте основательным является исследование О.Ф. Скакун, которая под законностью понимает «комплексное (принцип, метод, режим) социально-правовое явление, которое характеризует организацию и функционирование общества и государства на правовых принципах», целесообразно подчеркивая, что собственно «термин «законность» является производным от термина «закон» и, будучи комплексным понятием, охватывает все стороны жизни права – от его роли в создании закона к реализации его норм в юридической практике» [2, с. 36]. Мы полностью разделяем мнение автора, поскольку необходимо не только придерживаться норм, установленных законов, но и разрабатывать и внедрять данные законы согласно принципу справедливости.

Интересно отметить то, что О. Ф. Скакун рассматривает законность как принцип, метод и режим тогда, как много исследователей характеризуют данное понятие лишь с одной стороны [3; 4; 5; 6]. В частности, по мнению В.Б. Аверьянова, законность является одним из важнейших конституционных принципов как в государственной деятельности в целом, так и в административной процедуре, и означает приоритет прав и свобод человека, справедливость и гуманизм в деятельности административных органов [3, с.200]. Действительно, Конституция Украины прямо

предполагает, что органы государственной власти и местного самоуправления должны действовать лишь на основе, в пределах полномочий и в способ, предусмотренный Конституцией и законами Украины. То есть лишь Верховная Рада Украины может осуществлять правовое регулирование административной процедуры. В то же время, как метко подчеркивает В.Б. Аверьянов, «другие нормативно-правовые акты, кроме Конституции и законов Украины, не должны использоваться для правового регулирования отношений административных органов с частными лицами. При этом важно отличать «закон» от других нормативно-правовых актов и не допускать безосновательного расширения принципа законности за счет подзаконных нормативных актов» [3, с.200].

Данную позицию разделяет и М.В. Цвик, отмечая, что при расхождении между законом и Конституцией или между законом и подзаконным нормативно-правовым актом законность требует применять норму Конституции и закона [5, с. 34]. Аналогичную точку зрения выражает и В.П. Тимошук, подчеркивая при этом, что: 1) исключительно законом определяются полномочия, организация и порядок деятельности органов государственной власти и местного самоуправления; 2) согласно Конституции Украины только законами определяются права, свободы и основные обязанности человека; 3) лишь законодатель, то есть Верховная Рада Украины, может осуществлять правовое регулирование административной процедуры; 4) другие нормативные акты, кроме Конституции и законов Украины, не могут быть использованы для регулирования отношений между административными органами и физическими и юридическими лицами [4, с.32-33]. Мы полностью поддерживаем автора, поскольку на сегодня существует реальная проблема относительно регулирования порядка разрешения индивидуальных административных дел физических и юри-

дических лиц преимущественно путем применения подзаконных нормативно-правовых актов. Кроме того, распространены случаи, когда административные органы устанавливают правила процедуры собственно для себя, потому что далеко не всегда имеет место ее должное правовое закрепление в законе, который регламентирует функционирование конкретного государственного органа власти.

Следовательно, исходя из выше сказанного, под законностью административной процедуры предлагаем понимать один из важнейших принципов реализации административной процедуры, который предусматривает точное и неуклонное соблюдение законов и других нормативно-правовых актов участниками правоотношений, справедливость и честность процесса реализации их прав и обязанностей. При этом приходим к логическому выводу, что для обеспечения законности административных процедур, прежде всего, необходимо четко размежевывать сферу действия законов и подзаконных нормативных актов, отдавая предпочтение первым.

Кроме того, следует заметить, что обеспечение законности административной процедуры базируется, прежде всего, на выполнении требований, гарантий и принципов законности. Во-первых, требования законности в правотворчестве и сфере реализации права включают: 1) обеспечение соответствия содержания закона потребностям жизни; 2) своевременное создание закона и его отмены; 3) обеспечение стабильности правовых актов, более длительного срока их действия; 4) наличие специальных и юридических механизмов, которые обеспечивают реализацию права; 5) стабильность судебной практики и т.п. [2]. Во-вторых, для обеспечения законности административной процедуры очевидной является необходимость соблюдения следующих принципов: 1) верховенство закона относительно всех правовых актов;

2) всеобщность законности; 3) единство понимания и применения законов на всей территории их действия; 4) недопустимость противопоставления законности и целесообразности; 5) неотвратимость ответственности за правонарушение; 6) обусловленность законности режимом демократии и др. [2, с. 37]. В-третьих, для обеспечения законности государством должны быть созданы соответствующие условия общественной жизни и приняты все необходимые меры, которые фактически являются гарантиями законности в стране (экономические; политические и идеологические, юридические и организационные) [2, с. 38]. В то же время, как справедливо отмечает В. В. Коваленко, соблюдение законности в публичном администрировании обеспечивается за счет действенности правового механизма, который состоит из организационно-структурных формирований и организационно-правовых методов [7, с. 41]. Мы полностью разделяем мнение автора и считаем, что в процессе обеспечения законности административной процедуры важную роль выполняют такие способы обеспечения законности, как контроль, надзор и обращение граждан. Однако, кроме выше приведенных, считаем целесообразным широко вводить в Украине такие современные способы обеспечения законности, как мониторинг и аудит.

Следует заметить, что от обеспечения законности административной процедуры прямо зависит и достижение ее эффективности, ведь законность является одновременно предпосылкой и неотъемлемым признаком эффективно построенной системы администрирования в государстве. С экономической точки зрения, эффективность отображает соотношение между полученными результатами и потраченными на их достижение ресурсами [8]. Но в социальной, непродуцированной и неприбыльной сфере целесообразно вести речь о социальной эффективности, которая является производной от экономической, в

большинстве случаев не может быть количественно выраженной и отображает улучшение социальных условий жизни людей.

В то же время в процессе рассмотрения административной процедуры в сфере хозяйственной деятельности рационально анализировать не только социальную эффективность, но и управленческую, под которой понимают результат, сопоставленный с затратами на его достижение, которые включают не только прямые расходы на систему управления, но и расходы на реализацию управленческих решений. При этом А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенский, А.Ю. Васина и Л.Ю. Гордиенко различают три основных понятия эффективности государственного управления: общую социальную эффективность государственного управления, эффективность организации и функционирования субъектов государственного управления и эффективность деятельности управленческих органов и должностных лиц [9, с.153].

Подытоживая выше сказанное, в рамках исследования административно-процедурного аспекта правоотношений, предлагаем рассматривать эффективность административной процедуры как разновидность управленческой эффективности, которая выявляется в соотношении социального результата (улучшение условий ведения хозяйства, реализация прав частных лиц, получение лицензии на ведение определенного вида хозяйственной деятельности, сокращение времени на администрирование и тому подобное) к расходам на его достижение (оплата труда административного персонала, расходы на материально-техническое и информационное обеспечение и др.). При этом для повышения эффективности административной процедуры в Украине целесообразно реализовать систему взаимодополняющих мероприятий. Во-первых, административным органам стоит применять самые простые средства для достижения желательного результата, осуществлять административные

процедуры оперативно и своевременно с наименьшими возможными расходами рабочей силы и времени (с применением новейшей техники и технологий). Во-вторых, административные процедуры не должны быть излишне формализованными, поскольку считаем целесообразным организовывать административный процесс таким образом, чтобы слушания были гибкими, а административные органы имели возможности направлять в необходимое русло ход слушания, предмет исследования, очередность и длительность выступлений и т.п.

В-третьих, для повышения эффективности путем уменьшения процедурных затрат следует вести протокол слушания, где объективно отображаются позиции участников административной процедуры, которые имеют возможность получить самую полную информацию о сути и ходе дела, доказательства и др. Не менее важное значение имеет уменьшение сроков осуществления административной процедуры, то есть степень ее оперативности, согласно чему решение дела должно осуществляться в кратчайший возможный срок, без промедления. Однако, в каждом конкретном случае срок должен быть научно обоснованным, в частности, сроки рассмотрения отдельных видов дел зависят от их сложности стоит определить на законодательном уровне, закрепив в соответствующих нормативно-правовых актах.

Кроме того, уровень эффективности административных процедур в сфере ведения хозяйства зависит от непредубежденности административного органа, от того, как честно, добросовестно и прозрачно должностные лица выполняют положенные на них законом обязанности. Больше того, предоставленные полномочия должны использоваться государственными служащими всех уровней исключительно по целевому назначению, в противном случае – должна быть применена дисциплинарная

или другие виды ответственности, поскольку каждый участник административно-процедурных правоотношений должен осознавать негативные последствия своих действий и бездеятельности, дисциплинарных проступков и правонарушений.

В данном контексте Люхтергандт Отто справедливо отмечает, что эффективное государственное управление требует выполнения трех принципиально важных условий: 1) понимание публичными служащими, что они не «властелины», а слуги и распорядители порученных им общественных и государственных интересов; 2) высокий этический уровень; 3) высокий профессиональный уровень. Больше того, считаем конструктивным подход автора относительно принятия Административно-процедурного кодекса в Украине. Так, как отмечает Люхтергандт Отто, благодаря управленческой практике в странах Европейского союза, которые уже несколько десятилетий имеют кодифицируемое административное процедурное право и применяют его в соответствии с принципами правового государства, растет эффективность и действенность управленческой деятельности, и особенно действие индивидуальных актов, которое может быть усилено и повышено благодаря тому, что управление с помощью административной процедуры принуждается законом до того, чтобы, во-первых, знакомиться с интересами гражданина в рамках процесса принятия решений, а во-вторых, достаточно их учитывать [10]. По нашему мнению, именно Административно-процедурный кодекс Украины должен стать тем единственным общегосударственным нормативно-правовым актом, который будет способствовать достижению качественно нового уровня законодательной регламентации административных процедур и защиты прав и законных интересов субъектов ведения хозяйства в отношениях с государством.

Кроме принятия проекта

Административно-процедурного кодекса Украины для обеспечения эффективности и законности административных процедур целесообразно осуществить и следующие шаги в пределах административной реформы, в частности: 1) разработать и ввести новые методы публичной отчетности административных органов государственной власти; 2) активно использовать обращение граждан и работу с ними для выявления недостатков, упущений, слабых мест в административной процедуре, и, соответственно, их устранить; 3) создать отдельный независимый государственный орган для объективного и непредвзятого рассмотрения и анализа обращений граждан; 4) ввести технологии электронного администрирования для сокращения расходов времени субъектов ведения хозяйства и упрощения порядка административной процедуры; 5) расширить пределы использования системы управления качеством, которое будет способствовать повышению ответственности на всех уровнях власти; 6) в каждом административном органе должны осуществляться такие управленческие операции, как установление целей, определение приоритетов, планирование деятельности и составление программы действий, концентрация и эффективное использование имеющихся ресурсов и процедур управления, мониторинг и контроль эффективности реализации программ действий и достижения целей, формирование и развитие их организационных структур; 7) развивать в Украине принципы и системы административного менеджмента; 8) измерять эффективность работы результатами; руководствуясь целями, а не правилами; 9) сделать приоритетным обеспечение интересов субъектов ведения хозяйства; 10) ориентироваться на рыночные механизмы в сфере хозяйственной деятельности, а не на бюрократические; 11) развивать сеть общественного контроля и мониторинга за деятельностью административных органов на всех уровнях; 12)

четко и рационально распределять власть и полномочия между разными ветками, органами и должностными лицами; 13) применять программы административного маркетинга для более эффективного выявления, оценки и удовлетворения спроса граждан на административные услуги; 14) разработать и ввести специальные нормативные документы для регулирования процедур взаимодействия органов власти и общественности и т.п.

Список литературы

1. Волинка К. Г. Теория государства и права: навч. посіб / Волинка К. Г. – К.: МАУП, 2003. – 240 с.
2. Скакун О.Ф. Теория государства и права: підручник / Скакун О.Ф. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
3. Государственное управление проблемы административно-правовой теории та практики / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – 384 с.
4. Административная процедура та административні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 496 с.
5. Загальна теорія держави і права: підручник / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків: Право, 2002. – 432 с.
6. Опорний конспект з курсу «Теорія держави і права». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/Konspekt/TDIP/index.htm>
7. Курс адміністративного права України: підручник / [Колпаков В. К. та ін.; за ред. В. В. Коваленка] ; Національна академія внутрішніх справ. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 805 с.
8. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
9. Государственное управление: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко; За ред. А.Ф. Мельник. — К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.
10. Люхтергандт Отто. Проект Адміністративного процедурного кодексу України та сучасне адміністративне процедурне право// Юридичний журнал. – 2002. – №5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/magazine.php?id=3>

Александр ПОДОБНЫЙ,

начальник кафедры оперативно-розыскной деятельности
Одесского государственного университета внутренних дел Украины,
подполковник милиции, кандидат юридических наук, доцент

ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА ПО ДЕЛАМ О КОРЫСТНО-НАСИЛЬСТВЕННОЙ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Резюме

С целью создания необходимых условий для надлежащего правосудия, то есть предупреждения, пресечения или расследования уголовных правонарушений, а также в судебном рассмотрении уголовных производств, правоохранительными органами обеспечивается безопасность лиц, принимающих участие в уголовном судопроизводстве, осуществляя правовые, организационно-технические и другие мероприятия, направленных на защиту жизни, жилья, здоровья и имущества этих лиц от противоправных посягательств.

В Украине еще с 1993 года обеспечения безопасности участников уголовного судопроизводства решается на правовой основе. Тем не менее автор констатирует, что, невзирая на отдельное обобщение практики правоприменения в отмеченном направлении, опыт соответствующей деятельности оперативных подразделений еще не систематизирован на достаточном уровне в научной литературе, а соответствующая практика в условиях действия УПК (2012 г.) фактически остается за пределами надлежащего обоснования.

Summary

In order to create the necessary conditions for proper administration of the justice, that is, preventing, suppressing or investigation of criminal offenses, as well as in the judicial criminal proceedings, security for persons participating in criminal proceedings is provided by law enforcement officials, exercising the legal, organizational, technical and other measures aimed the protection the life, housing, health and property of those persons from unlawful acts.

In Ukraine since 1993 ensuring the safety of participants of criminal proceedings is decided on a legal basis. However, the author states that, in spite of the separate generalization of the practice enforcement in the marked direction, the experience of the respective operating units is not systematic at a sufficient level in the scientific literature and relevant practice in the action of the CPC (2012) is actually outside of the proper justification.

В Украине задача обеспечения безопасности участников уголовного судопроизводства еще с 1993 года решается на правовой основе, заложенной Законами «Об обеспечении безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве», и «О государственной защите сотрудников суда и правоохранительных органов» [1-2]. Определенные коррективы в указанные документы были внесены Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины в связи с принятием Уголовного процессуального кодекса Украины» [3]. Хотя исследованию проблемы обеспечения безопасности участников уголовного судопроизводства значительное внимание уделили В. И. Бояров, Л. В. Брусницин, В. В. Войников, О. В. Гогусь,

Г. А. Душейко, В. С. Зеленецкий, Н. С. Карпов, Н. В. Куркин, О. В. Левченко, Е. Д. Лукьянчиков, М. В. Новикова, Т. И. Панасюк, А. А. Тимошенко, О. В. Усенко, С. П. Щерба и др., мы должны констатировать, что, невзирая на отдельное обобщение практики правоприменения в отмеченном направлении [4], опыт соответствующей деятельности оперативных подразделений еще на достаточном уровне в научной литературе не систематизирован, а соответствующая практика в условиях действия УПК (2012 г.) фактически остается за пределами надлежащего обоснования.

Обеспечение безопасности лиц, принимающих участие в уголовном судопроизводстве, то есть в выявлении, предупреждении, пресечении или расследовании

уголовных правонарушений, а также в судебном рассмотрении уголовных производств, – это осуществление правоохранительными органами правовых, организационно-технических и других мероприятий, направленных на защиту жизни, жилья, здоровья и имущества этих лиц от противоправных посягательств, с целью создания необходимых условий для надлежащего отправления правосудия [2].

В соответствии со ст. 2 указанного закона на обеспечение безопасности имеют право такие лица, принимающие участие в уголовном судопроизводстве: а) лицо, заявившее в правоохранительный орган об уголовном правонарушении или в иной форме участвовавшее (способствовавшее) выявлению, предупреждению, прекращению или раскрытию уголовных правонарушений; б) потерпевший и его представитель в уголовном производстве; в) подозреваемый, обвиняемый, защитники и законные представители; г) гражданский истец, гражданский ответчик и их представители по делу о возмещении вреда, причиненного уголовным правонарушением; д) свидетель; е) эксперт, специалист, переводчик и понятой; ж) члены семей и близкие родственники лиц, перечисленных в пунктах «а»-«е» настоящей статьи, если путем угроз или других противоправных действий относительно них осуществляются попытки повлиять на участников уголовного судопроизводства.

Статья 3 анализируемого закона определяет порядок, в соответствии с которым к органам, обеспечивающим безопасность лиц, принимающих участие в уголовном судопроизводстве, относятся государственные органы, которые: а) принимают решение о применении мер безопасности; б) осуществляют меры безопасности. Решение о применении мер безопасности принимается следователем, прокурором, судом, у которых находятся производства по уголовным правонарушениям, в расследовании или судебном разбирательстве которых участвовали или участвуют указанные лица, а также органы (подразделения), осуществляющие ОРД в отношении лиц, участвовавших или способствовавших выявлению, предупреждению, пресечению преступлений, в том числе на конфиден-

циальной основе. Решение о применении мер безопасности может быть принято следственным судьей в случаях, предусмотренных ст. 206 УПК Украины (2012 г.) [5]. Осуществление мер безопасности возлагается по подследственности на органы внутренних дел или службы безопасности, в составе которых с этой целью создаются специальные подразделения [2].

Статьей 7 Закона Украины «Об обеспечении безопасности лиц, принимающих участие в уголовном судопроизводстве», и ст. 5 Закона Украины «О государственной защите сотрудников суда и правоохранительных органов» определяются виды мероприятий обеспечения безопасности. Сравнительный анализ отмеченных статей позволил прийти к выводу о том, что, если не учитывать такого архаичного по своей сущности «специального мероприятия обеспечения безопасности» в соответствии со вторым из указанных законов, как «установление телефона по месту жительства», а также мероприятия, применяемого в отношении лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, – закрытое судебное разбирательство, – то в соответствии с указанными законами существует еще восемь почти одинаково сформулированных в этих источниках мер безопасности, а именно: 1) личная охрана, охрана жилья и имущества; 2) выдача специальных средств индивидуальной защиты и извещения об опасности; 3) использование технических средств контроля и прослушивания телефонных и других переговоров, визуальное наблюдение; 4) замена документов и изменение внешности; 5) изменение места работы или учебы; 6) переселение в другое место проживания; 7) помещение в дошкольное воспитательное учреждение или учреждение органов социальной защиты населения; 8) обеспечение конфиденциальности сведений о лице.

Анализ практики обеспечения безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве по преступлениям о корыстно-насильственной организованной преступной деятельности, позволил прийти к выводу о том, что наиболее действенными и применяемыми являются меры безопасности, отмеченные в п.п. 1-3. В то же время,

их действительность обеспечивается при условиях комплексного применения, в том числе в сочетании с мероприятиями обеспечения конфиденциальности сведений о лице, что, в частности, осуществляется в рамках закрытого судебного заседания.

Если в оперативно-розыскном обеспечении уголовного судопроизводства по делам о корыстно-насильственной организованной преступности на сотрудников соответствующих оперативных подразделений, входящих в состав следственной группы, возлагается обязанность организации и осуществления таких мероприятий безопасности как личная охрана, охрана жилья и имущества участников уголовного судопроизводства, выдача им специальных средств индивидуальной защиты и оповещения об опасности, а также использование технических средств контроля и прослушивания телефонных и иных переговоров, визуального наблюдения, то указанные мероприятия обеспечения безопасности в современных правовых условиях, с нашей точки зрения, должны реализовываться именно путем квалифицированного проведения соответствующих негласных следственных (розыскных) действий, предусмотренных УПК Украины (2012 г.). К этим действиям в соответствии с законодательством [5], в частности, относятся: наблюдение за лицом, вещь либо местом (ст. 269), аудио- видеоконтроль места (ст. 270), аудио- видеоконтроль лица (ст. 260), установления местонахождения радиоэлектронного средства (ст. 268), снятия информации с транспортных телекоммуникационных сетей (ст. 263), снятие информации с электронных информационных систем (ст. 264).

Осуществление указанных мер безопасности в соответствии с правовой процедурой, определенной для негласных следственных (розыскных) действий, позволит при условиях фиксации фактических данных о противоправной деятельности участников корыстно-насильственных организованных преступных группировок, направленной на посягательство на участников уголовного судопроизводства, сотрудников суда, правоохранительных органов или членов их семей, сразу вводить

их в уголовное производство в качестве доказательств соответствующей организованной преступной деятельности.

Более того, отмеченные меры безопасности, реализованные в соответствии с правовой процедурой негласных следственных (розыскных) действий, по делам о корыстно-насильственной организованной преступности должны применяться в комплексе с мероприятиями обеспечения конфиденциальности данных о лице. Такие мероприятия в соответствии со ст. 15 комментируемого закона могут осуществляться путем: а) ограничения сведений о лице в материалах проверки (заявлениях, объяснениях и тому подобное), а также протоколах следственных действий и других материалах уголовного производства, замены фамилии, имени, отчества в этих документах псевдонимами по постановлению органа, осуществляющего ОРД, следователя, прокурора или по постановлению следственного судьи, суда об изменении анкетных данных; эти постановления к материалам дела не приобщаются, а хранятся отдельно в органе, ведущем уголовное производство; б) проведение опознания лица вне визуального и аудионаблюдения опознаваемого с соблюдением требований уголовного процессуального законодательства; в) не объявление любым способом действительных анкетных данных о лицах, взятых под защиту и подлежащих вызову в судебное заседание; г) вызов в суд этого лица исключительно через орган, осуществляющий меры безопасности; д) наложение временного запрета на выдачу сведений о лице, взятом под защиту, адресными бюро, паспортными службами, подразделениями госавтоинспекции, справочными службами АТС и другими государственными информационно-справочными службами [2].

Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины в связи с принятием Уголовного процессуального кодекса Украины» [3] существенно изменено содержание ст. 16 «Закрытое судебное заседание». Часть 1 действующей редакции предусматривает, что в случаях, когда этого требуют интересы безопасности лиц, взятых под защиту, по мотивированному постановлению суда мо-

жет проводится лишь «закрыто судебное заседание», когда в прошлой редакции шла речь о «закрытом судебном разбирательстве». Также кардинально изменена ч. 2 комментируемой статьи: «В случае и в порядке, предусмотренном Уголовным процессуальным кодексом Украины, с целью обеспечения безопасности участника уголовного производства, суд может принять решение о проведении допроса участника уголовного производства с использованием видеоконференции при трансляции из другого помещения, в том числе способом, делающим невозможной идентификацию лица, дающего показания» [3]. В то же время, в прошлой редакции было зафиксировано законоположение, в соответствии с которым для обеспечения безопасности свидетеля или потерпевшего суд имел возможность вынести мотивированное решение о проведении допроса этих лиц при отсутствии подсудимого. При этих же основаниях допускался также допрос одного подсудимого в отсутствии других. После возвращения подсудимого в зал судебного заседания суд обязывался ознакомить его с показаниями, данными за время его отсутствия, и предоставить ему возможность дать объяснение по поводу этих показаний. Более того, ч. 3 комментируемой статьи устанавливала порядок, в соответствии с которым суд в исключительных случаях имел возможность освобождать потерпевших и свидетелей, в отношении которых осуществляются меры безопасности, от обязанности появляться в судебное заседание при наличии письменного подтверждения показаний, данных ими ранее [2]. Материалы проведенного исследования дают основания утверждать, что меры безопасности, предусматривавшиеся ч.ч. 2 и 3 комментируемой статьи в предыдущей редакции, предоставляли более действенный инструментальный защиты.

Таким образом, в качестве вывода мы должны подчеркнуть, что более логичным было бы оставить в новом УПК Украины указанные возможности осуществления закрытого судебного разбирательства с одновременным предоставлением альтернативы в виде проведения допроса участника уголовного судопроизводства с использо-

ванием видеоконференции. Возможность освобождения лиц, в отношении которых осуществляются меры безопасности, от обязанности появляться в судебное заседание при наличии письменного подтверждения показаний, данных ими ранее, с нашей точки зрения, можно бы было реализовать, используя правовой механизм, предоставленный ст. 255 УПК (2012 г.) «Допрос свидетеля, потерпевшего во время досудебного расследования в судебном заседании».

Список литературы

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів [Електронний ресурс] : закон України від 23. 12. 1993 р. № 3781-ХІІ в редакції від 11. 06. 2009 р. № 1254-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс]: закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ : за станом на 13.04.2012 р. № 4652-VI. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс] : закон України від 13 квітня 2013 р. № 4652-VI. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 червня 1999 р. № 10 // Вісник Верховного Суду України. – 1999. – № 3.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 13.04.2012 : за станом на 10. 06. 2012 р. № 4651а-17. – Електрон. дан. (6 файлів). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

Prof. Dr. Costica VOICU,
Academia de Poliție „A.I. Cuza”, București, România,
Viorel CROITORIU,
Oficiul Național pentru Protecția Martorilor, România

INSTITUTIA MARTORULUI PROTEJAT ÎN LEGISLATIA ROMÂNIEI

Rezumat

În societatea contemporană probele ocupă un rol important în realizarea justiției penale. Întreaga evoluție a sistemului probelor s-a desăvârșit în jurul transformărilor pe care le-a suferit dreptul procesual penal de-a lungul timpului. În acest articol autorii încearcă să scoată la lumină adevărul cu privire la această instituție prin prisma legislației naționale și a legislației europene. Totodată, autorii analizează instituția martorului în legislația națională și modalitățile de protecție a acestora. Oferirea unei protecții corespunzătoare martorilor poate juca un rol esențial pentru aducerea delincvenților în fața instanței întrucât reușita fiecărei faze a procesului penal depinde deseori de cooperarea martorilor.

Summary

In the contemporary society evidences play an important role in realization of criminal justice. The whole development of the evidence system was accomplished under the transformations over the time of the criminal procedure law.

In this article the authors attempt to bring to light the truth of this institution in terms of national and European legislation.

Withal, the authors analyze in national legislation the witness institution and ways of protecting them. Providing an adequate protection to witnesses can play a crucial role in bringing offenders to a court because the success of each phase of the criminal process often depends on the cooperation with witnesses.

Motto:

Martorii sunt pietrele de temelie
ale sistemelor de justiție penală de succes”
Codul european de etică al poliției

În realizarea justiției penale probele ocupă un rol important, iar întreaga evoluție a dreptului procesual penal s-a desăvârșit în jurul transformărilor pe care le-a suferit sistemul probelor de-a lungul timpului.

În decursul istoriei dreptului și procesului penal, admiterea probei cu martori a intervenit în mod treptat cu mari dificultăți, necesitatea probei testimoniale în procesul penal s-a cristalizat pe măsură ce comunitățile umane au conștientizat ideea unui proces penal echitabil¹. Pentru a scoate la lumină adevărul cu privire la o învinuire concretă, fie în a demonstra vinovăția sau nevinovăția celui pus

sub învinuire se apelează în mod normal la probe. Adevărul ce se scoate cu ajutorul probelor nu duce la descoperirea fidelă a realității, ci numai la certitudinea lui.

Dacă în dreptul procesului modern legea reglementează conținutul și mecanismul probatoriu, în decursul timpului sistemul a parcurs mai multe faze:

Astfel, în orânduirea primitivă soluționarea conflictelor dintre persoane era rezolvată de obicei pe calea răzbunării între rudele părților între care a izbucnit inițial conflictul. În această fază primitivă nu exista o reglementare a probelor, aprecierea celor care judecau asupra probelor era suverană și absolută, fără a mai fi nevoie de a menționa care au fost elementele care au servit la formarea convingerii asupra

¹ Ioan Doltu, *Martorul în procesul penal*, Editura Lumina Lex, București, 2004, p. 54

vinovăției sau nevinovăției celui judecat.

După această epocă, sistemul probelor ajunge în faza religioasă în care prin intervenția divinității se ajungea la stabilirea vinovăției sau nevinovăției. Sistemul probator în acest context se obținea pe calea duelului judiciar, ordaliilor care reprezentau anumite forme de jurământ, astfel încât judecata lui Dumnezeu arăta de partea cui este dreptatea. Un asemenea sistem probator a fost folosit în dreptul feudal-ordaliile- care prin diferite încercări la care era supus martorul sau una dintre părți, se afla dacă divinitatea intervine miraculos și dovedește nevinovăția cuiva, fără a ține seama de legile naturii.

În faza legală, pentru fiecare faptă se cereau anumite probe. În această fază, mărturisirea se putea obține prin tortură, aflarea corpului delict la o anumită persoană nu mai necesita alte probe. Spre deosebire de acestea, martorii devin din ce în ce mai importanți. În această fază legală, procedura judecătii se exercita de către un dregător, vornic sau ban, care putea pronunța amenzi, pedepse corporale sau chiar condamnarea la moarte. Judecarea cauzelor se putea face și de către jurători, care erau oameni de aceeași categorie socială cu cei împlicinați, această procedură se numea “a lua legea”. Partea care pierdea putea să ceară un număr dublu de jurători, putându-se merge de la 6 la 12, apoi 24 și chiar 40 de jurători. Acești jurători erau convocați printr-un “răvaș” care cuprindea în afară de numele lor, pricina pe care urmau să o cerceteze, ziua, locul de adunare, precum și numele drăgătorului însărcinat cu supravegherea procesului.

Instituția jurătorilor a fost răspândită până la apariția legilor scrise, în procesul penal prin jurământul lor susținea o parte din proces. Jurământul se depunea pe Evanghelie, avea caracter solemn, atât din punct de vedere religios cât și juridic, era depus în fața celui împuternicit de a supraveghea proba, iar conținutul era identic cu a părții care jura în același timp².

² Petre Buneci, Ioana Theodora Butoi, *Martorul pe tărâmul justiției*, Editura Pinguin Book, București, 2004, p.15.

Pe lângă instituția jurătorilor, în această perioadă s-a mai folosit ca probă și “jurământul cu brazda” în procesele de ordin patrimonial în cele mai multe cazuri menținându-se această probă chiar până la sfârșitul sec. al-XIX-lea. Tot în această perioadă apar nomocanoanele bizantine legi scrise, culegeri de drept civil și drept penal.

Cea mai veche copie după nomocanonul intitulat “Syntagma” a lui Matei Vlastares (Bizanț 1335) apare la Târgoviște în anul 1452, Neamț 1474 și Iași 1495. Apariția mărturiei mincinoase în unele “pravile” nu se putea face fără intervenția martorilor. Martorii au fost folosiți în vechiul drept ca după prestarea unui jurământ chiar în biserică, să depună mărturie despre ceea ce au cunoscut cu propriile lor simțuri în anumite împrejurări.

După apariția și dezvoltarea legilor scrise în faza modernă, probele sunt guvernate de libertatea de a folosi orice probă sau mijloc de probă care să conducă la aflarea adevărului prin mijloace științifice pe care știința le oferă în acest domeniu.

În a doua jumătate a sec. al-XVIII-lea sistemele de drept ale statelor Europei și ale Statelor Unite ale Americii au consacrat declarațiile martorilor ca un mijloc de probă de drept comun.

În consecință, față de obligația martorului de a depune mărturie, statul are obligația corelativă de a-l proteja, în temeiul art. 2 și art. 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale³ texte care oferă garanții în privința dreptului la viață și la respectarea vieții private.

Recrudescența unor fenomene antisociale grave, precum criminalitatea organizată, terorismul, traficul de droguri și traficul de persoane în societatea modernă a modificat condițiile în care cetățenii pot respecta obligația procesuală de a depune mărturie.

³ Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. România a ratificat Convenția prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, publicată în “Monitorul Oficial” nr. 135 din 31 mai 1994.

Față de gravitatea faptelor și a unor aspecte din complexitatea fenomenelor despre care au luat cunoștință, în tot sau în parte, martorii, membrii familiilor acestora sau apropiații pot fi expuși celor mai diverse pericole, amenințări, intimidări ori șantaje.

În acest context, martorii se expun deseori la amenințări și intimidări din partea infractorilor, ceea ce impune responsabilitatea statului de a asigura securitatea martorilor și a le garanta posibilitatea de a depune mărturie în cauze penale în care depozițiile lor sunt determinante în aflarea adevărului.

Oferirea unei protecții corespunzătoare martorilor poate juca un rol esențial pentru aducerea delincvenților în fața instanței întrucât reușita fiecărei faze a procesului penal depinde deseori de cooperarea martorilor. Delincvenții încearcă adesea să împiedice martorii să depună mărturie, recurgând inclusiv la amenințări. Toate persoanele au o obligație civică de a depune mărturie ca martor și statele au obligația de proteja martorii împotriva oricăror interferențe.

Protecția martorilor reprezintă procesul în virtutea căruia sunt dispuse măsuri procedurale și neprocedurale specifice de protecție a martorilor care depun mărturie în cadrul procesului penal, în vederea asigurării în mod eficient a siguranței acestora – și, uneori, a rudelor acestora – înainte, în timpul și după depoziția acestora.

Convenția Națiunilor Unite împotriva crimei organizate transfrontaliere⁴ (Convenția COT) a recomandat statelor părți să ia măsuri adecvate pentru a proteja martorii în cadrul procedurilor penale de la amenințări, intimidări, corupție sau vătămări corporale, și să consolideze cooperarea internațională în acest sens.

Astfel, potrivit articolului 24 al Convenției ONU împotriva crimei organizate transfrontaliere, fiecare stat în parte ia, în limita mijloacelor sale, măsuri excepționale pentru a asigura o protecție eficace împotriva eventualelor acte de represalii sau de intimidare a martorilor ce pot consta în stabilirea, pentru protecția fizică a acestor persoane, a unor proceduri privind îndeosebi, după nevoie și în măsura posibilităților, de a li se oferi un nou domiciliu și de a li se permite, în caz de nevoie, ca informațiile privind identitatea lor și locul unde se află să nu fie dezvăluite sau ca dezvăluirea lor să fie limitată.

Datorită amenințărilor și violențelor la care au fost supuse unele persoane care au acceptat să depună ca martor în cauze penale, s-a impus adoptarea unei legislații naționale care să asigure protecția acestor persoane. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.43/2002 - actualizată în 2011 - reglementează pentru prima dată în legislația română protecția martorilor. Astfel se prevede că procurorii Parchetului Național Anticorupție (Departamentul Național Anticorupție în prezent) pentru buna desfășurare a urmăririi penale, pot dispune măsuri specifice de protecție a martorilor, experților și victimelor. Această protecție legală se referă nu numai la martori ci și la experți și victimele infracțiunii.

O reglementare specială a protecției martorului, ca și organismului creat a pune în practică această protecție în România, s-a făcut prin *Legea nr. 682 din 19 decembrie 2002 privind protecția martorilor*, act normativ ce reglementează asigurarea protecției și asistenței martorilor, a căror viață, integritate corporală sau libertate este amenințată ca urmare a deținerii de către aceștia a unor informații ori date cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, pe care le-au furnizat sau au fost de acord să le furnizeze organelor judiciare și care au un rol determinant în descoperirea infractorilor și în soluționarea unor cauze.

Legea nr. 218 din 23 aprilie 2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române – publicată în Monitorul oficial nr. 305 din 9 mai

⁴ Publicata în Monitorul Oficial nr. 964 Partea I, din 28 decembrie 2002 Modificare și completare OUG nr. 157/2005.

2002, prevede în cadrul capitolului 3, la art. 26 atribuțiile Poliției Române printre care și aceea de asigurare a protecției martorului, informatorului și a victimei, în condițiile legii.

Programul de protecție a martorilor, reprezintă activitățile specifice desfășurate de Oficiul Național pentru Protecția Martorilor unitate operativă subordonată Inspectoratului General al Poliției Române în cadrul căruia funcționează, având competența teritorială generală cu sprijinul autorităților administrației publice centrale și locale, în scopul apărării vieții, integrității corporale și sănătății persoanelor care au dobândit calitatea de martori protejați.

Legea instituie un sistem de măsuri în vederea asigurării protecției și asistenței martorilor și face distincție între măsurile de protecție care sunt prevăzute în articolul 12 alin. 2 și măsurile de asistență, prevăzute în articolul 12 alin. 3.

Astfel, măsurile de protecție ce pot fi prevăzute, singure sau cumulativ, în cadrul schemei de sprijin sunt: protecția datelor de identitate a martorului protejat; protecția declarației acestuia; ascultarea martorului protejat de către organele judiciare, sub o altă identitate decât cea reală sau prin modalități speciale de distorsionare a imaginii și vocii; protecția martorului aflat în stare de reținere, arestare preventivă sau în executarea unei pedepse privative de libertate, în colaborare cu organele care administrează locurile de deținere; măsuri sporite de siguranță la domiciliu, precum și de protejare a deplasării martorului la și de la organele judiciare; schimbarea domiciliului; schimbarea identității; schimbarea înfățișării.

Măsurile de asistență ce pot fi prevăzute, după caz, în cadrul schemei de sprijin sunt: reinsertia în alt mediu social; recalificarea profesională; schimbarea sau asigurarea locului de muncă; asigurarea unui venit până la găsirea unui loc de muncă.

Titlul legii prin care este enunțat și scopul actului normativ, este „Legea privind protecția martorilor” și nu „Legea privind protecția și asistența martorilor”, motiv pentru care

asistența este concepută de legiuitor ca parte componentă a sistemului de protecție. De aceea, măsurile de asistență pot fi calificate măsuri care completează măsurile de protecție, cu același scop, și anume obținerea protecției extraprocedurale a martorilor amenințați.

Aceasta lege, este fără îndoială complexă și modernă, care se înscrie în procesul, mai general, de armonizare a legislației naționale cu legislațiile europene asemănătoare celei românești și de adaptare a acesteia la exigențele statului de drept⁵ valorificând tendințele altor state cu tradiție, în organizarea și implementarea unor programe speciale de protecție a martorilor⁶.

Astfel, inspirată după modelul american⁷, legea specială în domeniu dispune chiar în art.1. scopul “*să asigure protecția și asistența martorilor a căror viață, integritate corporală sau libertate este amenințată, ca urmare a deținerii unor informații ori date cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave pe care le-au furnizat sau au fost de acord să le furnizeze organelor judiciare, care au un rol determinant la descoperirea infractorilor și la soluționarea cauzelor*” plecând de la amploarea intimidării martorilor, în societatea noastră și de la impactul enorm pe care aceasta îl are asupra soluționării unor cauze penale importante.

Așadar, prioritatea legii este aceea de a preveni presiunile, amenințările și riscurile represaliilor la care este expus martorul și, prin aceasta, de a veghea la garantarea contribuției acestuia la opera de justiție, de a face în așa fel încât mărturia să fie obținută în condițiile în care fiabilitatea să nu poată fi suspectată ca

⁵ Demersul este autorizat de Organizația Națiunilor Unite, cu ocazia celui de-al 8-lea Congres pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenței.

⁶ Este vorba de legislațiile corespunzătoare din Italia, Statele Unite ale Americii, Canada și Germania.

⁷ American Bar Association, Reducing victim/Witness intimidation, Washington D.C. 1983, p. 326; Peter Finn, K.M. Healey, Preventing gang and drug – related witness intimidation, U.S. Department of Justice, 1996, p. 5 și următoarele.

o cerință a însăși calității procesului. Acestea sunt de altfel, cele două aspecte care trebuie incluse în noțiunea de “protecție a martorului”, în sensul legii: prevenirea riscurilor unei agresiuni pe de o parte, și garantarea calității procesului pe de altă parte⁸.

Legea privind protecția martorilor, instituie un sistem de măsuri în vederea asigurării protecției și asistenței martorilor a căror viață, integritate corporală sau libertate este amenințată datorită deținerii de către aceștia a unor informații sau date cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, pe care le-au furnizat sau au fost de acord să le furnizeze organelor judiciare și care au rol determinant în descoperirea infractorilor și soluționarea unor cauze.

Legea prevede, în Capitolul I, sensul pe care îl au anumiți termeni și expresii, cum sunt termenul de „martor”, care este nu numai persoana care are calitatea de martor potrivit Codului de procedură penală ci și persoana care nu are o calitate procesuală în cauza respectivă sau persoana care este inculpat într-o altă cauză sau care se află în executarea unei pedepse privative de libertate.

Toate aceste persoane pot dobândi calitatea de martor în sensul legii, dacă prin informațiile și datele cu caracter determinant pe care le oferă organelor judiciare contribuie la aflarea adevărului în cauze privind infracțiuni grave sau la prevenirea producerii unor prejudicii deosebite cauzate prin săvârșirea unor astfel de infracțiuni ori la recuperarea acestora. De asemenea, „starea de pericol” este definită ca fiind situația în care se află martorul, membrii de familie ori persoanele apropiate acestora a căror viață, integritate corporală sau libertate este amenințată.

Capitolul II din lege conține prevederi referitoare la procedura de includere în Programul de Protecție a Martorilor a persoanelor care au calitatea de martor, în sensul legii și care se află în pericol, precum și dispoziții referitoare la Oficiul Național pentru Protecția Martorilor (O.N.P.M.), care funcționează la nivel de direcție în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în subordinea Inspectoratului General al Poliției.

Structura Oficiului Național pentru Protecția Martorilor este în conformitate cu cerințele europene în domeniu, realizându-se o specializare de profil în funcție de necesitățile și situațiile ce pot apărea pe parcursul derulării unui Program de protecție.

Atribuțiile principale ale Oficiului sunt următoarele:

- primește propunerilor de includere în Program, ordonanța dispusă de procuror sau încheierea dată de instanța de judecată;
- verifică oportunitatea includerii în Program față de cererile formulate de persoane fizice, făcând propuneri în acest sens organelor de urmărire penală sau instanțelor de judecată;
- ia toate măsurile necesare în vederea includerii Programului și urmărește realizarea acestuia în cele mai bune condiții, precum și de încetare a Programului în condițiile prevăzute de lege;
- desemnează o persoană de legătură între martorul protejat și Oficiu, precum și o altă persoană nominalizată în Protocolul de protecție care să asigure această legătură în situații critice;
- încheie Protocolul de protecție cu fiecare martor protejat și întocmește documentele de includere, precum și schema de sprijin a acestuia;
- organizează o bază de date proprie, în care include, stochează și prelucrează propunerile de includere în Program;
- asigură confidențialitatea deplină a informațiilor și datelor gestionate;
- gestionează cu aprobarea Inspectoratului General al Poliției Române, fondurile

⁸ În același sens, a se vedea, M. Lemonde, La protection des temoins devant les tribunaux français, în „Revue de science criminelle et de droit penal compare”, nr. 4/1996, p. 816.

bănești necesare includerii și derulării Programului primite de la bugetul de stat, precum și din Programele de finanțare externă;

- coordonează, îndrumă, sprijină și controlează modul în care unitățile de Poliție centrale, teritoriale, execută măsurile stabilite conform protocolului și schemei de sprijin;

- la cererea martorilor protejați asigură consilierea psihologică;

- inițiază sau participă la elaborarea proiectelor de acte normative, precum și a instrucțiunilor, dispozițiilor și ordinelor care privesc protecția martorilor;

- cooperează cu unitățile de învățământ ale Ministerului Afacerilor Interne și Inspectoratului General al Poliției Române.

Legea conține de asemenea prevederi referitoare la Protocolul de protecție ce reprezintă o înțelegerea confidențială care se încheie între Oficiul Național pentru Protecția Martorilor și martor, membrul de familie sau persoana apropiată acestuia, cu obligațiile ce revin fiecăruia, persoanele de legătură între martorul protejat și Oficiu, precum și situațiile în care protecția și asistența încetează.

Într-un ultim capitol, destinat dispozițiilor finale, se prevede printre altele, că Ministerul Afacerilor Interne va prezenta rapoarte anuale Parlamentului cu privire la modul de îndeplinire a Programului de Protecție a Martorilor, precum și posibilitatea cooperării directe și nemijlocite cu structurile similare din alte state și cu organisme internaționale care au atribuții în acest domeniu, în condițiile respectării convențiilor internaționale la care România este parte.

Totodată ultimul capitol al legii conține prevederi referitoare la introducerea unor cauze de impunitate și de reducere a pedepsei, care se constituie într-un instrument eficient pentru combaterea infracțiunilor grave (în special a celor săvârșite în formă organizată) prin determinarea persoanelor care dețin informații decisive cu privire la săvârșirea unor astfel de infracțiuni să furnizeze aceste informații organelor judiciare.

Pentru includerea unei persoane în Pro-

gramul de protecție trebuie să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- persoana are calitatea de martor sau are celelalte calități prevăzute în art.2. Legea nr.682/2002 ;

- persoana se află în stare de pericol;

- să existe o propunere motivată din partea organelor abilitate; în faza de urmărire din partea organului de cercetare penală (adresată procurorului care supraveghează cauza) a procurorului (adresată șefului ierarhic), iar în faza de judecată o propunere a judecătorului Propunerea de includere în Program trebuie însoțită de acordul scris al persoanei pentru care se cere includerea și de o evaluare realizată de Oficiul Național pentru Protecția Martorilor cu privire la posibilitatea de includere a persoanei în cauză art.6 din Legea nr.682/2002.

Martorul protejat va ține legătura cu Oficiul Național pentru Protecția Martorilor printr-o persoană de legătură desemnată de către acesta. Dacă martorul protejat constată că există posibilitatea deconspirării domiciliului sau a identității sale din cauza neîndeplinirii sau îndeplinirii defectuoase a atribuțiilor persoanei de legătură, are posibilitatea de a contacta o altă persoană aleasă de Protocolul de protecție, art.13 din Legea nr.682/2002.

Protecția martorului aflat în stare de pericol și a martorului protejat este asigurată de unitățile de poliție, respectiv de Oficiul Național pentru Protecția Martorilor , dacă aceștia execută o pedeapsă privativă de libertate este asigurată de organele care administrează locul de deținere sau de Oficiul Național pentru Protecția Martorilor. Programul de protecție încetează în una din situațiile următoare:

- la cererea scrisă a martorului;

- dacă în cursul procesului penal martorul depune mărturie mincinoasă;

- dacă martorul comite cu intenție o infracțiune;

- dacă a comunicat date false privind situația sa, nu respectă obligațiile asumate prin semnarea programului;

Încetarea programului este dispusă de

către procuror prin ordonanță sau de judecător prin încheiere. Când încetarea programului de protecție a fost determinată de decesul martorului protejat, programul va continua pentru membrii familiei sau pentru persoana apropiată acestuia.

Legea privind Protecția martorilor, chiar dacă nu afectează în mod direct cadrul dispozițiilor inserate în Codul de procedură penală, vizează, toate formele de protecția martorilor cunoscute în procedurile penale contemporane, respective atât protecția în fața autorităților judiciare penale în procesele penale, cât și protecția polițienească, extraprocedurală. În acest fel, ea se aplică atât audierilor realizate de organele de cercetare penală cât și celor realizate de procurori, în cursul urmăririi penale.

Comparativ cu Legea nr. 682/2002, prevederile Codului de procedură penală au un domeniu mai larg de aplicare în privința măsurilor referitoare la protecția martorilor în proces. O asemenea diferențiere este normală, având în vedere că legea specială instituie un program de protecție a martorilor, pe când Codul de procedură penală se rezumă la simple dispoziții procedurale. Ea relevă, de altfel, caracterul excepțional al reglementării conținute de legea specială, care este aplicabilă numai în anumite cazuri, mai grave, dar și nevoia de a se asigura accesul la măsurile de protecție, îndeosebi cu caracter procedural, a oricărei persoane care are calitatea de martor în proces și se află în pericol, adică nu numai a celor care fac parte dintr-un program de protecție, pentru care trebuie îndeplinite anumite condiții.

Astfel, mai întâi, dispozițiile procedurale de protecție a martorilor sunt aplicabile în cazul tuturor infracțiunilor, indiferent de natura și de gravitatea acestora, spre deosebire de alte sisteme. De pildă, în sistemul francez, Codul de procedură penală limitează în articolul 706-58, recurgerea la procedura anonimului la infracțiuni de o anumită gravitate (inițial, la infracțiuni pedepsibile cu cel puțin cinci ani închisoare, iar ulterior, sub imperiul art. 38 din Legea nr. 2000-1138 din 09 septem-

brie 2002, la infracțiuni pentru care pedeapsa prevăzută de lege este de cel puțin trei ani închisoare). Această din urmă reglementare a fost, însă, criticată în doctrina franceză⁹, susținându-se că lărgiște prea mult cazurile de deschidere a acestei proceduri.

Ca o compensație, Codul de procedură penală are în vedere doar noțiunea de "martor" definită de art. 78 C.pr.pen., la care se adaugă alte două categorii: investigatorii sub acoperire și experții. Totodată, aceste reguli sunt aplicabile și interpreților. De asemenea, măsurile de protecție prevăzute în Codul de procedură penală privesc doar procesul penal în curs de desfășurare, afectând în mod nemijlocit procedura ascultării martorului care beneficiază de protecție și fiind condiționate de derularea acesteia. Aceasta înseamnă că, spre deosebire de Legea nr. 682/2002, Codul de procedură penală instituie, practic, un caz distinct de încetare a protecției, care nu coincide întotdeauna cu dispariția pericolului care a determinat luarea măsurilor de protecție, și anume acela al finalizării procedurilor. Or, prevederile Legii nr. 682/2002 se întind dincolo de orice procedura, până în momentul dispariției efective a pericolului pentru viața, integritatea corporală sau libertatea martorului protejat, pe care îl leagă fie de informațiile și datele furnizate ori pe care a fost de acord să le furnizeze organelor judiciare, fie de declarațiile sale.

În plus, este clar, că prin domeniul, uneori mai larg, alteori mai limitat de aplicare, introducerea în cuprinsul Codului de procedură penală a unor măsuri de protecție a martorilor cerute chiar de scopul procesului penal este de natură să sporească eficiența protecției, chiar dacă unele din aceste măsuri se regăsesc și în legea specială. Totodată, întrucât, în general,

⁹ Jacques Le Calvez, Les dangers du „X” en procedure penale: opinion contre le témoin anonyme, în „Le Dalloz” (Recueil) din 14 noiembrie 2002, nr. 40-7093, p. 3025.

măsurile de protecție prevăzute de Legea nr. 682/2002 au un caracter prea vag, fiind menționate la un anumit nivel de generalitate, Codul de procedură penală oferă ocazia explicării și detalierii acestora, raportându-le direct la prevederile penale și ridicându-le la un nivel calitativ superior.

În acest fel, Codul de procedură penală nu se limitează, așa cum am văzut, doar la simpla enunțare a protecției datelor de identitate a martorului ori a posibilității ascultării martorului de către organele judiciare, sub o altă identitate decât cea reală sau prin modalități special de distorsionare a imaginii și vocii cum procedează Legea nr. 682/2002, ci stabilește proceduri penale speciale de prezentare a unei audieri efectuate, în prealabil, prin înregistrări audio-video, sau de ascultare a martorului de la distanță, în direct, prin intermediul unei rețele de televiziune cu imaginea și vocea distorsionate, astfel încât să nu poată fi recunoscut, ori de atribuire a unei alte identități sub care urmează să apară în fața organului judiciar. De asemenea, sunt definite măsurile de protejare a martorului la și de la organele judiciare și este instituită o procedură special de audiere a martorilor sub 16 ani în anumite cauze.

Legea apărută în perioada procesului de integrare europeană și-a propus să contribuie la implementarea aquis-ului comunitar, printre recomandările avute în vedere la redactare, numărându-se Recomandarea R (97)13 a Consiliului Europei, privind intimidarea martorilor și drepturile apărării, Rezoluția Consi-

liului Europei privind intimidarea martorilor și drepturile apărării, Rezoluția Consiliului Uniunii Europene din 20 decembrie 1996 privind cooperarea în procesul judiciar în lupta împotriva crimei organizate, precum și Rezoluția Consiliului Uniunii Europene din 23 noiembrie 1995 privind protecția martorilor în lupta criminalității internaționale organizate.

De asemenea legea a urmărit alinierea legislației naționale la nivelul legislației europene, asemănătoare celei românești și care se află într-un stadiu mai avansat de adaptare a legislației procesuale penale la exigențele statului de drept.

Bibliografie

1. Ioan Doltu, *Martorul în procesul penal*, Editura Lumina Lex, București, 2004.
2. Petre Buneci, Ioana Theodora Butoi, *Martorul pe tărâmul justiției*, Editura Pinguin Book, București, 2004.
3. *Reducing victim/Witness intimidation*, American Bar Association, Washington D.C. 1983.
4. Peter Finn, K.M. Healey, *Preventing gang and drug – related witness intimidation*, U.S. Department of Justice, 1996.
5. M. Lemonde, „La protection des temoins devant les tribunaux francais”, în *Revue de science criminelle et de droit penal compare*, nr. 4/1996.
6. Jacques Le Calvez, „Les dangers du „X” en procedure penale: opinion contre le temoin anonyme”, în *Le Dalloz (Recueil)* din 14 noiembrie 2002, nr. 40-7093.

А. Н. ВОЛОЩУК,

ректор Одесского государственного университета внутренних дел,
заслуженный юрист Украины, кандидат юридических наук, доцент,
генерал-майор милиции

БОРЬБА С ТОРГОВЛЕЙ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ, ПЕРСПЕКТИВЫ

Резюме

Торговля женщинами представляет собой реальную угрозу национальной безопасности и национальному генофонду не только Украины, но и других стран, и в связи с этим противодействие данному виду преступлений является наиболее актуальной проблемой всех государств мира. За последние годы преступность данного вида ежегодно возрастает в геометрической прогрессии. По этому, систематическое совершенствование нормативно-правового обеспечения, безусловно, является фундаментом организации борьбы с торговлей людьми.

Summary

Trafficking of women is a real threat to national security and national gene pool not only in Ukraine but also in other countries, and in this regard, countering this type of crime is the most actual problem of all states of the world.

In recent years, this type of crimes yearly increases exponentially. For this, a systematic improvement of the legal provision, of course, is the foundation of the organization for combating human trafficking.

Торговля людьми как социальное явление имеет тысячелетнюю историю. В зависимости от различных этапов развития человечества она сопровождала военные конфликты, стала частью мировой торговли, хотя и воспринималась обществом по-разному. Как правило, в жестокой форме постоянно попиралось право человека быть свободным.

Со временем общество признало торговлю людьми позорным явлением, но это не поставило точку в развитии исторического феномена, который, к сожалению, наблюдается в современном обществе. Несмотря на усилия отдельных государств и общественных организаций, торговля людьми продолжает набирать обороты, приобретая все больший масштаб.

Значительную часть “живого” товара составляют женщины и дети. Торговля женщинами представляет собой реальную угрозу национальной безопасности и национальному генофонду не только Украины, но и других стран, и в связи с этим противодействие данному виду преступлений

является наиболее актуальной проблемой всех государств мира. За последние годы преступность данного вида ежегодно возрастает в геометрической прогрессии. По экспертным оценкам преступные доходы от торговли людьми, большая часть которых женщины, исчисляются уже десятками миллиардов долларов США, уступая лишь торговле оружием и наркотиками.

Среди причин, способствующих развитию этого криминального бизнеса, контрастно выделяются следующие:

- низкий уровень жизни значительной части населения;
- безработица, особенно среди женщин;
- снижение социальных гарантий и морально-нравственного уровня развития общества.

Общественная опасность последствий торговли женщинами заключается, прежде всего, в том, что данное преступление совершается в отношении представителей молодого поколения человечества – в возрасте до 30 лет, т.е. части населения,

которое могло бы осуществлять общественно полезную деятельность.

Объектом торговли людьми может быть любой человек независимо от возраста и пола: мужчины – с целью физической эксплуатации, женщины – с целью сексуальной эксплуатации, дети – с целью использования для попрошайничества, в сексуальных услугах [1, 100]. Преступники используют наиболее уязвимые слои общества, преимущественно женщин и детей [2, 71].

Среди последствий торговли людьми целесообразно выделить целый ряд негативных факторов, а именно:

- угрозу национальной безопасности и национальному генофонду как отдельно взятой страны, так и всего мира;

- разрушающее воздействие на пострадавших, которое выражается в форме возникновения у них психологических проблем (состояние депрессии, чувство стыда и вины за случившееся, отвращение к себе, потеря самоуважения, отсутствие интереса к жизни и т.п.), а также проблем физического здоровья (травмы, увечья, заболевания);

- развитие и укрепление международной преступности в целом, которое достигается за счет легализации полученных доходов (терроризм, наркопреступность);

- коррупция среди работников органов государственной власти, которая прогрессирует по мере создания и длительного функционирования легальных каналов вывоза и эксплуатации;

- укрепление и всестороннее развитие международных связей организованных преступных групп.

Такие последствия наглядно свидетельствуют о том, что торговля, людьми как вид противоправного деяния стала неотъемлемой частью международной организованной преступности. Анализ оперативно-розыскных материалов и судебно-следственной практики свидетельствует о том, что на территории Украины действуют многочисленные организованные преступные группировки, имеющие

разветвленные связи в различных странах. При этом согласно проведенным исследованиям, внутренняя торговля живым товаром также не менее распространена, чем продажа людей в рабство за границу.

Не вызывает сомнений то, что торговля людьми представляет собой комплексную масштабную проблему, а это, в свою очередь, обуславливает необходимость разработки адекватных системных решений [3, 63].

В этом аспекте становится очевидным, что для системной борьбы с торговлей людьми необходимо:

- систематически совершенствовать нормативно-правовое обеспечение;

- устранить пробелы в организации и координации государственных и негосударственных структур;

- разрабатывать и внедрять научно-методические комплексы по обеспечению практической деятельности;

- обновить учебно-методическую базу подготовки сотрудников правоохранительной сферы.

Систематическое совершенствование нормативно-правового обеспечения, безусловно, является фундаментом организации борьбы с торговлей людьми. Исходя из многоаспектности проблемы торговли людьми, законодательная регламентация противодействия этому явлению ведется в нескольких разных направлениях [4, 9]. Важное место занимает работа по уточнению терминологии, которая используется в нормативно-правовых актах. Украинские правоохранители справедливо отмечают, что каждое второе уголовное дело, возбужденное по факту торговли людьми, в процессе расследования переqualифицируется. И среди причин, помимо качества подготовленных материалов, главное место занимают недостатки действующего законодательства. Несмотря на задекларированные в Государственной программе социального и экономического развития обязательства, так и не принят комплексный Закон “О противодействии торговле людьми”, не утверждена и Государствен-

ная программа противодействия торговле людьми на 2011-2015 годы.

Для адекватного противодействия торговли людьми необходима целая система государственных и силовых структур, а также негосударственных организаций. Важным условием успеха в предупреждении, раскрытии и расследовании преступлений является взаимодействие субъектов, которые принимают участие в этой деятельности. Также необходимо наделение определенного субъекта координирующей функцией.

Торговля людьми относится к латентным преступлениям, в которых задействован широкий круг различных участников, строятся масштабные сети посредников. Важную нагрузку в борьбе с этим явлением несут научно-методические комплексы по обеспечению практической деятельности. Разработка научно-методических комплексов должна осуществляться с учетом криминологических, административно-управленческих, уголовно-правовых, процессуальных, криминалистических и, наконец, оперативно-розыскных аспектов.

Нельзя обойти вниманием и вопросы, связанные с обновлением учебно-методической базы подготовки сотрудников правоохранительных органов. Удивляет и настораживает тот факт, что в подавляющем большинстве учебников по криминалистике отсутствует изложение методики расследования торговли людьми. Как следствие не проводится разработка подвидовых методик расследования торговли людьми в зависимости от пола и возраста жертвы, степени организованности преступной группы. Аналогичная ситуация наблюдается и при соответствующем анализе литературы, посвященной теории ОРД. Такой методический вакуум неприемлем, если речь идет о подготовке высококлассных специалистов для правоохранительных органов. С целью его устранения необходимо активизировать проведение соответствующих диссертационных исследований, внести коррективы в структуру готовящихся учебников, разра-

батывать фондовые лекции для курсантов и слушателей учебных заведений МВД.

Подводя итог вышеизложенным позициям, следует отметить, что борьба с торговлей людьми требует проведения единой государственной политики и разработки отдельной системы приоритетов, представляющих ценности всего общества. Человек, который стал “живым” товаром, нуждается как в медицинской, так и в правовой и социальной помощи. Решение этих проблем требует сконцентрированных действий всех слоев общества.

Список литературы

1. Бандурка О.М. Протидія торгівлі людьми – міждержавна і національна проблема // Матеріали науково-практичної конференції “Права людини в діяльності органів внутрішніх справ України”, Київ. – 2006. – С.99-102.
2. Куп'янський М.Г. Діяльність ГУМВС України в Донецькій області щодо протидії торгівлі людьми // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Боротьба з торгівлею людьми”, Донецьк. – 2008. – С.70-74.
3. Левченко К.Б. Актуальні проблеми впровадження державної політики протидії торгівлі людьми в Україні // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Боротьба з торгівлею людьми”, Донецьк. – 2008. – С.62-64.
4. Гусаров С.М. Нормативне та організаційне забезпечення протидії торгівлі людьми в Україні // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні питання запобігання і протидії торгівлі людьми”, Харків. – 2010. – С.9-11.

Dr. Alexandru ZOSIM,
conferențiar universitar al Catedrei „Drept penal”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CONSIDERAȚIUNI VIZÂND OBIECTUL ȘI OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE RĂPIRE A PERSOANEI

Rezumat

Articolul este consacrat analizei obiectului juridic și material al infracțiunii de răpire a persoanei. Autorul expune diverse viziuni asupra esenței noțiunii de libertate ca valoare socială apărată de art. 165 CP al RM. Concluziile expuse vor contribui la înțelegerea corectă a semnelor infracțiunii de răpire a persoanei.

Resumé

L'article est consacré à l'analyse de l'objet juridique et matérielle du crime d'enlèvement d'une personne. L'auteur expose différents points de vue sur l'essence de la notion de la liberté comme la valeur sociale protégée par l'art. 165 CP RM. Les conclusions contribuera à une bonne compréhension des signes du crime d'enlèvement d'une personne.

Noțiunea răpirii persoanei a parcurs în dreptul penal al Republicii Moldova o perioadă îndelungată de dezvoltare. Rădăcinile ei le găsim în interdicția referitoare la privațiunea ilegală a persoanei de libertate creată cu mult înainte. În Codul Penal în vigoare al Republicii Moldova astfel de infracțiuni precum răpirea persoanei și privațiunea ilegală de libertate sunt incluse într-un capitol aparte, care stabilește răspunderea penală pentru atentatele la libertatea persoanei. Menționăm totodată, că alte infracțiuni, care într-un fel sau altul atențază la libertatea persoanei (luarea de ostatici, terorismul, reținerea sau arestarea ilegală), sunt plasate în alte capitole ale Codului Penal. Considerăm, deci, că pentru clarificarea noțiunii de răpire a persoanei este necesar de determinat obiectul și obiectul material al infracțiunii în cauză, de elucidat sensul atribuit de către societate unor astfel de categorii precum libertatea și libertatea persoanei.

Noțiunea de libertate spre deosebire de noțiunea de libertate a persoanei, cu atât mai mult de cea de răpire a persoanei, este utilizată extrem de larg în viața cotidiană (libertatea presei, libertatea cuvântului, zonă economică liberă etc.).

Dicționarul explicativ al limbii române atribuie acestui termen mai multe sensuri principalul dintre care este: „posibilitatea de a

acționa după propria voință sau dorință; posibilitatea de acțiune conștientă a oamenilor în condițiile cunoașterii (și stăpânirii) legilor de dezvoltare a naturii și societății”¹.

Micul dicționar academic atribuie acestei noțiuni 34 de sensuri, principalele două fiind:

„1. posibilitatea de a acționa după propria voință;

2. lipsa oricărei constrângeri în realizarea dorințelor proprii, în desfășurarea unei acțiuni, a unei activități etc.”².

O definiție analogică găsim și în Dicționarul practic al limbii române, care în primul rând definește libertatea ca fiind „posibilitatea de a acționa după propria sa voință sau dorință”³.

Dicționarul explicativ uzual al limbii române editat în Republica Moldova înțelege prin libertate în primul rând „posibilitatea de a acționa, în anumite împrejurări, după propria sa voință sau dorință”⁴.

¹ Dicționarul explicativ al limbii române. București, 1998, p. 570.

² Micul dicționar academic, sub red. lui Marius Sală și Ion Dănăilă, București, 2003, p. 358-359.

³ Dicționarul practic al limbii române. Explicativ, etimologic, frazeologic și enciclopedic, București, 1998, p. 195.

⁴ Dicționar explicativ uzual al limbii române, Chișinău, Editura LITERA, 1999, p. ????

Cercetarea dicționarului juridic a demonstrat că în general în sfera dreptului acestui termen nu i s-a atribuit un sens deosebit. Astfel, micul dicționar juridic elaborat de profesorul român Vladimir Hanga la fel definește libertatea ca fiind „posibilitatea de a acționa după propria voință”⁵.

Libertatea reprezintă o categorie pur umană, fiindcă ea se aplică pentru caracterizarea doar a anumitor activități umane, adică în sens direct libertatea este proprie doar omului⁶. Cum putem determina dacă omul este liber? Când limitarea libertății persoanei devine ilegală și pasibilă de pedeapsă? De exemplu, autorul rus V.S. Nerseseanț identifică libertatea individului și libertatea voinței lui⁷. Însă avem oare doar un atentat asupra libertății, atunci când persoana este ilegal lipsită de libertate sau răpită? Putem afirma că libertatea voinței sau libertatea alegerii reprezintă elemente emoțional-intelective ale libertății persoanei, forța motrică, motivația faptelor sale.

Autorii ghidului ofițerului de urmărire penală „Cercetarea infracțiunilor contra persoanei” M. Avram, T. Popovici și V. Cobușneanu definesc obiectul juridic nemijlocit a infracțiunii de răpire a unei persoane ca fiind relațiile sociale a căror existență și desfășurare sunt condiționate de ocrotirea libertății și siguranței persoanei⁸. Însă ei nu dezvăluie sensul temenilor utilizați

În realitate capitolul III al CP RM „Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei” este menit să asigure dreptul constituțional consfințit în Constituția Republicii Moldova, care în art. 25 declară că „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”⁹.

Vizavi de o astfel de formulare a dreptului constituțional, specialistul rus Iu.I. Stețkovski menționează, că prin libertate și siguranță personală trebuie de înțeles „inviolabilitatea fizică și spirituală, libertatea de a acționa, de a dispune de sine însuși, de a nu se afla sub control”¹⁰.

Un alt specialist rus în drepturile omului, N.S. Kolesova, consideră că „dreptul la libertate și siguranță persoană este constituit din următoarele elemente:

1. libertatea individuală a omului de a dispune de sine după bunul său plac;
2. inviolabilitatea fizică, morală și psihică a persoanei”¹¹.

Observăm, că reieșind din specificul sferei juridice, în care utilizează termenii respectivi, autorii ruși le atribuie un sens mai larg noțiunilor cercetate (incluzând libertatea spirituală, morală și psihică). Însă nu putem să nu apreciem drept corectă afirmația expusă de Iu.I. Stețkovski, precum că „limitarea dreptului la libertate și siguranță personală reprezintă mai întâi de toate limitarea libertății de a acționa și de a lua decizii în rezultatul constrângerii fizice sau psihice directe”¹².

Autorii Comentariului Codului penal al Republicii Moldova au indicat doar că obiectul juridic nemijlocit al infracțiunii de răpire a unei persoane îl constituie „relația socială de ocrotire a libertății persoanei”¹³, fără însă a dezvălui înțelesul termenului de „libertate a persoanei”. Aproape este și poziția lui I. Macari care a apreciat că obiectul acestei infracțiuni este libertatea personală¹⁴.

⁵ V. Hanga, *Mic dicționar juridic*, București, 1999, p. 126.

⁶ B.H. Снетков, *Правовое обеспечение реализации свободы человека*, СПб, 1998, с. 5.

⁷ В.С. Нерсисянц, *Философия права: Учебник для вузов*, М., 1998, с. 23.

⁸ M. Avram, T. Popovici, V. Cobușneanu, *Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală*, Chișinău, 2004, p. 100.

⁹ Constitutia Republicii Moldova adoptata la 29 iulie 1994 // Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994

¹⁰ Ю.И. Стецковский, *Право на свободу или личную неприкосновенность нормы и действительность*, Москва: изд. Дело, 2000, с. 101.

¹¹ *Права человека. Учебник для вузов*, под. ред. Е.А. Лукашина, Москва, 1998, с. 145.

¹² Ю.И. Стецковский, *Право на свободу или личную неприкосновенность нормы и действительность*, Москва: изд. Дело, 2000, с. 101.

¹³ *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*, sub red. dr. A. Barbăneagră, Chișinău, 2003, p. 341.

¹⁴ I. Macari, *Drept penal al Republicii Moldova. Partea specială*, Chișinău, 2003, p. 91.

Alți specialiști moldoveni S. Brânză, X. Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcanu și V. Grosu consideră că obiectul juridic special al răpirii persoanei îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei¹⁵. Astfel, spre deosebire de poziția autorilor Comentariului CP RM și a lui I. Macari, autorii menționați restrâng obiectul nemijlocit al infracțiunii cercetate până la „libertate fizică”. Această poziție este susținută și de autori manualelor de drept penal român: V. Dobrinou¹⁶, Gh. Nistoreanu, A. Boroii¹⁷, I. Pascu, V. Lazăr¹⁸, O. Loghin, T. Toader¹⁹, Gh. Diaconescu²⁰.

S. Brânză, X. Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcanu și V. Grosu sunt unanimi cu aprecierea libertății fizice expusă de juriștii români menționați și o tratează ca posibilitatea persoanei de a se mișca, de a circula și de a activa după voința sa, în limitele statornicite de norme juridice²¹.

Mai mulți autori ruși indică în calitate de obiect nemijlocit al infracțiunii de răpire a unei persoane libertatea personală²².

Menționăm în acest context că profesorul rus N.I. Vetrov identifică libertatea personală cu libertatea fizică²³, iar autoarea N.K. Semerнева înțelege prin libertate personală dreptul la alegerea locului de aflare, de deplasare și de domiciliere²⁴.

Astfel poziția specialiștilor ruși se apropie mult de poziția autorilor români și cea a cercetătorilor moldoveni, în particular a lui S. Brânză, X. Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcanu și V. Grosu.

Deși, în literatura de specialitate, totuși, nu există o unanimitate de opinii referitor la înțelegerea obiectului juridic special al infracțiunii de răpire a persoanei putem conchide că majoritatea specialiștilor includ în conținutul lui următoarele elemente:

- dreptul de a se mișca, de a circula și de a activa după voința sa;
- dreptul la alegerea locului de aflare, de deplasare și de domiciliere.

În cazul răpirii persoanei este evident, că acțiunile infractorului atentează în primul rând asupra laturii fizice al libertății. În acest sens, problemele componentelor comportamentului liber al persoanei sunt cercetate destul de complex de către specialistul rus O.M. Nogovițin: „Pentru existența unei fapte libere sunt necesare două condiții: posibilitatea atingerii scopului propus sau libertatea acțiunii și posibilitatea alegerii scopului sau libertatea alegerii”²⁵. Libertatea acțiunii – reprezintă puterea omului asupra lumii exterioare, condițiilor externe. V. Vindelband vorbind despre ea folosește termenul libertate fizică²⁶.

¹⁵ S. Brânză, X. Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Chișinău, Editura Cartier, 2005, p. 136.

¹⁶ V. Dobrinou, *Drept penal. Partea specială. Teorie și practică judiciară*, vol. I, București, 2000, p. 158-159.

¹⁷ Gh. Nistoreanu, A. Boroii, *Drept penal. Partea specială*, ediția II-a, București, 2002, p. 128; Gh. Nistoreanu, A. Boroii, *Drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, ediția II-a, București, 2002, p. 255.

¹⁸ I. Pascu, V. Lazăr, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni prevăzute în Codul Penal Român*, București, 2003, p. 130.

¹⁹ O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția III-a, București, 1999, p. 132; O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția IV-a, București, 2002, p. 150-151.

²⁰ Gh. Diaconescu, *Infracțiunile în Codul Penal Român*, București, 1997, p. 238.

²¹ S. Brânză, X. Ulianovschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Chișinău, Editura Cartier, 2005, p. 136.

²² *Уголовное право. Особенная часть. Учебник для студ. вузов*, под ред. И.Я. Козачанко, З.А. Незнамова, Г.П. Новоселова. М.: Инфра-М, 2001, с. 145; *Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная. Учебник*, под ред. Н.И. Ветрова и Ю.И. Ляпунова, Москва, 2001, с. 298; *Уголовное право России. Часть Особенная. Учебник*, под ред. Л.Л. Кругликова, Москва, 2004, с. 97.

²³ *Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная. Учебник*, под ред. Н.И. Ветрова и Ю.И. Ляпунова, Москва, 2001, с. 298.

²⁴ *Уголовное право. Особенная часть. Учебник для студ. вузов*, под ред. И.Я. Козачанко, З.А. Незнамова, Г.П. Новоселова. М.: Инфра-М, 2001, с. 145.

²⁵ O.M. Ноговицин, *Ступени свободы. Логико-исторический анализ категории свободы*, Л., 1990, с. 11.

²⁶ В. Видельбанд, *О свободе воли*, СПб., 1990.

Libertatea voinței (libertatea alegerii) constituie puterea nu asupra condițiilor externe, ci asupra acelei forțe care-l determină pe om spre acțiune. Aceste două componente sunt indisolubile și interdependente. Dacă lipsește libertatea acțiunii, atunci libertatea voinței nu se poate realiza. Sub influența limitării violente negative a puterii omului asupra lumii exterioare se modifică atitudinea persoanei față de sine, adică, în consecință, libertatea voinței la fel suferă schimbări negative, se limitează.

De ce însă în știința dreptului penal al Republicii Moldova se utilizează termenul „libertatea persoanei” și nu „libertatea omului” sau „libertatea cetățeanului”?

Noțiunile de om și de cetățean ca subiecți ai raporturilor juridice se deosebesc după volumul său. Noțiunea de om, fiind mult mai largă după sens, se dovedește a fi mai îngustă decât noțiunea de cetățean atunci când este aplicată în sfera juridică. De regulă, cetățeanul în limitele statului său are mult mai multe drepturi, mai des în sferele politică (drepturile electorale), socială și economică. În legătură cu acesta unii juriști propun să se utilizeze în practica legislativă noțiunea mai universală „persoană”²⁷. Întrucât drepturile și libertățile fundamentale condiționează alte drepturi și libertăți de diferit nivel, în același rând, și dreptul persoanei la libertate, drept protejat de legea penală, unitatea terminologică în acest domeniu este binevenită atât pentru legiuitori, cât și pentru organele de aplicare a dreptului. În cazul dat noțiunea de persoană constituie o noțiune, care are un sens adecvat, întrucât reflectă calitățile sociale ale omului. Anume persoanei îi este proprie și necesară libertatea.

Generalizând cele expuse putem afirma că răpirea persoanei în esență presupune lipsirea ilegală a persoanei de posibilitatea faptei, adică lipsirea de libertatea de a acționa și de libertatea voinței.

În cazul răpirii persoanei întotdeauna este prezent un astfel de obiect secundar, precum relațiile sociale, care asigură securitatea vieții și sănătății persoanei. În calitate de obiect facultativ pot apărea relațiile sociale referitoare la familie și dezvoltarea normală a copiilor (de ex.: răpirea unei femei gravide), relațiile de proprietate (în cazul răpirii din interes material), securitatea publică (în cazul răpirii săvârșite cu aplicarea armei), adică acele relații care sunt lezate prin formele calificate ale răpirii persoanei.

Alte obiecte facultative nevedențiate de către legiuitor, dar care sporesc pericolul social al răpirii persoanei, pot fi relațiile sociale din sfera economică, drepturile și libertățile constituționale etc.

Determinarea obiectului și obiectului material al infracțiunii prezintă importanță practică deosebită. Evident este important de a cunoaște obiectul și obiectul material pentru calificarea corectă, pentru delimitarea componentelor de infracțiune omogene. Întrucât obiectul constituie unul dintre criteriile de delimitare a infracțiunilor de alte încălcări de drept, în scopul formulării corecte a normei juridico-penale, obiectul nemijlocit trebuie să fie strict determinat de către legiuitor și reflectat în textul legii. El este necesar pentru căutarea și determinarea corectă a locului normei juridico-penale în sistemul Părții Speciale a Codului Penal.

Majoritatea specialiștilor români consideră că în forma sa da bază infracțiunea de răpire a unei persoane nu are obiect material, însă recunosc existența acestuia în cazul formelor agravate²⁸. Specialiștii moldoveni

²⁷ Л.Д. Воеводин, *Юридический статус личности в России: Учебное пособие*, М., 1997, с. 7.

²⁸ V. Dobrinioiu, *Drept penal. Partea specială. Teorie și practică judiciară*, vol. I, București, 2000, p. 158-159; Gh. Nistoreanu, A. Boroii, *Drept penal. Partea specială*, ediția II-a, București, 2002, p. 128; Gh. Nistoreanu, A. Boroii, *Drept penal. Curs selectiv pentru examenele de licență*, ediția II-a, București, 2002, p. 255; O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția III-a, București, 1999, p. 132; O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția IV-a, București, 2002, p. 150-151; Gh. Diaconescu, *Infracțiunile în Codul Penal Român*, București, 1997, p. 238.

S. Brânză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu și V. Grosu expun aceeași opinie vizavi de această problemă²⁹. Doar autorii români Pascu I. și Lazăr V. l-au inclus în calitate de semn al formei de bază a infracțiunii de răpire a unei persoanei³⁰.

Specialiștii ruși tratează mai simplu această întrebare. Majoritatea dintre ei includ în calitate de semn al obiectului infracțiunii de răpire a persoanei victima infracțiunii³¹.

Evident, obiectul material al infracțiunii este înseși omul răpit. Obiectul generic îl constituie relațiile sociale, care asigură drepturile și libertățile persoanei. Obiectul nemijlocit de bază reprezintă relațiile sociale, care asigură persoanei libertatea săvârșirii faptelor, adică libertatea acțiunilor (libertatea fizică) și libertatea alegerii locului de aflare (libertatea voinței). El este identic obiectului nemijlocit de bază al privațiunii ilegale de libertate.

În baza celor expuse putem face următoarele concluzii. În primul rând, determinarea obiectului infracțiunii reprezintă sarcina primară a calificării corecte a faptei infracționale, care permite să delimităm majoritatea componentelor de infracțiune. Anume din acest motiv, în scopul excluderii erorilor și contradicțiilor, care condiționează o calificare incorectă, iar în consecință și aplicarea unei pedepse inechitabile, obiectul nemijlocit de bază al infracțiunii de răpire a persoanei trebuie să fie clar determinat, întărit în textul legii sau altfel reflectat de către legiuitor în norma juridico-penală.

²⁹ S. Brânză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Chișinău, Editura Cartier, 2005, p. 136.

³⁰ Pascu I., Lazăr V. *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni prevăzute în Codul Penal Român*. București, 2003, p. 130.

³¹ Уголовное право. Особенная часть. Учебник для студ. вузов. Под ред. И. Я. Козачанко, З. А. Незнамова, Г. П. Новоселова. М.: Инфра-М, 2001, с. 145; Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная. Учебник. Под ред. Ветрова Н. И. и Ляпунова Ю. И. Москва, 2001, с. 298; Уголовное право России. Часть Особенная. Учебник. Под ред. Крутликowa Л. Л. Москва, 2004, с. 97.

În al doilea rând, obiectul nemijlocit al răpirii persoanei este identic obiectului nemijlocit al privațiunii ilegale de libertate. Delimitarea acestor componente trebuie efectuată conform altor criterii.

De regulă, prin obiectul răpirii persoanei se înțeleg relațiile sociale care asigură libertatea persoanei. Considerăm însă, că este binevenit de elaborat o formulare mult mai clară și expresivă. Obiectul nemijlocit al răpirii persoanei și al privațiunii ilegale de libertate constituie relațiile sociale care asigură libertatea faptelor persoanei, adică libertatea de acțiune (libertatea fizică) și libertatea alegerii locului său de aflare (libertatea voinței).

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994 // Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Sub red. Dr. A. Barbăneagră. Chișinău, 2003.
3. Dicționarul explicativ al limbii române. București, 1998.
4. Dicționarul practic al limbii române. Explicativ, etimologic, frazeologic și enciclopedic. București, 1998.
5. M. Avram, T. Popovici, V. Cobușeanu, *Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală*, Chișinău, 2004.
6. S. Brânză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal. Partea Specială*, vol. II, Chișinău, Editura Cartier, 2005.
7. Gh. Diaconescu, *Infracțiunile în Codul Penal Român*, București, 1997.
8. V. Dobrinioiu, *Drept penal. Partea specială. Teorie și practică judiciară*, vol. I, București, 2000.
9. I. Macari, *Drept penal al Republicii Moldova. Partea specială*, Chișinău, 2003.
10. O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, ediția a III-a, București, 1999.
11. O. Loghin, T. Toader, *Drept penal român*.

- Partea specială*, ediția a IV-a, București, 2002.
12. Gh. Nistoreanu, A. Boroii, *Drept penal. Partea specială*, ediția a II-a, București, 2002.
 13. Gh. Nistoreanu, A. Boroii, *Drept penal. Curs selectiv pentru examenele de licență*, ediția a II-a, București, 2002.
 14. I. Pascu, V. Lazăr, *Drept penal. Partea specială. Infrațiuni prevăzute în Codul Penal Român*, București, 2003.
 15. Н.И. Ветрова, Ю.И. Ляпунова, *Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная. Учебник*, Москва, 2001.
 16. В. Видельбанд, *О свободе воли*, СПб., 1990.
 17. Л.Д. Воеводин, *Юридический статус личности в России: Учебное пособие*, М., 1997.
 18. Л.Л. Кругликова, *Уголовное право России. Часть Особенная. Учебник*, Москва, 2004.
 19. И. Я. Козачанко, З. А. Незнамова, Г. П. Новоселова, *Уголовное право. Особенная часть. Учебник для студ. вузов*, М., Инфра-М, 2001.
 20. Е.А. Лукашина (под. ред.), *Права человека. Учебник для вузов*, Москва, 1998.
 21. О.М. Ноговицин, *Ступени свободы. Логико-исторический анализ категории свободы*, Л., 1990.
 22. В.С. Нерсеянц, *Философия права: Учебник для вузов*, М, 1998.
 23. В.Н. Снетков, *Правовое обеспечение реализации свободы человека*, СПб, 1998.
 24. Ю.И. Стецковский, *Право на свободу и личную неприкосновенность нормы и действительность*, Москва, Изд. Дело, 2000.

Eugeniu BARGAN,

lector asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

IMPORTANȚA PRINCIPIULUI PREZUMȚIEI DE NEVINOVĂȚIE

Rezumat

Principiul prezumției de nevinovăție reprezintă o regulă de bază a procesului penal și unul din drepturile fundamentale ale omului. Această prezumție este una legală și relativă. Aceasta se explică prin faptul că este prevăzută expres în lege și este posibilă răsturnarea acestei prezumții. În acest studiu am încercat să elucidăm unele neclarități care pot apărea în legătură cu aplicarea în procesul penal a acestui principiu.

Summary

The presumption of innocence is a basic rule of criminal and proceedings and one of fundamental human rights. This presumption is legal and relative. This is because it is expressly provided by law and can overthrow this presumption. In this study we tried to solve some inaccuracies that may arise concerning the application of this principle in criminal proceedings.

Prezumția de nevinovăție reprezintă o regulă de bază în desfășurarea procesului penal și totodată, prin implicațiile pe care le are, reprezintă unul din drepturile fundamentale ale omului. Astfel poate fi explicată înscrierea acestui principiu într-o serie de documente de drept internațional care vizează drepturile fundamentale ale fiecărei persoane.

Deși Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale este principalul instrument internațional în domeniul drepturilor omului ce are drept scop apărarea unui larg spectru de drepturi civile și politice, constituind în același timp un contract cu forță juridică obligatorie pentru părțile contractante și instituind un sistem de control privind realizarea acestor drepturi în cadrul statelor, pentru prima dată prezumția de nevinovăție a fost indicată pentru prima dată în legislația SUA și apoi formulată în Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului de la 1789.

Derivând din scopul procesului penal, prezumția de nevinovăție constituie baza drepturilor procesuale acordate învinuitului sau inculpatului. Astfel, numai acceptându-se ideea ce decurge din prezumția de nevinovăție că simpla învinuire nu înseamnă și stabilirea vinovăției și că asupra acesteia se va statornici

doar printr-o hotărâre judecătorească definitivă a instanței de judecată, învinuitul sau inculpatul trebuie să fie tratat ca un nevinovat și aceasta nu se poate face decât recunoscându-i-se calitatea de parte în cauză[7].

Funcționalitatea prezumției de nevinovăție este mult mai largă decât aspectele factice legate de probațiune, care se manifestă în câteva direcții principale:

1. Prezumția de nevinovăție garantează protecția persoanelor în procesul penal împotriva arbitrarului în stabilirea și tragerea la răspundere penală. Ceea ce dreptul poate acorda este garanția juridică prin care asigură că nimeni nu va fi tras la răspundere penală și sancționat discreționar, iar atunci când este învinuit de săvârșirea unei infracțiuni se va urma o procedură juridică prin care să se stabilească vinovăția lui.

2. Prezumția de nevinovăție stă la baza tuturor garanțiilor procesuale legate de protecția persoanei în procesul penal. În raporturile penale trebuie să se acorde protecție juridică învinuitului sau inculpatului, în așa fel încât acesta să nu fie pus în inferioritate nici față de organele judiciare și nici față de părți.

3. Prezumția de nevinovăție este strâns legată de aflarea adevărului și dovedirea corectă a împrejurărilor de fapt ale cauzei, în așa fel

încât vinovăția să fie stabilită cu certitudine. Acest principiu are o deosebită importanță teoretică și numeroase implicații practice legate de administrarea și aprecierea probelor [7].

O importanță deosebită pentru consolidarea prezumției de nevinovăție a avut-o consacrarea sa în Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948. Art.11 al Declarației inserează prezumția de nevinovăție, și anume: „Orice persoană învinuită (acuzată) a fi săvârșit o infracțiune este prezumată nevinovată atâta timp cât și vinovăția sa nu a fost stabilită (dovedită) într-un proces public cu asigurarea garanțiilor necesare apărării dovedită.” A fost o reacție a comunității internaționale, care avea în memorie crimele de război, crimele contra păcii și crimele contra umanității comise sub regimul hitlerist, organizate de căpeteniile naziste și înlăptuite de cei care au stat pe banca acuzării Nurenberg 1945-1946 [8, p. 75].

Așa cum am constatat, prezumția de nevinovăție s-a impus ca o reacție împotriva regimurilor fasciste, după Al Doilea Război Mondial, pe plan internațional fiind inclusă în mai multe documente, printre care se numără: Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948 și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de același forum la 16 decembrie 1966 etc. În 1950, în baza Declarației Universale a Drepturilor Omului, membrii Consiliului Europei au adoptat Convenția pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, prezumția de nevinovăție fiind prevăzută în art. 6 pct. 2 al acesteia.

În unele țări se consideră că semnarea convențiilor în care se recunoaște că prezumția de nevinovăție are rolul de drept fundamental și, de regulă, a procesului penal, echivalează cu înscrierea prezumției în legislația internă, deoarece convențiile au forță juridică pentru părțile contractante. În acest sens invocăm doctrina belgiană și franceză care recunoaște prezumția de nevinovăție ca principiu fundamental. Acest principiu îl găsim și în legislația internă a Republicii Moldova, și

anume în art.21 al Constituției care prevede: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale. Același principiu mai este prevăzut și în art. 8 al Codului de procedură penală al RM [7].

Inserarea legislativă a principiului prezumției de nevinovăție în țara noastră a fost determinată de integrarea Republicii Moldova în evoluția generală a societății internaționale privind protecția juridică a drepturilor omului. Inițial, prezumția de nevinovăție a fost consacrată în Constituție, iar mai apoi s-a impus înscrierea ei și în Codul de procedură penală.

Menționăm că înscrierea prezumției de nevinovăție în principiile Codului de procedură penală nu este necesară doar pentru aplicarea de către practicieni, ci obligă pe legiuitor să armonizeze toate prevederile Codului de procedură penală cu dispoziția acestui principiu. În acest sens putem observa mai multe prevederi ale codului care evident derivă din obligativitatea respectării principiului prezumției de nevinovăție, una din principalele prevederi o constituie obligativitatea organelor de urmărire penală de a colecta probe care învinuiesc sau care dezvinovătesc persoana.

Analizând dispoziția art.8 Cod de procedură penală, putem sublinia că principiul prezumției de nevinovăție est constituit din 3 atribute:

- persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită, în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și nu va fi constatată printr-o hotărîre judecătorească de condamnare definitivă;
- nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa;
- concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri, totodată toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate în condițiile codului de procedură penală se in-

terpretează în favoarea bănuțului, învinuitului, inculpatului.

Fiecare din atributele enunțate mai sus au un grad sporit de importanță pentru respectarea drepturilor persoanei în procesul penal, iar excluderea cel puțin a unuia dintre acestea va știrbi esențial din aceste drepturi.

Atributele menționate constituie garanții procesuale ale bănuțului, învinuitului, inculpatului, acordându-i acestuia posibilitatea de a se apăra efectiv în procesul penal, excluzând condamnarea ilegală a acestuia.

O problemă care necesită a fi explicată în legătură cu încălcarea principiului prezumției de nevinovăție îl constituie faptul publicării în mass-media a informațiilor privind tragerea la răspundere penală a unei persoane. În aceste situații apare întrebarea încălcării principiului prezumției de nevinovăție de către mass-media.

Este necesar de menționat că acceptarea ideii că informația, publicațiile, dezvăluite de către mass media pot să încalce prezumția de nevinovăție, este periculoasă, deoarece aceasta dă posibilitate de a învinui practic orice sursă de informație de răspundere penală care vine din presă sau de la televiziune, indiferent de faptul dacă e veridică și corectă, situație în care sursele mass-media vor fi obligate să se limiteze la publicații neutre sau de laudă [9].

Opiniăm că sursele mass-media de cele mai dese ori nu încalcă principiul prezumției de nevinovăție, deoarece publicarea informației privind participarea unei persoane în procesul penal în calitate de bănuț, învinuit, inculpat conține doar fapte reale, iar calitatea procesuală pe care o are persoana în cauză nu presupune faptul că anume aceasta a săvârșit infracțiunea. În cazul în care considerăm că este încălcat principiul prezumției de nevinovăție prin publicarea acestor informații, atunci ar trebui să punem pe poziție de egalitate și faptul recunoașterii persoanei în calitate respectivă, ceea ce ar însemna că odată cu recunoașterea persoanei în calitate de bănuț, învinuit sau inculpat organele de drept deja încalcă principiul prezumției de nevinovăției, fapt inacceptabil din mai multe considerente. În primul rând, dacă acceptăm

acest fapt trebuie să recunoaștem că întreaga procedură prevăzută de Codul de procedură penală contravine principiilor fundamentale. În al doilea rând, anume noțiunea de bănuț, învinuit și inculpat arată faptul fie că se presupune că persoana respectivă a săvârșit infracțiunea, fie că în privința acestei persoane există anumite probe că ar fi putut săvârși infracțiunea, adică nu se vorbește despre o certitudine privind faptul săvârșirii infracțiunii. Certitudinea cu privire la faptul săvârșirii infracțiunii apare odată cu devenirea definitivă a sentinței judecătorești. Incertitudinea și relativitatea nu pot fi compatibile cu o hotărâre judecătorească. De asemenea, orice probă odată făcută, nu înseamnă că este insurmontabilă, ea putând fi răsturnată prin apărarea învinuitului sau inculpatului, care are dreptul de a proba lipsa de temeinicie a acesteia [10, p. 26].

Totodată, Comisia Europeană pentru drepturile omului consideră că persoanele cu funcții de răspundere din cadrul statului pot informa societatea despre mersul urmăririi penale, să arate că o anumită persoană este bănuț de săvârșirea infracțiunii sau a recunoscut faptul săvârșirii infracțiunii, însă cu menționarea că respectivul caz mai întâi trebuie să fie examinat de către instanța judecătorească competentă, pentru ca afirmațiile lor să nu încalce prevederile pct. 2 al art.6 al Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

Dacă e să analizăm momentul din care își are aplicabilitate asupra persoanei principiul respectiv, putem constata că acesta se aplică doar după recunoașterea persoanei în calitate de bănuț prin modalitățile prevăzute expres în art.63 Cod de procedură penală, iar pe de altă parte, organele de urmărire penală resimt aplicabilitatea acestui principiu asupra activității lor din momentul începerii urmăririi penale, fapt care se datorează sarcinii probațiunii, care stă pe umerii acestor organe.

O mențiune importantă care necesită a fi făcută în legătură cu aplicarea principiului prezumției de nevinovăție îl constituie faptul că respectarea acestui principiu este limitată în timp, comparativ cu alte principii. Astfel, prezumția de nevinovăție în timp este limita-

tă de momentul devenirii definitive a hotărîrii instanței judecătorești prin care s-a stabilit vinovăția persoanei respective. Orice afirmație privitoare la vinovăția persoanei după ce hotărîrea instanței judecătorești este definitivă nu constituie încălcare a prezumției de nevinovăție din motiv că aceasta reflectă o hotărîre a organului competent de a stabili vinovăția persoanei.

Bibliografie

1. Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale semnată pe [4 noiembrie 1950](#).
2. Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului adoptată la 26 august 1789.
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948.
4. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966.
5. Constituția Republicii Moldova 29.07.1994.
6. Codul de procedură penală din 14.03.2003.
7. D. Mîrza, „Aspecte teoretice ale prezumției de nevinovăție în doctrina și legislația contemporană”, în *Revista națională de drept*, nr. 5, 2006.
8. Ioan Doltu, „Prezumția de nevinovăție în Legislația românească și în unele legislații ale statelor Europei”, în *Dreptul*, 1998.
9. Ф. Кравченко, «Презумпция невиновности в свете газетных и журнальных публикаций», în *Российская юстиция*, № 10, 1997 г.
10. Gh. Nistoreanu, M. Apetrei, *Drept procesual penal. Partea generală*, București, 1994.

Corneliu BURBULEA,

lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

ÎNCĂLCĂRILE LEGII PROCESUAL PENALE CA PREMISĂ A OBȚINERII PROBELOR INADMISIBILE

Rezumat

Recunoașterea probei ca inadmisibilă și pierderea puterii ei juridice este condiționată de faptul încălcării legii, care se exprimă în obținerea nelegitimă a informațiilor, ceea ce și este motivul consecințelor ce survin. Pentru recunoașterea probelor inadmisibile e în de ajuns constatarea faptului obținerii lor sau a fixării cu încălcarea cerințelor legii. Se presupune, că e vorba de orice încălcare a legii. Cu alte cuvinte, aprecierea calității probelor în legătură cu caracterul încălcării comise a legii este exclusă, ceea ce necesită a fi pus în discuție.

Summary

Inadmissible evidence and recognition of its power loss that is subject to legal infringement, which is expressed in obtaining illegal information, which is the reason and consequences that arrive. For recognition of inadmissible evidence is enough to establish that they are earned or fixing in violation of legal requirements. It is assumed that there is any violation of law. Otherwise speaking, evaluating the quality of evidence as to whether infringement of the law is excluded, this is needed to be discussed.

Pentru legislația procesual-penală a Republicii Moldova este caracteristică reglementarea strictă a întregii activități probatorii, inclusiv condițiile admisibilității probelor. Nimeni nu contestă faptul că marea majoritate a încălcărilor legii procesual-penale, ce pot influența puterea juridică a probelor, se comit la etapa de urmărire penală.

Încălcarea prevederilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului procedural numai în cazul în care s-a comis o încălcare a normelor procesual-penale ce nu poate fi înlăturată decât prin anularea acelui act (alin.(1) art.251 CPP RM). Este bine venit faptul că în Codul de procedură penală a Republicii Moldova în art.94 sunt arătate pe deplin datele neadmise ca probă, dacă e să comparăm cu legislația procesual-penală a Federației Ruse în pct. 1 și 2 alin.(2) art. 75 CPP conțin o listă neînsemnată de date neadmise ca probe, care nu este completă, întrucât la ele se referă „alte probe, obținute cu încălcarea cerințelor prezentului Cod”(pct.3 alin.(2) art.75 CPP FR). Existența pct.8 alin.(1) art. 94 CPP RM „cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor prezentului cod” ar putea provoca dezbateri. Esențial este că în lege nu

e spus nimic despre caracterul unor astfel de încălcări și nu se folosește termenul apreciativ „orice încălcări.” Pentru acest motiv pe judecători, procurori, ofițeri de urmărire penală îi neliniștesc întrebarea firească: e legitim oare a aprecia veridicitatea probelor în legătură cu abateri ne semnificative, neesențiale de la lege, uneori provocate de circumstanțe obiective ?”

Poziția legislatorului referitoare la întrebarea dată e următoarea: caracterul imperativ al cerințelor legii nu permite subiecților probațiunii a pătrunde în aprecierea unei sau altei încălcări, comisă la procedura în cauză. Aceasta denotă că pentru recunoașterea probelor inadmisibile e îndeajuns constatarea faptului obținerii lor sau a fixării cu încălcarea cerințelor legii. Se presupune că e vorba de orice încălcare a legii. Cu alte cuvinte, aprecierea calității probelor în legătură cu caracterul încălcării comise a legii este exclusă. Schema raționamentului logic, în opinia profesorului V.I. Zajițki, în cazul dat e cât se poate de simplă: dacă se descoperă orice, chiar cea mai ne semnificativă derogare de la lege la colectarea sau fixarea probelor, atunci anularea lor cu toate consecințele ce decurg de aici este inevitabile. Prescripțiile formale ale legislației procesual-penale trebuie să fie respectate. Însă, precum

remarcă, pe bună dreptate, însuși autorul, nivelul instructiv și calitatea profesională ale unui șir întreg de colaboratori ai aparatului de urmărire penală, iar uneori și ale unor colaboratori judiciari, cu părere de rău, sunt destul de joase. Chiar și un apărător cu un grad de profesionalism mediu e capabil să stabilească o mulțime de lacune și neajunsuri ce privesc colectarea și fixarea procesuală a probelor practic pe oricare cauză penală [5, p. 46].

Totodată, e necesar a atrage atenția încă la o latură esențială a problemei examinate. Capacitatea obiectivă a fiecărei probe de a stabili circumstanțele importante pentru cauza penală, în mare măsură se determină de un șir de cerințe formal importante, înaintate de lege față de colectarea și fixarea probelor. Însă în practică nu toate prescripțiile formale ale legii influențează obiectiv asupra calității probelor și veridicității lor, întrucât au o altă destinație. În legătură cu aceasta, se exprimă opinia privind legitimitatea de a ține cont de caracterul încălcării comise a cerințelor formale ale legii și de a aprecia influența lui obiectivă asupra veridicității probelor. O atare opinie pare destul de productivă. Chiar și judecătorii spun că în activitatea practică ei sînt nevoiți să procedeze în felul acesta.

Din acest motiv nu orice încălcare a legii determină din start posibilitatea recunoașterii probelor inadmisibile, ci doar cea direct legată de forma procesuală de colectare și fixare a informațiilor stabilită de legislativ, a cărei încălcare dă naștere la îndoieli de neînlăturat în sinceritatea conținutului informației de probațiune.

Reieșind din cele menționate mai sus, am putea fi categorici considerând că orice încălcare procesuală, adică abatere literalmente de la orice prescripție din normele legii, referitoare la colectarea și verificarea probelor, duce la pierderea calității admisibilității informațiilor obținute pe această cale. În caz contrar, accesul în proces al probelor, obținute cu încălcări neesențiale, va contribui la răspândirea și a încălcărilor esențiale ale ei. Însă e greu să cazi de acord cu o atare abordare, deoarece în loc de o analiză minuțioasă și scrupuloasă se propune, dintr-o mișcare, a tăia totul dintr-o

dată. De bună seamă, ideală ar fi fost soluția, cînd toate probele pe cauză ar fi obținute fără cele mai mici abateri de la regulile stabilite de lege. Însă în activitatea practică de cercetare a infracțiunilor o atare situație nu întotdeauna este realizabilă și întrebarea dacă orice încălcare atrage după sine excluderea probelor se întâlnește destul de des.

Din motivele indicate o mare parte de savanți și juriști practici ocupă o poziție mai echilibrată și propun a recunoaște inadmisibile doar acele probe, care sînt obținute cu încălcări penale sau substanțiale ale legii. De exemplu, D. Lopatkin consideră că temei pentru recunoașterea probelor inadmisibile pot fi doar încălcările substanțiale. La acestea autorul citează: nerespectarea condițiilor și temeiurilor obținerii probelor, încălcarea regulilor înfăptuirii acțiunilor de urmărire penală, nerespectarea cerințelor în ce privește forma întocmirii proceselor-verbale sau hotărârilor [6, p36].

Pentru o abordare diferențiată în această chestiune se pronunță și alți procesualiști. Criterii pentru determinarea substanțialității încălcării sînt două: a influențat sau putea influența încălcarea asupra veridicității informației obținute, și dacă pot fi înlăturate sau întregite prin mijloace procesuale încălcările comise.

Astfel, savantul procesualist A.I. Trusov fiind citat de A.D. Boikov și I.I. Karpeța [7, p.554], că nu numai încălcările penale, dar și oricare încălcare substanțială a formei procesuale trebuie să atragă după sine recunoașterea probei procesual de calitate proastă, adică inadmisibilă pentru utilizarea ei în procesul probatoriu. M.L. Iacub în genere consideră că „nici un fel de încălcări nu dau temeiuri a lăsa fără apreciere una sau altă probă examinată, respingînd din motiv de inadmisibilitate”. Mulți procesualiști propun la fel în normele corespunzătoare legii procesual-penale nu numai de dat noțiunea generală a încălcărilor substanțiale, care incontestabil atrag recunoașterea probelor inadmisibile, dar și lista aproximativă a unor astfel de încălcări. O atare propunere ni se pare justă din motivele examinate mai sus.

O.V. Himiceva și R.V. Danilova împart încălcările în cele ce atrag după sine inadmisibilitatea probelor în orice caz (încălări penale, alte încălcări substanțiale ale legii procesual-penale, ce atrag îndoieli de neînlăturat în veridicitatea datelor faptice), și încălcări neesențiale. Ultimul aspect de încălcări ale legii nu determină recunoașterea probelor de calitate proastă, întrucât astfel de încălcări nu creează îndoieli de neînlăturat în veridicitatea datelor faptice și nu lezează drepturile participanților la procesul penal [8, p.16-17].

I.D. Perlov consideră că orice încălcare poate fi substanțială sau nesubstanțială în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei. Dacă inculpatului nu i s-au explicat drepturile lui, iar el s-a folosit de ele, atunci nu se poate recunoaște o atare încălcare ca fiind importantă. Dacă însă neexplicarea drepturilor a atras după sine neutralizarea lor de inculpat, o atare încălcare a legii este substanțială.

V. Popov propune ca toate încălcările în funcție de consecințele procesuale de împărțit în trei grupe relativ de sine stătătoare. Încălările primei grupe nu atrag excluderea declarațiilor din procesul probațiunii, deoarece nu stărnesc îndoieli legate de veridicitatea informațiilor ce se conțin în probe. Încălările grupei a doua nu atrag, nu pot atrage excluderea declarațiilor din procesul probațiunii în condițiile când acțiunile de urmărire penală suplimentare nu vor putea înlătura îndoielile legate de veridicitatea informației obținute. Încălările grupei a treia atrag incontestabil excluderea declarațiilor din procesul probațiunii în legătură cu imposibilitatea înlăturării îndoielilor legate de veridicitatea informației obținute.”[9, p53].

La încălcările grupei întâi el clasează „scăpările legate de o anumită neatenție, de abordare superficială la respectarea ireproșabilă a procedurii de primire, perfectarea procesuală și păstrarea materialului de probațiune, ce nu influențează conținutului obiectiv”. De exemplu, „nerespectarea ordinii citării martorilor (părților vătămate, bănușilor) la ofișerul de urmărire penală; din punct de vedere tactic: locul înlăturării audierii; timpului aducerii la cunoștința învinuitului a raportului

de expertiză; indicarea incorectă a temeiurilor sau motivelor reținerii sau arestului; încălcarea ordinii păstrării, de exemplu, a documentelor oficiale, banilor și obiectelor de valoare, recunoscute ca probe materiale pe cauză; greșeli formale în partea motivației unor hotărâri separate”.

A doua grupă de încălcări, în opinia autorului, „abordează formele procesuale de obținere și fixare a datelor faptice stabilite de lege ori anumite lacune în conținutul unei sau altei informații despre faptele și circumstanțele cauzei ce urmează a fi supuse probațiunii”. Dacă astfel de lacune nu pot fi înlăturate obiectiv pe parcursul acțiunilor de verificare, probele sînt recunoscute inadmisibile. Mai complicat stau lucrurile cu încălcările procesuale, care abordează formele procesuale de colectare și fixare a probelor pe parcursul acțiunilor de urmărire penală și ale altor acțiuni procesuale înlăturate la etapa de urmărire penală a cauzei. Însă și aici nu fiecare încălcare trebuie să atragă recunoașterea incontestabilă a probei contestabile ce nu are putere juridică și excluderea ei din procesul probațiunii. Dacă instanța de judecată este în stare să înlătore în cadrul cercetării judecătorești îndoielile legate de admisibilitatea unei sau altei probe, atunci ea poate recunoaște încălcarea formei procesuale de colectare și fixare a probelor neesențiale, iar proba admisibilă și viceversa.

Grupa a treia de încălcări din start e legată: fie de inadmisibilitatea sursei informației de probațiune, ce deține imunitate testimonială, fie de subiectul necuvenit al probațiunii, care a descoperit și a fixat aceste date în materialele cauzei, care nu a primit dosarul în procedura sa, dar a înlăturat urmărirea penală; fie, dacă subiectul probațiunii la colectarea și fixarea probelor a depășit substanțial cadrul împuternicirilor procesuale, date lui de lege, fie nu era în exercițiul funcțiunii. Aceste încălcări atrag incontestabil recunoașterea probelor inadmisibile.

Conform opiniei savanților autohtoni sunt cunoscute cinci reguli de asigurare a admisibilității probelor [10, p. 264-265].

Pentru ca proba să fie admisibilă, ea trebuie să fie administrată de un subiect compe-

tent. Subiecții competenți sânt enumerați în Legea procesual-penală.

Regula a doua de admisibilitate este regula privind mijlocul cuvenit. Mijloacele de probă sunt prevăzute în art.93, alin.(2) CPP RM.

Regula a treia de asigurare a admisibilității este cea privind procedura cuvenită. Această regulă poate fi caracterizată sub mai multe aspecte, spre exemplu, respectarea procedurii în ceea ce privește termenele procesuale, acțiunile procesuale, cu excepția cercetării la față locului și percheziției corporale și ridicării, pot fi efectuate doar după declanșarea procesului.

Regula a patra. Proba se consideră inadmisibilă dacă este obținută din altă probă cu încălcarea procedurii. Regula este utilizată în cele mai dese cazuri când este vorba de percheziție și de ridicarea obiectelor.

Regula a cincia. Numai acea probă este admisibilă care conține date a căror autenticitate poate fi verificată.

Recunoașterea de către instanța de judecată, procuror, ofițerul de urmărire penală a unor sau altor probe inadmisibile nu înseamnă că materialele care conțin astfel de probe trebuie să fie înlăturate din cauză sau, cu atât mai mult, să fie nimicite. Ele pot să fie necesare la discuția repetată a chestiunii privind admisibilitatea lor pe parcursul examinării judiciare în recurs, deoarece este imposibil de a prevedea toate situațiile care pot să apară în proces.

Surse bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova, 29 iulie 1994, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, din 14 martie 2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, Nr. 104-110.
3. Legea cu privire la Procuratură, nr. 294-XVI, din 25.12.2008.
4. Codul de procedură penală al Federației Ruse din 18.12.2001 nr.174-F3.
5. В. Зажицкий, «Новые нормы доказательственного права и практика их применения», în *Российская юстиция*, № 7, 2003.
6. Д. Лопаткин, «Недопустимые доказательства», în *Законность*, № 9, 2002.
7. *Курс советского уголовного процесса. Общая часть*, под. ред. А.Д. Бойкова, И.И. Карпеца, М., 1989.
8. О.В., Химичева, Р.В. Данилова, *Допустимость доказательств в уголовном процессе, (По материалам уголовных дел о преступлениях, совершенных организованными группами)*, М., 1998.
9. В. Попов, «Типичные ошибки при определении судом допустимости доказательств», în *Российская юстиция*, №1, 2001.
10. Ig. Dolea, D. Roman, Iu. Sedlețchii, *Drept procesual penal*, Editura Cartier Juridic, 2005.

Viorel CHETRARU,

director al Centrului Național Anticorupție, doctorand

ASPECTE JURIDICO PENALE PRIVIND DELIMITAREA EVADĂRII DIN LOCURILE DE DEȚINERE DE ALTE INFRAȚIUNI CONEXE

Rezumat

Evadarea din locurile de detenție este o infracțiune comisă de către cei care își ispășesc pedeapsa închisorii sau sunt sub arest (art. 317 CP al RM). În scopul individualizării pedepsei este extrem de important de a delimita evadarea de alte infracțiuni care atentează la justiție. În articol autorul face o analiză între componența de infracțiune prevăzute de articolul 317 CP al RM și cele a infracțiunii de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare (art. 319 din CP) și înlesnire a evadării (articolul 318 din CP).

Summary

Escape from detention places is a crime committed by the people who run the prison penalty or placed under arrest (art. 317 CP of RM). For the purposes of the individualization of punishment is extremely important to delimit the escape of ownership of other crime-related matters given the fact that many of them are common and often lead to committing errors. The following are differences between escape and evasion from enforcement of punishment by imprisonment (art. 319 of the CP) and aiding the escape (article 318 of the CP).

Recenzent: Simion CARP, doctor în drept, conferențiar universitar, rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Comiterea infracțiunii este singurul temei al răspunderii penale, adică prezența în acțiunile persoanei prevăzute de legea penală a tuturor semnelor unei componențe concrete de infracțiune. Prin urmare, răspunderii penale urmează a fi supusă doar persoana care a comis o faptă direct prevăzută în dispoziția unei norme juridico-penale. Astfel, comiterea de către o persoană a unui delict impune necesitatea calificării corespunzătoare a acestuia. Fără indicarea exactă a articolului, aliniatului din Codul Penal care a fost încălcat și ce infracțiune concret a fost comisă este inadmisibil ca vinovatul să fie tras la răspundere penală și să i se aplice pedeapsa.

În contextul calificării corecte a evadării din locurile de deținere este extrem de importantă delimitarea acesteia de alte componențe de infracțiuni conexe, dat fiind faptul că multe semne ale acestora sunt comune și deseori conduc la comiterea erorilor judiciare.

În primul rând infracțiunea, prevăzută de art.317 CP al RM, trebuie delimitată de eschivarea de la executarea pedepsei cu închi-

soare (art.319 CP al RM). Se deosebesc componențele acestor infracțiuni în primul rând după obiectul infracțiunii.

Evadarea din locurile de deținere atentează la relațiile sociale, care asigură activitatea normală atât a organelor de urmărire penală, cât și a instanțelor judecătorești, precum și a instituțiilor penitenciare, relații sociale care asigură obligativitatea actelor procesuale. Obiectul de atentare al eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare cuprinde un cerc mult mai restrâns de relații sociale, încălcându-se doar obligativitatea hotărârilor judecătorești pe segmentul aplicării unui singur tip de pedeapsă – privarea de libertate pe o perioadă determinată.

Sub aspectul laturii obiective evadarea se deosebește de eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare, în primul rând, prin forma de comitere a faptei. Evadarea poate fi comisă doar prin acțiuni active, în timp ce eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare – doar prin inacțiuni. În cazul evadării persoana în mod samovolnic și ilegal părăseș-

te locul de deținere, iar în cazul infracțiunii prevăzute de art. 319 CP al RM, condamnatul părăsește hotarele închisorii în temei legal.

Unul din semnele obligatorii ale laturii obiective a evadării este locul săvârșirii infracțiunii – instituția închisorii, izolatorul de deținere preventivă, biroul ofițerului de urmărire penală, etc. Eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare este comisă în afara instituției de deținere.

În acest context ținem să menționăm faptul că în literatura de specialitate nu există unanimitate asupra cazului în care condamnații, beneficiind de dreptul la muncă, fără pază, în afara închisorii părăsesc locul de muncă fără permisiune. Potrivit primului punct de vedere expus în privința problemei abordate părăsirea fără permisiune a locului de muncă nepăzit din afara penitenciarului cu scopul de a se sustrage de la executarea pedepsei închisorii constituie infracțiune de evadare¹. Într-o altă viziune în astfel de situații nu există infracțiunea de evadare².

Susținătorii celui de al doilea punct de vedere asociază evadarea cu depășirea obstacolelor care îngădesc libertatea persoanei condamnate la privațiune de libertate. Logica acestei viziuni este că în cazul când nu există pază libertatea persoanei nu este îngădită, respectiv nu există nici necesitatea depășirii obstacolelor ce îngădesc această libertate, adică nu există evadare. Potrivit susținătorilor acestei viziuni în astfel de situații are loc eschivarea de la executarea cu închisoare, părăsirea samovolnică a locului de ispășire a pedepsei. În temeiul celor expuse este formulată și o altă concluzie importantă în delimitarea celor două componente de infracțiune abordate – evadarea nu poate avea loc dacă executarea pedepsei are loc nu în condițiile privării de libertate ci a celor care limitează libertatea, cum ar fi de exemplu în cazul executării pedepsei în

colonii-așezări. În acest context, cercetătorul rus Iu.M. Tkachevski a declarat că “este nevoie de prudență la tratarea termenilor. Pedepsa executată în colonii-așezări, nu constituie privare de libertate ci o formă de restricție a libertății. Prin urmare, pentru părăsirea ilegală a acestor instituții de către condamnat este necesară stabilirea răspunderii penale pentru eschivarea de la executarea pedepsei închisorii și nu pentru evadare³.”

Abordând același subiect într-o altă lucrare a sa, Iu.M. Tkachevski., referindu-se la persoanele escortate, concretizează că eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare este și cazul când echipajul de escortă, din imprudență, a lăsat fără supraveghere condamnații excortați, iar aceștia, profitând de situație, se ascund și dispar⁴.

Contrar acestei opinii în literatură sunt expuse alte argumente potrivit cărora în cazul eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare condamnatul părăsește locul deținerii (în baza hotărârii conducătorului instituției de deținere) în temei legal pe perioada termenului prevăzut de lege. Eschivarea (fuga) de sub escortă, chiar și din cauza neglijenței, imprudenței personalului care exercita paza, este calificată drept comportament samovolnic și ilegal al condamnatului. În această ordine de idei este important de remarcat faptul că depășirea mijloacelor (sistemelor) de pază (acțiuni violente asupra personalului pazei, depășirea instalațiilor inginerești etc.) nu constituie un semn obligator al laturii obiective a alin.1 al art.317 CP al RM. Prin urmare, în cazul în care condamnatul în mod samovolnic și ilegal părăsește încăperea de escortare, atunci acțiunile acestuia urmează a fi calificate ca evadare în temeiul alin.1 al art. 317 CP al RM⁵.

În contextul celor expuse prezintă interes și viziunea cercetătorului rus V. Eleonschii

¹ А.С. Горелик, Л.В. Лобанова, *Преступления против правосудия*, СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2005 г., с. 447.

² А.А. Пионтковский, *Советское уголовное право. Особенная часть*, М., 1928. с. 326; Ю.М. Ткачевский, «Уголовная ответственность за побег», în *Законодательство*, №8, 2003, с. 72.

³ Ю.М. Ткачевский, «Уголовная ответственность за побег», în *Законодательство*, №8, 2003, с. 72.

⁴ См.: *Уголовное право Российской Федерации: Особенная часть*/ под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комиссарова, М., 1997. с. 542.

⁵ А.С. Горелик, Л.В. Лобанова, *Преступления против правосудия*, СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2005 г., с. 447.

potrivit căreia evadare există și în cazul în care ideea de a se eschiva de la executarea pedepsei cu închisoare a apărut la condamnat înainte de a ieși de pe teritoriul închisorii și ulterior a fost realizat prin obținerea dreptului de a ieși temporar de pe teritoriu⁶.

Investigând viziunile în cauză, care, în principiu, se impun prin determinarea și precizarea semnelor evadării, totuși, trebuie evidențiate următoarele circumstanțe. În primul rând, evadarea după natura sa ca și eschivarea de la executarea pedepsei reprezintă eschivarea samovolnică de la executarea pedepsei cu închisoare. În al doilea rând, chiar și executarea pedepsei în instituțiile pázite implică posibilitatea de aflare legală a condamnatului în afara zonelor protejate, de exemplu, deplasarea condamnaților fără escortă sau însoțire (art.216 al CE al RM), deplasarea pe scurtă durată în afara penitenciarului (art.217 al CE al RM) întrevederile de lungă durată în afara penitenciarului (art.213 al CE al RM) etc.

Totodată este de menționat faptul că deținuții cărora li s-a acordat astfel de înlesniri, nu sunt păziți, dar sunt supravegheați aceștia sunt în sfera de influență a administrației instituțiilor de executare a pedepselor penale, comportamentul lor este controlat. Astfel conform Statutului executării pedepsei de către condamnați aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.583 din 26.05.2006 „apelul condamnaților este efectuat de ofițerul de serviciu, precum și de șefii de detașamente (sectoare) și colaboratorii serviciului regim și supraveghe-re nu mai puțin de două ori pe zi, la ora stabilită de programul zilei. În caz de necesitate, apelul condamnaților poate fi efectuat în orice timp, atât la sectoarele de muncă, cât și la locul de trai al deținutului cu familia sa”.

Prin urmare din prevederile de mai sus putem vedea că supravegherea se efectuează nu numai pe teritoriul protejat, dar și în orice loc de aflare a condamnatului.

Probabil, anume din aceste consideren-te a reieșit și legiuitorul, stabilind răspunderea

pentru evadarea din locurile de deținere. Deci, referindu-ne la conținutul dispoziției art. 313 CP al RM, noțiunea de evadare este corelată, în principiu, cu locul deținerii – privațiune de libertate. În mod similar lucrurile trebuie in-terpretate în cazul evadării persoanei arestate preventiv.

Această concluzie este reflectată și în publicațiile altor cercetători, argumentându-și punctul de vedere prin faptul că condamnatul la închisoare cu dreptul la muncă fără pază în afara penitenciarului în cazul părăsirii locului de muncă pentru a se sustrage de la executarea pedepsei închisorii săvârșește infracțiunea de evadare, deoarece din punct de vedere juridic acest condamnat este un deținut⁷.

Metoda de comitere a evadării nu este un element constructiv al componenței de in-fracțiune. Totodată, în unele cazuri atât în lite-ratură precum și în activitatea practică acestui element i se atribuie anume această valoare. Astfel, vorbind despre evadare, cercetătorul rus Iu.M. Tkachevski remarcă faptul că eva-darea constă în depășirea ilegală a hotarelor închisorii prin ocolirea pazei. Axându-ne pe această ipoteză, urmează să tragem concluzia, că poziția acestui autor este corectă în privința faptului că metoda evadării nu influențează la prezența componenței de infracțiune. Cu toa-te acestea, referindu-se și analizând un caz din practica judiciară în care persoana părăsise, pe o perioadă scurtă, locul deținerii nu în mod samovolnic ci cu permisiunea supravegheto-rului, Iu.M Tkachevski consideră că aceas-tă metodă este importantă pentru stabilirea componenței de infracțiune - dacă condam-natul “s-a întors benevol în deținere, atunci urmează să fie aplicate măsurile disciplinare. Dacă, însă, condamnatul a rămas la libertate, atunci este evidentă eschivarea de la executa-rea pedepsei cu închisoare. Dar evadare în ca-zul prezentat nu există, deoarece nu a existat depășirea pazei⁸.

⁶ В. Елеонский, «Ответственность за уклонение от отбывания наказания в виде лишения свободы», в *Советская юстиция*, № 7, 1979, с. 9-10.

⁷ Gh. Ulianovschii, *Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției*, Chișinău 1999, p.161; I.Oancea, *Drept execuțional penal*, Editura „ALL Educațional S.A.” Bucu-rești, 1996, p.161.

⁸ Ю.М. Ткачевский, «Уголовная ответственность за побег», в *Законодательство*, №8, 2003, с. 72.

Se pare că această viziune este discutabilă. În primul rând, considerăm totuși că depășirea liniei de pază a avut loc chiar dacă în aceasta a fost implicat nemijlocit personalul pazei. În al doilea rând, intenția vinovatului cuprinde condiția părăsirii ilegale a locului de deținere precum și faptul că supraveghetorul nu este în drept să permită ieșirea condamnaților în afara teritoriului penitenciarului. În al treilea rând, legea nu condiționează prezența componentei evadării prin metoda de comitere a infracțiunii, și, prin urmare, permisiunea de a părăsi locul de deținere obținută ilegal nu exclude caracterul penal al faptei.

De notat este faptul că printre metodele de comitere a evadării un loc important îl ocupă așa metodă ca înșelarea, coruperea pazei sau administrației. În ciuda faptului că, în aceste situații, persoana condamnată sau cea aflată sub arest preventiv, nu are nevoie să spargă pereții, să facă un tunel, să taie zăbrele etc., fapta nu poate fi calificată altfel decât evadare.

În contextul delimitării evadării de componenta eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare prin prisma laturii obiective este remarcabil momentul consumării juridice a atentatului criminal. În primul caz acesta este corelat cu apariția posibilității reale de a-și exercita libertatea, în cazul eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare acest moment corespunde expirării timpului rezervat pentru realizarea obligației de întoarcere în instituția de deținere.

Sub aspectul laturii subiective evadarea din locurile de deținere se deosebește de componenta eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare prin valoarea juridică a scopului acestor infracțiuni. În primul caz scopul ca semn al infracțiunii nu este obligator pentru existența în acțiunile persoanei a componentei de evadare. În cazul prevederilor art.319 CP al RM scopul are statut determinativ în existența componentei de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare.

Este de menționat faptul că atât în teorie precum și în practică există abordări diferite pe marginea acestei probleme, și anume, pe de o parte este susținută viziunea precum

că scopul eschivării de la executarea pedepsei este un semn obligator al componentei evadării, iar pe de altă parte se susține faptul că scopul infracțiunii de evadare nu este cuprins de semnele obligatorii ale acestei componente de infracțiune.

Suștinătorii primei viziuni consideră că abandonarea de scurtă durată a locurilor de deținere în legătură cu întrevederile cu persoanele apropiate, soluționarea problemelor familiale, hotărârea altor probleme personale etc. nu trebuie calificate ca evadare, ele atribuindu-se la încălcarea ordinii stabilite de executare a pedepsei⁹.

Reieșind din analiza prevederilor art.317 CP al RM, s-e pare că mai corectă este viziunea autorilor, care consideră totuși că pentru existența componentei evadării nu are importanță dacă vinovatul avea sau nu avea intenția de a se eschiva de la executarea pedepsei cu închisoare sau intenția de a se eschiva de la executarea pedepsei cu închisoare pe o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp. Nici motivele și nici scopul pe care l-a urmărit vinovatul nu are valoare pentru componenta de infracțiune¹⁰.

Pedeapsa închisorii după natura sa juridică constă în privarea persoanei de libertate, deținerea într-un penitenciar, izolarea de familie, de societate, de profesie și locul de muncă, aflarea acesteia sub pază și supraveghere continuă. Încălcând acest regim prin comiterea infracțiunii de evadare, făptuitorul își dă seama că părăsește ilegal locul de deținere, prevede că prin aceste acțiuni el se sustrage, fie și pe o perioadă scurtă de timp, de la respectarea regimului impus de pedeapsa închisorii și urmărește producerea acestei urmări, deoarece fără a se sustrage de la executarea pedepsei

⁹ Уголовное право. Особенная часть, М.: Юридическая литература, 1988, с. 421; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, М.: Вердикт, 1966, с. 557.

¹⁰ Курс советского уголовного права. Особенная часть, Том 2, М., 1959, с. 487; Курс советского уголовного права. Часть особенная, Том 4, Л., 1978, с. 579; Уголовное право России. Особенная часть / под ред. А.И. Рарога, М., 1998, с. 416; Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть / Под ред. А.С. Михлина, М.: Юристъ, 2004, с. 416.

(obținerea ilegală a libertății) el nici nu poate să-și atingă alt scop: să-și viziteze rudele, să se plimbe liber prin zone de agrement, să întrebuițeze băuturi alcoolice etc.

Studiul practicii de aplicare a sancțiunilor în instituțiile penitenciare arată că astfel de cazuri, de multe ori, într-adevăr, sunt calificate ca încălcări a ordinii stabilite de deținere. Se pare că existența acestei practici este favorizată de cel puțin doi factori. Primul este că, în astfel de cazuri faptele de evadare nu sunt incluse în rapoarte ca infracțiuni de evadare. Al doilea, ar fi faptul că evadările, într-adevăr, se comit în diferite circumstanțe, și acestea ar putea indica un grad minor de pericol social al faptei și al persoanei care o comite. Dar în prezența unor astfel de circumstanțe mai corect ar fi să se pronunțe hotărârea de încetare în temeiul alin.2 al art.14 CP al RM (lipsa gradului prejudiciabil al infracțiunii) decât indicarea asupra obligativității scopului de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare, fapt care este în conformitate deplină cu cerințele prevăzute de lege.

Subiectul infracțiunii este un alt criteriu de delimitare a evadării față de componența de infracțiune a eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare. În cazul evadării subiectul infracțiunii este persoana în privința căreia a fost aplicată măsura procesual-penală arestul preventiv sau persoana care execută pedeapsa cu închisoare. Subiectul infracțiunii prevăzute de art.319 CP al RM este doar persoana condamnată la pedeapsa cu închisoare, căreia ia fost permis să iasă după hotărârile închisorii sau ia fost amânată executarea sentinței de condamnare sau executarea pedepsei.

Luând în considerare cele menționate putem concluziona că evadarea din locurile de deținere este în cazul abandonării ilegale și samovolnice a locului privațiunii de libertate sau de deținere preventivă, precum și ieșirea neautorizată din limitele altor locuri prestabilite de aflare a condamnatului, sau persoanei deținute în arest preventiv. Considerăm că o astfel de abordare a conținutului noțiunii de evadare este confirmată și de legiuitor, stabilind răspunderea penală nu pentru evadarea din locurile de deținere ci pentru eschivarea de la executarea pedepsei închisorii (art.319

CP al RM), în cazul în care persoana condamnată a ajuns în condiții absolut legale în afara locului de deținere și în afara zonei de control și influență asupra ei din partea persoanelor special împuternicite pentru aceasta, dispunând de permisiunea de a părăsi locul deținerii.

Delimitarea evadării de înlesnirea evadării. Una din formele complicității de participare la săvârșirea infracțiunii de evadare din locurile de deținere prevăzută la art.317 CP al RM este înlesnirea evadării dar care este incriminată de legiuitor într-o faptă distinctă art.318 CP al RM. Din acest punct de vedere este importantă delimitarea celor două componente de infracțiune omogene.

Incriminarea separată în diferite articole a evadării și înlesnirea evadării are și o explicație logică. Evadarea spre deosebire de înlesnirea evadării își găsește explicația în dorința celui deținut de a-și redobândi libertatea, dorință, desigur, firească dar care este de altă natură decât obținerea libertății prin liberarea de răspundere penală, înlăturarea răspunderii sau liberarea de pedeapsă. Înlesnirea evadării nu are la bază o astfel de motivație, cel care favorizează evadarea acționează din cu totul alte motive, ceea ce face uneori ca fapta comisă în acest sens să fie mult mai gravă decât a celui care evadează.

Înlesnirea evadării înseamnă ajutorul sau sprijinul acordat persoanei care execută pedeapsa închisorii sau se află sub arestul preventiv pentru a se sustrage de la starea de privare de libertate în care se află în mod legal.

Spre deosebire de evadare, latura obiectivă a căreia se poate realiza doar prin acțiuni active, înlesnirea evadării se poate realiza atât prin acțiuni active cât și prin inacțiuni și poate consta fie într-o contribuție materială, fie într-o contribuție morală (acordarea unor sfaturi, prezentarea, desenarea planului clădirii etc.). Înlesnirea poate fi anterioară sau concomitentă cu evadarea. Ajutorul acordat infractorului după evadare nu se include în limitele infracțiunii de înlesnire a evadării, ci în infracțiunea de favorizare a infractorului. Ajutorul acordat în perioada respectivă trebuie să fie de real folos, adică să reprezinte o contribuție esențială la evadarea lui. Cu alte cuvinte ajutorul acordat trebuie să fie de așa natură încât

dacă ar fi lipsit ar fi fost imposibilă evadarea din locurile de deținere.

Este important de remarcat și faptul că înlesnirea evadării, fiind distinct incriminată, poate fi posibilă și sub forma tentativei. Aceasta are loc atunci când acțiunile de ajutorare a deținutului ce evadează au fost întrerupte sau au fost finalizate, dar din cauza unor circumstanțe obiective nu și-au produs efectul. Infrațiunea se consumă în momentul în care are loc evadarea sau încercarea de evadare. Conform unei alte opinii, infrațiunea de înlesnire a evadării se consumă în momentul în care se consumă infrațiunea de evadare.

După cum am remarcat anterior, înlesnirea evadării poate fi comisă doar prin complicitate (ca formă a participației) la infrațiune de evadare, respectiv, asemenea faptă trebuie delimitată de instigarea la evadarea din instituțiile penitenciare, care se califică în baza alin.4 al art.42 și art.317 CP al RM. În cazul instigării la evadare, persoana deținută ia hotărârea de a evada ca urmare a argumentelor convingătoare ale instigatorului, iar în cazul înlesnirii evadării, hotărârea de a evada este luată de deținut anterior și independent de activitatea celui care îl ajută să evadeze. În practica judiciară se întâlnesc cazuri când una și aceeași persoană determină hotărârea deținutului să evadeze și apoi acordă sprijin pentru ca deținutul respectiv să evadeze. În acest caz suntem în prezența unui concurs de infrațiuni între instigarea la evadare (alin.4 al art.42 și art.317 CP al RM) și infrațiunea de înlesnire a evadării (art.318 CP al RM), deoarece este vorba de acte diferite de participație la două infrațiuni distincte.

Reieșind din cele expuse putem concluziona:

1. Evadarea din locurile de deținere (art.317 CP al RM) se deosebește de eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare (art.319 CP al RM) după toate semnele componente de infrațiune (obiect, latura obiectivă, subiect, latura subiectivă). Obiectul de atentare al evadării din locurile de deținere spre deosebire de cel al eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare este mult mai cuprinzător și include nu doar relațiile sociale care asigură obligativitatea hotărârilor jude-

cătorești privind aplicarea pedepsei cu închisoare, dar și pe cele care asigură obligativitatea actelor procesuale. Latura obiectivă a evadării se poate manifesta doar prin acțiuni active, în timp ce latura obiectivă a eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare se comportă doar prin inacțiuni. Evadarea din locurile de deținere se mai deosebește de componenta eschivării de la executarea pedepsei cu închisoare prin valoarea juridică a scopului acestor infrațiuni, prin momentul diferit de consumare al infrațiunilor și prin subiectul diferit al componentelor acestora.

2. Evadarea din locurile de deținere (art.317 CP al RM) se deosebește de infrațiunea de înlesnire a evadării (art.318 CP al RM) după forma de realizare a laturii obiective, în cazul evadării aceasta manifestându-se doar prin acțiuni active, iar în cazul înlesnirii evadării - atât prin acțiuni active cât și prin inacțiuni.

Bibliografie

1. Gh. Ulianovschii, *Infrațiuni care împiedică înfăptuirea justiției*, Chișinău 1999.
2. I.Oancea, *Drept execuțional penal*, Editura „ALL Educațional S.A.” București, 1996.
3. А.С. Горелик, Л.В. Лобанова, *Преступления против правосудия*, СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2005 г.
4. А.А. Пионтковский, *Советское уголовное право. Особенная часть*, М., 1928.
5. Ю.М. Ткачевский, «Уголовная ответственность за побег», în *Законодательство*, №8, 2003.
6. А.С. Горелик, Л.В. Лобанова, *Преступления против правосудия*, СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2005 г.
7. В. Елеонский, «Ответственность за уклонение от отбывания наказания в виде лишения свободы», în *Советская юстиция*, № 7, 1979.
8. *Уголовное право России. Особенная часть*/ под ред. А.И. Рапога, М., 1998.
9. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть* / под ред. А.С. Михлина, М.: Юрист, 2004.

Sofia CHIRIȚA,

lector asistent al Catedrei „Drept civil”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ROLUL UNHCR ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI DREPTURILOR REFUGIAȚILOR

Rezumat

Trăim timpuri în care ne confruntăm cu o enormă nesiguranță globală, însă această stare este mult mai evidentă pentru zecile de milioane de refugiați și persoane strămutate ori dezrădăcinate din cauza conflictelor și persecuțiilor. Înaltul Comisar pentru Refugiați, ca agenție specializată a Națiunilor Unite, are competența de a monitoriza situația solicitanților de statut de refugiat și azil privind respectarea drepturilor acestora.

Summary

We live in such a period that we face enormous global uncertainty, but this situation is much more evident for tens million of refugee and displaced people or uprooted because of conflicts and persecution. The High Commissioner for persecution, as a agency specialized of United Nations, it has competence to monitorize the situation of applicants of refugee and for asylum, to respect their rights.

„Patria mea e lumea întreagă
frații mei sunt toți oamenii”.

(Thomas Paine)

Recenzent: Alexei Barbăneagră, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Trăim timpuri în care ne confruntăm cu o enormă nesiguranță globală, însă această stare este mult mai evidentă pentru zecile de milioane de refugiați și persoane strămutate ori dezrădăcinate din cauza conflictelor și persecuțiilor. Ei au pierdut nu doar meleagurile lor, ci și casele, pe cei dragi, prietenii lor, comunitățile lor și țările lor, devenind printre cele mai vulnerabile păături de pe pământ. Fiecare în parte și toți împreună au o istorie foarte umană care trebuie spusă. Refugiații nu reprezintă doar date statistice lipsite de viață, ei sunt oameni asemeni ție și mie, care au pierdut totul nu din vina lor.

Fiecare din noi are nevoie de un loc pe care să-l numească „casă”, un loc unde „aparținem”, dar pentru milioane de refugiați și persoane strămutate în toată lumea astăzi casa e ceva mai mult decât un vis îndepărtat. Fugind de persecuție și de conflict, deseori cu nimic mai mult decât cu hainele în spate, refugiații sunt separați de tot ce le este aproape: familie, prieteni, serviciu, comunitate și cultură.

În pofida enormelor lor suferințe, refugiații nu încetează niciodată să viseze la casa lor și la toate cele ce includ aceasta: familie, acceptare, securitate, simțul de apartenență și bunăstare.

A menține vie speranța refugiaților ține de responsabilitatea fiecăruia dintre noi, inclusiv de responsabilitatea liderilor internaționali care ar trebui să depună mai mult efort pentru a elimina cauzele conflictelor și a strămutărilor.

Din punct de vedere juridic, sensul termenului „refugiat” este definit în art.1 pct. (2) al Convenției privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951, care prevede că: „Refugiatul este persoana care, în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951 și unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorita acestei temeri, nu dorește protecția acestei

țări; sau care, neavând nici o cetățenie și găsin-du-se în afara țării în care avea reședință obiș-nuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă” [1, p. 23].

Acum, la început de secol XXI, protecția refugiaților înseamnă manifestarea solidarității față de persoanele cele mai amenințate din lume. Protecția refugiaților este o răspundere care revine în primul rând statelor. Pe parcursul celor 50 ani de existență, Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR) a colaborat strâns cu guvernele, în calitate de partener în protecția refugiaților. În toate regiunile lumii, guvernele au acordat azil cu generozitate refugiaților și le-au permis să rămână până când condițiile le-au permis să se întoarcă în țara de origine în siguranță și demnitate. Guvernele au permis UNHCR să-și desfășoare activitatea pe teritoriile lor și au acordat asistență financiară refugiaților, atât prin propriile programe interne pentru refugiați, cât și prin finanțarea operațiunilor de protecție și asistență ale UNHCR [2, p. 7].

Înalțul Comisariat pentru Refugiați, ca agenție specializată a Organizației Națiunilor Unite, are competența să monitorizeze situația solicitanților de azil și refugiaților, să contribuie la respectarea drepturilor lor [3, p. 20].

Cu sediul general la Geneva (Elveția) [4, p. 52], agenția a fost creată pe data de 14 decembrie 1950 de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite și a început să activeze efectiv din 1951 (pentru un mandat inițial de 3 ani), acordând ajutor la peste un milion de refugiați europeni în urma celui de a Doilea Război Mondial. În următoarele decade, deoarece numărul persoanelor dezrădăcinate de la locurile lor de trai a crescut în toată lumea, mandatul agenției a fost extins la fiecare cinci ani [5, p. 52-53].

Actualmente în lume se numără circa 20 milioane de oameni deveniți victime ale emigrației din constrângere și a strămutărilor forțate. Cifra respectivă include atât refugiați, cât și solicitanți de azil și persoanele intern strămutate și este recunoscută drept cea mai mare cifră de oameni strămutați în istoria omenirii. Cea mai mare parte din numărul refugiaților o constituie refugiații originari din țările sărace

ale Asiei și Africii care duceau la baștină lipsă de cele mai elementare lucruri cum ar fi: apă potabilă, hrană, adăpost etc.

Scopul principal al UNHCR este de a asigura respectarea drepturilor și bunăstarea refugiaților. UNHCR tinde să asigure fiecăruia dreptul de a solicita azil și de a găsi refugiu sigur într-o altă țară, precum și dreptul de a se întoarce benevol acasă. Oferind asistență refugiaților ca aceștia să revină în țara lor de origine sau pentru a se stabili într-o altă țară, UNHCR caută, de asemenea, soluții durabile pentru problemele cu care se confruntă refugiații [6, p. 8].

Un alt obiectiv al UNHCR îl constituie consolidarea capacității mai multor organizații neguvernamentale (ONG-uri), ce își desfășoară activitatea în domeniul refugiaților în vederea implementării programelor al căror scop constă în acordarea asistenței sociale, juridice, precum și reprezentarea în caz de necesitate a persoanelor refugiate în fața instanțelor judecătorești.

UNHCR încearcă să trezească interes și înțelegere față de problemele refugiaților în întreaga lume.

Astăzi, UNHCR este una din principalele agenții umanitare ale lumii, personalul său e de circa 7100 de funcționari care ajută peste 36,4 milioane de persoane în mai mult de 120 țări. Asistența este acordată nu doar refugiaților, ci și grupurilor similare, cum ar fi solicitanții de azil, apatrizii și persoanele care sunt strămutate pe teritoriile propriilor țări de origine și sunt oficial denumite persoane intern strămutate [5, p. 53].

În domeniul protecției drepturilor refugiaților UNHCR urmărește realizarea a două scopuri esențiale și anume: să asigure protecția drepturilor refugiaților și să contribuie la integrarea socială a acestora.

În aceeași ordine de idei, UNHCR urmărește, de asemenea, consolidarea reintegrării refugiaților care se întorc în țara lor de origine, în scopul evitării repetării unor situații care ar provoca noi fluxuri de refugiați.

Însă unii refugiați nu pot sau nu doresc să se întoarcă acasă, de obicei deoarece se vor confrunta din nou cu persecuția. În astfel de circumstanțe, UNHCR oferă asistență pentru

a le găsi case noi, fie în țara de azil unde ei locuiesc, fie în țările terțe, unde ar putea fi restabiliți permanent. Cu toate că multe națiuni au fost de acord să accepte refugiați pentru o perioadă limitată (pe parcursul perioadei timpurii de criză), mai puțin de 20 de națiuni în toată lumea participă la programele UNHCR de restabilire și acceptă cote de refugiați anual [6, p. 9].

De asemenea, UNHCR promovează și monitorizează respectarea acordurilor internaționale cu privire la refugiați de către guvernele statelor semnatare. Personalul UNHCR își desfășoară activitatea într-o serie de localități variate, de la capitale până la zonele de frontieră.

La modul concret, Înaltul Comisariat asigură protecția refugiaților prin:

a) promovarea încheierii și ratificării convențiilor internaționale pentru protecția refugiaților, supravegherea aplicării lor și propunerea modificării acestora;

b) promovarea, prin intermediul acordurilor speciale încheiate cu guvernele, executării tuturor măsurilor destinate să amelioreze situația refugiaților și să reducă numărul celor care necesită protecție;

c) sprijinirea eforturilor guvernamentale și a celor particulare pentru promovarea repatrierii voluntare a refugiaților sau asimilării lor în cadrul noilor comunități naționale;

d) promovarea primirii refugiaților pe teritoriul statelor, fără a exclude refugiații aparținând categoriilor celor mai nevoiași;

e) depunerea eforturilor în vederea obținerii permisiunii pentru ca refugiații să-și transfere bunurile, mai ales cele de care au nevoie pentru a se reinstala;

f) obținerea din partea guvernelor a informațiilor cu privire la numărul și condițiile refugiaților aflați pe teritoriul lor, precum și legile și regulamentele care vizează refugiații;

g) menținerea unui contact permanent cu guvernele și organizațiile interguvernamentale interesate;

h) stabilirea legăturilor în modul cel mai potrivit cu organizațiile particulare care se ocupă de problemele refugiaților;

i) facilitarea coordonării eforturilor organizațiilor particulare preocupate de bună-

țarea refugiaților [7, p. 54-55].

În toate activitățile desfășurate, UNHCR respectă principiul participării prin consultare a refugiaților în toate deciziile care îi privesc în mod direct.

În Republica Moldova UNHCR a fost înființat în anul 1997, cu scopul de a acorda sprijin Guvernului, pentru introducerea cadrului legislativ și de procedură menit să asigure suport persoanelor care necesită protecție internațională conform standardelor internaționale.

La moment UNHCR colaborează cu Centrul de Drept al Avocaților, Salvați Copiii, Centrul de Caritate pentru Refugiați și Societatea pentru Refugiați.

De asemenea reprezentanța UNHCR în Republica Moldova colaborează cu Direcția Refugiați, Biroul Migrație și Azil al Ministerului Afacerilor Interne, care se ocupă de procedura de Determinare a Statutului de Refugiat și de Consolidarea Sistemului de Azil în Republica Moldova. UNHCR menține o bună colaborare și cu Agențiile ONU în Moldova, precum și cu OSCE și alte misiuni internaționale, continuând și colaborarea cu Consiliul Europei în privința aplicării Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Direcțiile principale ale activității UNHCR în Republica Moldova sunt:

a) protecția și asistența juridică pentru solicitanții de azil și refugiați: consiliere juridică și socială, reprezentare juridică, servicii de interpretare și asistență financiară limitată;

b) asistență tehnică în materia apatridiei: acces la instrumentele internaționale relevante, îmbunătățirea legislației naționale cu privire la cetățenie și consiliere atunci când este nevoie;

c) asistență tehnică și vizite de studiu pentru personalul guvernamental, acces la informații din țările de origine și pregătire în materia azilului, a drepturilor omului, a asistenței umanitare și în alte domenii relevante și cu incidență în asistența refugiaților, asistență în elaborarea politicilor și strategiilor guvernamentale în domeniul azilului;

d) îmbunătățirea condițiilor de asistență socială solicitanților de azil și refugiaților: condițiile de primire/cazare, acces la educație,

locuri de muncă, acces la serviciile de sănătate și condițiile de subzistență [5, p. 55-56].

Domeniile de cooperare ale UNHCR în Republica Moldova sunt:

a) accesul la procedura de azil și la teritoriul, precum și respectarea principiului nereturnării;

b) permanenta îmbunătățire a calității procedurii de determinare a statutului de refugiat în Republica Moldova;

c) îmbunătățirea condițiilor de primire a solicitanților de azil și de cazare a refugiaților;

d) reunificarea familiilor de refugiați;

e) integrarea refugiaților în societatea moldovenească și accesul acestora la cetățenia Republicii Moldova;

f) instruirea calitativă în domeniul azilului și refugiatului a personalului serviciilor publice (serviciul grăniceri, organele de poliție etc.);

g) oferirea de soluții durabile: repatrierea voluntară (atunci când condițiile din țara de origine permit acest lucru) și stabilirea într-un stat terț (dacă nici o altă soluție nu este posibilă, și doar în anumite situații) [5, p. 56].

Analiza și generalizarea materialului expus în prezentul studiu permit a formula următoarele concluzii:

1. Astăzi, UNHCR este una din principalele agenții umanitare ale lumii, ce are competența să monitorizeze situația solicitanților de azil și refugiaților contribuind la respectarea drepturilor lor.

2. UNHCR asigură fiecărui refugiat dreptul de a solicita azil și de a găsi refugiu sigur într-o altă țară, precum și dreptul de a se întoarce benevol acasă.

3. UNHCR încearcă să trezească interes și înțelegere față de problemele persoanelor refugiate în întreaga comunitate internațională.

4. UNHCR promovează și monitorizează respectarea acordurilor internaționale cu privire la refugiați de către guvernele statelor semnatare.

5. Un alt obiectiv al UNHCR îl constituie acordarea asistenței sociale, juridice,

precum și reprezentarea în caz de necesitate a persoanelor refugiate în fața instanțelor judecătorești.

6. De asemenea, UNHCR urmărește realizarea scopului esențial, și anume asigurarea protecției drepturilor refugiaților.

7. UNHCR realizează colaborarea internațională cu numeroase organizații în scopul promovării și respectării drepturilor refugiaților.

8. UNHCR, prin intermediul mecanismelor naționale și internaționale, contribuie la acordarea sprijinului acestor păături vulnerabile în vederea restabilirii drepturilor sale încălcate și contribuiri la reintegrarea lor în societate.

Bibliografie

1. Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951. În Culegere de acte normative privind azilul (texte și extrase de la data de 1 iunie 2004), Chișinău, „Tipografia Sirius”, 2004.
2. Broșură informativă pentru solicitanții de azil, refugiații, beneficiarii de protecție umanitară și temporară în Republica Moldova, Chișinău.
3. Kate Jastram, Marilyn Achiron, „Ghid cu privire la dreptul internațional al refugiaților”, în *Ghid pentru parlamentari*, nr. 2-2001, 2001.
4. Eugenia Parlicov, Nina Uzicov, Valentina Olaru ș.a., *Cunoașterea drepturilor refugiaților pentru educația toleranței. Suport informațional despre situația refugiaților în lume*, Chișinău, UNHCR, 2005.
5. Roman Starașciuc, *Dreptul refugiaților (note de curs)*, Chișinău, UNHCR, 2011.
6. Statutul Biroului Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, Capitolul II, pct. 19; reeditat ICNUR Moldova, Chișinău, 2001, 147 pag
7. Statutul Biroului Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, Capitolul II, pct. 8; reeditat ICNUR Moldova, Chișinău, 2001.

Ion CHIRTOACĂ,

lector-asistent al Catedrei „Drept public”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept,

Vitalie HOMENCU,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

EVOLUȚIA DREPTURILOR OMULUI PÎNĂ LA CREAREA ONU

Rezumat

În tema abordată am încercat să identific principalele căi de dezvoltare a ideilor ce au constituit temelia constituirii reglementărilor internaționale ale drepturilor omului, de asemenea o atenție sporită am acordat influenței factorului istoric și politic în afirmarea drepturilor omului. Am realizat o analiză succintă a principalelor documente ce au fost elaborate pe parcursul timpului în domeniul analizat evidențiindu-le importanța ce au fost, sunt și vor fi de o valoare incontestabilă, fiind pentru posteritate documente de referință.

Summary

The theme addressed I tried to identify the main ways of developing ideas that constitute the foundation of international human rights regulations also I have given attention to historical and political factors influence the affirmation of human rights. I conducted a brief analysis of the main documents that have been developed over time in the analyzed highlighting their importance have been, are and will be of unquestionable value, the reference documents for posterity.

Problema drepturilor omului în majoritatea lucrărilor de specialitate se concentrează asupra faptului că această problemă este una specifică secolului al XX-lea, precizându-se că acest fenomen a devenit un deziderat pentru omenire după terminarea celei de a II-a conflagrații militare mondiale și în special odată cu semnarea Cartei ONU la 26 iunie 1945 care a pus bazele fondării la 24 octombrie 1945 a ONU.

Pe lângă aceste realități menționate mai sus, problematica drepturilor omului nu este o chestiune nouă în istoria umanității. Ideea de drepturi ale omului își are rădăcinile în civilizația antică greacă.

Faptul că filosofii antichității își puneau întrebări referitoare la egalitatea dintre oameni ne este demonstrat de precizarea filosofului Aristotel (384-322 î.e.n.) care în lucrarea sa de referință *Politica* în capitolul I menționa: „căci este contrar naturii a stăpîni sclavi, căci numai prin lege devine cineva sclav ori este liber, prin natură nu se deosebesc întru nimic, că orînduirea aceasta așa dar nu se întemeiază pe dreptate, ci pe violență”.

Din analiza generală a acestei precizări, ne putem da seama că autorii antici conștientizau ilegalitățile existente în perioada respectivă referitoare la exploatarea omului, lucru ce contravenea spiritului uman. Aristotel atrăgea atenția asupra faptului că indivizii „Omul în perfecțiunea sa este cea mai nobilă dintre ființe, tot astfel lipsit de lege și de dreptate, este cea mai rea din toate, căci cel mai groaznic lucru este nedreptatea” [1, p. 23].

Încă o dată constatăm înclinarea filosofilor antici asupra necesității construirii unei societăți bazate pe respectarea legilor care ar avea ca finalitate și egalitatea indivizilor ce compun respectiva comunitate. Cu toate acestea, în epoca antică nu au fost instituite instrumente juridice ce ar fi aparat drepturile omului.

Astfel, primele instrumente juridice pentru protecția drepturilor omului care au fost o urmare a luptei dintre diverse categorii sociale împotriva autrocităților comise de feudali este „Magna Carta Libertatum”, proclamată în Anglia la 15 iunie 1215, document impus regelui Ioan fără de Țară de către baroni,

cavaleri și orășeni. Acest document cuprindea 63 de articole „care reprezintă o garanție a privilegiilor bisericii, ale nobilimii și ale oamenilor liberi, privilegiile care limitau într-o anumită măsură puterea regală” [2, p. 71].

Unul din cele mai importante prevederi este cea de la art.39 care prevedea „că nici un om liber nu va fi arestat sau închis, sau deposedat de bunurile sale, nu va fi declarat în afara legii decât în temeiul unei judecăți legiuite celor egali cu el sau potrivit legilor țării”. Iată o primă prevedere completă care cuprinde reglementări de ordin general ce se referă la drepturile omului cum ar fi apărarea libertății omului, apărarea proprietății private. Acest act datorită prevederilor sale s-a impus cu prioritate asupra tuturor celorlalte acte care s-au elaborat în perioada dată.

Următoarele instrumente juridice de protecție a drepturilor omului vor apărea la începutul sec. al XVII-lea tot în Anglia. Aici se cuvine a menționa că printre cele mai importante documente privind drepturile omului sunt: Petiția Drepturilor elaborată la 7 iunie 1628, urmată apoi de Habeas Corpus Act din 26 mai 1679 și Bill of Rights din 13 februarie 1689. Prin intermediul acestor documente s-a format sistemul parlamentar al Marii Britanii care se baza pe dreptul la alegeri libere, libertatea cuvântului, dreptul la libertatea pe cauțiune, interzicerea pedepselor cu cruzime etc.

Evoluția ulterioară a drepturilor omului a fost influențată de teoriile dreptului natural care își fac apariția în sec. al XVIII-lea.

„Teoriile dreptului natural, fundamentul inițial al drepturilor omului, așa cum s-au afirmat ele la 1789, era un drept anterior și superior statului, drept care provenea din însăși natura umană” [3, p. 63].

Conform acestor concepții, statul și societatea sunt creații ale omului, fiind de fapt rezultatul unui contract. Cel mai cunoscut adept al acestei concepții este gânditorul francez Jean-Jaques Rousseau (1712-1778), care în lucrarea sa de căpătii intitulată în mod sugestiv Contractul social editată la 1762, abordează anume aceste aspecte. În acest sens, gânditorul francez releva rolul statului în respectarea drepturilor omului, și anume: „Departea de a

voi ca statul să fie sărac, aș vrea, dimpotrivă, ca el să aibă totul și ca fiecare să-și aibă partea sa din bunurile comune numai proporțional cu serviciile sale” [4, p. 113].

Tot aici se înscrie și activitatea lui Montesquieu (1689-1755) care în lucrarea Despre spiritul legilor formulează o definiție a legii, și anume „Legile, în sensul cel mai larg, sunt raporturi necesare care derivă din natura lucrurilor și în acest sens toate lucrurile au legile lor” [5, p. 234].

Aceste idei ale gânditorilor francezi au pregătit partea ideologică a Revoluției franceze de la 1789 care a dus la adoptarea primului document complet referitor la „drepturile omului”, și anume „Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului” din 26 august 1789, acest document fiind unul fundamental în dezvoltarea democrației moderne, punându-și amprenta asupra regimurilor constituționale moderne. El este documentul ce a consacrat conceptul drepturilor și libertăților fundamentale, cele mai importante prevederi în acest sens fiind desprinse chiar din preambulul documentului care precizează: „Considerând că ignorarea, uitarea sau disprețuirea drepturilor omului sunt singurele cauze ale nefericirilor populare și ale corupției guvernelor, au decis să expună într-o declarație solemnă drepturile naturale, indienabile și sacre ale omului”.

O prevedere remarcabilă a acestui document este cea de la art.1: „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi. Deosebirile sociale nu pot fi întemeiate decât pe utilitate publică”. Vedem că chiar din primul articol se pune accentul pe libertatea și egalitatea ființelor umane, prevedere inovatoare pentru acele vremuri. Merită să menționăm în conținutul art. IV: „Libertatea este de a face tot ce nu face rău altora, astfel dreptul fiecărui om nu are limite, cu excepția celor care asigură celorlalți membri ai societății exercitarea aceluiași drepturi. Aceste limite pot fi determinate numai prin lege”. Sesizăm că prevederile declarației constituie piatra de temelie a reglementării și respectării universale a drepturilor ființei umane fără nici o îngrădire decât cu excepția îngrădirilor prevăzute de lege ce au scopul de a apăra o valoare mult mai înaltă.

Anticipînd încălcarea drepturilor omului, autorii declarației insistă asupra necesității creării unui mecanism de protejare a drepturilor omului. Astfel, art.12 prevede că „Garantarea drepturilor omului și ale cetățeanului necesită o forță publică, această forță este instituită în avantajul tuturor și în folosul personal al cărora le este încredințată”.

Un document important în materia drepturilor omului este „Declarația drepturilor din Statul Virginia”, adoptată la 12 iunie 1776, care pune în prim-plan faptul că oamenii se nasc egali, liberi și independenți, punîndu-se accentul pe dreptul individului de a se bucura de viață și de libertate. Tot aici pe continental american, la 4 iulie 1776, la Philadelphia reprezentanții celor 13 colonii au adoptat „Declarația de Independență a SUA”, document care consacră ideea de bază că toate guvernele au fost stabilite de oameni anume pentru a garanta drepturile consfințite. Aceste idei vor constitui baza elaborării și adoptării Constituției SUA de la 1787.

În tema cercetată am punctat ideile de bază din documentele ce pun temelia constituirii reglementărilor internaționale ale drepturilor omului, documente ce au fost, sunt și vor fi de o valoare incontestabilă, fiind pentru posteritate documente de referință.

Bibliografie

1. Aristotel, *Politica*, cartea I.
2. P. Cocîrlă, *Dicționar explicativ de istorie medievală*, vol. II, Centrul poligrafic al USM, Chișinău, 2010.
3. I. Dogaru, D.C. Dănișor, *Drepturile omului și libertățile publice*, Editura Zamolxe, Chișinău, 1998.
4. J.-J. Rousseau, *Contractul social*, Editura Științifică, București, 1957.
5. Ch.L. Montesquieu, *De l'esprit des lois*, Editura Științifică, București, 1964.

Aliona GUMENCO,
 lector-asistent al Catedrei „Drept public”
 al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CRIMA ORGANIZATĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat

Crima organizată este o sumă de fapte cu un grad de pericol social deosebit, care nu se comite niciodată de oamenii nevoiași, aflați în disperarea sărăciei, ci dimpotrivă, făptuitorii sunt oameni bogați, puternici, fără prejudecăți. Rareori mișcările unor asemenea fapte constă în obținerea imediată de bunuri și valori, pentru că de regulă cei care organizează și conduc crime de anvergură urmăresc cucerirea unei anumite puteri și poziții în comunitatea din care fac parte, ca mai apoi în baza acestei puteri și poziții să vină profitul.

Summary

Organized crime, an amount of facts, with a great rank of social threat, which is never primarily accomplished by people in need, which are in desperate poverty, but rather the offenders are wealthy, powerful, without prejudice. Seldom, such movements consist in achieving immediate goods and values, because usually, those who organize and lead major crimes seek conquering a certain power and position in the community they belong to, and later under that power and position, to come to profits.

În anii '60-'70 ai secolului trecut lupta contra grupărilor criminale a fost determinată pe motiv că într-o țară socialistă un astfel de fenomen nu ar exista. Acest negativism n-a avut decât o singură consecință—dezvoltarea criminalității organizate. În perioada stagnării pentru aceasta s-au creat toate condițiile necesare. Economia planificată genera veșnicul deficit de mărfuri, ceea ce a dus la apariția de lapidărilor-afaceriști, care și-au asumat obligația „civică” de a satisface nevoile raționale și iraționale ale populației. Sistemul politic și birocrăția au dus la apariția așa-numitei „elită de partid”, care utiliza pentru propria sa prosperitate fondurile de stat, piețele de desfacere, sistemul financiar, aparatul economic, administrativ, de control și cel de drept. Astfel, în urma activității dezastruoase a celor două clanuri, economic și politico-economic, care nu uitau și nu se sinchiseau deseori să coopereze, au fost puternic afectate multe ramuri ale economiei naționale, creându-se și dezvoltându-se în paralel economia tenebră. [1, p. 49-51].

Crima organizată poate fi percepută ca un proces social „pătruns în viața noastră socială și politică”, ce izvorăște din tendința diferitor grupuri de a folosi criminalitatea ca

mijloc de mobilitate socială și chiar de acapărare a puterii.

Așa cum majoritatea oamenilor sunt interesați în a obține mai mulți bani cu mai puține eforturi și mai puține riscuri, tot astfel și criminalii urmăresc același traseu și au același scop final. De aceea motivația organizării de tip criminal este în mare parte asemănătoare cu aceea din afacerile legale.

Pentru a-și atinge scopul, la început 2-3 indivizi își creează un parteneriat temporar în care lucrează împreună pentru a duce la îndeplinire sarcina fixată, adică acumularea unui câștig cât mai substanțial.

Pe parcurs, dacă afacerea a dat roade, aceste ”parteneriate” se pot dezvolta în asociații permanente care, de fapt nu sunt altceva decât niște grupuri infracționiste, adică ”bande”, de infractori. Aceste grupuri sau bande sunt caracterizate ca o diviziune a muncii bine definită în care membrii ei, sub comanda unui șef recunoscut își folosesc diferitele ”cunoștințe” într-un efort coordonat de a realiza sarcini dificile și cât mai profitabile.

Infractorii care fac parte din categoria celor ce comit infracțiuni într-un mod organizat au ca cel mai înalt nivel de organizare așa-

zisul „sindicat” care, de fapt, este o asociație cu caracter permanent în care infractorii operează într-un mod asemănător ca o organizație legală de afaceri. Doar la acest nivel de organizare, cu asocieri de criminali pe scară largă se poate vorbi de crimă organizată.

Acest cuvânt „sindicat” își are originea directă în limbajul afacerilor legale, iar semnificația termenului în contextul prezentat rezidă în faptul că el reprezintă o combinație importantă și pe scară largă a capitalului și a personalului adecvat, capabil să ducă la bun sfârșit activitatea criminală. Ca și marile întreprinderi care au fost inspirate, sindicatele criminale pot să cumpere cele mai bune talente în furnizarea serviciilor și a abilităților tehnice de care au nevoie și nu le posedă.

Sindicatul vine și oferă clienților care doresc anumite servicii și mărfuri ilegale pentru care vor plăti deseori direct și în numerar. În acest sens, sunt semnificative de exemplificat următoarele: sexul ilicit, drogurile, alcoolul sau jocurile de noroc. Acestea țin capetele de afiș ale preferințelor clienților.

Sindicatul crimei înflorește fiindcă oamenii care dispun de sume mari de bani sunt dispuși să plătească prețul cerut pentru serviciul furnizat sau marfa vândută.

Dacă la început crima organizată avea drept scop suprem doar obținerea unor profituri imense, în prezent ea tinde și spre acaparea puterii politice. Organizațiile criminale nu numai că devin tot mai puternice și mai diversificate, dar și capătă tot mai evident forme sistematice de interacțiune în scopul dezvoltării activității ilicite îndreptate spre sporirea veniturilor pieței negre și lărgirea posibilităților de infiltrare în businessul legal.

Treptat, comunitățile criminale impun modul lor de existență întregii societăți, dorind s-o transforme astfel într-o formațiune interlopă. Încă un element foarte important este faptul că crima organizată își lărgeste teritoriul și se transformă dintr-un fenomen național în unul internațional ce atentează la interesele comunității mondiale.

Toate aceste lucruri trezesc neliniștea și

îngrijorarea savanților-juriști din diferite țări. Mai mult decât atât, oamenii de știință elaborează proiecte internaționale privind contracararea criminalității organizate, având în vedere faptul că, pe de o parte, o crimă organizată poate fi orientată spre putere, spre pătrunderea în anumite medii sociale și politice ale societății cu scopul destabilizării activității guvernului, iar pe de altă parte, ea presupune întotdeauna o înțelegere secretă cu puterea politică.

Activitățile ce compun crima organizată au un caracter secret și bine organizat, din care cauză realizează un impact social deosebit de negativ, care epuizează puterea societății, amenință integritatea guvernelor, determină creșterea taxelor care se adaugă la prețul mărfurilor, pune în pericol siguranța și locurile de muncă ale cetățenilor, aduce daune agenților economici aflați în competiție, controlează prin forța banilor sindicatele, în final realizând o puternică influență în sfera economicului, socialului și mai ales a politicului.

Odată cu destrămarea URSS n-a dispărut și problema criminalității organizate, mai mult ca atât, tranziția la economia de piață a statelor membre ale URSS a contribuit la dinamizarea și la expansiunea ei.

Paralel cu dezvoltarea formelor tradiționale de crimă organizată, apar permanent noi forme de activități infracționale. Toate acestea sunt posibile din cauza vidului juridic și ca rezultat are loc implantarea pe piața națională cu folosirea frauduloasă a resurselor economice și capacităților industriale.

Legislația penală a majorității statelor ex-sovietice nu găsește o definiție precisă crimei organizate. Spre exemplu, poliția rusă definește crima organizată ca fiind un grup stabil, ierarhizat și organizat într-o structură cu cel puțin două niveluri (conducere și execuție), format în scopul comiterii unor infracțiuni specializate, care se sustrag legii și se protejează prin corupție. [3, p. 53].

Crima organizată în RM este reprezentată de circa 300 de grupări criminale, dintre care cele de nivel republican sunt dirijate de

așa-numiții „hoți în lege”

Organizațiile criminale au diverse direcții de activitate: traficul și comerțul cu stupefiante, organizarea și desfășurarea unor afaceri comerciale și industriale în plan național și internațional, inițierea, organizarea și desfășurarea unor lovituri asupra depozitelor de valori și asupra instituțiilor bancare; desfășurarea traficului de valori și valută, elaborarea unor scenarii pentru ocuparea posturilor în viața economică și politică a societății prin metode și mijloace adecvate, inclusiv manipularea alegerilor și alte forme de vici [2, p. 26-28].

Veniturile substanțiale, obținute din aceste activități, sunt folosite adesea de către structurile criminale organizate pentru a pătrunde și controla organizațiile legale, asigurându-și și o aparență de legalitate, reușind să influențeze din interior organele publice, agenții economici.

După anii '89-'91, odată cu trecerea de la un sistem de valori la altul, de la un mod de producție la altul, criminalitatea a explodat în pricepere și intensitate.

Printre cauzele ce au dus la creșterea stării infracționale și la apariția noilor forme de criminalitate putem menționa:

- destructurarea socială, ceea ce a determinat confuzii multiple;
- concedierile reprezentanților instituțiilor abilitate să aplice legea;
- insuficiența și uneori incoerența legislativă, care dă posibilități de dublă interpretare și aplicare. [3, p. 67].

Astăzi, mai mult ca oricând, alături de criza economică, care ne-a pătruns pe deplin și de cea politică care ne cuprinde tot mai strâns, societatea noastră se confruntă și cu grave crime organizate în diversele ei forme și manifestări. Pentru ca prevenirea și combaterea acestui fenomen infracțional să aibă la bază niște cunoștințe solide, se impune un studiu profund și multilateral al delincvenței în cauză.

Cea mai răspândită „afacere” a crimei

organizate în Republica Moldova este spălarea banilor–mijloc prin care organizațiile de tip mafiot încearcă să ascundă originea și posesia reală a veniturilor provenind din activitățile lor infracționale. Sursele enorme de bani lichizi, care trebuie să fie introduși prin orice metodă în sistemul financiar, sunt generate de activitățile crimei organizate–șantaj, furt, trafic de droguri, contrabandă, vânzări ilegale de arme, rețele de prostituție etc.

Spălarea banilor se desfășoară, de obicei, în trei etape:

- la prima etapă, numerarul sau echivalentul unei sume în numerar este plasat în sistemul financiar;
- la a doua etapă, banii sunt transferați sau mutați în alte conturi printr-o serie de tranzacții financiare destinate de a pierde urma banilor;
- la etapa a treia, fondurile sunt reintroduse în economie astfel încât să pară că au provenit din surse legitime.

Există mai multe metode de spălare a banilor, cum ar fi cumpărarea și vânzarea unui obiect de lux, a unei mașini, bijuteriilor etc. sau trecerea banilor printr-o rețea complexă internațională, de afaceri ilegale și prin companii-scoică, companii care există numai ca persoane juridice fără a desfășura sau deține activități comerciale. Organizațiile criminale folosesc pe larg companiile off-shore pe care le creează nu numai ca paradisuri fiscale, ci și ca pe un instrument dintre cele mai eficiente pentru spălarea banilor din afaceri ilegale. Off-shore-urile le asigură infractorilor un nivel destul de ridicat de legalitate, destul cât să nu mai intre în vizorul autorităților din țările lor de origine sau destul cât să le evite permanenta intruziune în afacerile lor. [4, p 89-93].

Din acest punct de vedere, în cazul în care legile unei anumite țări lasă loc de interpretări sau pot fi ocolite, recurgerea la paradisurile fiscale se poate transforma într-o adevărată cutie a Pandorei, afectând grav nu numai veniturile fiscale, dar și produsul intern brut al țării respective. În RM au izbucnit mai multe scandaluri în legătură cu procurarea prin

intermediul firmelor off-shore, la prețuri diminuate, a unor pachete majoritare de acțiuni sau a unor obiecte aflate integral în proprietatea statului.

O altă activitate destul de răspândită pe teritoriul țării este corupția. Corupția reprezintă folosirea abuzivă a puterii publice, în scopul satisfacerii unor interese personale sau de grup. Ca act antisocial, corupția este foarte frecvent întâlnită în societate și este deosebit de gravă deoarece favorizează interesele unor particulari, mai ales în aria economică, afectând interesele colective prin: însușirea, deturarea și folosirea resurselor publice în interes personal, ocuparea unor funcții publice prin relații preferențiale, încheierea unor tranzacții prin elucidarea normelor morale și legale.

Corupția vizează un ansamblu de activități imorale, ilicite, ilegale realizate nu numai de indivizi cu funcții de conducere sau care exercită un rol public, ci și de diverse grupuri și organizații criminale, în scopul obținerii unor avantaje materiale sau morale sau unui statut social superior prin utilizarea unor forme de constrângere, șantaj, înșelăciune, mituire, cumpărare, intimidare etc.

Corupția a atins cote dezastruoase, devenind tot mai vizibilă. Ea a devenit axa de integrare a relațiilor mafioate, iar proporțiile ei prezintă un pericol considerabil pentru securitatea națională. Această situație impune cu necesitate intensificarea luptei nu numai contra persoanelor corupte, ci și contra fenomenului corupției ca atare.

Un aspect îngrijorător îl reprezintă creșterea mare a criminalității organizate care colaborează strâns cu rețele internaționale de criminali și care a dus la creșterea traficului de ființe umane, contrabanda, traficul și prelevarea ilegală a organelor umane.

Referitor la crima organizată se poate afirma că aceasta s-a răspândit în aproape toate țările lumii dezvoltate, în curs de dezvoltare sau nedezvoltate, uneori deschis alături în mod absolut conspirat, asemănător unii maladii contagioase.

Ceea ce demonstrează elocvent că acest

fenomen a invadat toate domeniile clasice ale activităților infracționale, începând cu traficul de droguri și de arme, însă nu s-a limitat numai la delictele consacrate; actualmente asistăm la extinderea acestor structuri în domeniul falsurilor, al infracțiunilor îndreptate împotriva proprietății, a celor cu violență, în domeniul financiar, bancar și chiar în sfera delictelor așa-zisei „vieți de noapte”.

Mai trebuie remarcat faptul că succesul acestor organizații criminale devine tot mai mare pe măsură ce activitatea lor este din ce în ce mai conspirată, din care cauză nu s-a făcut suficientă lumină asupra adevăratelor dimensiuni ale crimei organizate și nu s-au elucidat de cât în mică măsură consecințele negative pe care le produce.

Generalizând, se poate spune că s-a constituit o structură și o schemă, bine pusă la punct de relațiile criminale, care încearcă să-și demonstreze puterea și promovarea unor politici proprii de îmbogățire, fără să aibă teamă de vreo schimbare în politica autorităților publice. Aceste relații sunt atât de puternice și de influente încât au pătruns adânc în toate sferele vieții politice, și practic organizațiile criminale își impun condițiile puterii legislative, executive și judiciare.

Trebuie să menționăm încă o dată că organizația criminală prezintă cea mai periculoasă formă de manifestare a activității criminale, întrucât tinde spre stăpânirea în toate domeniile vieții societății și statului. Activitatea ilegală a fenomenului infracțional respectiv este îndreptată spre nimicirea temeliei puterii de stat și subminării securității obștești. În legătură cu aceasta este necesar de a întreprinde cele mai stricte măsuri de rezistență în fața activității organizațiilor criminale și în cele mai scurte termene, întrucât republica noastră la ora actuală se află într-o situație criminogenă catastrofală care deseori se manifestă în:

- tendința organizațiilor criminale și criminalității organizate de pătrunde în puterea oficială;
- influența asupra raporturilor sociale pe cale legală, iar ulterior chiar ilegal;

• omorul obraznic și nepedepsit al liderilor vieții sociale și politice, lideri incozi.

După cum am mai precizat, crima organizată este, în cele din urmă, o sumă de fapte cu un grad de pericol social deosebit, care nu se comite niciodată de oamenii nevoiași, aflați în disperarea sărăciei, ci dimpotrivă, făptuitorii sunt oameni bogați, puternici, fără prejudecăți. Rareori mișcările unor asemenea fapte constă în obținerea imediată de bunuri și valori, pentru că, de regulă, cei care organizează și conduc crime de anvergură urmăresc cucerirea unei anumite puteri și poziții în comunitatea din care fac parte, ca mai apoi, în baza acestei puteri și poziții, să vină profitul.

În acest context, în care crima organizată se globalizează, pătrunzând aproape în toate domeniile vieții economice și sociale, este de așteptat și o amplificare a gradului de intelectualizare a acestuia, prin absorbția în interiorul grupurilor criminale a unor persoane care ocupă posturi oficiale, cheie în domeniul administrației, finanțelor, băncilor, comerțului, justiției, vămilor, dar și a unor specialiști de marcă, dintre care avocați cu reputație profesională excelentă, economiști de prestigiu, specialiști în domeniul telecomunicațiilor și computerelor.

În același timp, grupările de tip mafiot încearcă și chiar reușesc cu ușurință să pună

mâna pe o bună parte a presei și a altor mijloace de informare în masă.

Aceasta pentru că presa prezintă o importanță aparte pentru grupurile mafiot, ea fiind folosită cu eficiență atât pentru atacuri concertate împotriva persoanelor sau organizațiilor incomode sau rivale, cât mai ales pentru a preveni atacurile sau dezvăluirile ce le pot face ziariștii în legătură cu afacerile subterane ale mafioților.

Organizațiile criminale existente care activează în republică și care de regulă, se află în strânsă legătură cu grupuri criminale din alte țări ale fostului lagăr socialist, devin din ce în ce mai puternice, atrăgând în activitatea lor noi și noi membri.

Bibliografie

1. T. Amza, *Criminologie teoretică*, București, 2000.
2. C. Creangă, *Criminalitatea internațională și drepturile omului*, Chișinău, 2000.
3. V. Untilă, *Crima organizată*, Chișinău, 2000.
4. I. Ciobanu, *Criminalitatea organizată la nivel transnațional și unele forme de manifestare în RM*, Chișinău, 2001.
5. Legea RM „Cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor” din 15.11.2001.

Lilian LUCHIN,

lector superior al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

UNELE ERORI COMISE ÎN CADRUL CERCETĂRII LOCULUI FAPTEI PE CAZURILE ACCIDENTELOR RUTIERE

Rezumat:

În aceasta publicație am încercat atingerea problemei unor erori comise în cadrul cercetării locului faptei pe cazurile accidentelor rutiere și unele propuneri cu privire la redresarea acestor situații. După cum a remarcat Nicolae Vaschide „Constatarea erorilor constituie progresul științific”

Summary

In this publication we have tried to achieve the problem of errors committed in the crime scene investigation on cases of road accidents and some proposals for redress situations. As noted Nicholas Vaschide „Finding errors erected scientific”.

Evoluțiile economice și sociale din ultimii ani în Republica Moldova au pus în evidență necesitatea unor intervenții prompte, a unor reforme profunde și reale în domeniul asigurării securității rutiere pe drumurile publice. Odată cu intensificarea traficului rutier și sporirea rolului transportului în economia națională, problemele pe segmentul securitate rutieră devin tot mai evidente și acute.

Creșterea anuală a numărului de vehicule pe drumurile publice alarmează considerabil organele de drept în legătură cu producerea accidentelor de circulație. Această situație ne este arătată și în statisticile poliției rutiere. Pe parcursul primelor 5 luni ale anului 2012 au fost înregistrate 943 accidente rutiere soldate cu 116 persoane decedate și 1179 traumatizate.

Din numărul total de accidente, cea mai mare parte o constituie:

- tamponarea pietonilor – 350 accidente (37,1% din numărul total de accidente comise în perioada respectivă);
 - ciocnirea mijloacelor de transport – 233 (24,7%);
 - tamponarea obstacolelor – 142 (15,1%);
 - inversiunea mijloacelor de transport – 73 (7,7%);
 - tamponarea cicliștilor – 27 (2,9%);
 - tamponarea hipomobilelor – 7 (0,7%).
- Concomitent, cea mai mare parte din

numărul de accidente s-a produs din vina conducătorilor auto – 842 sau 89,3% din toate accidentele înregistrate în țară.

Efectuând o analiză a încălcărilor regulilor de circulație comise de conducătorii auto, care duc la săvârșirea accidentelor rutiere, aceste încălcări se repartizează astfel:

- viteză neadecvată vizibilității, condițiilor, situației rutiere – 262 accidente (31,1% din toate accidentele comise din vina conducătorilor auto);
 - de trecere a pasajelor pentru pietoni – 122 (14,5%);
 - depășirea vitezei stabilite – 102 (12,1%);
 - nerespectarea priorității la trecerea intersecțiilor – 93 (11,1%);
 - nerespectarea distanței, intervalului lateral – 82 (9,7%);
 - de începere a deplasării, schimbare a direcției, manevrare – 79 (9,4%);
 - conducerea transportului sub influența alcoolului – 53 (6,3%).

Din vina pietonilor care au încălcat regulile de traversare a părții carosabile au fost înregistrate 67 accidente rutiere, sau 19,1% din numărul tamponărilor de pietoni, soldate cu decesul a 9 și traumatizarea altor 63 persoane.

Efectuând o analiză a încălcărilor regulilor de circulație comise de pietoni, aceste încălcări pot fi repartizate astfel:

- traversarea străzii fără a se asigura în prealabil – 43 accidente (64,2% din toate accidentele comise din vina pietonilor);

- traversarea străzii în locuri interzise – 12 (17,9%);

- deplasarea neregulamentară pe carosabil – 6 accidente (9,0%).

În raport cu anul precedent, se atestă o reducere cu 7%, fiind înregistrate 186 accidente cu implicarea copiilor, în urma cărora și-au pierdut viața 14 (+75%) și au fost traumatizați 204 (- 6,4%) copii.

Din culpa proprie a copiilor s-au produs 22 (+10%) accidente în care au decedat 2 (+100%) și au fost traumatizați 20 (0%) copii.

Din cele expuse mai sus vedem ca accidentele rutiere nu se diminuează, ba chiar se mențin și în cadrul combaterii acestui fenomen organele de drept ar fi bine să pună un accent pe prevenirea lor dar nu și în ultimul rând pe cercetarea calitativă și obiectivă a lor. Practica judiciară arată că calitatea cercetărilor nu se îmbunătățește, în pofida evoluției în ultimii ani a criminalisticii atât pe plan mondial și național, cât și a metodelor de cercetare a acestor categorii de infracțiuni. Una din cauzele acestui fenomen sunt efectuarea necorespunzătoare a acțiunilor de urmărire penală, în special cercetarea locului faptei unde s-a produs accidentul rutier.

Complexitatea petrecerii cercetării locului faptei se manifestă în primul prin necesitatea finalizării în termene foarte restrânse din cauza imposibilității să se întrerupă pe un timp mai îndelungat traficul rutier pe o porțiune de drum, dar această situație impune o cercetare inadecvată, ceea ce afectează în mod negativ calitatea acestor acțiuni. Multe din probe nu sunt depistate imediat și după cercetare de obicei sunt pe cale de dispariție. Această lacună este una dintre principalele probleme ale cercetării locului faptei. Tradițional, ea poate parțial fi rezolvată prin impunerea efectuării cercetării de către specialiști calificați cu experiență în domeniu și cu o vastă pregătire teoretică.

În realitate ofițerul de urmărire penală se deplasează rar la locul faptei, invocând de

cele mai dese ori lipsa de timp, dar în cercetările ulterioare este impus să se folosească de acele materiale care au fost inițial colectate de lucrătorii poliției rutiere, care în multe cazuri nu sunt gata să rezolve sarcinile cercetării pe deplin și calitativ.

În unele situații lucrătorii practici nu întotdeauna rezolvă chiar și un set minim de activități care alcătuiesc conținutul cercetării. Însă în totalitate mecanismul accidentului rutier este cercetat mai rar, deseori sunt cercetate numai unele detalii în parte. În urma cercetării ulterioare pentru înțelegerea mai detaliată a mecanismului producerii accidentului rutier organul de urmărire penală depistează o mulțime de neajunsuri. Se fac puse în evidență problemele și erorile comise în timpul cercetării locului faptei, iar o cercetare suplimentară sau repetată nu este posibilă în marea majoritate a cazurilor.

În faza inițială de cercetare a locului faptei, persoanele care execută această acțiune nu întotdeauna apreciază corect hotarul cercetării locului accidentului. De multe ori hotarele cercetării se îngustează, ceea ce face cercetarea să fie incompletă, micșorându-se cantitatea și numărul urmelor și obiectelor corp delict. O altă situație este atunci când, studiind procesul – verbal de cercetare la fața locului vedem că ofițerii de urmărire penală își concentrează toată atenția la acea parte a cercetării care cuprinde partea finală a accidentului, adică la amplasamentul autovehiculelor implicate în accident, locul nemijlocit al tamponării și locurile aferente lui. Această situație este destul de importantă, dar dacă ne referim la recomandările criminaliștilor în procesul verbal de cercetare la fața locului trebuie să mai reflectăm cu lux de amănunte starea carosabilului și prezența pe el a urmelor care au legătură strânsă cu accidentul rutier nu mai puțin de la o distanță de 100–300 metri. Acest moment ne va permite să fixăm prezența sau lipsa unor inconveniente de deplasare ca obstacole ce duc la scăderea vizibilității drumului, regimului de lucru al semaforului și alte circumstanțe importante. Din cele expuse ne demonstrează situațiile când nu sunt fixate în procesul – ver-

bal și în fine primim o ambianță necercetată practic a primei faze a accidentului în baza căroră putem înainta unele versiuni ale comiterii accidentului rutier.

Datele cercetării locului faptei a accidentului rutier trebuie să ofere ofițerului de urmărire penală o oportunitate de a construi un model mental al accidentului în care trebuie incluse atât elementele statice, cât și cele dinamice ale circumstanțelor accidentului rutier, care în complex se prezintă ca niște condiții concrete în care se pună în evidență tabloul nemijlocit al accidentului. Dacă de cele mai dese ori elementele statice își regăsesc reflectarea în procesul – verbal, iar după și în alte materiale ale dosarului, atunci elementele dinamice (spre exemplu, traiectoria deplasării pietonului) practic nu sunt reflectate în materialele cauzei. Cele menționate, dar și multe altele ne demonstrează o modelare mentală insuficientă a mecanismului accidentului rutier. Aceasta, la rândul său, influențează înaintarea versiunilor de cercetare și rezultatul întregii cercetări. În unele situații în procesul – verbal și în schițe nu sunt reflectate detaliile urmelor de frânare a mijloacelor de transport. Cunoscând deja că cercetarea în detaliu a acestor categorii de urme duce la clarificarea a multor situații importante în cauza cercetată, aici fiind impuse viteza de deplasare sau distanța în diverse faze până la tamponare. Aceste date de obicei sunt obținute din discuțiile cu martorii oculari. De foarte multe ori aceste declarații nu corespund realității și deseori se confruntă unele cu altele și de aceea pot foarte puțin într-o măsură oarecare să compenseze acele informații care au fost evitate în timpul cercetării.

O mică analiză a unor lacune comise în timpul activității de cercetare de către persoanele responsabile de această activitate ne permite să punem în evidență unele concluzii și să recomandăm prin aplicarea unor mijloace soluționarea lor. Referindu-ne la metodica de cercetare a acestor genuri de infracțiuni, am

menționa ca este suficient de informativă, chiar existând și o mulțime de lucrări interesante în acest domeniu cu un bagaj destul de vast de informație, dar din unele motive nu ajunge la acei lucrători practici sau este folosită de ei nu în plină măsură. În legătură cu aceasta în prim – plan apare întrebarea despre calificarea cadrelor la cel mai înalt nivel. Actualmente, ofițerii de urmărire penală nu sunt specializați după anumite genuri de infracțiuni, inclusiv în domeniul de cercetare a accidentelor rutiere. Realizarea acestei măsuri în practică poate fi soluționată prin două metode: fie specializarea ofițerilor de urmărire penală sau instruirea calificată a inspectorilor poliției rutiere.

O altă propunere pentru redresarea situației poate fi elaborarea și implementarea în activitatea organelor de urmărire penală a bazelor de date computerizate care ar putea fi folosite la obținerea unor informații necesare sub aspect operativ chiar la locul faptei.

În fine, este necesar de menționat că implementarea noilor tehnologii informaționale și a sistemelor video de monitorizare a traficului rutier pe întreg teritoriul Republicii Moldova va reduce simțitor numărul accidentelor rutiere, fiind preponderent la prevenirea lor, dar totodată va ajuta organul de urmărire penală să cerceteze obiectiv acest flagel.

Bibliografie

1. A. Ciopraga, I. Iacobiță, *Criminalistica*, Iași, 2001.
2. E. Stancu, *Criminalistica*, voi. II, București, 1998.
3. Р. Ю. Ачмиз, *Расследование дорожно – транспортных преступлений*, Краснодар, 1998.
4. С. И. Гирько, В. А. Жулев, Е. А. Краевский, *Расследование дорожно – транспортных преступлений*, Москва, 1991.
5. <http://pr.gov.md/info/activity/>

Sergiu NESTOR,

șef al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

EFICIENTIZAREA ORGANIZĂRII ȘI PLANIFICAREA CERCETĂRII INFRAȚIUNILOR COMISE DE MINORI

Rezumat

Asigurarea respectării legalității în activitatea de urmărire penală, realizarea unei munci de calitate în acest domeniu presupun o organizare și planificare judicioasă, științific fundamentată, a tuturor acțiunilor și măsurilor ce se întreprind pentru soluționarea operativă și completă a cauzelor penale comise de minori.

Principala trăsătură a conținutului articolului în cauză este de a scoate în evidență rolul și eficacitatea activității de organizare și planificare într-o cauză penală care determină direcția și linia cercetării infracțiunilor comise de minori. Astfel planificarea apare ca o veritabilă activitate creativă, de organizare, sistematizare și verificare în practică a datelor și faptelor existente în cauzele penale comise de minori, activitate care se bazează pe valorificarea experienței pozitive a ofițerului de urmărire penală și pe folosirea cunoștințelor sale de drept penal, drept procesual penal, criminalistică, psihologie judiciară, medicină legală.

Cuvinte-cheie: Organizarea, planificarea, urmărirea penală, minori infracțiuni de viol.

Summary

Ensure compliance with legality in criminal activity, achieving quality work in this area require a judicious organization and planning, scientifically, all actions and measures to be undertaken to resolve operational and full of juvenile criminal cases.

The main feature of the content of that article is to highlight the role and effectiveness of the organization and planning in a criminal case which determines the direction and the line of research of juvenile offenders. Such planning appears as a genuine creative activity, organization, statistic tracking and verification of data and facts existing practice in criminal cases committed by juveniles activity based on the experience of the investigator positive and use his knowledge of criminal law, criminal Procedure Law, forensic psychology, legal psychology, forensic medicine.

Key words: Organization, planning, prosecution, minor, offenses of rape.

Managementul măsurilor de urmărire penală, contribuie la realizarea sarcinilor procesului penal, începând chiar din faza actelor premergătoare.

Considerată drept un element tactic fundamental în descoperire și cercetare a infracțiunilor etapa organizării și planificării urmăririi penale servește la realizarea dezideratelor procesului penal: identificarea, calificarea la timp și în mod complet a infracțiunilor. Astfel, că orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie atrasă la răspundere penală. Determinarea direcțiilor și limitei cercetărilor necesare elucidării, sub toate aspectele, a faptelor incriminate de lege¹.

¹Gh. Zăhărescu, „Precizări cu privire la organizarea și planificarea urmăririi penale-planul de urmărire penală”, în revista „P.C.C.”, nr.2, 1981, p. 86-91.

Organizarea și planificarea cercetării infracțiunilor este veriga de legătură între normele de drept și cele de tactică. Starea criminogenă în republică la compartimentul infracțiunilor comise de minori este alarmantă, înregistrându-se o creștere constantă a acestor genuri de infracțiuni. În acest context este inadmisibil ca problema cercetării infracțiunilor comise de minori să rămână neelucidată.

Aspectele în cauză au fost abordate de savanți precum R.S. Belkin, L.N. Calincovskii, N.P. Iablokov, I.F. Crîlov, L.M. Corneev, A.M. Larin, A.G. Filipov, S. Doraș, Iu. Odagiu.

În lucrările savanților nominalizați au fost tratate elemente ce țin de organizarea și desfășurarea acțiunilor de urmărire penală cercetarea la locul faptei, perchezitiei, particularitățile de cercetare a unor tipuri de infrac-

țiuni ș. a. Tot ei au fost și acei care pe lângă compartimentele de tehnică și tactică criminalistică au contribuit la elaborarea unui nou compartiment – metodica cercetării infracțiunilor.

În rezultatul unei retrospective a doctrinei criminalistice și a tezelor managementului acești autori au identificat și înaintat un șir de viziuni pentru a scoate în evidență și elabora esența procesului de organizare, planificare, precum și a procesului de cercetare a infracțiunilor. Aceste abordări conțin elemente distincte, ce solicită în opinia noastră o evaluare a acestora.

Spre exemplu savantul A.M. Larin definește organizarea cercetării infracțiunii ca : „Selectarea, repartizarea forțelor și mijloacelor aflate la dispoziția ofițerului de urmărire penală, crearea și utilizarea condițiilor optime în scopul realizării justiției”².

I.F. Crîlov a mai inclus în organizarea cercetării infracțiunii și condițiile necesare pentru lucru a ofițerului de urmărire penală; biroul de serviciu, transportul, asigurarea tehnico-materială³.

Simion Doraș este de părerea că prin organizare se are în vedere, pe de o parte, crearea condițiilor de muncă, pregătirea și repartizarea forțelor și mijloacelor de care dispun organele respective, iar, pe de altă parte, ordonarea în baza planului de lucru a activităților și măsurilor necesare realizării scopului propus, al clarificării depline a faptelor și a împrejurărilor ce pot contribui la confirmarea adevărului într-un proces penal⁴.

Savantul R.S. Belkin pe marginea problemei cercetate susține că unii autori, fără a formula conceptul de „organizare a cercetării infracțiunii” caracterizează elementele de organizare, principiile și rolul⁵.

Cele menționate mai sus poartă un caracter general axându-se pe aspecte

organizatorice și de dirijare în organele de urmărire penale și se aplică în totalitate la cercetarea infracțiunilor comise de minori, permițând a defini natura ei structurală.

Conform opiniei savantului I.M. Țigan-kova „organizarea cercetării infracțiunilor comise de către minori, la nivel de dirijare, poate fi caracterizată după următoarele elemente:

- poartă un caracter de dirijare;
- este alcătuită din două subsisteme: de control (subiecții cărora sunt șefii organelor de urmărire penală de diferit nivel); de dirijare (ofițerii de urmărire penală care investighează infracțiunile);

– scopul organizării cercetării infracțiunilor prevede: asigurarea optimală a funcționării instituțiilor de urmărire penală și

utilizarea cât mai eficientă a forțelor și mijloacelor în lupta cu criminalitatea”⁶.

În același timp la nivel tactic organizatoric metodica cercetării infracțiunilor comise de minori este un sistem de sinestătător cu structura sa care în continuu se schimbă și nu se repetă.

Fiecare proces de cercetare este individual ca structură organizatorică și coraportul elementelor existente.

În același timp, din punct de vedere al managementului, conducătorul organului de urmărire penală, în calitate de coordonator principal al cercetării infracțiunilor, organizează și asigură rezolvarea următoarelor probleme principale:

- asigură suportul informațional;
- asigură suportul analitic;
- asigură planificarea;
- asigură prognozarea;
- asigură organizarea interacțiunii interne și externe;
- asigură monitorizarea și evaluarea muncii;
- asigură acordarea sprijinului practic.

Prin asigurarea cu suport informațional se înțelege, activitatea conducătorului

² А.М. Ларин, *Расследование по уголовным делам. Планирование, организация*, М., 1970, с.59.

³ *Криминалистика*, Л., 1976, с. 297.

⁴ Simion Doraș, *Criminalistica*, Editura Cartea juridică, Chișinău, 2011, p. 280.

⁵ Р.С. Белкин, *Курс криминалистики*, с. 540.

⁶ И.М. Цыганкова, *Расследования преступлений, совершенных несовершеннолетними*, Дис.кандидата юридических наук, Москва, 2007, с.78.

organului de urmărire penală îndreptată spre crearea, perfecționarea și funcționarea sistemelor de informație ce au drept scop acumularea, procesarea informației necesare pentru îndeplinirea atribuțiilor funcționale ale urmăririi penale.

Activitatea analitică constă în elucidarea aspectelor referitor la starea criminogenă în rândurile minorilor și rezultatele activității organului de urmărire penală și tot odată este o etapă prealabilă planificării activității de urmărire penală.

Acest element de dirijare este pus în aplicare de către conducătorul organului de urmărire penală, axat prioritar spre ridicarea nivelului tactico-organizatoric al cercetării infracțiunilor comise de minori.

În acest context se poate de menționat că planificarea cercetării infracțiunilor comise de minori este recomandată de a se desfășura după condițiile general recunoscute.

Experiența practică ne arată că în multe cazuri planificarea poartă un caracter formal. Măsurile planificate sunt de tip șablon și periodic se repetă. Ședințe operative cu participarea procurorilor și a conducătorilor de urmărire penală în cadrul cărora sunt discutate problemele ce țin de cercetarea infracțiunilor comise de minori sunt planificate foarte rar. Acest factor este un impediment grav în realizarea calitativă a procesului de investigare a infracțiunilor comise de minori. În contextul legislației actuale a Republicii Moldova locomotiva procesului de investigare a infracțiunilor comise de minori este procurorul, implicarea insuficientă, lacunară în procesul investigării infracțiunilor nominalizate afectează grav calitatea acestuia.

Ședințele organului de urmărire sunt reduse în principal la analiza indicilor statistici, și nu la cauzele ineficienței activității organului de urmărire penală, problemele principale nu-și găsesc rezolvarea.

Unul dintre cele mai importante elemente ale organizării cercetării infracțiunilor comise de minori este asigurarea organizării interacțiunii interne și externe. Prin organizarea externă se subînțelege interacțiunea organului de urmărire penală cu alte servicii ale

OAI. Interacțiunea cu caracter intern este o activitate coordonată a structurii subdiviziunilor de urmărire penală.

Principiile de bază ale interacțiunii rezultă din dispozițiile actelor normative cum ar fi: Codului de procedură penală, Legea cu privire la Statutul ofițerului de urmărire penală, Legea cu privire la activitatea operativă de investigații, Legea cu privire la procuratură și din alte acte normative.

În contextul acestui aspect am fi vrut să menționăm faptul că calitatea interacțiunilor atât interne cât și externe, rezultatele obținute în urma acestora reprezintă unul dintre elementele forte care asigură ori succesul ori insuccesul investigației. Rezultatul final al interacțiunii atât de ordin intern cât și extern se va asigura atât la nivel de conducători ai subdiviziunilor implicate în investigarea infracțiunilor, cât și la nivel de executori care nemijlocit interacționează la realizarea acestui proces. Calitatea procesului investigativ este realizată și asigurată când ambele nivele participă și își realizează eficient și calitativ sarcinile.

Analiza literaturii juridice și de specialitate ni-a permis de a identifica unele aspecte suplimentare care vor contribui la eficientizarea acestui proces:

- independența procesuală a ofițerului de urmărire și eliminarea traficului de influență asupra activității procesuale a ofițerului de urmărire penală;
- independența lucrătorilor serviciilor operative în alegerea mijloacelor și procedeele tactice la realizarea măsurilor coordonate;
- respectarea principiului legalității de către subiecții interacțiunii și a conducătorului;
- separarea competențelor ofițerului de urmărire penală și a lucrătorilor serviciilor operative;
- aplicarea complexă a forțelor și mijloacelor aflate la dispoziția ofițerului de urmărire penală și serviciilor operative la descoperirea, cercetarea preîntâmpinarea și contracararea infracțiunilor;
- asigurarea confidențialității datelor urmăririi penale și a datelor operative de investigație de către subiecții interacțiunii;

– planificarea coordonată în realizarea acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor operative de investigație prevăzute de legislație condiționate de sarcinile cauzei penale;

– schimb de informație continuu între subiecții interacțiunii și a conducătorului;

– supravegherea procesuală a interacțiunii și aspectele procedurale ale interacțiunii în procesul de urmărire penală;

– asigurarea și realizarea controlului și conducerii de organele ierarhic superioare (departamentală) asupra interacțiunii;

– responsabilitatea personală a ofițerului de urmărire penală și a conducătorilor serviciilor operative pentru îndeplinirea și rezultatele activităților procesuale și operative de investigație;

– supravegherea procurorului și control judiciar asupra respectării legalității în activitatea interacțiunii.

Cheia succesului în cercetarea infracțiunilor comise de minori poate fi atinsă doar în cazul unei abordări complexe. În viziunea noastră eficientizarea (perfecționarea) procesului tactic de organizare a cercetării infracțiunilor comise de minori trebuie întreprinse următoarele măsuri:

– problemele legate de cercetarea infracțiunilor comise de minori obligatoriu să fie discutate la ședințele operative în prezența procurorului conducătorului organului de urmărire penală, și a serviciilor operative.

– cercetarea cauzelor penale de acest gen să fie atribuite procurorilor specializați în acest domeniu, care să posede obligator cunoștințe, studii în domeniul pedagogiei și psihologiei.

– preluarea și punerea în aplicare a experienței internaționale, nu numai a problemelor de organizare și cercetare a infracțiunilor dar și problemele ce țin de prevenția acestora și resocializarea minorilor.

Asigurarea unui proces eficient, obiectiv și complet de investigare a infracțiunilor comise de minori este o sarcină înaintată atât de legislația procesuală în vigoare cât și de solicitările întregii societăți. Totuși considerăm că starea actuală a nivelului criminogen la ca-

pitolul infracțiunilor comise de minori impune ca accentul de bază să fie axat nu doar pe cercetarea calitativă, obiectivă și complexă a acestor genuri de infracțiuni ci pe asigurarea unui proces complex, compus, atât din măsuri de investigare cât și măsuri de profilaxie, prevenire, preîntâmpinare a acestor infracțiuni.

Măsurile de profilaxie ca să fie eficiente trebuie să poarte atât un caracter general caracterizat prin asigurarea unei proces planificat, organizat, desfășurat la nivelul întregii republici. Tot odată procesul de profilaxie trebuie să poarte un caracter individual realizat la nivel de regiune, raion, municipiu, localitate, intensitatea procesului și măsurile întreprinse fiind realizate de comun acord de către subdiviziunile MAI, administrația locală asistată de suportul institutelor statale centrale. Accentul trebuie să fie pus atât pe prevenirea infracțiunilor comise de minori cât și pe resocializarea infractorilor minori care și-au ispășit pedeapsa, corijarea minorilor luați la evidență. Eficiența acestui proces fiind testat prin verificarea gradului de recidivă în rândul minorilor. Realizarea procesului complex despre care am menționat va permite să evităm cercul vicios în care nimeresc organele de ocrotire a dreptului în cazul axării doar pe procesul de investigare a infracțiunilor și neglijarea procesului de profilaxie.

Bibliografie

1. Gh. Zăhărescu, „Precizări cu privire la organizarea și planificarea urmăririi penale-planul de urmărire penală”, în revista „P.C.C.”, nr.2, 1981.
2. А.М. Ларин, *Расследование по уголовным делам. Планирование, организация*, Москва, 1970, с. 59.
3. *Криминалистика*, Ленинград, 1976, с. 297.
4. Simion Doraș, *Criminalistica*, Cartea juridică, Chișinău, 2011, p. 280.
5. И.М. Цыганкова, *Расследования преступлений, совершенных несовершеннолетними*, Дис.кандидата юридических наук, Москва, 2007.

Raluca ROTARU,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

ANALIZA PRINCIPIILOR GENERALE ALE CETĂȚENIEI ROMÂNIE ȘI REPUBLICII MOLDOVA

Resumat

Studiul de față analizează principiile generale ale cetățeniei stipulate în Constituția României și Republicii Moldova, adică acele reguli călăuzitoare care guvernează întreaga materie a cetățeniei în ambele state; adică stabilesc cadrul juridic general de dobândire, de exercitare a calității de cetățean și de pierdere a acestei calități de către persoana fizică. Aceste principii își au izvorul în Constituțiile statelor și legile organice ce reglementează instituția cetățeniei dar și în instrumentele juridice internaționale recunoscute și ratificate de legiuitorul național.

Summary

The study analyzes the principles that have their foundation in the Constitution, laws and international documents ratified by Romania and Moldova. Citizenship is a legal relationship between the person and the state, under its state grants certain exclusive rights and the fulfilment of certain obligations. There is an inextricable link between the principles and content of legal norms.

Principiile generale ale cetățeniei Republicii Moldova și României sunt regulile călăuzitoare care guvernează întreaga materie a cetățeniei în ambele state; adică stabilesc cadrul juridic general de dobândire, de exercitare a calității de cetățean și de pierdere a acestei calități de către persoana fizică. Aceste principii își au izvorul în Constituțiile statelor și legile organice ce reglementează instituția cetățeniei dar și în instrumentele juridice internaționale recunoscute și ratificate de legiuitorul național.

Vom începe analiza principiilor cetățeniei cu reglementările internaționale, comune de altfel pentru Republica Moldova și România, din momentul ratificării acestora. Cadrul internațional este format de Declarația universală a drepturilor omului (din 10.12.1948), Convenția europeană cu privire la cetățenie (din 06.11.1997), Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (16.12.1966) și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (16.12.1966)¹.

Astfel, Convenția europeană cu privire la cetățenie consacră următoarele principii:

- a) fiecare persoană are dreptul la o cetățenie;
- b) apatridia trebuie evitată;
- c) nimeni nu poate fi, în mod arbitrar, privat de cetățenia sa;
- d) nici căsătoria, nici desfacerea căsătoriei între un cetățean al unui stat parte și un străin, nici schimbarea cetățeniei unuia dintre soți în timpul căsătoriei nu pot avea efect deplin drept asupra cetățeniei celuilalt soț²;
- e) reglementările referitoare la cetățenie nu trebuie să conțină deosebiri sau să includă practici care să constituie o discriminare bazată pe sex, religie, rasă, culoare sau originea națională ori etnică;
- f) fiecare stat parte trebuie să se conducă după principiul nediscriminării între cetățenii săi, fie că sunt cetățeni prin naștere, fie că au dobândit ulterior cetățenia acestuia³.

Asupra acestor principii se suprapun principiile consacrate de cadrul normativ național al României și Republicii Moldova. Datorită similitudinii ideilor și concepțiilor din literatura juridică a ambelor state, propun

¹ România a ratificat ambele Pacte la data de 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212, publicat în „Buletinul Oficial al României”, partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974. Ambele pacte au fost ratificate de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.04.1993; publicat în ediția oficială „Tratate internaționale” 1998, vol.I, pag. 30.

² Convenția europeană cu privire la cetățenie (din 06.11.1997), art.4.

³ Convenția europeană cu privire la cetățenie (din 06.11.1997), art.5.

analiza comună a acestora. Astfel, în cadrul principiilor generale ale cetățeniei României și Republicii Moldova deosebim:

a) Principiul egalității cetățenilor.

Egalitatea cetățenilor români este un imperativ al întregii legislații românești – cetățenii români sunt egali în drepturi și îndatoriri, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială și indiferent de modul în care au dobândit cetățenia. Art. 4 alin. (2), din Constituția României vine să confirme acest fapt prin sintagma: „România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială”⁴.

Potrivit aceluiași principiu, cetățenii Republicii Moldova sunt egali în drepturi și obligații fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială⁵, indiferent de modul în care au dobândit cetățenia. Consacrarea acestui principiu vine să confirme că toți cetățenii Republicii Moldova beneficiază în egală măsură de drepturile și libertățile omului. Prof. I. Guceac, spune că egalitatea în acest sens este sinonimă cu valoarea de dreptate (echitate) socială, constituind una dintre valorile sociale supreme ale statului Republica Moldova⁶.

b) Numai cetățenii statului sunt titularii tuturor drepturilor prevăzute de Constituție și legile țării.

Potrivit acestui principiu, numai cetățenii români se bucură de universalitatea drepturilor consacrate de Constituție și de legile României⁷. Nu există o reglementare care să

impună expres acest principiu, cu toate acestea, dacă facem o analiză comparată a legislației privind regimul străinilor (fundamentată prin Legea nr.123/20018) și apatrizilor, concluzionăm că persoanele care nu au capacitatea de cetățeni români nu se pot bucura, în condițiile legii decât de o parte din drepturile și îndatoririle prevăzute de Constituția și legile României.

Aceste drepturi, care nu pot fi exercitate de străini sau apatrizi sunt atât drepturi fundamentale cât și drepturi subiective obișnuite. În grupul acestor drepturi includem:

– dreptul de vot⁹ și dreptul de a fi ales în organele reprezentative naționale. Aceste drepturi, fiind prin excelență drepturi politice, prin care se exprimă și se exercită puterea statală, aparțin în exclusivitate numai cetățenilor români¹⁰. Revizuirea Constituției României din 2003 a făcut posibilă exercitarea dreptului de a alege și de a fi ales, și pentru cetățenii Uniunii Europene, care îndeplinesc condițiile legale după aderarea României la Uniunea Europeană¹¹. După cum menționează textul Constituției la art.16 alin.(4): „În condițiile aderării României la Uniunea Europeana, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale”. Este un drept de vot și de a fi ales doar în cadrul alegerilor locale – alegeri prin care nu se exprimă suveranitatea de stat. Prin urmare, aceste drepturi politice nu afectează în nici un fel principiile generale ale cetățeniei române¹².

⁴ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.4.

⁵ Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.16 alin. (2).

⁶ Ion Guceac, *Curs elementar de drept constituțional*, Vol. II, Chișinău, 2004, p. 16.

⁷ Mihai Bădescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p.165.

⁸ Legea României nr.123/02.04.2001 „privind regimul juridic al străinilor în România”, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.168 din 03.04.2001.

⁹ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.36.

¹⁰ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.37.

¹¹ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.16 alin. (4).

¹² Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 13, vol.I, Editura C.H.Beck, București, 2008, p. 121.

Nu trebuie să uităm că Constituția revizuită în 2003 a acordat cetățenilor români dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European – instituție reprezentativă a Uniunii Europene. Parlamentul European crește în importanță în cadrul procesului decizional specific UE, dar prin acesta nu se exercită vre-o putere de stat, ci doar se realizează în comun, la nivel suprastatal, anumite competențe specifice suveranității statelor membre. În afară de prevederile constituționale care consacră dreptul de vot și de a fi ales în organele reprezentative ale statului, găsim reglementări mai vechi în art.2-4 din Legea 70/1991 privind alegerile locale¹³; și, mai noi în art.3-4 din Legea nr.35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale¹⁴.

În legislația Republicii Moldova, dreptul de a alege și a fi ales în organele reprezentative ale statului își găsește consacrarea în art.38 din Constituție; art.6 alin (2) din Legea cetățeniei și art.11-12 din Codul Electoral: „Dreptul de a alege îl au cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept în modul stabilit de lege. Dreptul de a fi aleși îl au cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot care întrunesc condițiile prevăzute”¹⁵ de legislația în vigoare.

– dreptul de a fi angajat în orice funcție sau demnitate publică pentru care îndeplinește condițiile cerute de legislație. Constituția

României, în art.16 alin.(3) stabilește că „funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară”. Din această prevedere se desprind mai multe concluzii, și anume: funcțiile care nu implică exercitarea puterii de stat vor putea fi ocupate și de străini și apatrizi (concluzie care vine să solidifice cele spuse mai sus); cetățenii români cu cetățenie dublă sau multiplă, care nu sunt domiciliați în România, nu vor putea fi aleși sau numiți în asemenea funcții sau demnități. În Constituția Republicii Moldova acest drept este numit dreptul la administrare, iar art. 39 stipulează: „Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor. Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică”.

– dreptul de a nu extrădat sau expulzat din țară.

Cetățeanul român nu poate fi extrădat la cererea unui stat străin în vederea urmăririi sau judecării într-o cauză penală ori în vederea executării pedepsei. De asemenea, el nu poate fi expulzat din România¹⁶. Tradițional, extrădarea este instituția juridică ce permite unui stat să ceară altui stat să îi predea pe autorii unor infracțiuni săvârșite pe teritoriul său, sau, având efecte juridice și pe teritoriul său, în vederea urmăririi sau judecării penale ori executării pedepsei¹⁷. Expulzarea constituie o măsură de siguranță prin care se ocrotește ordinea de drept, din considerente de ordin politic, economic, juridic, religios sau de altă natură.

În practica internațională s-a stabilit că statele nu acceptă extrădarea și expulzarea propriilor cetățeni, față de care au obligații speciale de protecție, inclusiv cu mijloace juridice. Este adevărat că istoria contemporană cunoaște derogări de la acest principiu

¹³ Legea României nr.70 din 26.10.1991 „privind alegerile locale”, publicată în Monitorul Oficial nr.79 din 18.04.1996.

¹⁴ Legea nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali, cu modificările și completările ulterioare. Vizualizată pe site-ul electronic: [http://www.becparlamentare2012.ro/DOCUMENTE/Legislatie/legea%2035%20\(1\).pdf](http://www.becparlamentare2012.ro/DOCUMENTE/Legislatie/legea%2035%20(1).pdf) la data de 25.02.2013.

¹⁵ Codul Electoral al Republicii Moldova, Legea nr.1381 din 21.11.1997, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.81 din 08.12.1997.

¹⁶ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art. 19 alin. (1).

¹⁷ Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 13, vol.I, Editura C.H.Bech, București, 2008, p. 122.

nescris. Un exemplu la cele afirmate ne servește istoria cooperării internaționale dintre SUA și Marea Britanie, care au acceptat extrădarea reciprocă a propriilor cetățeni datorită relațiilor speciale existente între cele două state¹⁸. Un alt exemplu în acest sens vom găsi în practica statelor europene, membre ale UE, care datorită proceselor de integrare europeană, au ajuns la un anumit grad de uniformizare a practicilor și de cooperare în materie judiciară. Astfel a fost semnată Convenția europeană cu privire la extrădare (din 13.12.1957) și în cele două Protocoale Adicionale (din 1975 și 1978)¹⁹; succesiv, au fost încheiate Acordul privind simplificarea și modernizarea procedurilor de transmitere a cererilor de extrădare (Acordul de la San Sebastian, din 26.05.1989), Convenția privind procedurile de extrădare simplificate (10.03.1995) și Convenția privind extrădarea (27.09.1996).

În România extrădarea este reglementată în Constituție (art.19), Codul penal (art.112 și 117), Legea 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională (art.20)²⁰, astfel cum a fost modificată prin Legea 224/2006 și Legea 222/2008. Cetățenii români pot fi extrădați în baza dispozițiilor tratatelor bilaterale și pe bază de reciprocitate, în toate cazurile însă, mecanismul prevăzut de Legea nr. 302/2004, pentru a respecta dispozițiile Constituției, este de așa natură construit încât hotărârea finală

o are instanța judecătorească²¹, nu numai în cazul extrădării pasive (din România), dar și în cazul cererilor de extrădare formulate de România.

În legislația Republicii Moldova, extrădarea și expulzarea este reglementată prin art.18 alin. (2) din Constituție: „Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară”²². Prevederile sunt în concordanță cu art. 3 al Protocolului nr.4 la Convenția Europeană²³: „Nimeni nu poate fi expulzat, printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este. Nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este”. Pot fi expulzați sau extrădați doar cetățenii străini și apatrizii, dar și în aceste cazuri expulzarea se ia prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă. Instanța de judecată expediază hotărârea sa privind expulzarea persoanei organului afacerilor interne în a cărui rază teritorială a fost depistată ori domiciliază persoana supusă expulzării²⁴.

Conform Constituției Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condiții de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanței de judecată²⁵. Prevederea legală este dublată prin reglementarea Codului Penal care spune: „Cetățenii Republicii Moldova și persoanele cărora li s-a acordat azil politic în Republica Moldova, în caz de săvârșire a unei infracțiuni în străinătate, nu pot fi extrădați și sînt supuși răspunderii pe-

¹⁸ Instruments concerning Extradition and Mutual Legal Assistance between the UK and the US as contemplated under the Agreements on Extradition and Mutual Legal Assistance between the EU and the US of 25 June 2003, vizualizat pe adresa electronică: http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/3706546/3892733/10149409/TS_US1_2009EUMLAExtradCm7613, la data de 25.02.2013.

¹⁹ Convenția europeană de extrădare (Paris, 13.12.1957), a fost ratificată de România prin Legea nr. 80/1997 (publicată în Monitorul Oficial al României, partea I nr.89 din 14.05.1997); de asemenea a fost ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1183-XIII din 14.05.1997. În vigoare pentru Republica Moldova din 31.12.1997.

²⁰ Legea României nr. 302/2004 „privind cooperarea judiciară internațională În materie penală” republicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.377 din 31.05.2011.

²¹ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.19, alin.(4).

²² Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.18 alin. (2).

²³ Protocolul nr.4 la Convenția Europeană (Strassburg, 16.09.1963), Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24.07.97. În vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997.

²⁴ Codul de executare a Republicii Moldova, Legea nr.443-XV, din 24.12.2004, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.214-220/704 din 05.11.2010, art. 92 alin. (1).

²⁵ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, art. 19, alin. (2); publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.

nale conform legii penale a Republicii Moldova. Cetățenii străini și apatrizii care au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului Republicii Moldova, dar se află pe teritoriul țării pot fi extrădați numai în baza unui tratat internațional la care Republica Moldova este parte sau în condiții de reciprocitate în temeiul hotărârii instanței de judecată²⁶.

– dreptul la protecție diplomatică, atunci când se găsește vremelnic sau domiciliază pe teritoriul unui stat străin; iar acolo este supus unor vexațiuni²⁷ din partea organelor acestuia. Cetățeanul român are dreptul de a fi ocrotit de misiunile diplomatice și oficiile consulare ale României din această țară²⁸.

Reglementări cu același spirit aflăm în Constituția Republicii Moldova: „cetățenii beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate”²⁹ și în Legea cetățeniei: „Statul, reprezentanțele diplomatice și instituțiile sale consulare, precum și persoanele lor oficiale sînt obligate să ia măsuri pentru ca cetățenii Republicii Moldova să aibă posibilitatea de a se bucura în întregime de toate drepturile, acordate de legislația țării de reședință de tratatele internaționale, la care Republica Moldova și statul de reședință sînt părți, de cutumele internaționale, să apere în modul stabilit de legislație drepturile și interesele lor, ocrotite prin lege, iar în caz de necesitate să contribuie la restabilirea drepturilor încălcate ale cetățenilor Republicii Moldova”³⁰.

– dreptul de a dobândi terenuri în proprietate pe teritoriul României. Conform Con-

stituției, teritoriul României este inalienabil³¹. Trebuie să facem o precizare că această reglementare a suferit o modificare substanțială în anul 2003. Spre deosebire de redactarea anterioară a legii fundamentale (din 1991), unde la art. 41 alin.(2) era stipulat că „numai cetățenii români pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor”, art.44 alin. (2) din Constituția revizuită (în 2003) stabilește că cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute de o lege organică, precum și pe calea moștenirii legale³².

Constituția Republicii Moldova, stipulează la art.3. „inalienabilitatea teritoriului statului” dar nu vorbește de nici-o restricție pentru străini și apatrizi de a dobândi în proprietate terenuri în Republica Moldova. Este adevărat că pentru cetățenii Republicii Moldova este consacrat dreptul de a domicilia pe teritoriul țării și de a-și stabili reședința în orice localitate din țară³³ dar numai în cadrul libertății de deplasare. Putem să afirmăm că nu există o reglementare care ar determina și apăra dreptul exclusiv de a dobândi terenuri în proprietate, pentru cetățenii Republicii Moldova, și spre confirmarea celor spuse dăm exemplul art. 4 alin.(2) din Codul Funciar: „Deținătorii de terenuri cu titlu de proprietate privată pot fi cetățeni ai Republicii Moldova și investitorii străini, în conformitate cu legislația”³⁴.

c) Numai cetățenii sunt ținuți a îndeplini toate obligațiile stabilite prin Constituție și legile statului.

²⁶ Codul Penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985-XV, din 18.04.2002, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009, art.13, alin. (1).

²⁷ Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, vol.I, Editura Lumina Lex, București, 1998, p.133.

²⁸ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.17.

²⁹ Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.18 alin. (1).

³⁰ Legea nr. 596 din 05.06.1991 „cu privire la cetățenia Republicii Moldova”, publicată în cotidianul „Moldova Suverană” la data de 04.07.1991, art. 5.

³¹ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.3 (1).

³² Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.44 alin. (2).

³³ Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.27.

³⁴ Codul Funciar al Republicii Moldova, Legea nr. 828 din 25.12.1991, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.107 din 04.09.2001, art.4.

Reținând acele remarci făcute mai sus, cetățeanul român, titular de drepturi și libertăți, este în același timp obligat să îndeplinească și îndatoririle prevăzute de Constituție și legile țării. Aceasta cu atât mai mult cu cât cetățenia română presupune responsabilitate civică. Conform acestui principiu, unele obligații aparțin în exclusivitate cetățenilor români, căci numai ei pot fi titularii tuturor drepturilor și obligațiilor. Persoanele care nu au această calitate nu sunt ținute de anumite îndatoriri, ce revin numai cetățenilor români, singurii răspunzători pentru dezvoltarea economică și socială a României, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității sale³⁵. Conform Constituției României, aceste obligații sunt: fidelitatea față de țară³⁶, obligația de a satisface serviciul militar (încorporare) și de apărare a României³⁷, obligația de a contribui prin impozite și taxe la cheltuielile publice³⁸.

Titlul de cetățean al Republicii Moldova impune următoarele îndatoriri exclusive³⁹: devotament și fidelitate față de patrie⁴⁰; obligația de a satisface serviciul militar⁴¹ (cu referire doar la cetățenii de gen masculin); îndatorirea de apărare a țării⁴², contribuția, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice⁴³;

³⁵ Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 13, vol.I, Editura C.H.Bech, București, 2008, p. 123.

³⁶ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.54.

³⁷ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.55.

³⁸ Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003, art.56.

³⁹ Ion Guceac, *Curs elementar de drept constituțional*, Volumul II, Chișinău, 2004, p. 17.

⁴⁰ Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.56.

⁴¹ Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.57, alin. (2).

⁴² Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.57, alin. (1).

⁴³ Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.58, alin. (1).

d) Cetățenia constituie în exclusivitate o problemă de stat.

Este principiul care rezultă din reglementările constituționale și ale legilor organice ale României și Republicii Moldova, potrivit cărora stabilirea și exercitarea drepturilor și îndatoririlor cetățenilor, modurile de dobândire și de pierdere a cetățeniei constituie o prerogativă exclusivă a puterii statale. Legea este o creație a legiuitorului, o expresie a voinței acestuia. Firesc este și faptul că reglementarea cetățeniei să fie un atribut exclusiv al statului, odată ce cetățenia are repercusiuni directe asupra problemelor ce țin de apărarea țării, asigurarea independenței și suveranității statului, exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Aparent, s-ar părea că acest principiu este încălcat, atunci când are loc dobândirea cetățeniei prin adopție, deoarece adopția se face de către persoane fizice, prin acordul lor de voință. Trebuie să revin la cele afirmate, și anume, cetățenia și în această situație rămâne o problemă de stat deoarece adopția unui străin de către cetățenii României⁴⁴ sau ai Republicii Moldova nu se poate face decât cu încuviințarea autorităților statului⁴⁵.

e) Cetățenia nu poate fi retrasă aceuia care a dobândit-o prin naștere.

Este principiul consacrat în art.5 alin.(2) al Constituției României, exprimând de fapt „ideea de apartenență genetică a unei persoane la generațiile care s-au succedat pe teritoriul românesc, ideea de permanență a identității naționale, precum și dreptul omului, mai presus de legile statului, de a avea o Cetate”⁴⁶.

Constituția Republicii Moldova, abordând acest aspect dintr-o optică diferită, consacră următoarele: „Nimeni nu poate fi lipsit

⁴⁴ Articolele 59-79 din Legea României nr. 273/2004 „privind regimul juridic al adopției”, republicată în Monitorul Oficial, partea I, nr.259 din 19.04.2012.

⁴⁵ Legea Republicii Moldova nr.99 din 28.05.2010 „privind regimul juridic al adopției”, publicată în Monitorul Oficial nr.131-134 din 30.07.2010, art.5-35.

⁴⁶ Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1993, p.20.

în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia”⁴⁷.

f) Căsătoria nu produce efecte juridice asupra cetățeniei soților.

Legislația României, conform art.3 al Legii nr. 21/1991 stabilește: „Încheierea, declararea nulității, anularea sau desfacerea căsătoriei între un cetățean român și un străin nu produce efecte asupra cetățeniei soților”. Așadar, cetățenia română nu se dobândește și nu se pierde prin căsătorie. Legislația Republicii Moldova de asemenea stabilea o reglementare similară prin Legea nr.596 (abrogată): „Încheierea căsătoriei între un cetățean sau o cetățeană a Republicii Moldova și un cetățean străin sau un apatrid, precum și desfacerea unei astfel de căsătorii, nu produce nici un efect asupra cetățeniei soților, dacă tratatele internaționale, încheiate de Republica Moldova, nu prevăd altfel”⁴⁸.

g) Schimbarea cetățeniei unuia dintre soți nu produce nici un efect juridic asupra cetățeniei celuilalt soț.

Conform legislației române, este principiul care-și are fundamentul în articolele 10 și 25 din Legea nr.21/1991: „Redobândirea cetățeniei de către unul dintre soți nu are nici-o consecință asupra cetățeniei celuilalt soț. Soțul cetățean străin sau fără cetățenie al persoanei care redobândește cetățenia română poate cere acordarea cetățeniei române în condițiile prezentei legi”⁴⁹. Retragera cetățeniei române nu produce efecte asupra cetățeniei soțului sau copiilor persoanei căreia i s-a retras cetățenia”⁵⁰.

Legislația moldovenească îl consacră direct la art. 7 din Legea nr.1024, în care consacră principiile generale ale cetățeniei: „neproducerea de efecte, prin schimbarea cetățeniei unuia dintre soți, asupra cetățeniei celuilalt soț sau asupra cetățeniei copilului dacă nu exista o cerere scrisă în acest sens a părinților”. De asemenea, la art. 23 alin.(3) din Legea nr.1024: „Retragerea cetățeniei Republicii Moldova persoanei nu produce nici un efect asupra cetățeniei soțului și copiilor ei” .

Bibliografie

1. Convenția europeană cu privire la cetățenie (din 06.11.1997).
2. Convenția europeană de extrădare (Paris, 13.12.1957), a fost ratificată de România prin Legea nr. 80/1997 (publicată în Monitorul Oficial al României, partea I nr.89 din 14.05.1997); de asemenea a fost ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1183-XIII din 14.05.1997. În vigoare pentru Republica Moldova din 31.12.1997.
3. Protocolul nr.4 la Convenția Europeană (Strassburg, 16.09.1963), Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24.07.97. În vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997.
4. Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994.
5. Constituția României, actualizată și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31.10.2003.
6. Codul Electoral al Republicii Moldova, Legea nr.1381 din 21.11.1997, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.81 din 08.12.1997.
7. Codul de executare a Republicii Moldova, Legea nr.443-XV, din 24.12.2004, republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.214-220/704 din 05.11.2010.).
8. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985-XV, din 18.04.2002, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.

⁴⁷ Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1. din 18.08.1994, art.17, alin. (2).

⁴⁸ Legea nr. 596 din 05.06.1991 „cu privire la cetățenia Republicii Moldova”, publicată în cotidianul „Moldova Suverană” la data de 04.07.1991, (abrogată prin Legea nr.1024), art.18.

⁴⁹ Legea României nr. 21 din 01.03.1991 „Legea cetățeniei române”, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.98, din 06.03.2000, art.10.

⁵⁰ Legea României nr. 21 din 01.03.1991 „Legea cetățeniei române”, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.98, din 06.03.2000, art.25.

9. Codul Funciar al Republicii Moldova, Legea nr. 828 din 25.12.1991, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.107 din 04.09.2001.
10. Legea nr. 596 din 05.06.1991 „cu privire la cetățenia Republicii Moldova”, publicată în cotidianul „Moldova Suverană” la data de 04.07.1991.
11. Legea României nr. 21 din 01.03.1991 „Legea cetățeniei române”, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.98, din 06.03.2000.
12. Legea României nr.123/02.04.2001 „privind regimul juridic al străinilor în România”, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.168 din 03.04.2001.
13. Legea României nr.70 din 26.10.1991 „privind alegerile locale”, publicată în Monitorul Oficial nr.79 din 18.04.1996.
14. Legea nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali, cu modificările și completările ulterioare. Vizualizată pe site-ul electronic: [http://www.becparlamentare2012.ro/DOCUMENTE/Legislatie/legea%2035 %20\(1\).pdf](http://www.becparlamentare2012.ro/DOCUMENTE/Legislatie/legea%2035%20(1).pdf) la data de 25.02.2013.
15. Legea României nr. 302/2004 „privind cooperarea judiciară internațională în materie penală” republicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.377 din 31.05.2011.
16. Legea Republicii Moldova nr.99 din 28.05.2010 „privind regimul juridic al adopției”, publicată în Monitorul Oficial nr.131-134 din 30.07.2010,.
17. Mihai Bădescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2001.
18. Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1993.
19. Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, vol.I, Editura Lumina Lex, București, 1998.
20. Ion Guceac, *Curs elementar de drept constituțional*, Volumul II, Chișinău, 2004.
21. Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ediția 13, vol.I, Editura C.H.Bech, București, 2008.

Constantin RUSNAC,

lector asistent al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, magistrul în drept

PARTICULARITĂȚILE CERCETĂRII LA FAȚA LOCULUI ÎN CAZUL INVESTIGĂRII FAPTELOR SĂVÂRȘITE ÎN LEGITIMĂ APĂRARE

Rezumat

În cadrul acestui articol științific ne propunem să analizăm algoritmul cercetării la fața locului în cazul investigării faptelor săvârșite în legitimă apărare și să evidențiem că descoperirea unor semne ale legitimei apărări, la etapa inițială de investigare a faptei, va determina cursul urmăririi penale pe viitor. Vom analiza cât de importantă este implicarea în procesul de cercetare la fața locului a persoanelor între care s-a iscat conflictul și fixarea acțiunilor acestora nu cu ajutorul fotografiei judiciare, ci prin intermediul videofilmului judiciar.

Summary

In this article we intend to analyze scientific research algorithm of the crime scene investigation when investigating offenses committed in self defense and to emphasize that the discovery of signs of self-defense, at the initial stage of investigation of crime, will determine the criminal investigation in future. We analyze the importance of involvement in the research during the crime scene investigation, between which the conflict arose and fixing their actions through judicial videofilm.

Fiecare act infracțional se desfășoară într-un anumit spațiu și el este legat de intervenția omului. Infractorul, utilizând diverse mijloace, mecanisme, obiecte sau substanțe, oricât de pregătit ar fi sau oricât s-ar strădui, lasă în lumea materială urme ale activității ilicite. Depistarea la timp, fixarea, examinarea, ridicarea și valorificarea acestor urme au o deosebită importanță pentru prevenirea și descoperirea infracțiunilor.

Legislația de procedură penală în vigoare prevede efectuarea de către organele de urmărire penală a cercetării la fața locului, specificată în art.118 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova.

Informația primară despre săvârșirea unei fapte în legitimă apărare poate fi transmisă în unitatea de gardă a comisariatului de poliție, atât de atacator, victimă, cât și de alte persoane. În opinia noastră, există câteva situații de sesizare a organelor de poliție despre săvârșirea unei fapte în legitimă apărare:

1. După săvârșirea unei fapte în legitimă de legitimă apărare cel atacat sesizează despre aceasta organele de poliție, rămânând

la fața locului pentru paza locului faptei, a infractorului etc.

2. După săvârșirea unei fapte în legitimă apărare cel ce s-a apărat se deplasează la domiciliul său sau la locul de muncă, de unde sesizează organele de poliție despre cele întâmplate. În această situație, cel ce s-a apărat trăgănează sesizarea organelor de poliție pentru a planifica acțiunile sale ulterioare, ceea ce poate duce la imposibilitatea stabilirii unor mijloace de probă ce au existat la locul faptei.

3. Atacatorul i s-au cauzat leziuni corporale ca rezultat al unei fapte săvârșite în legitimă apărare, ulterior el se adresează organelor de poliție pentru a primi îndreptare la examinare medico-legală în vederea stabilirii caracterului și gradului de leziuni corporale. În această situație, prin acțiunile sus enunțate atacatorul încearcă să-și creeze un alibi, folosindu-se de faptul că cel s-a aflat în legitimă apărare nu se adresează organelor de poliție, din diferite motive (de exemplu, teama de răfuiala atacatorului, nu are dorința să comunice cu poliția sau nu dorește să piardă timpul participând la diferite acțiuni de urmărire pe-

nală). În opinia noastră, cel ce s-a aflat în legitimă apărare, în situația dată, prin acțiunile sale doar întărește alibiul atacatorului.

4. Atacatorul, după ce i s-au cauzat leziuni corporale, s-a adresat sau este transportat la spitalul de urgență, de unde informația parvine în unitatea de gardă a comisariatului de poliție. În astfel de situații atacatorul cel mai des comunică organelor de poliție că a fost atacat de persoane necunoscute care i-au cauzat leziunile corporale. Cel ce s-a aflat în legitimă apărare nu se adresează la poliție, astfel transformându-se într-un infractor, care este dat în căutare.

5. De către colaboratorii poliției sau de alte persoane este descoperit cadavrul atacatorului. În astfel de situație prima versiune este că s-a săvârșit un omor în condiții necunoscute, iar cel ce s-a aflat în legitimă apărare se află într-o situație neconvenabilă. Deoarece, după săvârșirea faptei în legitimă apărare a fugit de la locul infracțiunii, nu a anunțat organele de poliție despre cele întâmplate, astfel prin acțiunile sale el se egalează cu un infractor. Proba nevinovăției sale va fi un lucru foarte greu de realizat.

Principală acțiune de urmărire penală care stă la baza identificării semnelor legitimei apărări este cercetarea la fața locului. Ea are drept scop stabilirea, fixarea și cercetarea locului faptei, a urmelor infracțiunii și a altor date care în cumul cu celelalte probe vor oferi posibilitatea de a înțelege mecanismul infracțional, personalitatea infractorului și nu în ultimul rând de a constata existența sau lipsa unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei.

Cercetarea la fața locului în cazul investigării unei fapte de legitimă apărare, poate să se efectueze ca pentru o infracțiune tip (omor, cauzarea leziunilor corporale, lipsirea de viață din imprudență etc.), în situația în care colaboratorii de poliție nu cunosc și nu bănuiesc că s-a săvârșit o faptă în legitimă apărare.

Cu totul altă situație se creează când colaboratorii de poliție ce efectuează cercetarea la fața locului cunosc sau bănuiesc că fapta s-a săvârșit în legitimă apărare. Atunci ei trebuie să fie atenți la faptul că în fața lor se află nu loc al faptei ordinar, dar un loc unde s-au ciocnit fapta infracțională cu apărarea legală, împo-

triva acestei fapte.

Fapta săvârșită în legitimă apărare ca și orice tip de infracțiune își are particularitățile sale de efectuare a cercetării la fața locului. La etapa de pregătire în vederea efectuării cercetării la fața locului este necesar de acordat o atenție sporită pazei sectorului unde s-a săvârșit fapta în legitimă apărare, până la sosirea grupei operative. Această pază sporită este determinată de faptul că, în procesul de dovedire a existenței în acțiunile persoanei a semnelor legitimei apărări, este important să păstrăm intactă ambianța locului faptei, până la fixarea acestuia în procesul-verbal de cercetare la fața locului. Orice mișcare sau înlăturare a obiectelor sau a urmelor la locul faptei aduce un prejudiciu enorm procesului de investigare a faptei, aceste modificări induc grupa operativă în eroare.

După sosirea grupei operative la fața locului, conducătorul grupei este obligat să fixeze timpul sosirii și să ia măsuri pentru acordarea de ajutor victimei. Nu mai puțin importantă este stabilirea și asigurarea prezenței la fața locului a martorilor și a persoanelor ce au depistat urme sau cadavrul atacatorului. Participarea acestora ne va permite să stabilim, cu exactitate, perimetrul ce urmează a fi supus cercetării.

La etapa inițială de acumulare a informației este necesar de audiat pe cel ce s-a aflat în legitimă apărare, pe atacator și pe martori în vederea stabilirii acțiunilor întreprinse de ei și a posibilelor urme existente. Informația prezentată de ei va fi fixată prin intermediul explicațiilor. Anume de la această etapă începe procesul de studiere a personalității acestora, acordând o atenție sporită existenței unui loc de trai permanent, a unui post de muncă și antecedentelor penale. În timpul interogării necesită a fi stabilite următoarele circumstanțe: cum au ajuns ei la locul faptei, dacă se cunosc între ei și în ce relații se află, ce cunoaște despre fapta ce s-a săvârșit. Privitor la atacator și la cel ce s-a aflat în legitimă apărare mai e necesar de stabilit care a fost motivul altercației.

Totodată, trebuie să fim atenți la faptul ca ei să nu pătrundă în câmpul infracțional și să distrugă urmele, deoarece îl pot cunoaște pe atacator sau pe cel ce s-a aflat în legitimă

apărare. În cazul în care nu avem martori, perimetrul ce urmează a fi cercetat va putea fi stabilit prin intermediul interogărilor. Se vor purta discuții neprotocolare cu cei care s-au aflat sau locuiesc în apropiere. Este important de stabilit dacă au avut loc schimbări la locul faptei, până la sosirea grupei operative. Dacă astfel de schimbări au avut loc, e necesar de identificat persoana ce a făcut schimbările și prin intermediul măsurilor speciale de investigații de stabilit scopul urmărit de ea.

Înainte de a se efectua cercetarea locului infracțiunii, în opinia noastră, e binevenit o cercetare generală a locului infracțiunii. Ofițerul de urmărire penală împreună cu specialistul criminalist vor pătrunde în câmpul infracțional pentru a descoperi obiecte și urme ce au legătură cu fapta săvârșită în legitimă apărare, pentru a înțelege caracterul acțiunilor ce s-au săvârșit. Această cercetare nu are atât scopul de a descoperi obiecte și urme cât are de a înțelege care este legătura între infracțiune și locul unde s-a săvârșit [5, p. 55]. Însăși așezarea locului infracțiunii poate să livreze grupei operative informații importante. De exemplu, locul cercetării este un maidan, atunci apare întrebarea cum au ajuns acolo participanții la conflict. Dacă este un apartament sau scara unui bloc, trebuie, de asemenea, de analizat care a fost cauza că ei s-au aflat în același moment și loc. Dacă e un bar, discotecă, magazin, aceasta ne va permite să stabilim cercul de martori, care posibil dețin informații cu privire la cele întâmplate.

Pentru efectuarea cercetării la fața locului ofițerul, de urmărire penală poate să implice atât atacatorul, cât și pe cel ce s-a aflat în legitimă apărare. În cazul în care implicăm totuși pe unul dintre ei se cuvine să fim atenți la acțiunile pe care le va întreprinde la locul faptei, deoarece ea poate fi o persoană de rea-credință și încă din faza inițială de investigare să inducă în eroare grupa operativă. Verificarea sincerității acestei persoane de către grupa operativă, la locul faptei, reprezintă o sarcină dificilă.

Este greu a supraestima importanța percepției locului infracțiunii de către persoana care va conduce urmărirea penală. Dat fiind faptul că demonstrarea existenței legitimei apărări în fapta săvârșită este una anevoioasă,

e rațională că persoana care a efectuat cercetarea la fața locului să se ocupe și de investigarea ulterioară a cauzei. De această părere este și autorul român C. Suci, care subliniază că cercetarea locului săvârșirii faptei face parte din activitățile de urmărire penală și constă în cunoașterea nemijlocită a locului unde s-a săvârșit infracțiunea, sau a locului în care au fost descoperite urmele acesteia, în vederea descoperirii, fixării și ridicării urmelor și nu în ultimul rând în stabilirea împrejurărilor în care infracțiunea a avut loc [4, p.503].

După terminarea acțiunilor prevăzute de faza statică a etapei de lucru a cercetării la fața locului ofițerul de urmărire penală va trece la cercetarea detaliată. Luând în considerație faptul că cauza de legitimă apărare se intercalează cu acțiuni active, este important de menționat în procesul-verbal de cercetare la fața locului circumstanțele ce denotă lipsa sau prezența luptei la locul faptei. În locurile deschise, aceste urme se pot manifesta prin iarba culcată, arbuști ruși și crengi rupte etc., iar în încăperi prin mutarea sau răsturnarea obiectelor, inclusiv a mobilei, geamuri stricate, tapete rupte, deteriorarea sau deformarea covoarelor etc. Descoperirea acestor urme permite grupei operative de a presupune că a avut loc o luptă, dar nu va fi corect să se concluzioneze despre existența unei fapte în legitimă apărare numai în baza acestor urme.

Dacă e să facem trimitere la procedeele de cercetare la fața locului ce pot fi aplicate în cadrul cercetării locului faptei săvârșite în legitimă apărare, atunci nu există vreo regulă care să impună folosirea unui anumit procedeu. Totul depinde de situația de la locul faptei și de informația pe care o deținem până la începerea cercetării. Iar dacă e să vorbim de metodele de cercetare, atunci ar fi rezonabil de aplicat metoda combinată sau obiectivă, excluzând-o pe cea subiectivă.

În timpul efectuării cercetării la fața locului conducătorul grupei operative va numi câțiva colaboratori care vor inspecta teritoriul adiacent. Țelul acestei inspecții este de a identifica noi martori, de-a acumula informații de interes operativ, de-a descoperi noi urme ale faptei săvârșite în legitimă apărare. Dacă vor fi identificați martori, aceștia vor fi interogați,

dacă se vor descoperi urme noi în anumite sectoare, ce demonstrează existența sau inexistența faptei de legitimă apărare, este rațional de efectuat o cercetare separată a locului faptei [5, p.60]. Informația operativă acumulată poate să ofere date cu privire la persoanele ce au fost implicate în fapta dată și alte date necunoscute până la acel moment.

E de menționat faptul că în baza studierii raportului dintre urmele de la locul faptei și mijloacele folosite de făptuitor e posibil de înaintat o versiune cu privire la continuitatea celor întâmplate și putem determina, după caz, existența cauzei de legitimă apărare.

În timpul cercetării la fața locului, printre versiunile primare înaintate de către ofițerul de urmărire penală, în cazul investigării unei fapte săvârșite în legitimă apărare, este și aceea că fapta a fost înscenată. De aceea trebuie atras o atenție sporită descoperirii circumstanțelor negative. În literatura de specialitate, prin circumstanțe negative se înțelege urmele faptice depistate în timpul cercetării la fața locului ce vin în contradicție cu mecanismul obișnuit de creare a urmelor pentru o astfel de faptă săvârșită, cu versiunile înaintate și cu explicațiile date de persoane concrete.

Toată munca grupei operative va fi apreciată de către ofițerul de urmărire penală în funcție de cât de complet și calitativ a fost realizată această muncă. Probele ridicate în timpul cercetării la fața locului nu vor avea valoare probantă, dacă nu vor fi confirmate prin alte probe administrate legal.

Cercetarea la fața locului se va încheia cu etapa de documentare, când se fixează toate acțiunile întreprinse și urmele ridicate. Ea poate fi de două tipuri:

1. fixarea procesuală – presupune întocmirea procesului-verbal de cercetare la fața locului cu respectarea tuturor regulilor procesului penal;

2. fixarea tehnică – reprezintă desenul-schiță sau planul-schiță, planșa fotografică și înregistrările video.

În opinia noastră, dacă există posibilitate, organul de urmărire penală, pe lângă efectuarea fotografiilor judiciare la fața locului, urmează să se folosească și de vidoefilmul judiciar, deoarece el va oferi următoarele avantaje:

1. posibilitatea surprinderii în mișcare a unor subiecți din unghiuri multiple, ceea ce permite prezentarea cea mai veridică a plasmamentului în spațiu și a raportului dintre subiecți;

2. au un pronunțat caracter ilustrativ în prezentarea procesului de cercetare la fața locului;

3. capacitatea de surprindere a unor activități în evoluția lor firească, de la faza incipientă până la cea finală;

4. exactitatea cu care sunt înregistrate imaginea și sunetul duce la creșterea gradului de obiectivitate și la excluderea oricărei interpretări subiective;

5. capacitatea de a cuprinde toate situațiile, persoanele și obiectele ce se găsesc în câmpul filmat, indiferent de gradul de importanță care li s-a acordat la un moment dat;

6. rapiditatea cu care se pot fixa scenele, persoanele și obiectele ce au legătură cu săvârșirea unor infracțiuni, în special atunci când se găsesc în mișcare;

7. sunetul captat completează cantitatea și calitatea datelor oferite de imagine;

8. filmul judiciar constituie un material după care se pot executa fotografiile mărite.

Bibliografie

1. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, publicat:14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74, cu modificări;
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003, publicat: 07.06.2003 Monitorul Oficial Nr. 104-110, cu modificări.
3. Gabriel Ionel Olteanu, *Metodologie criminalistică*, Editura AIT Laboratories, 2005.
4. C. Suci, *Criminalistica*, vol. III, București, 1972.
5. Т. А.Тараканов, Диссертация „Особенности доказывания состояние необходимой обороны в стадии предварительного расследования”, специальность: 12.00.09, Владимир, 2006.
6. Е. В. Синельникова, *Особенности доказывания по делам о превышении пределов необходимой обороны*: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 : Сургут, 2005.

Diana SIMINEANU,
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

EFECTELE AMNISTIEI ȘI LIMITELE ACESTORA

Rezumat

În articol autorul analizează efectele amnistiei și limitele acestora. Astfel, este analizată întreaga gamă de consecințe juridice specifice ale amnistiei antecondamnatorii cât și ale amnistiei postcondamnatorii care survin în funcție de diferitele momente, cuprinse între data săvârșirii infracțiunii și cea a rămânerii definitive a hotărârii judecătorești precum și la etapa ulterioară.

Cuvinte cheie: efectele amnistiei, amnistia antecondamnatorie, amnistia postcondamnatorie.

Résumé

Dans l'article l'auteur analyse les effets de l'amnistie et leurs limites. Ainsi, est analysée la gamme entière des conséquences juridiques spécifiques de l'amnistie avant la condamnation comme et de l'amnistie après la condamnation qui surviennent en fonction de différents moments, compris entre la date de la commission de l'infraction et celle du reste définitive de la décision de la justice ainsi qu'à l'étape ultérieure.

Mots-clefs: les effets de l'amnistie, amnesty antecondamnatorie, amnesty postcondamnatorie.

Potrivit alin. (1) al art. 107 CP al RM, amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei.

În afara înlăturării răspunderii penale – efect comun cu amnistia după condamnare (improprie), amnistia antecondamnatorie produce și o gamă de consecințe juridice specifice, pe care le vom examina în funcție de diferitele momente, cuprinse între data săvârșirii infracțiunii și aceea a rămânerii definitive a hotărârii definitive [1, p. 311].

1. Amnistia a intervenit înainte de sesizarea organelor judiciare.

Potrivit unei opinii, amnistia stinge însuși dreptul persoanei vătămate de a introduce plângerea prealabilă [2, p. 61-62]. Astfel, ea trebuie considerată ca fiind lovită de nulitate absolută sau chiar inexistentă, iar procesul penal încetat ca urmare a lipsei plângerii prealabile, și nu a amnistiei.

Acest punct de vedere este discutabil, din următoarele considerente. Dreptul subiectiv semnifică puterea garantată de lege titularului său de a desfășura o anumită conduită

sau de a pretinde cuiva o comportare determinată care, dacă este necesar, poate fi impusă cu sprijinul forței coercitive a statului. Acest drept se stinge, în principiu, numai prin prescripție sau decădere.

A susține că amnistia înlătură însăși posibilitatea persoanei vătămate de a formula plângerea prealabilă, echivalează cu dezavuarea categoriei juridice de „drept subiectiv” și înseamnă transferul obligației de încadrare juridică a faptei, de la organele judiciare, asupra persoanei vătămate.

Astfel, în cazul în care amnistia a intervenit înainte de sesizarea organelor de drept, ea nu stinge dreptul persoanei vătămate de a introduce plângerea prealabilă. Plângerea prealabilă adresată organului competent constituie, deopotrivă, un act de sesizare despre săvârșirea unei infracțiuni și un act procesual de punere în mișcare a unei acțiuni penale [3, p. 249].

Amnistia se dovedește irelevantă nu numai cu privire la dreptul de a introduce plângerea prealabilă, ci și relativ la dreptul de a formula o plângere sau un denunț. Dacă

din însuși cuprinsul actului de sesizare reies, fără echivoc, date și elemente pe baza cărora se poate efectua încadrarea juridică a faptei, rezultând că aceasta este amnistiată, în acest stadiu cauza se va soluționa prin pronunțarea ordonanței de refuz al pornirii procesului penal (dacă făptuitorul este de acord cu aceasta) [4, p. 559].

În schimb, dacă actul de sesizare nu este explicit sub aspectul naturii infracțiunii, a datei săvârșirii (înaintea sau după apariția actului de amnistie) sau a identității infractorului (în cazul în care actul de clemență prevede unele excepții personale), cauza nu poate fi soluționată decât după cunoașterea acestor împrejurări [1, p. 313].

În cazurile în care învinuitul sau persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii se opune încetării procesului penal sau refuzului de pornire a procesului penal în legătură cu actul de amnistie, încetarea procesului penal sau refuzul de pornire a procesului penal pe această bază nu se admite. În acest caz procesul continuă în mod obișnuit, iar actul de amnistie va putea fi aplicat doar în cazul constatării vinovăției persoanei. În caz contrar, se va pronunța o sentință de achitare de către instanța de judecată [3, p. 249].

2. Actul de amnistie a fost adoptat în timpul efectuării actelor premergătoare.

Soluția este diferită, în raport cu stadiul acestora:

a) Dacă, din cuprinsul actelor premergătoare, rezultă fapta penală săvârșită și nu este necesară identificarea infractorului ori acesta este cunoscut, organele de urmărire penală înaintează dosarul procurorului, cu propuneri de neîncepere a urmăririi penale. În ipoteza efectuării actelor premergătoare direct de către procuror, în cauze de competența sa, acesta va dispune neînceperea urmăririi penale.

Astfel, dacă sunt amnistiate infracțiunile pedepsite cu închisoarea până la 3 ani, fără ca actul de clemență să instituie vre-o excepție personală, stabilindu-se că s-a săvârșit o faptă penală sancționată de lege în această limită, se va proceda în modurile arătate, fără a fi nece-

sară identificarea infractorului [1, p. 313].

În măsura în care, însă, actul de clemență exceptează anumite categorii de persoane, cum sunt recidiviștii sau recidiviștii prin condamnări anterioare, nu este suficientă doar stabilirea infracțiunii, ci mai este necesară cunoașterea infractorului, în funcție de circumstanțele personale ale acestuia, evaluându-se aplicabilitatea amnistiei.

b) Dacă, din conținutul actelor premergătoare, nu reies suficiente date și elemente pentru încadrarea juridică a faptei sau pentru stabilirea zilei în care aceasta a fost săvârșită ori, pentru considerente de natura celor de mai sus, este necesară identificarea infractorului, efectuarea acestora va continua.

De principiu, amnistia împiedică începerea urmăririi penale [5, p. 111; 6, p. 65], aceasta reprezentând un fapt juridic procesual imperativ.

Acest efect se produce, evident, numai în măsura în care obiectul amnistiei este clar stabilit. Dacă la data adoptării actului de clemență nu sunt încă stabilite împrejurări de tipul celor de mai sus, acesta nu va putea fi aplicat. Lămurirea unor aspecte esențiale ale cauzei nu poate avea loc decât în cadrul procesului penal, fiind cu neputință de realizat doar pe calea actelor premergătoare [1, p. 314].

Textul legal se referă expres la procesul penal și la calitatea de învinuit sau inculpat, ceea ce ar însemna că măsurile de siguranță a obligării la tratament medical și de internare medicală nu pot fi luate decât față de infractori care au dobândit una din calitățile menționate, nu și față de aceia împotriva cărora nu s-a început urmărirea penală. Dacă neînceperea urmăririi penale s-ar datora unui act de amnistie, ar reieși că infractorul dobândește un avantaj dublu – o dată, prin înlăturarea răspunderii penale și, a doua oară, prin neaplicarea uneia din măsurile de siguranță prevăzute de art. 98 alin. (2) CP al RM.

3. Amnistia s-a acordat în timpul urmăririi penale.

4. Amnistia a intervenit în timpul judecării.

Dacă actul de amnistie a intervenit în faza dezbaterilor judiciare, procesul continuă până la sfârșit și instanța de judecată pronunță o sentință de condamnare cu mențiunea că condamnatul este liberat de pedeapsă [7, pct. 4, art. 275]. Nu se va putea dispune, în schimb, încetarea procesului penal în cazul în care urmează a se lua o măsură educativă sau una de siguranță cu privire la care, în temeiul art. 107 alin. (2) CP al RM, amnistia nu produce efecte.

În cazul în care a intervenit amnistia, dar este necesară luarea unei măsuri de siguranță, ea nu va produce efect extintiv asupra raporturilor penale și procesual-penale și nici asupra acțiunii penale consecințele amnistiei cu privire la acțiunea penală constau doar în restrângerea obiectului său, prin aceea că tragerea la răspundere penală nu se va mai putea face pe calea aplicării unei pedepse, ci numai pe aceea a luării unor măsuri de siguranță [1, p. 319].

Înlăturarea pedepsei principale, în măsura în care nu a fost executată. Unul dintre efectele specifice ale amnistiei intervenite după condamnare este înlăturarea executării pedepsei. Aceasta nu înseamnă însă că are loc chiar înlăturarea răspunderii penale înseși [8, p. 340].

În cazul pedepselor grațiate condiționat în parte, amnistia produce un dublu efect, constând, mai întâi, în înlăturarea executării restului de pedeapsă negrațiat și apoi, în excluderea posibilității revocării grațierii condiționate, ea răsfrângându-se astfel asupra ambelor fracțiuni ale pedepsei [9].

Prin intervenirea amnistiei, ca de altminteri a oricărei alte cauze de înlăturare a răspunderii penale, principiul aflării adevărului se relativizează, rămânând neelucidată problema dacă tragerea la răspundere înlăturată era sau nu temeinică, dacă exista sau nu fapta și dacă inculpatul sau învinuitul era ori nu vinovat [10, p. 72].

Înlăturarea celorlalte consecințe ale condamnării. Efectele amnistiei intervenite după condamnare constau în înlăturarea executării sancțiunilor, precum și a celorlalte consecințe

ale condamnării. Conceptul de „celelalte consecințe ale condamnării” nu este definit nici în dreptul nostru penal și nici în alte legislații. Ele constau, de regulă, în:

A. Executarea pedepselor complementare, dacă nu au fost executate [11, p. 689].

Prin urmare, executarea pedepsei complementare a interzicerii unor drepturi, prevăzută de art. 65 CP al RM, care începe după executarea pedepsei principale a închisorii, va fi înlăturată în întregime dacă amnistia a intervenit în cursul executării pedepsei închisorii și, respectiv, numai în parte, dacă a intervenit după începerea executării lor. Nici executarea acestor pedepse nu dă dreptul la o acțiune în dezdăunare.

Dacă intervine după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, amnistia nu mai produce efecte asupra pedepsei complementare a degradării militare, care se consideră executată din momentul rămânerii definitive a hotărârii [12, p. 507].

Infrațiunea amnistiată nu va fi luată în considerație la aplicarea sporului de pedeapsă (prevăzut de art. 83-85 CP al RM) în cazul concursului de infrațiuni sau de pluralitate intermediară, deoarece se are în vedere pedeapsa prevăzută de lege pentru fiecare din infrațiunile aflate în concurs, și nu pedeapsa rezultată, care nu are relevanță cu privire la aplicarea amnistiei [3, p. 250].

B. Executarea pedepsei complementare.

Potrivit unui punct de vedere [13, p. 615], pedeapsa complementară, producându-și efectele numai în cursul executării pedepsei principale, încetează o dată cu încetarea executării pedepsei principale, dacă amnistia a intervenit înainte de executarea totală a acesteia.

Conform altei păreri [14, p. 149], pedepsele complementare se execută de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, și nu doar pe timpul executării pedepsei principale.

Prin urmare, executarea pedepsei complementare începe, de regulă, înainte de executarea pedepsei principale, fiind mai întinsă

decât aceasta. Amnistia intervenită în intervalul dintre data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești și aceea a începerii executării pedepsei va înlătura deci în parte executarea pedepsei complementare și în totalitate executarea celei principale [1, p. 327].

C. Existența stării de recidivă.

Potrivit art. 34 alin. (5) lit. d) CP al RM, la stabilirea stării de recidivă nu se ține cont de antecedentele penale stinse în conformitate cu art. 111 CP al RM, care, la rândul său, la alin. (1) lit. c) prevede că se consideră ca neavând antecedente penale persoanele liberate, potrivit actului de amnistie.

Amnistia împiedică nașterea stării de recidivă atunci când infracțiunea intenționată, pentru care inculpatul major a fost condamnat la o pedeapsă mai mare de 6 luni închisoare, a fost amnistiată înainte de săvârșirea noii infracțiuni intenționate pentru care legea prevede o pedeapsă mai mare de un an [13, p. 284].

Amnistia înlătură starea de recidivă în situația în care infracțiunea intenționată, pentru care inculpatului major i s-a aplicat o pedeapsă cu închisoare mai mare de 6 luni, a fost amnistiată după săvârșirea celei de a doua infracțiuni intenționate, pentru care pedeapsa legală este închisoarea mai mare de un an [15, p. 161]. Același efect îl produce și amnistiarea infracțiunii care constituie al doilea termen al recidivei.

Împiedicarea nașterii stării de recidivă sau înlăturarea ei are loc indiferent de forma recidivei – postcondamnatorie sau postexecutorie [16, p. 168-170].

De subliniat că aceste consecințe se produc numai în măsura în care recidiviștii nu sunt exceptați de la actul de clemență. Amnistia nu înlătură doar recidiva, ci poate produce efecte concrete asupra pedepsei pe care condamnatul o are de executat.

Prin urmare, pot fi distinse următoarele ipoteze:

1. În cazul recidivei postcondamnatorii:

a) Pedeapsa aplicată pentru pluralitatea de infracțiuni este cea stabilită pentru infrac-

țiunea anterioară.

Urmare a amnistiei acestei infracțiuni, executarea pedepsei stabilite pentru ea este înlăturată, inculpatul urmând a executa pedeapsa stabilită pentru infracțiunea exceptată de la clemență.

b) Pedeapsa aplicată este pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune, nesporită.

Amnistiarea infracțiunii anterioare va produce efecte numai asupra stării de recidivă, fiind lipsită de relevanță cu privire la pedeapsa de executat.

c) Pedeapsa aplicată este aceea stabilită pentru infracțiunea anterioară, sporită.

Actul de amnistie incident cu privire la primul termen al recidivei va avea ca efect executarea pedepsei stabilite pentru cea de a doua infracțiune și înlăturarea sporului.

d) Pedeapsa aplicată este aceea stabilită pentru cel de al doilea termen al recidivei [1,16, p. 330].

Amnistiarea primului termen al recidivei va atrage înlăturarea sporului.

2. În cazul recidivei postexecutorii, spre deosebire de cea postcondamnatorie, reindividualizarea pedepsei ca urmare a înlăturării stării de recidivă datorită amnistierii infracțiunii ce constituie primul termen, nu este cu putință.

Inexistența unei etape distincte de sporire în cadrul procedurii de aplicare a pedepsei va atrage imposibilitatea operației, simetric inverse, de înlăturare a sporului.

3. Existența pluralității intermediare.

Amnistiarea infracțiunii, fie a celei pentru care a intervenit prima condamnare [13,116, p. 306], fie a celei de a doua, împiedică și, respectiv, înlătură această formă a pluralității, situată între concurs și recidivă.

4. Exceptarea de la beneficiul suspendării condiționate a executării pedepsei, ori de la acela al înlocuirii răspunderii penale [1, p. 330].

Amnistia postcondamnatorie înlătură executarea pedepsei pronunțate în măsura în care aceasta nu a fost executată până la data actului de amnistie. Astfel, amenda deja înca-

sată nu se restituie.

Suportul acestor dispoziții îl reprezintă principiul potrivit căruia amnistia nu constituie o repunere în situația anterioară săvârșirii infracțiunii, nefiind necesar a se recurge la argumentul auxiliar al imposibilității restituirii sumelor bănești legal percepute, împrumutat din dreptul financiar [11, p. 693].

În cazul pedepselor grațiate condiționat în parte, amnistia produce un efect dublu, constând, mai întâi, în înlăturarea executării restului de pedeapsă negrațiat și apoi – în excluderea posibilității revocării grațierii condiționate, ea răsfrângându-se astfel, asupra ambelor fracțiuni ale pedepsei [17, p. 225].

Dacă actul de amnistie este adoptat în timpul judecării cererii sau propunerii de liberare condiționată, aceasta se respinge ca rămasă fără obiect. În cazul în care instanța de recurs constată că infracțiunile pentru care s-a aplicat, de exemplu, pedeapsa de 4 ani privațiune de libertate cu suspendare condiționată a executării pedepsei, sunt amnistiate, ea trebuie să înceteze procesul penal, fără a mai dispune înlăturarea dispozițiilor art. 90 CP al RM, deoarece a fost înlăturată răspunderea penală.

Amnistia postcondamnată înlătură executarea pedepsei pronunțate în măsura în care aceasta nu a fost executată până la data actului de amnistiere. Astfel, amenda deja încasată nu se restituie, iar degradarea civică executată nu se mai înlătură, fiind valabil executată. În acest caz, atât măsurile de siguranță, cât și drepturile persoanei vătămate stabilite prin hotărârea de condamnare continuă a fi executate [3, p. 251].

Efectele amnistiei au un caracter obligatoriu, în sensul că aplicarea amnistiei se face din oficiu, indiferent de poziția făptuitorului, adică chiar dacă acesta ar refuza amnistia, deoarece este vorba de un act al autorității legiuitoare, obligatoriu atât pentru organele statului, cât și pentru toți membrii societății. Excepție fac împrejurările prevăzute de art. 5 alin. (2) CPP al RM.

Cu toate că amnistia are o largă arie de aplicare atât până la condamnarea făptuito-

rului, cât și după condamnarea acestuia, ea are unele limite strict reglementate de lege. Suportul acestor dispoziții îl reprezintă principiul, potrivit căruia amnistia nu constituie o repunere în situația anterioară săvârșirii infracțiunii, nefiind necesar a se recurge la argumentul auxiliar al imposibilității restituirii sumelor bănești legal percepute, împrumutat din dreptul financiar [3, p. 251].

Limitele amnistiei asupra măsurilor de siguranță. Deși amnistia are o arie largă de aplicare, ea are unele limite strict prevăzute de lege. Astfel, conform dispozițiilor alin. (2) al art. 107 CP al RM, amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

Semnificația acestei prevederi este legată de scopul măsurilor de siguranță, constând, în înlăturarea unui pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală (art. 98 alin. (1) CP al RM).

Starea de pericol rezultată din săvârșirea infracțiunilor și imperativul prevenirii comiterii altora subzistă după aplicarea amnistiei, impunând, în interesul apărării sociale [11, p. 649; 18, p. 57] și, uneori, al infractorului însuși, luarea măsurilor de siguranță. Amnistia înlătură doar răspunderea penală, fără a influența existența infracțiunii.

Nefiind pedepse, măsurile de siguranță nu pot cădea sub incidența unor acte de amnistie, nici chiar atunci când sunt restrictive sau chiar privative de libertate (măsuri de constrângere cu caracter medical, măsuri de constrângere cu caracter educativ, expulzarea, confiscarea specială) [4, p. 560].

Prin urmare, dacă făptuitorul a fost trimis deja în judecată, instanța va trebui să analizeze și să soluționeze latura civilă a cauzei, iar dacă nu a fost trimis în judecată, persoana vătămată se va putea adresa instanței civile pentru valorificarea drepturilor sale, făptuitorul neputând fi trimis penal în judecată numai pentru soluționarea și rezolvarea laturii civile [3, p. 250].

Inexistența efectelor asupra măsurilor educative. La fel, în baza art. 107 alin. (2) CP

al RM vor putea fi aplicate măsurile educative. Rațiunea reglementării este legată de finalitățile acestor măsuri, prin care se urmărește socializarea sau resocializarea infractorilor minori, proces îndelungat, complex și anevoios, care ar putea fi compromis prin aplicarea amnistiei.

În alți termeni, amnistia nu are efecte asupra măsurilor de constrângere cu caracter educativ, cum ar fi: internarea minorului într-o instituție curativă și de educație sau limitarea timpului liber și stabilirea unor cerințe speciale privind comportamentul minorului etc. (art. 104 CP al RM).

În mod excepțional, minorii care, deși aveau nevoie în continuare de supravegherea și ocrotirea pe calea măsurilor educative, au beneficiat de grațieri amnistiante, acordate la cerere, în baza unor anchete sociale și numai după constatarea că înlăturarea executării măsurii educative este în interesul minorului [11, p. 292].

Amnistia nu are nici un fel de efecte asupra confiscării speciale. În ipoteza în care amnistia intervine după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, ea nu va atrage consecințe asupra măsurii de siguranță prevăzute de art. 98 alin. (2) lit. d) CP al RM, astfel încât aceasta va subzista până la împlinirea termenului stabilit, ori până la revocarea ei la cerere sau din oficiu.

Actul de clemență va putea produce însă efecte asupra termenului de la care începe executarea măsurii de siguranță. Astfel, dacă, în principiu, interzicerea de aflare în anumite localități operează de la data executării pedepsei principale, în cazul amnistiei, măsura de siguranță va începe să se execute de la data punerii în libertate a condamnatului.

Lipsa efectelor amnistiei asupra drepturilor persoanei vătămate. Potrivit art. 20 din Constituția Republicii Moldova, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime fără ca vre-o lege să poată îngreuna accesul la justiție.

În consecință, puterea publică poate

dispune, prin amnistie, numai asupra dreptului ei de tragere la răspundere penală, nu și cu privire la acela recunoscut de lege persoanei vătămate prin fapta penală.

Astfel, amnistia nu produce efecte și asupra persoanei vătămate. În acest sens, prin dreptul persoanei vătămate se înțeleg drepturile referitoare la pretențiile civile, nu și drepturile pe care le are partea vătămată în legătura cu latura penală (de exemplu, dreptul de a depune plângerea prealabilă etc.), aceste drepturi stingându-se prin amnistie [3, p. 252].

Deși lasă neatins dreptul subiectiv în conținutul său, amnistia devine relevantă privitor la modalitățile de exercitare a acțiunii în justiție, în baza și pentru valorificarea acestuia.

În raport cu consecințele civile, excepția incidenței legii de amnistie operează în cazul amnistiei intervenite după condamnare. Justificarea acestei dispoziții constă în faptul că amnistia, ca toate celelalte cauze de înlăturare a răspunderii sau pedepsei penale, privește raportul juridic de drept penal și nu raportul juridic civil. Dreptul la despăgubire aparține celui păgubit și, ca urmare, statul nu poate renunța prin amnistie la un drept care îi aparține. Atunci când s-a produs o pagubă, aceasta urmează să fie reparată, chiar dacă aplicarea pedepsei penale este înlăturată.

Potrivit art. 1398 Cod civil al RM, oricine cauzează altuia o daună este obligat să o repare, indiferent dacă aceasta rezultă dintr-o infracțiune, contravenție administrativă, abateri disciplinară sau dintr-un delict civil [19, p. 248]. Astfel, continuând exercitarea acțiunii civile după stingerea celei penale prin amnistie, instanța verifică dacă sunt întrunite condițiile răspunderii civile delictuale sau contractuale [20, p. 152].

În interes social, legea de amnistie poate prevedea, într-un text special, stingerea drepturilor terților, sub rezerva despăgubirii lor de către stat. Această măsură are natura juridică a unei exproprieri legislative pentru cauză de utilitate publică.

Acțiunea civilă, fiind un accesoriu al celei penale, nu va putea fi exercitată împotriva

participantului la infracțiune netrimis în judecată, deoarece a beneficiat de amnistie, încetându-se urmărirea penală [1, p. 342].

Consacrând principiul cumulului răspunderilor juridice, sistemul nostru legislativ permite tragerea la răspundere pentru încălcarea fiecărei norme de drept în parte, potrivit principiilor proprii fiecărei ramuri (dreptul muncii, dreptul familiei, dreptul civil etc.). De exemplu, dacă infracțiunea săvârșită reprezintă, în același timp, și o abatere disciplinară, se va putea aplica și una dintre sancțiunile prevăzute de Codul muncii, amnistia intervenită lăsând neatinsă răspunderea disciplinară [3, p. 252].

Amnistia nu are efecte asupra răspunderii disciplinare. Prin una și aceeași faptă pot fi încălcate norme juridice ce aparțin diferitelor ramuri distincte de drept. Consacrând principiul cumulului răspunderilor juridice, sistemul legislativ din Republica Moldova permite tragerea la răspundere pentru fiecare normă de drept în parte, potrivit regulilor proprii fiecărei ramuri. Dacă infracțiunea săvârșită reprezintă, în același timp, și abatere disciplinară, se va putea aplica și una din sancțiunile prevăzute de Codul muncii al Republicii Moldova, amnistia intervenită lăsând neatinsă răspunderea disciplinară [3, p. 252].

Bibliografie

- Iancu Mândru, *Amnistia și grațierea*, București, Editura ALL EDUCATIONAL, 1998, 530 p.
- I. Munteanu, „Notă critică la sentința penală nr. 262/1974 a Jud. Sighetu Marmației”, în *Revista română de drept*, nr.5/1976, p. 61-63.
- Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Sub red. dr. Barbăneagră A. Chișinău: Editura ARC, 2003, 836 p.
- S. Botnaru ș.a., *Drept penal. Partea generală*, Chișinău, 2005, 624 p.
- I. Neagu, *Drept procesual penal*, București, Editura Academiei R.S. România, 1988, 232 p.
- N. Volonciu, *Practica judiciară penală*, vol. IV, București, Editura Academiei Române, 1993, 332 p.
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003.
- I. Oancea, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, Vol. II, București, Editura Academiei R.S. România, 1970, 573 p.
- Decizia penală nr.123/1988 a Tribunalului județean Brașov (nepublicată).
- V. Dongoroz, *Drept penal*, București, Institutul de Arte Grafice, 1939, 772 p
- P. Bouzat, J. Pinatel, *Traité de droit pénal et de criminologie*, Tome I, *Droit pénal général*, Paris, Librairie Dalloz, 1963, 713 p.
- Traian Pop, *Comentare în Codul penal adnotat. Partea generală*, vol. I, București, Editura Librăriei „Socec and Co.”, S.A., 1937, 674 p.
- V. Rămureanu, *Codul penal al R.S. România – comentat și adnotat. Partea generală*, București, Editura științifică, 1972, 693 p.
- M. Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Iași, Editura Fundației „Chemarea”, 1992, 540 p.
- V. Papadopol, *Practica judiciară penală*, vol. I, București, Editura Academiei R.S. România, 1988, 232 p.
- L. Pastor, „Notă la sentința penală nr. 2808/1969 a jud. Timișoara”, în *Revista română de drept*, nr.12/1970, p. 168-170.
- A. Barbăneagră ș.a., *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale*, Chișinău, 2009, 860 p.
- Gh. Dărîngă, „Privire generală asupra măsurilor de siguranță”, în *Revista română de drept*, nr.1/1967, p. 56-58.
- Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.05.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82 din 22.06.2002.
- C. Stătescu, C. Bârsan, *Tratat de drept civil: teoria generală a obligațiilor*, București, Editura Academiei R.S. România, 1981, 456 p.

Ion SLISARENCO,

lector asistent al Catedrei „Drept penal”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

Vladimir VASILIȚA,

lector asistent al Catedrei „Drept civil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

CAUZALITATEA DELINCVENȚEI JUVENILE

Rezumat

Un aspect care a influențat ascendența generală a criminalității este sporirea factorilor unor elemente componente, cum ar fi criminalitatea minorilor etc. Asupra apariției și sporirii elementelor componente ale criminalității minorilor și a întregului fenomen, în general, au influențat o seamă de factori, cum ar fi starea economico-financiară deplorabilă existentă în țară, lipsa unor programe de susținere socială, rata sporită a șomajului, ineficiența și lipsa unor programe de reconstrucție a edificiului socio-economic, nivelul mizer al salariului minim și mediu pe țară.

Summary

One aspect that influenced general ascendancy of crime is increasing of more factors of crime components, such as juvenile crime. To the appearance and increasing of all elements of juvenile crime particularly, and to the whole phenomenon in general, they influenced a number of factors such as poor financial and economic condition existing in the country; inefficiency and lack of social support programs; increased rate of unemployment; the miserable wage in the country.

Pe parcursul perioadei de tranziție la economia de piață, a apărut un set nou de forme ale criminalității, precum traficul de ființe umane, traficul de organe, spălarea de bani, contrabanda, infracțiuni informatice, s-a înregistrat, totodată, și diversificarea formelor tradiționale de criminalitate, sporirea infracțiunilor grave, omor, provocarea leziunilor corporale grave, jaf, tâlhărie. Un aspect care a influențat ascendența generală a criminalității este sporirea factorilor unor elemente componente, cum ar fi criminalitatea minorilor etc. Asupra apariției și sporirii elementelor componente ale criminalității minorilor și a întregului fenomen, în general, au influențat o seamă de factori, cum ar fi starea economico-financiară deplorabilă existentă în țară, lipsa unor programe de susținere socială, rata sporită a șomajului, ineficiența și lipsa unor programe de reconstrucție a edificiului socio-economic, nivelul mizer al salariului minim și mediu pe țară.

Prezența acestor factori a generat un șir de consecințe negative, precum apariția și

amplarea dezastruoasă a migrațiunii ilegale și scăderea calității activității prestate în instituțiile statale.

Ca rezultat al persistenței acestor fenomene, s-a înregistrat creșterea numărului de divorțuri, apariția unui impunător număr de familii cu un singur întreținător, scăderea calității procesului instructiv educativ realizat în școli, licee, gimnazii, instituții de învățământ superior. Un element ce contribuie la sporirea factorului distructiv este micșorarea vertiginoasă a instituțiilor pentru copii, cum ar fi: bibliotecile pentru copii, stații ale tinerilor tehnicieni, stații ale tinerilor naturaliști, școli sportive pentru copii, case de creație tehnică etc. Un alt factor care influențează asupra creșterii delincvenței juvenile este executarea necorespunzătoare a obligațiilor părintești de către persoanele responsabile (părinți, tutori, curatori). Analiza ultimei perioade denotă o lipsă de atenție cuvenită copiilor, neglijarea obligațiilor, caracterizată prin neacordarea, insuficiența unui suport moral, lipsa asistenței de educare, întreținere, reevaluarea prin-

cițiilor de educare și propaganda valorilor materiale (acapararea bunurilor materiale) în detrimentul celor etico-morale (neglijarea procesului de studii, precum și a continuării acestora). Toate aceste elemente au influențat sporirea treptată a nivelului criminalității juvenile.

Creșterea criminalității juvenile este condiționată, în mare măsură, și de dinamica sporirii pe an ce trece a numărului de minori ce nu au posibilitatea de a participa la procesul de învățământ, de a-și continua studiile. Această situație, precum și prezența altor factori, îi determină pe minori să se consolideze, formând grupuri stabile pentru a dobândi bunuri pe cale ilegală, aderând pe parcurs la grupările criminale de maturi, ceea ce sporește pericolul social care survine din partea grupărilor de minori.

Datele statistico-criminologice denotă o fluctuație a acestui tip de criminalitate cu o tendință generală de sporire pe parcursul ultimilor ani. Acest aspect sporește îngrijorarea, deoarece se atestă scăderea vârstei infractorilor la comiterea infracțiunilor grave.

Problemele dificile ce apar în procesul de educație și formare a oamenilor constituie o reflecție a controverselor specifice proceselor sociale contemporane. A le percepe, a pătrunde esența lor constituie o sarcină dificilă, dar necesară, fără de care ar fi imposibil de soluționat problema minimalizării actelor antisociale persistente în societate. În condițiile edificării unui stat de drept, e necesar de reevaluat starea și structura mecanismelor sociale, de realizat o abordare a modalității de formare și educare a personalității umane, analizându-se diversele direcții, aspecte ale sarcinii de cercetare: economice, sociale, politice, social-psiologice, organizatorice, de gestionare etc.

Evaluarea și analiza aspectelor criminologice și normative constituie un factor de stringență actuală, deoarece oferă posibilitatea de a scoate la iveală și reglementa șirul de lacune legislative în sistemul instructiv educativ, circumstanțele defectuoase ce împiedică desfășurarea și realizarea cu succes a proceselor

și acțiunilor prevăzute în planul de activitate al diverselor instituții sociale, procesele deformațiilor morale în conștiința și acțiunile unor persoane concrete, de formare și realizare a unor motive și scopuri criminale.

Omul ca entitate formează și influențează mediul social în care se află. Acest fapt impune de a majora rolul factorilor sociali conștienți ce ar supraveghea și coordona procesul de formare a personalității.

În literatura juridică s-a impus argumentat convingerea că motivele manifestării criminale printre minori sunt prioritar legate de împrejurările nefaste de formare morală a personalității infractorilor, de delincvențele în sistemul relațiilor economice, de contradicțiile relațiilor sociale, de interesele politice (conflictele și instabilitatea politică), precum și de starea morală a societății.

Se menționează, pe bună dreptate, faptul că un loc tot mai important în geneza infracțiunii îi revine influenței negative a mediului criminogen, incitarea și antrenarea în activitățile criminale de către maturi.

Analiza dosarelor penale și investigațiile efectuate de către specialiștii în domeniul infracțiunilor săvârșite cu participarea minorilor confirmă faptul că fiecare a treia infracțiune, din numărul celor studiate, este săvârșită de minori sub influența negativă a persoanelor mature. Astfel, principalele cauze ale antrenării minorilor în activități criminale pot fi următoarele:

1. Consumul abuziv de băuturi alcoolice și utilizarea drogurilor atât de către cei ce antrenează minorii în activități criminale, cât și de către cei antrenați;
2. Instigarea din partea recidiviștilor și a persoanelor cu antecedente penale;
3. Influența negativă din partea membrilor familiei minorului.

Cauzele enumerate pot genera antrenarea minorilor în infracțiuni atunci când există condițiile corespunzătoare ce creează o ambianță favorabilă săvârșirii crimei date. La acestea atribuim:

1. Organizarea la un nivel necorespun-

zător a petrecerii timpului liber și ocupațiilor minorilor;

2. Delincvența în activitatea educațională a minorilor în colectivele școlare și de muncă;

3. Imperfecțiunile muncii organelor de drept în combaterea antrenării minorilor în activități criminale și antisociale.

După cum am menționat mai sus, beția și narcomania ocupă locuri de frunte în cauzalitatea delincvenței juvenile. Prin aceste noțiuni se înțelege folosirea alcoolului și stupefiantelor atât în cazuri aparte, cât și sistematic, fapt ce cauzează starea de ebrietate vizibilă. Practica confirmă destul de convingător faptul că excesul de băuturi spirtoase și de alte mijloace narcotice constituie un rău social, ce generează consecințe grave nemijlocite atât pentru delincvent, cât și pentru întreaga societate.

Analizând problema alcoolismului și narcomaniei, este important să menționăm, în primul rând, că acest rău duce inevitabil la deformarea personalității, și anume: la schimbări negative considerabile de statut, social-culturale, juridico-morale, intelectuale, volitiv-emoțive și alte devieri de personalitate.

De altfel, este caracteristică răspândirea narcomaniei nu numai printre persoanele ce antrenează minorii în activități delictuale și antisociale, ci chiar și printre înșiși minorii antrenați în activități infracționale. Ultima împrejurare, la rândul ei, contribuie la săvârșirea crimelor premeditate.

Totodată, e important și un alt aspect. Studiarea practicii judiciare arată că cei care antrenează la nivelul pregătirii anume pentru comiterea crimei creează intenționat condiții pentru „contacte de ebrietate” cu adolescenții, cu alte cuvinte, de la acestea începe realizarea directă a intenției delictuoase.

După cum se știe, teoreticienii definesc în mod diferit rolul beției în geneza cauzelor și a circumstanțelor infracțiunilor. Unii autori afirmă că beția și alcoolismul nu constituie un motiv al criminalității, ci prezintă doar condiții favorabile, ce duc la menținerea și ma-

nifestarea ei. Alții împart crimele săvârșite în legătură cu consumul abuziv de alcool în două grupe:

– infracțiuni ce au fost săvârșite sub influența consumului de băuturi alcoolice și altor substanțe narcotice (huliganism, violuri, leziuni corporale etc.);

– infracțiuni, a căror comitere e posibilă în legătură cu existența alcoolismului și narcomaniei (delicte cointeresate, săvârșite în scopul obținerii mijloacelor pentru folosirea lor la procurarea băuturilor alcoolice și a stupefiantelor, precum și antrenarea minorilor în beții, consum de narcotice ș.a.).

De altă părere este autoarea I.S. Leikina, considerând că beția în unele cazuri constituie o cauză nemijlocită a comiterii infracțiunii, iar în alte cazuri contribuie doar la săvârșirea crimei.

Conform opiniei autoarei S.S. Ostroumova, alcoolismul, beția constituie o condiție ce declanșează, asemeni unui catalizator, egoismul, comportamente antisociale, cu alte cuvinte, cauza infracțiunii, transpunând această cauză din posibilitate în realitate.

Un șir de autori consideră alcoolismul, narcomania una din cauzele principale ale criminalității. După cum presupunem, la antrenarea minorilor în activități delictuale și antisociale beția constituie, în majoritatea cazurilor, cauza săvârșirii crimei date și, mai rar, o condiție ce favorizează comiterea acesteia.

Practica confirmă că narcomania și alcoolismul exercită o influență deosebit de mare asupra delincvenței recidive. Acest fapt e specific și pentru infracțiunile ce țin de antrenarea minorilor în activități delictuale. E necesar să menționăm faptul că beția celor care antrenează și a celor antrenați în multe privințe se explică printr-o diferență neînsemnată de vârstă între ei. De obicei, instigatorii tineri în vârstă de 18-20 de ani nu dispun de mijloace bănești pentru procurarea băuturilor alcoolice sau a altor stupefiante, ca de altfel și infractorii maturi. Această circumstanță determină într-o anumită măsură și scopul principal al infracțiunilor – obținerea mijloacelor neces-

re pentru consumul de substanțe sus-numite.

Majoritatea autorilor consideră că una din cauzele ce facilitează antrenarea minorilor în activități criminale și antisociale, în special narcomania, constă în lipsa unui control subordonat, unui scop bine determinat, la un nivel adecvat de organizare, a modului de petrecere a timpului liber, a relațiilor adolescenților, observați, surprinși de către organele de interne, părinți (sau persoane care îi înlocuiesc) în consumul de băuturi alcoolice și stupefiante, precum și organizarea insuficientă a activității de propagandă antinarcotică în rândurile populației. Consecință a acestui fapt este creșterea natalității copiilor cu diferite devieri în dezvoltarea fizică și mintală.

Instigarea din partea recidiviștilor și persoanelor cu antecedente penale reprezintă o altă cauză a criminalității minorilor. Termenul „a predispuce” e utilizat în sensul de săvârșire a acțiunilor orientate spre incitarea hotărârii de a săvârși infracțiunea, a sugera adolescenților o decizie fermă și înfăptuirea ei parțială sau totală de către instigator, cel puțin a pregătirii pentru infracțiune.

Instigarea nemijlocită a săvârșirii infracțiunii sau complicitatea se poate manifesta sub cele mai variate forme: convingere, rugăminte, amenințare, promisiuni de orice gen ș.a.

Provocarea comiterii nemijlocite a infracțiunii atinge un grad de pericol social mai înalt când executanții sunt minori. Aceasta se explică prin faptul că perioada minoră de viață este însoțită de un șir întreg de particularități specifice de vârstă. Vârsta adolescentină este deosebit de neomogenă și contradictorie, creșterea bruscă fizică și morală acutizează toate reacțiile la mediu. E mare dorința de a face bine, dar tot atât de neașteptate sunt pornirile negative, agresivitatea, tendința de a proceda contrar reglementărilor, îndeosebi dacă nu se anihilează, ori, invers, e atârnată de o atitudine nefastă a maturilor.

Trebuie menționat în mod deosebit că un pericol social considerabil îl constituie instigarea din partea recidiviștilor și persoanelor cu antecedente penale. În acest caz se are în

vedere nu numai o influență mai intensivă și mai periculoasă a recidiviștilor și persoanelor cu antecedente penale, incorrigibile, asupra comportării minorilor, ci și faptul că pentru asemenea persoane, în primul rând pentru recidiviști, „infracțiunile se repetă în virtutea obișnuinței”, totodată, pentru ei e specific tendința de a nu „lăsa urme”. Datele practicii de urmărire penală și judiciară adevăresc concludent faptul că multor infractori-recidiviști le este caracteristică orientarea generală negativă a personalității. Pentru recidiviști și pentru persoanele cu antecedente penale e caracteristică tendința spre violență, dominarea celor mai slabi, îndeosebi a minorilor în scopul ademenirii lor pentru săvârșirea infracțiunilor sau implicării în diverse forme de activitate antisocială. Precedentul judiciar adevărește faptul că sub influența recidiviștilor mulți minori infractori, pășind pe calea delincvenței la o vârstă precoce, după un anumit timp devin ei înșiși recidiviști. Statistica confirmă faptul că cu cât mai devreme adolescentul pășește pe calea delincvenței, cu atât mai mici sunt speranțele de resocializare a lui, cu atât mai scurte sunt intervalele între acțiunile infracționale.

Pericolul sporit al influenței recidiviștilor și persoanelor cu antecedente penale, incorrigibile, constă în faptul că astfel de persoane își aleg, de obicei, minorii pentru săvârșirea nu numai a unei infracțiuni, ci și pentru a-i implica sau a-i predispuce spre săvârșirea sistematică a infracțiunilor de orice ordin. În special, mai bine de jumătate din adolescenții implicați sunt din familii vulnerabile, totodată, au fost educați și în familii de recidiviști, persoane cu antecedente penale, ce duc un mod de viață antisocial ș.a. De regulă, recidiviștii și persoanele cu antecedente penale înainte de a-i antrena pe minori îi pregătesc psihologic pentru activități delictuale. Conform datelor cercetării, în acest scop ei folosesc diferite modalități: consumarea băuturilor alcoolice – 65%; jocuri de noroc – 12%; constrângerea – 9% ș.a.

Esența familiei, rolul ei în societate este relevat în lucrările științifice ale multor autori

din țară și de peste hotare. Familiei, grație naturii ei, îi este caracteristică funcția primară și, totodată, de foarte mare durată în educația copiilor. Anume în familie adolescenții asimilează calitățile inițiale și fundamentale ale persoanei, aici se formează intens poziția lor morală. Nu întâmplător A.S. Macarenko sublinia faptul că „onestitatea trebuie educată la vârsta cea mai fragedă”.

Desigur, educația se constituie din mai multe componente. Devenirea morală, dezvoltarea și desăvârșirea personalității se desfășoară pe parcursul asimilării treptate a idealurilor, principiilor și normelor moralei sociale, transpunerii lor în convingeri personale. Un rol deosebit în acest proces îi revine educației în familie din copilărie și până la maturizare.

În concluzie, în vederea redresării situației se impune implementarea unor măsuri noi. Inițial, ar fi desfășurarea unei investigații științifice care ar scoate în evidență cauzele și condițiile ce generează criminalitatea juvenilă, în baza căreia să fie elaborată o nouă concepție națională de prevenire și combatere a acestui tip de devianță socială, strategie ce ar cuprinde măsuri la nivel național.

Bibliografie

1. Gh. Munteanu, A. Balan, „Delincvența juvenilă: realitate socială, forme și metode de prevenire”, în *Probleme de prevenire și combatere a delincvenței juvenile, traficului de ființe umane și migrației ilegale* (Materialele conferinței științifico practice internaționale), Chișinău, 2004.
2. Э.Б. Мелникова, *Ювенальная юстиция. Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии*, Москва, Дело, 2000.
3. N. Mitrofan, V. Zdrenghea, T. Butoi, *Psihologie juridică*, Editura Șansa SRL, București, 1992, p. 278.
4. Ș. Daneș, V. Papadopol, *Individualizarea juridică a pedepselor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
5. I. Radu, *Psihologie socială*, Editura Exe SRL, Cluj-Napoca, 1995.
6. S. Chelcea, *Dicționar de psihologie socială*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

Ion SLISARENCO,

lector asistent al Catedrei „Drept penal”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

ESENȚA PREMEDITĂRII CA CIRCUMSTANȚĂ SPECIALĂ CARE AGRAVEAZĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ

Rezumat

Premeditarea în sensul literar al cuvântului, înseamnă gândirea anticipată, chibzuirea asupra unei activități ce urmează a fi desfășurată în viitor. Unii autori au preluat acest sens literar și consideră că premeditarea, în sens juridic înseamnă comiterea faptei după o gândire prealabilă cu intensitate; durata îndelungată și chibzuința făptuitorului la rece sau cu stăpânire de sine, netulburat de afecte sau emoții puternice, ar însemna premeditare.

Summary

The premeditation in the literal meaning of the word means thinking early, reflection on an activity to be undertaken in future. Some writers have taken this literally meaning and believes that premeditation, in the legal sense, means committing the offense after a prior thinking with intensity; a long time and cold wisdom or forbearance of the perpetrator, undisturbed by affects or strong emotions, means premeditation.

Este incontestabil faptul că săvârșirea de către o persoană a unei infracțiuni cu premeditare manifestă un pericol social mult mai sporit al făptuitorului, care este reprezentat de faptul că acesta, chibzuit și bine pus la punct, comite o faptă penal condamnabilă, negând totalitatea relațiilor dominante în societate. Respectiv, aceasta presupune și survenirea unor consecințe infracționale mai grave, provocând daune sporite valorilor și intereselor ocrotite de legea penală.

Iată de ce a și apărut necesitatea de a institui un tratament juridic specific, acomodat la persoana care în mod conștient și bine reflectat încalcă legea penală, ceea ce a și făcut legiuitorul, adică a consolidat prin intermediul normelor juridico-penale o tratare juridică distinctă numită „săvârșirea unei infracțiuni cu premeditare”.

În literatura de specialitate, premeditarea se definește pornind de la elucidarea semnificației termenului. De altfel, premeditarea în domeniul dreptului penal are același înțeles pe care îl are și în limbajul comun.

Premeditarea în sensul literar al cuvântului înseamnă gândirea anticipată, chibzuirea asupra unei activități ce urmează a fi desfășurată în viitor. Unii autori au preluat acest sens literar și consideră că premeditarea, în sens juridic, înseamnă comiterea faptei după o

gândire prealabilă cu intensitate; durata îndelungată și chibzuința făptuitorului la rece sau cu stăpânire de sine, netulburat de afecte sau emoții puternice, ar însemna premeditare¹.

În realitate, premeditarea, în accepțiunea legii penale, presupune realizarea a ceva mai mult decât o simplă gândire anticipată.

Spre exemplu, la alin.(1) al art.145 C. pen. al RM este incriminat „omorul intenționat al unei persoane” (omorul simplu), în cadrul căreia este integrată intenția subită, ea doar se presupune, reieșind din alin.(2) lit.a) al aceluiași articol, adică „Omorul săvârșit cu premeditare”. Doar că în Partea generală a Codului penal la art.17-20 o astfel de intenție nu se prevede, aceasta fiind explicată clar în doctrina de specialitate.

Întru elucidarea mai detaliată a acestei circumstanțe agravante speciale, vom lua ca reper infracțiunea prevăzută de alin.(2) lit.a) art.145 C. pen. al RM – „Omorul săvârșit cu premeditare”.

Omorul săvârșit cu premeditare presupune întrunirea concomitentă a trei condiții. O primă condiție privește trecerea unui interval de timp din momentul luării deciziei și până în momentul executării nemijlocite a omorului.

¹ Gh. Nistoreanu, A. Boroș, *Drept penal. Partea specială*, ediția a II-a, București, 1995.

Durata acestui interval este apreciată în fiecare caz în funcție de calitățile subiective ale făptuitorului, precum și de celelalte împrejurări ale cauzei. În fiecare caz, instanța de judecată va constata dacă această condiție este sau nu îndeplinită, ținând seama de împrejurările concrete ale cauzei și, îndeosebi, de particularitățile făptuitorului; în funcție de aceste particularități, pe când o altă persoană poate avea nevoie de un interval mare de timp pentru a chibzui, o anumită persoană poate să se hotărască mai repede. În practica judiciară, s-a considerat îndeplinită această condiție și s-a reținut omor săvârșit cu premeditare, în cazul inculpatului care, în urma unui conflict cu victima, a plecat acasă, s-a înarmat cu un cuțit și a revenit în același loc după o oră, pândind-o și aplicându-i o lovitură în inimă, cu efect mortal².

O a doua condiție privește activitatea psihică a făptuitorului de reflectare, de chibzuire asupra modului în care va săvârși infracțiunea. Dacă făptuitorul nu a avut posibilitatea să mediteze, să cântărească șansele de realizare a deciziei, în intervalul de timp cuprins între momentul luării hotărârii infracționale și momentul începerii executării omorului, nu suntem în prezența unei infracțiuni săvârșite cu premeditare.

O a treia condiție este că făptuitorul trebuie să săvârșească unele acte de pregătire de natură să consolideze decizia luată și să asigure realizarea ei. Dacă lipsește vreo una dintre condițiile menționate, omorul este simplu, nu agravat.

Premeditarea atribuie infracțiunii un caracter agravant, deoarece, presupunând, pe de o parte, o concentrare a forțelor psihice ale făptuitorului, iar pe de altă parte, o pregătire a comiterii faptei, asigură acestuia șanse sporite de reușită.

În sensul art.145 C. pen. al RM o simplă deliberare anterioară nu constituie agravanta premeditării, ci mai este necesar ca omorul să fi fost pregătit dinainte. Existența numai a unei hotărâri luate cu un oarecare timp înainte de a comite omorul va putea fi avută în vedere la individualizarea pedepsei, putând să

constitui o împrejurare care agravează vinovăția făptuitorului, dar nu conduce la existența premeditării³.

Acțiunea premeditată implică o hotărâre prealabilă și activități materiale premergătoare săvârșirii infracțiunii cum ar fi cele de procurare sau de adaptare a instrumentelor, sau de creare a condițiilor favorabile necesare comiterii faptei.

Premeditarea în cazul conținutului agravant al infracțiunii de omor constituie o cerință a laturii subiective a infracțiunii.

Dar premeditarea, deși este, în esență, o activitate psihică și ar urma să constituie o circumstanță personală, totuși, când cel care a premeditat săvârșirea faptei efectuează acte de pregătire împreună cu alte persoane care cunosc scopul pregătirii, constatăm o circumstanță reală ce se răsfrânge asupra tuturor participanților.

Penalistul Gh. Nistoreanu susține părerea că, dimpotrivă, nu va exista premeditare dacă inculpații au comis fapta în urma unui incident cu victima, produs întâmplător, în afara localului unde se aflaseră împreună și pe care au lovit-o cu obiectele ce le aveau asupra lor, deoarece în condițiile date, ei nu au fost în situația de a cântări posibilitățile de săvârșire a faptei și nici consecințele legate de hotărârea luată⁴.

În acest context, autorul susține că, pe lângă activitatea psihică a făptuitorului, de reflectare, de chibzuire a modului în care va săvârși infracțiunea, în intervalul de timp cuprins între momentul luării hotărârii infracționale și momentul începerii executării acestei hotărâri, premeditarea mai presupune să se fi trecut la săvârșirea unor acte pregătitoare, de natură să întărească hotărârea luată și să asigure realizarea ei.

Profesorul V. Dongoroz afirmă că precizarea elementelor menționate mai sus are o mare importanță pentru încadrarea juridică corectă a faptei. Agravanta premeditării presupune un proces care se desfășoară în psihica făptuitorului, remarcă în continuare autorul, este o circumstanță personală subiectivă, care

² A. Boroș, *Infracțiuni contra vieții*, Editura All Beck, București, 1999.

³ V. Dobrinoiu, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Editura Lumina Lex, 2000.

⁴ Gh. Nistoreanu, *op. cit.*, p. 74.

nu se răsfrânge asupra celorlalți participanți. Dacă cel care a premeditat săvârșirea omorului a efectuat acte de pregătire împreună cu alte persoane care au cunoscut scopul pregătirii, premeditarea se convertește într-o circumstanță reală și, ca atare, se răsfrânge și asupra celorlalți participanți⁵ (de exemplu, cel care îl ajută pe autor să-și procure arma, știind că acesta se pregătea să folosească arma pentru comiterea omorului, răspunde pentru complicitate la omor calificat). Prin urmare, premeditarea, ca să atragă răspunderea pentru omor calificat, trebuie să întrunească ambele cerințe, și anume: autorul trebuie să fi chibzuit în vederea săvârșirii faptei și să fi luat măsuri de pregătire a săvârșirii faptei, de creare a condițiilor pentru producerea rezultatului aflat în închipuirea sa.

În continuare autorul afirmă că circumstanța agravată a premeditării poate exista și în cazul erorii asupra persoanei victimei, ca și în cazul devierii loviturii, deoarece ceea ce interesează este ca făptuitorul să fi premeditat suprimarea vieții unui om⁶.

Autorii V. Bujor și V. Șleahtițchi susțin părerea că este posibilă coexistența premeditării cu provocare. Deși premeditarea presupune o stare de calm, iar provocarea presupune o stare de tulburare, totuși nu este exclusă posibilitatea să fie îndeplinite condițiile ambelor circumstanțe. Astfel, este posibil ca făptuitorul să premediteze omorul, condiționând săvârșirea acestuia de un act provocator comis de victimă. De asemenea, este posibil ca cel

provocat să nu riposteze imediat prin săvârșirea omorului, ci după scurgerea unui interval de timp, în care să mediteze asupra hotărârii luate și să efectueze acte de pregătire⁷.

În acest context, autorul Gh. Nistoreanu este de acord cu autorii V. Bujor și V. Șleahtițchi care susțin că, desigur, instanța de judecată va aprecia în fiecare caz, examinând cu atenție împrejurările concrete ale cauzei,

dacă sunt sau nu îndeplinite condițiile cerute de lege pentru existența premeditării, și dacă aceasta se conciliază cu existența provocării. Desigur, instanța supremă, de asemenea, se situează pe poziția că, principial, cele două procese psihice nu sunt inconciliabile. Deși premeditarea presupune chibzuință, stăpânire de sine, sânge rece, pe când provocarea se caracterizează prin impulsivitate, spontaneitate, reacție incomplet controlată, aceste procese ar putea să se opună nu „în general”, ci numai în raport cu datele concrete ale studiului de caz, fie că provocarea este anterioară premeditării, fie posteroară⁸.

Profesorul I. Macari susținea părerea că omor intenționat săvârșit cu premeditare se recunoaște un omor, care a fost pregătit din timp, bine gândit, chibzuit din toate punctele de vedere de către ucigaș. De exemplu, A. și B., aflați în stare de ebrietate s-au bătut. A., fiind mai voinic, l-a învins pe B., motiv din care B. a hotărât să se răzbune pe A. În acest scop, el a procurat la piață un cuțit și timp de o săptămână la urmărit pe A. Într-o zi, l-a atacat pe neașteptate, lovindu-l cu cuțitul de două ori în piept. A. a decedat pe loc.

În cazul de față, observăm că:

- B. a hotărât din timp să se răzbune pe A.;
- în acest scop a procurat un cuțit;
- l-a urmărit pe A. timp îndelungat;
- l-a atacat pe A. pe neașteptate.

Motivele omorului intenționat săvârșit cu premeditare pot fi diverse: răzbunare, gelozie, ură și alte motive josnice, aceleași ca și în cazul unui omor „simplu” (prevăzut la art.145 alin. (1) C. pen. al RM. Deosebirea constă în aceea că omorul prevăzut la art.145 alin.(1) C. pen. al RM este săvârșit în lipsa unei pregătiri, adică este săvârșit atunci când a apărut motivul, iar omorul intenționat, săvârșit cu premeditare, are loc după o pregătire prealabilă⁹.

Pentru ca o persoană să fie considerată vinovată de săvârșirea unui omor premeditat este necesar de demonstrat faptul că această persoană își dădea seama de pericolul

⁵ V. Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. I, p. 222.

⁶ V. Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. III, p. 189.

⁷ V. Bujor, V. Șleahtițchi, *Omorul și vătămarea gravă a integrității corporale*, p.57.

⁸ V. Bujor, V. Șleahtițchi, *op. cit.*, p. 57; Gh. Nistoreanu, *op. cit.*, p. 75.

⁹ I. Macari, *Drept penal. Partea specială*, Chișinău, 1999, p. 44.

acțiunilor sale și totodată dorea survenirea consecințelor social-periculoase, adică în cazul dat – survenirea morții victimei.

În literatura de specialitate întâlnim mai multe păreri potrivit cărora omorul premeditat poate fi săvârșit atât cu intenție directă, cât și cu intenție indirectă.

Se arată că, de obicei, în cazul omorului săvârșit cu intenție directă acțiunile infractorului sunt mai rapide, mai agresive, adică îndreptate spre un anumit țel. Mai des atare infracțiuni sunt: omorul cu scopul de a ascunde o altă infracțiune sau de a înlesni săvârșirea ei, omorul din interes material, omorul cu deosebită cruzime, precum și din motive sadice, omorul cu scopul de a preleva și/sau utiliza ori comercializa organele sau țesuturile victimei.

În concluzie, așa putea afirma că infracțiunea săvârșită cu premeditate presupune întrunirea concomitentă a trei condiții. Prima condiție: de la luarea rezoluției până în momentul săvârșirii faptei. Durata acestui interval de timp va fi apreciată, în fiecare caz, în funcție de calitățile subiective ale făptuitorului, precum și de celelalte împrejurări ale cauzei. O persoană poate avea nevoie de un interval mare de timp pentru a chibzui, pe când o altă persoană poate chibzui cu multă eficiență într-un interval de timp cu mult mai scurt. A doua condiție: activitatea psihică de reflecție, de chibzuire a făptuitorului asupra modului în care va săvârși infracțiunea. Dacă făptuitorul nu a avut posibilitatea să mediteze pentru a spori șansele de realizare a rezoluției fiind într-o activitate continuă, circumstanța premeditării se exclude. În sfârșit, a treia condiție: pentru existența premeditării se mai cere ca, în intervalul de timp cuprins între momentul luării hotărârii infracționale și momentul începerii executării hotărârii, făptuitorul să treacă la săvârșirea unor acte de pregătire de natură să consolideze rezoluția luată și să asigure realizarea ei. De exemplu, pregătirea instrumentelor și mijloacelor pentru săvârșirea omorului. Dacă lipsește vreuna dintre condițiile menționate mai sus, omorul este simplu și nu agravat.

Astfel, concluzionăm că premeditarea atribuie omorului un caracter agravat, deoarece, presupunând, pe de o parte, o concen-

trare a forțelor psihice ale făptuitorului, iar pe de altă parte, o pregătire a comiterii faptei, asigură acestuia șanse sporite de reușită și considerăm că prezența acestei circumstanțe în rândul celor care agravează răspunderea penală este foarte oportună.

Bibliografie

1. Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002, nr.985-XV.
2. Hotărârea Plenului din 15 noiembrie 1993 nr.9 cu modificările introduse prin hotărârea Plenului din 10 iunie 1998, nr.20 și din 20 decembrie 1999, nr.38 cu privire la practica judiciară în cauzele despre omor premeditat.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 19 iunie 2000 nr.17 privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.
4. A. Borodac, *Curs de drept penal. Partea specială*, vol. I, Chișinău, 1996.
5. S. Brînză, *Infracțiuni contra vieții, sănătății și demnității persoanei*, Chișinău, 1999.
6. A. Boroi, *Infracțiuni contra vieții*, București, 1996.
7. A. Boroi, *Aspecte teoretice și practice privind infracțiunile de omor și loviturile sau vătămările cauzate de moarte*, București, 1991.
8. V. Bujor, V. Șleahțișchi, *Omorul și vătămarea gravă a integrității corporale*, Chișinău, 1999.
9. I. Macari, *Drept penal. Partea specială*, Chișinău, 1999.
10. V. Dongoroz și colab., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, Vol.I-III.
11. Gh. Nistoreanu, *Drept penal român. Partea specială*, București, 1993.
12. V. Dobrinou, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Editura Lex, București, 2000.
13. Gh. Nistoreanu, A. Boroi, *Drept penal. Partea specială*, ediția a II-a, București, 1995.

Vitalie TELIPAN,

lector asistent al Catedrei „Drept polițienesc”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

NOȚIUNEA ȘI TRASĂTURILE CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE ÎN LEGISLAȚIA EUROPEANĂ

Rezumat

Activitățile ce compun Crima Organizată au un caracter secret și bine organizat, din care cauză realizează un impact social deosebit de negativ, în multe state el constituind „cancerul perfid” care vlăguiește puterea societății, amenință integritatea guvernelor, determină creșterea taxelor care se adaugă la prețul mărfurilor, periclitează siguranța și locurile de muncă ale cetățenilor, aduce daune agenților economici aflați în competiție, controlează prin forța banilor sindicatele, în final realizând o puternică influență în sfera economicului, socialului și mai ales politicului.

Summary

Activities that make Organized Crime have a secret and well organized character, that is why it makes a very negative social impact, in many states being a “insidious cancer” which weakens the power company, threatens the integrity of governments, increases the taxes and the price of goods, endanger the security and jobs of citizens, economic agents are damaging to competition, and the trade unions is controlled by money power, ultimately making it as a strong influence in the economic, in the social and especially in the political field.

Definirea noțiunii de „crimă organizată” și mai ales definirea acesteia în structura de ansamblu a criminalității au constituit și constituie subiectul numeroaselor studii ale specialiștilor în domeniu.

Preocupările multiple pentru explicarea acestui fenomen sunt justificate de necesitatea imperioasă de a cunoaște dimensiunile și implicațiile sale în societate și, pe această bază, să se poată stabili acțiunile și măsurile cele mai eficiente de prevenire și combatere atât pe plan legislativ, cât și în cel practic de către organele de drept.

Noțiunile date diferitor tipuri de criminalitate au generat existența definițiilor normative, dar și a definițiilor formulate din perspectivă criminologică, sociologică, politologică ori a definițiilor operaționale date de practicienii dreptului, de organele de aplicare a legii.

Cercetătorii, juriștii și lucrătorii organelor de drept recunosc că crima organizată este o realitate ce pune în pericol însăși existența statului democratic, fiind însă departe de ar fi ajuns la un acord în ceea ce privește definirea „crimei organizate” și a esenței acestui fenomen [1, p. 761].

În materialele organelor internaționale

și ale organizațiilor de aplicare a legii atestăm tentative de a fixa repere coerente privitoare la definirea crimei organizate, pornind de la cunoașterea empirică a acestui fenomen și de la considerentele teoretice [2]. Una din cele mai reușite, în viziunea noastră, este cea formulată de Grupul ad-hoc pentru Crima Organizată al Uniunii Europene: „Crima organizată este prezentă ori de câte ori două sau mai multe persoane sunt implicate într-un proiect infracțional comun, de-a lungul unei perioade de timp mai extinsă sau nedeterminată, cu scopul de a obține putere și profituri și atunci când unui asociat i se dau sarcini pe care trebuie să le îndeplinească, în interiorul organizației prin: 1) afaceri sau activități corelate afacerilor; 2) folosirea violenței sau a intimidării; 3) influența mediilor politice, a mijloacelor de informare în masă, a economiei, a guvernului sau a organelor judiciare; 4) controlul exercitat asupra unui teritoriu concret, dacă este necesar, în scopul comiterii în colectiv sau individual a infracțiunilor planificate care, din punct de vedere legal, vor putea fi considerate infracțiuni grave [3].

Parlamentele țărilor membre ale Consiliului Europei au declanșat în ultimii ani o

vastă activitate de legiferare, materializată prin modificarea codurilor penale, ceea ce a permis configurarea unor definiții normative ale criminalității organizate, organizațiilor criminale, criminalității afacerilor, criminalității informatice și a celei financiar-bancare[4, p.10].

În Franța, Jean Cédras arată că, până în prezent, dreptul s-a dovedit incapabil de a ajunge la o definiție concisă, incontestabilă și suficient de precisă a acestui fenomen sociologic pentru a satisface exigențele constituționale[5, p.41]. Conform opiniei lui Jean Cédras, noțiunea de crimă organizată poate fi detectată în limbajul folosit de legiuitor prin texte specifice ce incriminează comportamentele colective destinate să comită infracțiuni grave, făcând uz de o structură organizată: „grupare” sau „asociație” („bandă organizată” și „asociere de răufăcători”) uneori dotată cu o „organizare ierarhică” (grup de luptă); „grupare” (în materie de trafic, în special de stupefiante); „întreprindere” (de demoralizare a armatei sau de terorism); „plan concertat” (genocid și alte crime împotriva umanității); „modalitate concertată” (pedici sau libertăți publice); „organizație criminală” (spălarea capitalurilor ilicite și relații financiare cu străinătatea), concept însă nedefinit.

Astfel, legea penală din Franța, referindu-se la crima organizată, prevede, ca și alte sisteme europene de drept, o infracțiune distinctă, sancționată separat, denumită „asocierea de răufăcători”, iar pentru anumite infracțiuni specifice crimei organizate – forme agravante, în cazul comiterii în „bandă”[6, p.84].

Asociația de răufăcători este reglementată în art.450 indice 1-3 din Codul penal francez adoptat în 1994 astfel: „constituie o asociere de răufăcători orice grupare constituită sau în curs de constituire, caracterizată prin unul sau mai multe fapte materiale, în vederea comiterii unei infracțiuni sau delict pentru care este prevăzută închisoarea de 10 ani”.

Banda organizată, conform art.132-71 Cod penal francez, nu este o infracțiune sepa-

rată, autonomă, este o circumstanță agravantă a infracțiunilor deja comise, fapt ce o deosebește de asociațiile de răufăcători.

Totuși, în ianuarie 1996, Comisia legislativă a Adunării Națiunilor a votat următorul text pentru definirea organizației criminale: „Orice grup, inclusiv cele în formare, constituie o organizație criminală, dacă urmărește: constituirea de bande organizate; obținerea, transportul, vinderea bunurilor ilicite, deținerea de arme, explozivi sau droguri; traficul de influență, influențarea votului sau a autorităților publice, și au ca scop comiterea de infracțiuni sau realizarea pentru ei sau pentru alții a controlului, în total sau în parte, a unor activități economico-financiare, comerciale sau civile, ori a unor bunuri, a piețelor publice la nivel național, regional sau internațional, a ajutoarelor, subvențiilor sau regulilor contractuale publice”.

În Germania, la art.129 din Codul penal german se stipulează că: „Oricine formează o asociație ale cărei obiective sau activități sunt îndreptate către comiterea de acte criminale, sau oricine participă la o astfel de asociație ca membru, cotizează pentru ea, sau o sprijină, va fi pedepsit cu închisoare până la 5 ani sau amendă”.

Conform doctrinei penale germane, organizația trebuie să cuprindă cel puțin trei membri, să desfășoare o activitate criminală continuă, fiecare membru să se supună voinței asociației, să existe o legătură între aceștia, o parte din cartierul general să se afle în Germania.

O soluție originală este adoptată de sistemul de drept german unde crima organizată este definită în îndrumările administrației interne (poliție, tribunale) ca fiind „comiterea metodică a infracțiunilor, determinate de urmărirea profitului și puterii, unde infracțiunile, separat sau ca un întreg, sunt de o importanță considerabilă”. Această optică se aplică doar acolo unde doi sau mai mulți participanți lucrează împreună de mai mult timp sau de o perioadă nedefinită, bazați pe diviziunea muncii, în cazurile în care ei folosesc fie struc-

turi comerciale sau de afaceri, fie violența sau alte metode de intimidare sau influența lor în politică, mass-media, administrație, tribunale sau economie[7, p.139].

În situația infracțiunilor grave (omucideri, răpiri, luări de ostateci etc.) prevăzute separat în Codul penal sau în legi speciale, comiterea lor de către organizație constituie circumstanță agravantă și pedeapsa este mai gravă.

Codul penal german a fost completat prin incriminarea unor infracțiuni din sfera crimei organizate comise de organizații criminale, și anume:

– traficul deșeurilor art.326 par.2 introdus în 1994;

– traficul uman (femei, copii, imigranți) art.1804, 180, 237 și 236.

De asemenea, sistemul penal german, a adoptat, în vederea combaterii crimei organizate, o serie de legi speciale ce prevăd infracțiuni a căror comitere de către organizație constituie agravantă, iar pentru a sublinia caracterul agravant al acestora, în afara comiterii de către organizație, sancționează și modul „profesionist” de săvârșire a lor.

În opinia penaliștilor germani, problema combaterii și definirii crimei organizate în Germania încă nu este rezolvată și se consideră a fi mult mai eficientă introducerea unor prevederi penale în legi speciale, cu pedepse drastice, decât o eventuală modificare a Codului penal[8, p.153].

În Italia, legislația penală nu conține definiția „criminalității organizate”, chiar dacă, din complexul normativ penal, se pot individualiza trei categorii de criminalitate organizată:

– mafiotă incriminată în art.51, alin. (3) bis din Codul penal;

– eversivă (asocierea cu scop terorist sau de eversiune – art.270 bis Cod penal);

– comună (asocierea pentru comiterea de infracțiuni – art.416 Cod penal).

Noțiunea de „criminalitate organizată” a început să fie folosită în Italia la jumătatea anilor 1970, când odată cu explozia fenome-

nului de sechestrări de persoane și cu apariția terorismului, s-au introdus modificări legislative, făcându-se diferența dintre criminalitatea „individuală” și criminalitatea „organizată”.

Dreptul penal italian, considerat un important model european în combaterea crimei organizate[9, p.519], prevede, în partea specială, la capitolul V – „Delicte contra ordinii publice” – , două articole care definesc cele două forme de asociații:

– art.416 – „asociații în vederea comiterii de infracțiuni” (associazione per delinquere) și

– art.416 bis – „asociațiile de tip mafiot” (associazione di tipo mafioso).

Primul articol menține o legătură istorică cu Codul penal anterior, ca urmare a influenței școlii pozitivistice prin care se introduce noțiunea de „pericol social” pentru activitățile infracționale comise de indivizi izolați sau în asociere. Astfel, art.416 din Codul penal italian prevede că, atunci „când trei sau mai multe persoane se asociază în scopul comiterii de infracțiuni, acela sau aceea care promovează sau angajează asocierea vor fi pedepsiți numai pentru acest act cu închisoare de la 3 la 7 ani. Simplul act de apartenență la asociere va fi pedepsit cu închisoare de la 1 la 5 ani. Conducătorii vor fi pedepsiți cu aceeași pedeapsă ca și organizatorii. Dacă membrii folosesc arme în orașe, în afara acestora sau pe drumurile publice, pedeapsa aplicată este închisoarea de la 5 la 15 ani. Pedeapsa crește dacă numărul membrilor asociației este de zece sau mai mulți”.

Al doilea articol a fost introdus după promulgarea în 1975 a Legii controlului organizațiilor criminale (Mafia și Cosa Nostra din America).

Art.416 bis din Codul penal italian stipulează că:

– oricine devine membru al unei asociații de tip mafiot compusă din trei sau mai multe persoane va fi pedepsit cu închisoare de la 3 la 6 ani;

– oricine promovează, conduce sau organizează o astfel de asociere va fi, nu numai pentru acest act, pedepsit cu închisoare de la

4 la 9 ani;

– asociația va fi considerată de tip mafiot când membrii acesteia folosesc forța sau intimidarea asociațiilor, constrângerea sau legea tăcerii (omerta) pentru comiterea de infracțiuni și încearcă să dobândească direct sau indirect controlul unor activități economice, prin funcțiile de conducere pe care le îndeplinesc, concesiuni, autorizări, contracte sau servicii publice, pentru realizarea de profituri sau foloase necuvenite pentru ei sau pentru alții, împiedicarea exprimării libere a votului sau cumpărarea de voturi pentru ei sau pentru alții în timpul alegerilor;

– dacă asociația devine paramilitară, sancțiunea închisorii crește până la 15 ani. Asocierea va fi considerată paramilitară atunci când membrii dețin sau dispun de arme și substanțe explozive, sau când și le procură în vederea atingerii scopurilor ilicite ale organizației.

În Elveția, din cuprinsul art.260, indice 3 al Codului penal, aflat în vigoare din 1 ianuarie 2002, reținem definiția organizației criminale ca fiind „o organizație formată din cel puțin trei persoane care își păstrează structura și efectivul în secret și care urmărește scopul de a comite acte de violență criminală sau de a-și însuși venituri prin mijloace criminale”.

Din art.304 bis din Codul penal elvețian, rezultă că, din punctul de vedere al justiției penale, criminalitatea economică este constituită „din infracțiuni împotriva patrimoniului, falsuri în titluri, acte de corupție, precum și din infracțiuni de spălare de bani și lipsă de vigilență în materie de operațiuni financiare[10, p.126].

În Olanda, sistemul penal cuprinde prevederi pe linia combaterii crimei organizate, atât în Codul penal, cât și în legi speciale.

În acest sens, Codul penal olandez prevede următoarele:

a) participarea la o organizație care intenționează să comită delikte va fi pedepsită cu închisoare de maximum 5 ani sau o amendă de categoria 4;

b) participarea la funcționarea continuă

a unei persoane juridice care a fost declarată irevocabil ilegală și de aceea dizolvată va fi pedepsită cu închisoare de maxim un an sau amendă de categoria 3;

c) referitor la fondatori sau manageri, termenele de închisoare pot crește cu o treime.

Incriminarea este autonomă și nu are în vedere participarea la o organizație în scopul comiterii anumitor infracțiuni.

Potrivit doctrinei penale olandeze[11, p.451], infracțiunea prevăzută de art.140 din Codul penal este o infracțiune primară, iar faptele de crimă organizată prevăzute în legile speciale care incriminează traficul de droguri, de arme și muniții, fraudă fiscală și vamală, spălarea banilor sunt infracțiuni secundare, fără a se face referire la forme de organizare în planul crimei organizate.

Deși legiuitorul nu face precizări privind „organizația”, în doctrina penală olandeză sunt evidențiate caracteristicile acesteia:

– structura grupului este ierarhică, având lideri și subordonați cu sarcini stabilite;

– grupul are un sistem de sancțiuni interne pentru păstrarea ordinii în organizații;

– grupul investește în înalta securitate;

– întreprinderile cu activitate corectă sunt folosite ca paravane;

– principalii membri lucrează împreună de cel puțin 3 ani;

– grupul folosește sancțiuni extreme în cazul intrușilor.

În Grecia, codul penal, intrat în vigoare în 1990, încearcă să dea contur legal formelor crimei organizate. Legiuitorul încearcă să facă o similitudine de enunțare cu „asociația de răufăcători” din sistemul penal francez și „asocierea în vederea comiterii de infracțiuni” din cel italian. Astfel, codul penal prevede că:

a) orice persoană care se înțelege cu o alta pentru comiterea unei anumite infracțiuni sau se alătură altor pentru comiterea mai multor infracțiuni nespecificate încă va fi pedepsită cu închisoare de minimum 6 luni;

b) orice persoană care se înțelege cu o

alta sau se alătură alteia pentru comiterea uneia sau mai multor infracțiuni la care pedeapsa stipulată este închisoarea de minimum un an, se pedepsește cu închisoare;

c) un făptuitor va fi scutit de pedeapsa prevăzută la paragrafele precedente dacă prin informarea autorităților face posibilă împiedicarea producerii infracțiunii.

În Belgia, legislația definește criminalitatea organizată drept: „o asociație formată din mai multe persoane care plănuiește comiterea de infracțiuni ce se pedepsesc cu închisoare de până la trei ani sau cu pedeapsă mult mai gravă, pentru a obține în mod direct sau indirect avantaje, folosind intimidarea, amenințarea sau violența ori recurgând la organizații comerciale pentru a disimula sau a facilita comiterea de infracțiuni”. Organizația al cărui obiectiv este strict de ordin politic, sindical filantropic sau religios, ori care urmărește atingerea oricărui alt scop legitim nu poate fi considerată o organizație criminală conform definiției de mai sus [12, p.12].

În Spania, legislația penală spaniolă nu dă o definiție a formelor organizate de comitere a infracțiunilor, nici în Codul penal și nici în legi speciale [13, p. 295]. Comiterea însă a infracțiunilor comune sau specifice crimei organizate, cum sunt: terorismul, distrugerile, trafic de droguri, trafic de arme, spălarea banilor, contrabanda, în bandă, organizație sau grup sunt forme agravante ce se sancționează cu pedepse foarte mari.

Astfel de definiții normative, prezentate anterior, sunt completate cu definiții operaționale formulate în regulamente elaborate de autorități de aplicare a legii, precum și de către comunitatea științifică internațională.

O caracterizare mai riguroasă, care combină trăsăturile activităților infracționale și ar intra în sfera criminalității organizate, este cea rezultată din criteriile propuse de Uniunea Europeană [14, p.140]:

– cooperarea între mai mult de două persoane, fiecare având sarcinile sale prestabile, pentru o perioadă lungă sau nedeterminată;

– folosirea unei sau mai multor forme de disciplină sau control;

– suspiciunea comiterii unor crime grave;

– impact la nivel internațional;

– utilizarea unui comportament violent sau care să servească la intimidare;

– utilizarea unor structuri comerciale sau de afaceri și amestecul în spălarea banilor;

– exercitarea de influențe la nivel politic, în mass-media, în administrația publică, asupra

– autorităților de justiție, sau asupra condițiilor socio-economice;

– să se urmărească obținerea de profit sau putere.

Stabilirea unor caracteristici formale cum sunt și cele anterioare este o operațiune dificilă și imprecisă nu numai datorită divergențelor de opinii între diverși specialiști sau diverse foruri interne și internaționale, ci și din cauza complexității și mobilității fenomenului criminalității organizate. În aceste condiții este mult mai important să se încerce desprinderea unor caracteristici fundamentale ce țin de natura fenomenului, care să permită individualizarea criminalității organizate în raport cu alte tipuri de criminalitate.

Există și o abordare specifică politicii pentru criminalitatea organizată. Astfel, instituțiile de poliție F.B.I., O.I.P.C. – INTERPOL, B.K.A. (poliția judiciară germană) au dezvoltat o abordare pragmatică a acestui fenomen, încercând să-l descrie prin repertorii de indicatori, din care principalii sunt următorii:

a) moduri de planificare și de pregătire a actelor criminale;

b) moduri de execuție a actelor criminale;

c) moduri de utilizare a produselor rezultate în urma săvârșirii infracțiunilor;

d) tipuri de relații interne între autorii actelor criminale organizate;

e) structura grupurilor sau organizațiilor criminale;

f) moduri de asistență pentru membrii

grupului criminal;

g) strategii de monopolizare;

h) eforturi de relații publice, propagandă, intoxicare.

Studiul și analiza legislației și a doctrinei referitoare la tema dată ne permite a evidenția trăsăturile esențiale ale crimei organizate care elucidează conceptul de crimă organizată [15, p. 34-35]. Acestea sunt:

1. realizarea activității de un grup criminal (organizație, asociație) stabil;
2. specializarea și distribuția rolurilor între membrii organizației și între grupurile criminale din care se compune asociația criminală respectivă;
3. ierarhia strictă în interiorul grupului criminal;
4. normele de comportament strict definite și existența unor valori criminale;
5. orientarea activității grupelor și asociațiilor criminale spre obținerea de profit;
6. producerea sau oferirea unor produse ori servicii ilicite;
7. obținerea puterii, în sensul posibilităților reale de a determina adoptarea deciziilor de ordin politic, economic, financiar, exercitarea influenței în mass-media, administrația publică etc. în interesul lumii interlope;
8. implicațiile în afacerile legale;
9. coruperea funcționarilor publici.

Bibliografie

1. T. Amza, *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*, București, Lumina Lex, 2002.
2. Materialele primului Simpozion Internațional privitor la Crima Organizată, mai 1998 Cloud, Franța, Interpol și Anexa la recomandarea nr. R. 2000 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind principiile călăuzitoare de contracarare a crimei organizate.
3. Grupul Ad-hoc pentru Crima Organizată, Raport cu privire la situația crimei organizate prezentat Consiliului Europei, 1993.
4. Costică Voicu, Adriana Camelia Voicu, Ioan Geamănu, *Criminalitatea organizată în domeniul afacerilor*, Târgoviște, Editura Pildner, 2006.
5. Jean Cédras, *Revue internationale de droit pénal*, Raportul prezentat la Colocviul de la Alexandria – AIDP, 1997, vol. 69; M. L. Bassinai, *Acțiunea națională și internațională eficiența împotriva crimei organizate și a activităților teroriste criminale*, Raportul general la Colocviul A.I.D.P., Alexandria, 1997, vol. 69.
6. Miclea Damian, *Combaterea crimei organizate*, vol. I, București, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2004.
7. Lilie Hans, *Infrațiuni specifice ale crimei organizate în Legea penală germană*, raport la Congresul AIDP, 1977, RIDP.
8. Lilie Hans, “Specific Ofences of Organized Crime and German Criminal Law”, in *Revue Internationale de Droite Penal*, Paris, Editura Eres, 1998.
9. Mohamed Zaid, *Particularități ale cunoașterii crimei organizate*, Colectivul de la Alexandria al Asociației Internaționale de Drept Penal, 1977, R.I.D.P., vol. 69.
10. N.Queloz, *Criminalitatea economico-financiară în Europa*, Editura L’Harmatt, 2002.
11. Pinar Olger, “The Criminal justice Systems Facing The Challenge of Organized Crim”, în *Revue International de Droite Penal*, Paris, Editura Eres, 1998.
12. Costică Voicu, Adriana Camelia Voicu, Ioan Geamănu, *Criminalitatea organizată în domeniul afacerilor*, Târgoviște, Editura Pilner, 2006.
13. José Ramon Serrano-Piedecabras, *Răspuns penal la crima organizată în Spania*, Colocviu AIDP, Alexandria, 1977, RIDP, vol. 69.
14. Valerian Cioclei, *Despre ambiguitatea conceptuală în materia criminalității organizate*, în culegerea de materiale Proiectul Tempus Jep, București, 2001.
15. O. Bejan, „Spre o definiție criminologică exactă a criminalității organizate”, în *Revista națională de drept*, nr. 9, Chișinău, 2002.

Tatiana TRIBOI,

Serviciul planificare, monitorizare, documentare
a Centrului studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PRINCIPIILE DE ORGANIZARE ȘI FUNCȚIONARE A PROCURATURII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat

Procuratura este un organ de drept, care apără interesele generale ale societății, ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele de judecată, în condițiile legii. Această activitate are la bază o serie de reguli fundamentale (principii), reflectate în legislație. Importanța studierii principiilor organizării și funcționării procuraturii este determinată de poziția ei în sistemul organelor de drept.

Résumé

La procurature est un organe du droit qui défend les intérêts généraux de la société, la primauté du droit, des droits et libertés des citoyens, conduit et réalise la poursuite judiciaire, réalise des accusations devant les tribunaux en vertu de la loi. Cette activité est basée sur quelques règles de base (des principes), qui sont prévues dans la législation. L'importance de l'étude des principes d'organisation et de fonctionnement de la procurature est déterminée par sa position dans le système des organes du droit.

Ca și celelalte organe de stat, procuratura are la baza organizării și funcționării sale niște idei generale (principii), care exprimă specificul poziției sale juridice, permițând prin aceasta individualizarea statutului ei. Anume în baza acestor principii se stabilesc atribuțiile procuraturii, competența procurorilor, se dezvoltă legislația cu privire la procuratură.

Deci, principiile de organizare și funcționare a procuraturii reprezintă regulile fundamentale care stau la baza activității procuraturii. Ele sunt prevăzute în art.2 al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008.

Principiul legalității. Procuratura își desfășoară activitatea pe principiul legalității (art.2 alin.(1), Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008).

În activitatea procuraturii principiul legalității poate fi privit sub două aspecte: asigurarea respectării legii de către toți subiecții raporturilor juridice și asigurarea acestei cerințe în activitatea procuraturii.

Fiind un organ de drept care „reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor” [1], este foarte important ca procuratura ea însăși în activitatea sa să

respecte cu strictețe legile și alte acte normative. La realizarea acestei sarcini contribuie și ansamblul de norme, care cuprinde cerințele înaintate față de persoanele numite în funcția de procuror, referitoare la calitățile morale și profesionale, nivelul de studii, ordinea de numire în funcție, atestarea procurorilor.

Principiul legalității se exprimă prin faptul că diversele aspecte ale organizării și activității organelor procuraturii trebuie să fie reglementate legislativ cât mai precis și mai complet.

Principiul legalității cere ca fiecare act emis, orice acțiune procedurală să se îndeplinească în strictă conformitate cu legea, să reflecte cerințele ei și să se realizeze prin metode și forme legale [2, p.134].

În acest sens, Regulamentul privind actele normative ale Procuraturii aprobat prin ordinul Procurorului General nr. 200/22 din 23 septembrie 2004 (pct.3.1, lit. h) prevede că „actul normativ trebuie să întrunească condițiile legalității, accesibilității, preciziei și, o dată intrat în vigoare, este executoriu și opozabil tuturor subiecților de drept”.

Realizarea principiului legalității organizării și funcționării procuraturii are o importanță deosebită atunci când procurorii aplică

măsurile coercitive față de persoanele care au încălcat legea. În aceste cazuri fiecare acțiune a procurorului trebuie să fie în strictă conformitate cu legea, să se producă în formele stabilite de lege și în nici un caz să nu încalce drepturile persoanelor fizice și juridice.

Principiul transparenței. Activitatea Procuraturii este transparentă și presupune garantarea accesului societății și al mijloacelor de informare în masă la informațiile despre această activitate, cu excepția restricțiilor prevăzute de lege (art.2 alin.(2), Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008).

Conform dicționarului explicativ al limbii române, „transparența” înseamnă „mod de lucru, principiu al unor conducători sau organe conducătoare de a face cunoscută public, în permanență, întreaga lor activitate”.

Deci transparența în activitate presupune și publicitatea acestei activități.

În scopul asigurării legăturii organelor procuraturii cu mijloacele de informare în masă, în cadrul Procuraturii Generale este creată o subdiviziune structurală independentă - Serviciul de presă. Sarcina Serviciului este informarea prin intermediul presei, televiziunii, radioului și al altor mijloace de informare în masă despre starea legalității în țară, despre măsurile aplicate de procuratură și alte organe de drept pentru combaterea criminalității și altor încălcări ale legii. Serviciul pregătește pentru mijloacele de informare în masă materiale și alte informații privind activitatea organelor procuraturii.

Modalitatea și termenele de prezentare a materialelor spre publicare, precum și formele de interacțiune cu mijloacele de informare în masă se stabilesc prin Regulamentul privind accesul la informațiile deținute de organele Procuraturii, Instrucțiunea cu privire la modul de difuzare prin intermediul mijloacelor de informare în masă a informației publice despre activitatea organelor Procuraturii, alte acte normative.

În scopul realizării principiului transparenței, Procurorul General prezintă anual Parlamentului raport despre starea legalității și ordinii de drept din țară, precum și despre măsurile întreprinse pentru redresarea ei. Raportul Procurorului General este făcut public

și se plasează în internet pe pagina oficială a Procuraturii (art.(27) alin.(3), Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008).

Realizarea publicității activității procuraturii contribuie la informarea organelor de stat și societății privind starea legalității și ordinii de drept în stat, creșterea nivelului conștiinței juridice a populației și, în cele din urmă, la întărirea legalității.

Însă nu toată informația privind activitatea procuraturii poate fi făcută publică. În cazurile în care publicarea informației privind activitatea procuraturii referitoare la cazurile și materialele concrete poate dăuna intereselor statului și cetățenilor, publicitatea nu se admite.

Legea privind accesul la informație nr. 982-XIV din 11.05.2000 în art.7 alin.(2) stabilește categoriile de informații oficiale la care accesul este îngăduit, și anume:

- a) informațiile ce constituie secret de stat;
- b) informațiile confidențiale din domeniul afacerilor (secretul comercial);
- c) informațiile cu caracter personal;
- d) informațiile ce țin de activitatea operativă și de urmărire penală a organelor de resort;
- e) informațiile ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice”.

Este necesar de menționat, că dreptul procurorului de a limita accesul la informația din dosarele penale nu este o încălcare a principiului publicității și transparenței în activitatea procuraturii, dar are ca scop protecția drepturilor și libertăților omului și respectarea principiului prezumției nevinovăției.

Principiul independenței exclude posibilitatea de subordonare a Procuraturii autorității legislative și celei executive, precum și de influență sau de imixtiune a unor alte organe și autorități ale statului în activitatea Procuraturii (art.2 alin.(3), Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008).

Toate deciziile și acțiunile sale funcționale procurorul le realizează numai în baza legii, materialelor controalelor și expertizelor și a convingerilor interioare.

Influența asupra procurorilor în practi-

că poate să se facă în forme diferite. Aceasta poate fi o formă indirectă, care vine din partea funcționarilor publici, realizată inclusiv prin adoptarea diverselor acte normative, precum și din partea mijloacelor de informare în masă (prin intermediul publicării publicațiilor la comandă etc.). Aceasta poate fi o formă deschisă, realizată prin amenințări și modalități reale de influență fizică (vătmări corporale, răpirea unui membru de familie etc.).

De aceea statul stabilește măsuri de protecție a procurorilor. Astfel, conform art.68 al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008: „Procurorul, membrii lui de familie și averea lor se află sub protecția statului. Atentarea la viața și la sănătatea procurorului, distrugerea sau deteriorarea bunurilor, amenințarea cu omor, cu violență sau cu deteriorarea bunurilor, calomnierea ori insultarea lui, precum și atentarea la viața și la sănătatea rudelor lui apropiate (părinți, soț, soție, copii), în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, atrag răspundere penală”.

În scopul garantării eficienței principiului independenței, art.34 al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008 stabilește că „funcția de procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activităților didactice și științifice”.

Procurorului îi este interzis (art.35 alin. (2) al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008):

a) să participe în proces de judecată dacă se află cu judecătorul, cu avocatul sau cu un alt participant la proces interesat în rezultatele procesului în relații de căsătorie, de rudenie sau de afinitate de până la gradul II inclusiv;

b) să facă parte din partide sau din formațiuni politice, să desfășoare ori să participe la activități cu caracter politic, iar în exercitarea atribuțiilor să exprime sau să manifeste în orice mod convingerile sale politice;

c) să fie lucrător operativ, inclusiv sub acoperire, informator sau colaborator al organului care exercită activitate operativă de investigații;

d) să-și exprime public opinia cu privire la dosare, la procese, la cauze aflate în curs de desfășurare sau cu privire la cele despre care dispune de informație în legătură cu funcția

exercitată, altele decât cele care sunt în gestiunea sa;

e) să desfășoare activitate de întreprinzător sau activitate comercială, direct sau prin persoane interpuse;

f) să desfășoare activitate de arbitraj în litigii civile, comerciale sau de altă natură;

g) să acorde consultații scrise sau verbale în probleme litigioase, chiar în cazul în care cauza respectivă este examinată de un organ al Procuraturii, altul decât acela în cadrul căruia își exercită funcția, cu excepția soțului (soției), copiilor și părinților, și nu poate îndeplini nici o altă activitate care, potrivit legii, este efectuată de avocat;

h) să aibă calitatea de asociat sau de membru în organul de conducere, de administrare sau de control al unei societăți comerciale, inclusiv în bancă sau în o altă instituție de credit, în societate de asigurări ori în societate financiară, în companie națională, în societate națională sau în regie autonomă.

Principiul independenței exclude posibilitatea influențării oricărei autorități, inclusiv și a celei legislative asupra procuraturii. Însă art.40 alin.(1) al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008 prevede că „Procurorul General este numit în funcție de către Parlament, la propunerea Președintelui Parlamentului”. Acest fapt presupune că Procurorul General poate fi influențat de legislativ, fapt care îl face dependent de acesta. Pentru a garanta o independență reală a procuraturii și a Procurorului General, este necesar ca Procurorul General să fie numit în funcție de un organ independent, de exemplu, de Consiliul Superior al Magistraturii. De asemenea, trebuie „de legiferat imposibilitatea demiterii deliberate a Procurorului General din funcție de către Parlament, pentru a evita transformarea procuraturii într-o instituție de buzunar a alianței majoritare parlamentare” [3, pag.36].

Principiul autonomiei. Procurorul își organizează activitatea și o desfășoară pe principiul autonomiei, asigurat prin independență procesuală și control judecătoresc, care îi oferă posibilitatea de a lua de sine stătător decizii în cauzele și în cazurile pe care le examinează (art.2 alin.(4), Legea cu privire la Procuratură

nr. 294-XVI din 25.12.2008).

În acest sens conform art.33 alin. (1) al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008 „În exercitarea atribuțiilor, procurorul este autonom, imparțial și se supune numai legii”.

Autonomia procurorului este asigurată prin (art.56 alin.(1) al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008):

a) determinarea strictă, prin lege, a statutului procurorului, delimitarea atribuțiilor Procuraturii, a atribuțiilor și a competențelor procurorului în cadrul exercitării funcțiilor Procuraturii;

b) procedura de numire, suspendare și de eliberare din funcție;

c) declararea inviolabilității lui;

d) discreția decizională acordată prin lege procurorului în exercițiul funcției;

e) stabilirea prin lege a interdicțiilor privind imixtiunea unor alte persoane sau autorități în activitatea procurorului;

f) alocarea de mijloace adecvate pentru funcționarea sistemului organelor Procuraturii, crearea de condiții organizatorice și tehnice favorabile activității acestor organe;

g) asigurarea materială și socială a procurorului;

h) alte măsuri prevăzute de lege.

La luarea de decizii, procurorul este autonom, în condițiile legii.

Principiul controlului ierarhic intern și controlului judecătoresc. În activitatea Procuraturii, controlul ierarhic intern și controlul judecătoresc sunt principii care asigură exercitarea dreptului procurorului ierarhic superior de a verifica legalitatea deciziilor emise de procurorul ierarhic inferior, precum și posibilitatea contestării în instanță de judecată a deciziilor și a acțiunilor cu caracter procesual ale procurorului (art.2 alin.(5), Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008).

În vederea realizării principiului controlului ierarhic intern, Procurorul General exercită, direct sau prin intermediul adjuncților săi ori al procurorilor subordonați, controlul asupra activității procurorilor (art.27 alin.

(2) lit. b) al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008).

În cazul în care actele emise de procurori contravin legii, ele sunt revocate, suspendate sau anulate, după caz, de Procurorul General, în condițiile legii.

Procurorul teritorial și cel al procuraturii specializate, precum și adjuncții lor, în cadrul urmăririi penale exercită următoarele atribuții cu titlu de control ierarhic (art.52 alin.(2), CPP al RM):

1) pot cere de la procurorii ierarhic inferiori, pentru control, dosarele penale, documentele, actele procedurale, materiale și alte date cu privire la infracțiunile săvârșite și la persoanele identificate în cauzele penale pe care exercită controlul;

2) anulează actele ilegale și neîntemeiate ale procurorilor ierarhic inferiori;

3) soluționează abținerile și recuzările procurorilor ierarhic inferiori;

4) confirmă ordonanțele de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale pe motive de nereabilitare;

5) confirmă rechizitoriile întocmite de procurorii ierarhic inferiori;

6) restituie dosarele penale procurorilor ierarhic inferiori, cu indicațiile lor scrise;

7) aprobă acordul de recunoaștere a vinovăției și confirmă ordonanța de suspendare condiționată a urmăririi penale.

Una din atribuțiile importante ale procuraturii este conducerea și exercitarea urmăririi penale (art.5 lit.b) al Legii cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008). Controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale este asigurat de judecătorul de instrucție (art.41 CPP al RM).

Procurorul dispune, prin ordonanță, începerea urmăririi penale. În cazul în care procurorul refuză pornirea urmăririi penale, el confirmă faptul prin ordonanță motivată (art.274 alin.(5) CPP al RM).

Ordonanța de a refuza începerea urmăririi penale poate fi atacată, prin plângere, în instanța judecătorească, în condițiile art.313 CPP al RM.

Prin urmare, este necesar de menționat, că principiile organizării și funcționării pro-

curaturii sunt interdependente și trebuie să fie privite ca un tot întreg.

Într-un stat de drept, procuratura are la baza activității sale principiul legalității, deoarece această activitate este dirijată spre asigurarea respectării legilor. Acesta este scopul de bază al procuraturii – asigurarea supremației legii, unității și întăririi legalității.

Principiul transparenței asigură respectarea controlului societății asupra activității procuraturii. Pe de altă parte, transparența și publicitatea permit informarea cetățenilor despre starea legalității în stat și activitatea procuraturii privind asigurarea drepturilor și libertăților omului.

Principiul independenței în organizarea și funcționarea procuraturii presupune independența ei față de orice organ și autoritate a statului.

Principiul autonomiei este asigurat prin independența procesuală și controlul judecătoresc în activitatea procuraturii. Pentru realizarea acestui principiu în legislație sunt stabilite un șir de condiții și garanții.

Controlul ierarhic intern și controlul judecătoresc contribuie la respectarea legii în activitatea organelor procuraturii și la prevenirea încălcării ei.

În momentul de față se atestă o lipsă a independenței funcționale a procurorilor față de superiorii ierarhici la examinarea cauzelor, fapt condiționat de așa-numitul principiu statutar de “subordonare necondiționată” și de un stil vertical de administrare a sistemului (Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 nr. 231 din 25.11.2011)

În scopul asigurării existenței unei procuraturii independente, a cărei activitate să fie bazată numai pe lege, Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 prevede în pct. 2.2 următoarele măsuri: modificarea legislației în sensul conferirii independenței interne reale procurorilor prin excluderea posibilității unor instrucțiuni ilegale, inclusiv verbale, date de către procurorii ierarhic superiori; reexaminarea procedurii de autorizare a acțiunilor procurorilor ierarhic inferiori de către procurorii ierarhic superiori; asigurarea

specializării procurorilor pe cauze specifice și examinarea oportunității funcționării procuraturilor specializate; stabilirea unor criterii și a unei proceduri clare și transparente de selectare, numire și promovare a procurorilor; revizuirea procedurii de numire a Procurorului General; reexaminarea regulilor privind răspunderea procurorilor și excluderea imunității generale a acestora; fortificarea capacităților Consiliului Superior al Procurorilor și modificarea legislației în acest sens.

Respectarea tuturor principiilor menționate în organizarea și funcționarea procuraturii va asigura existența și funcționarea unui organ de drept modern, bazat pe lege, activitatea căruia va fi orientată spre protecția drepturilor și libertăților omului.

Note

1. Art.124 alin.(1), Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994.
2. D. Roman, T. Vizdoagă, A. Grigoriu, *Organele de ocrotire a normelor de drept*, Editura Cartier juridic, Chișinău, 2001.
3. V. Nagacevschi, „Rolul și funcțiile procuraturii într-un stat bazat pe drept. Situația în Republica Moldova”, în *Avocatul poporului*, nr.1-3, 2002.

Bibliografie

1. Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008.
2. Legea privind accesul la informație nr. 982-XIV din 11.05.2000.
3. Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 nr. 231 din 25.11.2011.
4. Regulamentul privind actele normative ale Procuraturii aprobat prin ordinul Procurorului General nr. 200/22 din 23 septembrie 2004.
5. Regulamentul Procuraturii Generale, aprobat prin ordinul Procurorului General nr.365-p din 24.05.2010.
6. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003.
7. www.procuratura.md

Roman VOZIAN,

lector asistent al Catedrei „Drept polițienesc”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

IMPORTANȚA DECLARAȚIILOR MARTORILOR ÎN PROCESUL DE STABILIRE A ADEVĂRULUI

Rezumat

Audierea persoanelor este un procedeu probatoriu cel mai frecvent întâlnit în cauze penale, civile, contravenționale unde scopul principal este aflarea adevărului. Indiferent de natura faptei săvârșite rolul martorului este unul incontestabil datorită datelor de fapt pe care acesta le poate comunica organelor de drept.

Summary

Hearing people is a process most commonly encountered evidence in criminal, civil, administrative, where the main goal is finding the truth. Whatever the nature of the offense committed is one indisputable witness role due to the fact that it can communicate with law enforcement.

Dacă în vorbirea curentă prin martor se înțelege acea persoană care a fost de față, a perceput cu propriile simțuri un anumit eveniment sau a căpătat direct anumite cunoștințe legate de evenimentul în cauză, în accepțiunea legii procesuale penale martorul este persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut, de lege[1], totodată acesta prevede și categoriile de persoane care nu pot fi citate în calitate de martori[2], persoanele care au dreptul să audieze martorul, procedura de audiere a martorului[3], drepturile și obligațiile martorului[4].

Prevederi similare ale noțiunii de martor găsim și în codul contravențional al R.M. dar cu deosebirea că acesta acordă dreptul de a cita martorul organelor abilitate[5] dar nu organului de urmărire penală sau instanței de judecată cum este stabilit în codul de procedură penală, fapt care dă posibilitatea de a cita un martor și altor organe de drept care au competențe de examinare, constatare și soluționare a cauzelor contravenționale.

Deși pentru depunerea declarațiilor intenționat false martorul poartă răspundere penală[6] fapt care accentuează importanța declarațiilor martorului la soluționarea unei

cauze penale, civile, importanța declarațiilor martorului se atestă și prin caracterul solemn al depunerii mărturiei în fața instanței de judecată unde martorul este invitat la tribună iar înainte de a face careva declarații martorul depune jurământul solemn care nu doar denotă importanța jurământului dar și îl face pe martor să spună adevărul iar persoanele care din motive de conștiință sau confesiune nu depun jurământul declară că se obligă să spună doar adevărul și să nu ascundă nimic din ceea ce știe[7].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului acordă dreptul acuzatului să interogheze martorii învinuirii și să solicite interogarea martorilor în apărarea sa în aceleași condiții[8], această prevedere are legătură directă cu principul „egalității armelor” în calitate de element principal al unui proces echitabil.

Procesul de audiere a martorului este unul foarte complex datorită impactului emoțional precum și din cauza diversității de cultură, educație, principii și modalitatea fiecărei persoane de a interpreta anumite evenimente, care de fapt pot duce la denaturarea depozițiilor martorului și la rîndul său tergiversarea procesului de stabilire a adevărului. Astfel în vederea evitării denaturărilor datelor de fapt

cunoscute de martor în legătură cu săvârșirea unei fapte ilegale, un rol deosebit de important îi revine persoanei care efectuează nemijlocit audierea martorului.

La aprecierea declarațiilor martorului o deosebită importanță are cunoașterea aspectului psihologic de formare a declarațiilor, care de fapt trece prin câteva etape: recepționarea, memorizarea și reproducerea. Momentul esențial în formarea declarațiilor este timpul săvârșirii faptei când martorul indiferent de voința sa recepționează careva date de fapt în legătură cu evenimentul respectiv. Cea mai des întâlnită formă de recepție în formarea declarațiilor este cea vizuală deoarece de cele mai multe ori martorii declară în fața organelor de drept fapte sau evenimente pe care le-au văzut. Modul în care martorul recepționează careva însușiri ale obiectelor este direct influențat de anumiți factori obiectivi și psihofiziologici. Ca factori obiectivi care influențează recepția pot fi distanța, lumina, ceața, ploaia alte obiecte care pot împiedica sau reduce vizibilitatea în astfel de situații când martorul nu vede absolut clar cele întâmplate rămîne. Ca factori psihofiziologici pot servi de exemplu acuitatea vederii martorului, careva idei preconceptuate sau convingerile personale ale acestuia. [9]

Memorizarea evenimentului este un proces foarte complex iar la aprecierea declarațiilor trebuie de luat în considerație că informația memorată este prelucrată de conștiința și logică dar nu este o simplă memorare asemenea unei fotografii, deci martorul poate memoriza din cele văzute doar o parte pe care acesta o considera mai importantă iar alte detalii nu sunt memorizate sau uitate pe parcurs.[10]

La momentul expunerii trebuie de luat în considerație că de către martor pot fi comise anumite denaturări prin adăugire, omisiune, modificare, o mare importanță în acest sens are capacitatea de exprimare a martorului iar unele studii ale psihologiei martorilor susțin că uitarea la bărbați este mai accentuată decât la femei, dar amintirile femeilor sunt de multe ori inexacte;

Audierea martorului indiferent de au-

toritatea care o efectuează poate fi divizată convențional în trei etape: pregătirea pentru audiere, audierea propriuzisă și analiza declarațiilor obținute.

La prima etapă persoana care planifică audierea orientîndu-se spre numărul de persoane care urmează a fi audiate trebuie să ia în considerație că numărul mare de persoane audiate încă nu este un garant al succesului, stabilirea adevărului depinde direct de conținutul declarațiilor și relevanța lor la cauza investigată. Activitățile de pregătire a audierii încep cu studierea și analiza minuțioasă a materialelor cauzei fapt care poate evita unele discrepante în viitorul proces de audiere. Cunoșcînd datele care urmează a fi clarificate se poate trece la indentificarea martorilor, studierea în limitele posibilităților a personalității acestora și eventual citarea acestora, respectînd procedura legală, totodată determinînd o anumită ordine de prioritate.

Cunoașterea martorilor presupune obținerea și analizarea unor date despre persoanele ce urmează a fi ascultate. În afara datelor de identificare trebuie să fie obținute cît mai multe informații legate de trăsăturile psihice ale persoanelor ce urmează să de pună ca martori.

Totodată în procesul de identificare a martorilor trebuie de ținut cont de legătura dintre martori și părțile la proces deoarece anumite categorii de persoane sînt în drept să refuze să facă declarații sau persoane care nu pot fi audiate în calitate de martor[11] chiar dacă legea nu enumera aceste persoane, dar stipulează că intră în această categorie toți cei ce, în virtutea profesiei exercitate, devin deținători ai unor secrete privind faptele și împrejurările de care au luat cunoștință în timpul exercitării ei. Această interdicție privește medicii, avocații, notarii, preoții, precum și orice alte persoane care s-ar afla în situația prevăzută de lege și se justifică prin aceea că divulgarea secretelor ar dăuna nu numai celor ce exercită o profesie, dar și celor care beneficiază de aceasta, în care sentimentul de încredere joacă un rol esențial. În practică se admite să fie audiați în calitate de martori și polițiștii

însă aceste declarații trebuie să fie apreciate în raport cu alte probe. Potrivit jurisprudenței CEDO declarațiile colaboratorilor de poliție ar trebui aplicate doar în circumstanțe excepționale, aceștia pot fi audiați în calitate de martori doar în cazul în care ulterior nu au participat la efectuarea acțiunilor procesuale. [12]

Tot un loc important în vederea pregătirii îl constituie întocmirea planului de ascultare. În urma studierii materialelor cauzei se stabilesc problemele care urmează să fie lămurite cu fiecare martor sau categorie de martori identificați în cauză. Stabilirea problemelor ce urmează să fie lămurite prin audiere este una esențială pentru a nu se omite aspectele importante cunoscute de martori, cu valoare pentru aflarea adevărului. [13]

Pentru buna desfășurare a ascultării și realizarea scopului pe care îl urmărește, în raport cu natura cauzei în care se efectuează, cu problematica ce trebuie lămurită și cu situația fiecărui martor în parte, trebuie să fie luate și alte măsuri pregătitoare, cum ar fi: invitarea părintelui, tutorelui, curatorului sau educatorului, când martorul este minor, invitarea unui interpret, în situația în care martorii nu cunosc limba în care se desfășoară procesul, selectarea și pregătirea materialelor ce vor fi folosite pe parcursul ascultării și determinarea modului, a momentului și a ordinii în care vor fi folosite, ș.a.

Audierea propriuzisă este un procedeu nu mai puțin important decât pregătirea pentru audiere succesul căreia în mare măsură depinde de măiestria persoanei care realizează audierea, de capacitatea ei de a găsi limbă comună cu diferite categorii de persoane, capacitatea de a dobândi încrederea martorului.

În afară de aceasta la audiere este necesar de a respecta câteva reguli tactice după cum urmează:

– Audierea propriu-zisă a martorilor va începe cu identificarea martorului, depunerea jurământului dacă audierea este efectuată de către instanța de judecată și determinarea raporturilor dintre acesta și părți, respectiv a

gradelor de rudenie sau de afinitate [14].

– Se va crea un cadru de ascultare corect, caracterizat de seriozitate, lipsit de factori stresanți sau care pot distra atenția acestuia în orice fel (nu vor fi persoane străine, obiecte care pot induce teama). Audierea se va face cu calm, cu un ton de încurajare (mai ales pentru cei care nu au mai avut această calitate).

– După crearea acestui climat propice audierii, se va solicita martorului să declare liber asupra obiectului cauzei care i-a fost adus la cunoștință.

– Dacă nivelul intelectual este deosebit de redus poate fi ajutat de întrebări adresate cu tact, fără sugestie, fără ironie.

– Abaterea martorului într-o declarație pentru a se îndepărta de la subiect va fi întreruptă cu tact și fermitate, cu întrebări care să-i sugereze că trebuie să-și reorienteze declarația pe subiectul discuției.

– Trecându-se la faza întrebărilor, se va avea în vedere ca acestea să fie clare, precise, într-o formă pe înțelesul persoanei audiate, care să vizeze faptele percepute de martor, fără elemente de intimidare, fără a sugera în vreun fel răspunsul, fără reacții imediate când se constată că martorul, deliberat, face depoziții contradictorii, cu repetarea întrebărilor sau reformularea lor după caz sau după reacția intelectuală a martorului, cu diversificarea întrebărilor sau confruntarea cu alți martori sau învinuiți, cu prezentarea unor probe care pot reaminti martorului anumite fapte sau împrejurări sau care îl pot determina la o colaborare sinceră. [14]

Procesul de evaluare a declarațiilor martorului este și acesta unul care merită o atenție deosebită deoarece aprecierea incorectă a declarațiilor poate genera unele neclarități, care uneori pentru a fi clarificate necesită întreprinderea unor măsuri adăugătoare, audierea repetată a martorilor, care nu doar că crează incomodități martorului dar la fel duce și la pierderea încrederii în structura respectivă a martorului, crează un precedent neplăcut pentru martor care la rîndul său pe viitor cunoscînd date despre o faptă ilegală poate nega

că are careva cunoștințe în legătură cu cauza dată sau și mai rău poate împărți experiența sa cu rudele, prietenii, cunoscuții care îi pot urma exemplul fapt care poate împiedica în-tregul proces de stabilire a adevărului.

La prima etapă verificarea declarațiilor se face în raport cu alte declarații, apoi cu alte probe existente în cauza respectivă. Este dificil de a stabili o ordine anumită a probelor în raport cu care trebuie verificate declarațiile martorului, acest fapt rezultă din diversitatea de cauze întâlnite precum și din specificul probelor acumulate, însă cert este faptul că la analiza unei cauze concrete declarațiile martorului trebuie analizate în raport cu înregul sistem de probe acumulate și nicidecum formularea concluziilor doar în baza unei singure declarații.

Asfel audierea persoanelor în cadrul investigării activităților ilicite se detașează, din punct de vedere al importanței, de restul activităților de acumulare a probelor – este activitatea cu frecvența cea mai ridicată, fiindu-i alocat cel mai mare volum de timp, este, de multe ori principala sursă de informații utile soluționării cauzei.

Bibliografie

1. Art.90 alin(1) Cod de Procedură Penală al RM.
2. Art.90 alin.(3) Cod de Procedură Penală al RM.
3. Art.105 Cod de Procedură Penală al RM.
4. Art.90 alin.(7-13) Cod de Procedură Penală al RM.
5. Art.388 alin.(1) Cod Contravențional al RM.
6. Art.312 Cod Penal al RM
7. Art.108 Cod de Procedură Penală al RM.
8. Convenția Europeană a Drepturilor Omului art.6 alin.(3) lit.(d)
9. Constantin Aionițoaie, Ion-Eugen Sandu, *Tratat de tactică criminalistică*, Editura „Carpați”, p.124
10. Igor Dolea, Dumitru Roman ș.a, *Drept Procesual Penal*, Editura „Cartea Juridică”, Chișinău 2009, p.223
11. Alin.(3) art.90 Cod de Procedură Penală al RM
12. Van Machellen vs Olanda aprilie 1997
13. Iurie Odagiu, Sergiu Nestor, *Criminalistica*, Chișinău 2002, p.81
14. Constantin Aionițoaie, Ion-Eugen Sandu, *Tratat de tactică criminalistică*, Editura „Carpați”, p.139
15. Olteanu Gabriel, Voicu Costică ș.a, *Ascultarea persoanelor în cadrul anchetei judiciare*, Editura „Ait Laboratories S.R.L.”, București 2008, p.74

**MANAGEMENT,
INSTRUIRE APLICATIVĂ
ȘI TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE**

Terentie CARP,
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

CONSIDERAȚIUNI PRIVIND MANAGEMENTUL INFRASTRUCTURILOR CRITICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat

Protecția infrastructurilor critice în Republica Moldova are drept scop asigurarea funcționalității, a continuității și integrității acestora, pentru a descuraja, elimina și neutraliza o amenințare, un risc sau un punct vulnerabil. Protecția infrastructurilor critice cuprinde activitatea desfășurată succesiv privind analiza și evaluarea riscurilor, asigurarea protecției informațiilor clasificate, realizarea planurilor de securitate ale operațiunilor de infrastructură critică, stabilirea punctelor de control și a modului de realizare a comunicațiilor, precum și exerciții, rapoarte, reevaluări și reactualizări ale documentelor elaborate.

Resumé

Protection des infrastructures critiques dans la République de Moldova vise à garantir la fonctionnalité, la continuité et l'intégrité, pour décourager, éliminer et neutralisent une menace, de risque ou de vulnérabilité. Protection des infrastructures essentielles comprend des travaux réalisés après l'autre sur l'analyse et l'évaluation des risques, la protection des informations classifiées, de plans et de la sécurité des opérations d'infrastructures essentielles, mise en place de postes de contrôle et comptable communications, ainsi que des exercices, rapports et mises à jour de la réévaluation des documents préparés.

Infrastructurile critice au reprezentat totdeauna domeniul cel mai sensibil, cel mai vulnerabil al oricărui sistem și al oricărui proces. Vulnerabilitatea se definește pe imposibilitatea asigurării, prin proiect și prin realizarea efectivă, a protecției corespunzătoare acestora, dar și prin creșterea presiunilor programate, direct sau indirect, intenționate sau aleatorii asupra lor. Vulnerabilitatea este, în acest caz, direct proporțională cu rolul pe care îl joacă infrastructurile respective. De unde rezultă că, oricât de bine ar fi protejate, infrastructurile critice vor avea totdeauna un grad de vulnerabilitate ridicat, întrucât, de regulă, sunt primele vizate atunci când se urmărește destabilizarea și chiar distrugerea unui sistem sau unui proces [4, p. 5].

Infrastructurile critice sunt acele infrastructuri cu rol important în asigurarea securității în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor economice, sociale, politice, informaționale și militare. Infrastructurile sunt considerate critice datorită:

- condiției de unicat în cadrul infra-

structurilor unui sistem sau proces;

- importanței vitale pe care o au, ca suport material sau virtual (de rețea), în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor economice, sociale, politice, informaționale, militare etc.;

- rolului important, de neînlocuit, pe care îl îndeplinesc în stabilitatea, fiabilitatea, siguranța, funcționalitatea și, mai ales, în securitatea sistemelor;

- vulnerabilității sporite la amenințările directe, precum și la cele care vizează sistemele din care fac parte;

- sensibilității deosebite la variația condițiilor și, mai ales, la schimbări bruște ale situației [4, p. 7].

În dicționarul limbii române moderne, termenul „critic”, se referă la un punct sau la un moment de criză, care premerge o schimbare bruscă; care poate determina o schimbare decisivă (în rău), sau definind stări de agregare ale materiei: temperatură critică - temperatura maximă la care un gaz mai poate fi lichefiat sau stare critică - stare a unui fluid

aflat la temperatura critică, în care lichidul și vaporii aceluia fluid au aceeași densitate, astfel încât nu se poate spune dacă este lichid sau gaz etc. [5].

Astfel, infrastructurile critice pot fi definite ca acele obiective, rețele, servicii, active fizice și mijloace informatice care, dacă sunt întrerupte sau distruse, vor avea un impact serios asupra sănătății, siguranței, securității sau a bunăstării economice a cetățenilor sau asupra funcționării efective a actului de guvernare a statului.

La categoria „infrastructuri critice” sunt incluse, de regulă, toate structurile vitale ale unei societăți, care, prin discontinuitatea lor, aduc în societate imposibilitatea de a-și exercita funcțiunile, în special:

- Sisteme de electricitate (energia);
- Obiective și instalațiile nucleare;
- Sisteme informatice și de telecomunicații (rețele de calculatoare, rețele de telefonie fixă și mobilă, internetul etc.);
- Deșeurile rezultate din activități economice de prelucrare a materialelor radioactive, toxice;
- Sisteme de aprovizionare cu apă;
- Mijloacele de comunicații (terestre, navale, aeriene);
- Sisteme bancare, financiare și de asigurări;
- Serviciile de sănătate și de intervenție în cazuri excepționale;
- Autorități publice (centrale, locale);
- Valorile și utilitățile publice de interes strategic [4, p. 17].

O formă distinctă de colaborare a statelor în domeniul protecției infrastructurilor critice reprezintă încheierea acordurilor speciale interstatale precum și aderarea la convențiile internaționale care într-o formă sau alta reglementează segmentul respectiv.

Astfel, trebuie menționat că, după proclamarea independenței, Republica Moldova a încheiat o serie de documente cu caracter internațional, cele mai importante fiind: Convenția cu privire la securitatea nucleară, adoptată la Viena la 17 iunie 1994; Protocolul de la

Cartagena privind biosecuritatea la Convenția privind diversitatea biologică, adoptată la Montreal la 29 ianuarie 2000; Convenția europeană pentru reprimarea terorismului, adoptată la Strasbourg la 27 ianuarie 1977; Convenția privind protecția fizică a materialelor nucleare, adoptată la Viena la 28 octombrie 1979; Acord cu privire la ajutorul reciproc în caz de accidente și alte situații excepționale la obiectivele electroenergetice ale statelor membre ale Comunității Statelor Independente, semnat la Moscova, Federația Rusă la 30 mai 2002; Acord dintre Guvernul Republicii Moldova și Organizația Națiunilor Unite cu privire la măsurile de urgență a importului, exportului și de tranzitare a ajutoarelor umanitare și a averii personalului de acordare a ajutorului în caz de calamități și situații excepționale, semnat la Chișinău, Republica Moldova la 17 septembrie 1999.

De asemenea, cadrul normativ al Republicii Moldova referitor la problematica protecției infrastructurilor critice este constituit dintr-un șir de acte juridice interne, printre care: Legea Republicii Moldova a Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale nr. 93-XVI din 05.04.2007; Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului rețelei naționale de observare și control de laborator asupra contaminării (poluării) mediului înconjurător cu substanțe radioactive, otrăvitoare, puternic toxice și agenți biologici nr.961 din 21.08.2006; Legea Republicii Moldova privind securitatea biologică nr.755-XV din 21.12.2001; Legea Republicii Moldova cu privire la combaterea terorismului nr.539-XV din 12.10.2001; Legea Republicii Moldova privind securitatea industrială a obiectelor industriale periculoase nr. 116 din 18.05.2012.

Cu referire la răspunderea penală pentru comiterea unor fapte care pot inclusiv tangențial atenta la protecția infrastructurilor critice, menționăm că, Codul penal al Republicii Moldova incriminează un șir de fapte de acest gen, în special: art.278 actul terorist; art.2781 livrarea, plasarea, punerea în funcțiune sau

detonarea unui dispozitiv exploziv ori a altui dispozitiv cu efect letal; art.279 finanțarea terorismului; art.2891 infracțiuni contra securității aeronautice și contra securității aeroporurilor; art.2892 infracțiuni contra securității transportului naval; art.2893 infracțiuni contra securității platformelor fixe; art.293 încălcarea regulilor de evidență, păstrare, transportare și folosire a substanțelor ușor inflamabile sau corozive; art.295 sustragerea materialelor sau a dispozitivelor radioactive ori a instalațiilor nucleare, amenințarea de a sustrage sau cerea de a transmite aceste materiale, dispozitive sau instalații; art.2951 deținerea, confecționarea sau utilizarea materialelor sau a dispozitivelor radioactive ori a instalațiilor nucleare; art.2952 atacul asupra unei instalații nucleare; art.296 încălcarea regulilor de protecție contra incendiilor; art.297 ne îndeplinirea dispozițiilor organelor de stat de supraveghere în domeniul protecției civile; art.298 încălcarea regulilor de exploatare a obiectivelor energetice; art.300 încălcarea regulilor la efectuarea exploatărilor miniere sau a lucrărilor de construcție miniere; art.301 încălcarea regulilor de securitate în întreprinderile sau secțiile supuse pericolului exploziei etc. [1].

Protecția infrastructurilor critice în Republica Moldova se realizează de un șir de organe și subdiviziuni speciale ale acestora. Astfel, este vorba de Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale a Ministerului Afacerilor Interne, Centrul Antiterorist al Serviciului de Informații și Securitate, Ministerul Apărării etc.

Sistemul Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale reprezintă un complex de instituții specializate ale statului, ce intră în componența Ministerului Afacerilor Interne, care execută, în condițiile legii, sarcini în domeniul protecției populației, teritoriului, mediului înconjurător și proprietății în caz de pericol sau declanșare a situațiilor excepționale.

În vederea perfecționării continue a pregătirii profesionale, angajații Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale participă

permanent la exerciții și aplicații tactice în cadrul poligoanelor speciale atât pe teritoriul statului nostru, cât și peste hotarele lui.

Astfel, spre exemplu, în cadrul cooperării Republicii Moldova cu Statul Carolina de Nord, SUA, Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale își are segmentul său de cooperare. Pe parcursul anilor de colaborare serviciul a participat la un șir de evenimente, petrecute atât în țară cât și peste hotarele ei: seminare, vizite de studii, exerciții de teren și de câmp. În colaborare cu experții Gărzii Naționale a Statului Carolina de Nord a fost organizat Exercițiul de teren „Codrii 2009”, de asemenea experții menționați au participat și la Exercițiul internațional de teren „Codrii 2011”, organizat cu suportul EADRCC/NATO [7].

O altă subunitate specializată este Centrul Antiterorist al Serviciului de Informații și Securitate. Centrul respectiv a fost creat în 2006 reieșind din sarcinile trasate de către țara noastră potrivit Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO, capitolul 1.4 „Combaterea Terorismului și Crimei Organizate”, în calitate de organ responsabil de coordonarea tehnică a măsurilor de prevenire și combatere a terorismului desfășurate de către autoritățile publice competente.

În conformitate cu pct. 6 din Hotărârea Guvernului RM nr. 1295 din 13.11.2006 „Privind Centrul Antiteror al Serviciului de Informații și Securitate”, acestuia îi revin următoarele sarcini de bază: coordonarea tehnică a autorităților publice ce desfășoară activități de prevenire și combatere a terorismului; aprecierea riscurilor teroriste majore la securitatea națională a Republicii Moldova; monitorizarea stării de protecție antiteroristă la obiectele de importanță strategică; acordarea de asistență autorităților publice abilitate cu prevenirea și combaterea terorismului în organizarea procesului de pregătire și instruire a specialiștilor din subunitățile specializate etc. [3].

La lichidarea consecințelor situațiilor excepționale, nu în ultimul rând sunt impli-

cate și forțele Ministerului Apărării Republicii Moldova și altor organe și subdiviziuni specializate.

Multitudinea infrastructurilor critice rămâne totdeauna deschisă și variabilă. În funcție de spațiul-suport, mai exact de spațiul sau spațiile în care sunt sau pot fi identificate, se clasifică în mai multe categorii, principalele fiind: fizice și virtuale. Aceste tipuri de infrastructuri, deși se află în spații diferite, sunt strâns legate unele de altele, devenind unele interdependente.

La infrastructuri critice din spațiul fizic se referă: infrastructuri critice ale economiei; ecologiei; transportului aerian, feroviar, naval; sistemului financiar-bancar, militar; sistemului de ordine publică, sistemului sanitar etc. [4, p. 23].

Infrastructuri critice din spațiul virtual includ: infrastructuri critice ale sistemelor de comunicații; rețelelor și bazelor de date; ciber-spațiului etc. [4, p. 28].

Una dintre componentele de bază care contribuie esențial la asigurarea securității generale a statului și la dezvoltarea durabilă a acestuia este securitatea infrastructurii critice din domeniul ecologiei și situațiilor excepționale.

Securitatea ecologică, în mare măsură, este determinată și de starea componentelor mediului înconjurător. Poluarea resurselor de apă, aerului atmosferic, diminuarea fertilității solului, poluarea transfrontalieră și altele, reprezintă un pericol iminent pentru securitatea ecologică.

Este deosebit de îngrijorătoare în Republica Moldova existența riscurilor pentru resursele acvatice, care au o importanță deosebită pentru viața și sănătatea populației, pentru funcționarea ecosistemelor, și reprezintă o condiție indiscutabilă pentru dezvoltarea durabilă a economiei țării și securității statului.

Bazinul hidrografic al Republicii Moldova este reprezentat prin 3621 râuri și pâraie, inclusiv 7, cu lungimea de peste 100 km, 247 - de peste 10 km, 57 lacuri, cu suprafața oglinzii apei de 62,2 km², și circa 3000 iazuri

și rezervoare de acumulare, cu un volum de 1,8 km³ și suprafața oglinzii apei de 333 km². Cele mai mari râuri care curg pe teritoriul țării sînt Nistru și Prut, cu un volum anual de scurgere de 13,6 km³.

Republica dispune de peste 3500 de obiective acvatice artificiale și naturale dintre care 82 au un volum de apă de peste 1 mil. m³ apă, cele mai mari fiind Costești-Stînca pe r.Prut (735 mil. m³ apă) și Dubăsari pe r.Nistru (277,4 mil. m³ apă).

Monitorizarea calității apelor de suprafață se realizează la nivel național în 49 secțiuni ale 16 râuri, 6 bazine acvatice și 1 liman în baza a 43 ingrediente. Lunar se efectuează observații după o serie de indicatori, cum ar fi: indicii fizico-chimici, elementele biogene, produsele petroliere, detergenții anioni-activi, fenolii etc.

În bazinele râurilor Nistru și Prut, pe teritoriul Ucrainei și României sînt situate mai multe întreprinderi chimice, de extragere a resurselor naturale și de prelucrare a produselor petroliere, care reprezintă potențiale surse de poluare accidentală. Acest fapt cere inițierea unei colaborări fructuoase cu țările vecine, în scopul elaborării și implementării măsurilor comune de prevenire și diminuare a poluării transfrontaliere.

Analizând capitolul resurselor acvatice, nu putem trece cu vederea și pericolele permanente de inundații ca urmare a revărsării preponderent a bazinelor râurilor Nistru și Prut. Astfel de rezonanță pot fi considerate inundațiile din satele Cotul Morii, Nemțeni, Vadul lui Vodă etc., cauza exactă a căror pînă în prezent nu este clară.

Totodată menționăm că, după părerea noastră, este regretabil faptul că, unele obiecte strategice cu ar fi S.A. „Apa Canal”, S.A. „Moldova Gaz”, S.A. „RED Union Fenosa”, S.A. „Moldtelecom” etc. sunt asigurate cu servicii de pază și protecție particulare și nu de stat. Astfel, în cazul apariției unor situații excepționale la aceste obiective, inclusiv cu aplicarea factorului uman, nu suntem încrezuți că aceste companii de pază vor putea asigura deblo-

carea rapidă și eficientă a eventualelor situații de criză și risc. În același timp, care ar fi ponderea organelor specializate de stat la apariția unor asemenea situații excepționale? Care ar fi limita competențelor acestora?

În acest context, considerăm că, respectivele obiecte strategice de stat ar trebui să fie asigurate cu pază profesionistă prestată de subdiviziunile specializate a organelor de stat, ar trebui să fie structurat un mecanism bine chibzuit, care ar prevedea competențe exact stabilite și delimitate între organe de stat specialitate.

Numai în aceste condiții, obiecte strategice sus menționate ar putea beneficia de o protecție înaltă, ceea ce în ultima instanță ar asigura buna și ne primejdioasa lor activitate.

Bibliografie

1. 1. Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002.
2. Legea Republicii Moldova a Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale nr. 93-XVI din 05.04.2007.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind Centrul Antiteror al Serviciului de Informații și Securitate nr. 1295 din 13.11.2006.
4. Gr. Alexandrescu, Gh. Văduva, *Infrastructuri critice: pericole, amenințări la adresa acestora, sisteme de protecție*, București, 2006.
5. *Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.
6. <http://www.nhn.ro/articole-stiintifice/articol2.htm>
7. <http://www.dse.md/node/11>

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Academia „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova : Ed. a 12-a/ col. red.: Simion Carp (red.-șef) [et al.]; Acad. „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. – Ch.: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al Rep. Moldova, 2012. – ISBN 978-9975-935-99-9. – ISSN 1857-0976.

Științe sociumane : Nr 2. – 2012. – 172 p. – Texte: lb. rom., rusă. – Rez.: lb. engl. – Bibliogr. la sfârșitul art. și în notele de subsol. – 100 ex. – ISBN 978-9975-4407-5-2.

-- 1. *Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova – Anale (rom., rusă).*

34:355.232(478-25)(082)

A 15

Editor:

Ruslan CONDRAT

Redactor:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Tehnoredactare

și procesare computerizată:

Svetlana COJUHARI

Coperta:

Rodica BULAI